

Bijlage II

bij 'Opvoeding in de migratiecontext'

Samenvatting onderzoek 1998-2008

Trees Pels, Marjolijn Distelbrink, & Liselotte Postma
m.m.v. Paul Geense

Juli 2009

Inhoud

1.	Berg, van den (2007) 'Dat is bij jullie toch ook zo?' Gender, etniciteit en kapitaal in het sociaal kapitaal van Marokkaanse vrouwen.	7
2.	Bertrand, Hermanns & Leseman (1998) Behoeftte aan opvoedingsondersteuning in Nederlandse, Marokkaanse en Turkse gezinnen met kinderen van 0-6 jaar.	9
3.	Bouw et al (2003) Een ander succes. De keuzes van Marokkaanse meisjes.	13
4.	Bouw & Karsten (2004) Stadskinderen. Verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte.	15
5.	Bouwmeester, Dekovic & Groenendaal (1998) Opvoeding in Somalische vluchtelinggezinnen in Nederland.	19
6.	Bruyn, de & Dekovic (2004) Lastige pubers. Een vergelijkend onderzoek tussen Surinaamse, Surinaams-Nederlandse en Nederlandse adolescenten.	23
7.	Coenen (2001) 'Word niet zoals wij!' De veranderende betekenis van onderwijs bij Turkse gezinnen in Nederland.	25
8.	Denessen, Driessen & Slegers (2005) Segregation by choice? A study of group- specific reasons for school choice.	29
9.	Diepenmaat, van der Wal & Pauw-Plomp (2001) Etnische verschillen in ervaren opvoedingsproblemen bij ouders van vijfjarige kinderen.	31
10.	Distelbrink, Geense & Pels (2005) Diversiteit in vaderschap. Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland.	33
11.	Distelbrink (2000) Opvoeden zonder man. Opvoeding en ontwikkeling in Creools-Surinaamse een- en tweeoudergezinnen in Nederland.	39
12.	Distelbrink (1998) Opvoeding in Surinaams-Creoolse gezinnen in Nederland. Een eigen koers.	43
13.	Distelbrink & Hooghiemstra (2005) Allochtone gezinnen: Feiten en cijfers.	49
14.	Driessen & Doesborgh (2003) Gezinsomstandigheden, opvoedingsfactoren en sociale en cognitieve competenties van jonge kinderen.	53
15.	Geense & Pels (1998) Opvoeding in Chinese gezinnen in Nederland.	55
16.	Hermans (2002) Opvoeden in een 'multiculturele'samenleving. Opvattingen, idealen, praktijken en problemen van Marokkaanse ouders.	59

17.	Jonkers (2003) Een miskende revolutie. Het moederschap van Marokkaanse vrouwen.	63
18.	Ketner (2008) Marokkaanse wortels. Nederlandse grond. Exploratie, bindingen en identiteitsstrategieën van jongeren van Marokkaanse afkomst.	67
19.	Koning, de (2008) Zoeken naar een 'zuivere islam'. Geloofsbeleving en identiteitsvorming van jonge Marokkaans-Nederlandse moslims.	69
20.	Kook & Vedder (1998) Moederwensen. Opvoedingsdoelen en opvoedingsstijlen van Antilliaanse moeders in Nederland.	73
21.	Lalmahomed (1999) Creoolse vrouwen. Opvoeding en levensstijl.	77
22.	Leseman (1995) Gezinsdeterminanten van de cognitieve ontwikkeling van Nederlandse, Surinaamse en Turkse kleuters van 4-5 jaar.	79
23.	Looij- Jansen van de, Bun, Butte & de Wilde (2003) De samenhang tussen psychisch welbevinden en gezinsfactoren bij Turkse en Nederlandse adolescenten.	85
24.	Niekerk, van (2000) De krekel en de mier. Fabels en feiten over de maat- schappelijke stijging van Creoolse en Hindoestaanse Surinamers in Nederland.	87
25.	Nijsten (1998) Opvoeding in Turkse gezinnen in Nederland.	89
26.	Oort, van (2006) Emotional and behavioural problems of Turkish adolescents and Young adults in the Netherlands.	93
27.	Pels (1998) Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland: De creatie van een nieuw bestaan.	95
28.	Pels et al (2000) Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en de pedagogische afstemming tussen gezin en school.	101
29.	Pels & de Gruijter (2005) Vluchtelingengezinnen: opvoeding en integratie. Opvoeding en ondersteuning in gezinnen uit Iran, Irak, Somalië en Afghanistan in Nederland.	107
30.	Pels, de Gruijter, van der Hoek & Dogan (2006) Emancipatie van de tweede generatie. Keuzen en kansen in de levensloop van jonge moeders van Marokkaanse en Turkse afkomst.	111
31.	Pels & de Haan (2003) Continuity and change in Moroccan socialization: a review of the literature on socialization in Morocco and among Moroccan families in the Netherlands.	115
32.	Phalet & Schönplug (2001) Intergenerational transmission of collectivism and achievement values in two acculturation contexts. The case of Turkish families in Germany and Turkish and Moroccan families in the Netherlands.	119
33.	Pool, Geense & Lucassen (2005) Allochtone gezinnen. Opvoeding van tieners.	121

34.	Smit, Driessen & Doesborgh (2005) Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen en wensen van ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam.	125
35.	Stevens (2004) Mental health in Moroccan youth in the Netherlands.	129
36.	Vedder, Boekaerts en Seegers (2005) Perceived social support and well being in school: the role of student's ethnicity.	133
37.	Veen (1999) Stappen op weg naar onderwijsondersteuning. Deel 1a: Antilliaanse en Arubaanse ouders in Rotterdam over de relatie tussen ouders en basisschool.	135
38.	Veen, van der (2001) Successful Turkish and Moroccan Students in the Netherlands.	137
39.	Wissink (2006) Parenting, friendship relations and adolescent functioning in different ethnic groups.	141
40.	Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp & Reijneveld (2005) Kinderen in Nederland.	145
41.	Zwaard (1999) Met hulp van vriendinnen. Moeders uit lage inkomensgroepen over rondkomen en vooruitkomen.	147
42.	Zwaard (2006) Sociale stijgers in multiculturele wijken.	149

Onderzoeken

L1	Buitelaar (1998-2006) Van huis uit Marokkaans. Levensverhalen van hoogopgeleide migrantendochters.	151
L2	Crul & Heering (2005-2009) The integration of the European second Generation (Ties) Nederland.	153
L3	Jonkers (2008-2010) Colonial legacies and intercultural challenges. Moluccan children in Dutch classrooms 1951-2010.	157
L4	Lusse (2009-2014) Educatief partnerschap in het Voorgezet Onderwijs: Een ontwerpgericht onderzoek naar de bijdrage die partnerschap tussen ouders en school in het Rotterdamse Voortgezet Onderwijs kan leveren aan de preventie van schooluitval.	159
L5	Stevens, Vollebergh, Pels & de Gruijter (2008-2012) Internaliseren probleemgedrag bij allochtone kinderen en adolescenten: onderzoek ten behoeve van verbetering van vroege signalering en hulp.	161
L6	Vollebergh, Stevens & Veen (2005-2009) Marokkaanse probleemjongeren: risicoprofielen en aangrijpingspunten voor preventie.	163

L7 Wissink, Dekovic, & Meier Adolescents family and peer pressure in different ethnic groups: Similarity and differences in developmental processes.	165
L8 Wissink & de Haan (2006-2010) The school as socializing agent in migrant families.	167
L9 Yaman (2004-2009) Turkse peuters in Nederland.	169

1. **Berg, van den (2007) ‘Dat is bij jullie toch ook zo?’ Gender, etniciteit en kapitaal in het sociaal kapitaal van Marokkaanse vrouwen.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	‘Dat is bij jullie toch ook zo?’ Gender, etniciteit en klasse in het sociaal kapitaal van Marokkaanse vrouwen
Auteur:	Marguerite van den Berg
Jaar van uitgave:	2007
Plaats van uitgave:	Amsterdam, Aksant. Vakgroep sociologie Erasmus Universiteit Rotterdam
Financier/opdrachtgever:	Netherlands Institute for City Innovation (NICIS), Stedelijk Innovatie Programma (het Stip): samenwerkingsverband tussen het NWO en Kenniscentrum Grote steden

Type onderzoek/Methoden

Type onderzoek: kortlopend kwalitatief onderzoek.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

In totaal zijn ongeveer vijftig vrouwen betrokken bij het onderzoek. Ze zijn tussen de 25 en 45 jaar oud, geboren in Marokko en via huwelijksmigratie (gezinsvorming) naar Nederland gekomen. Het gaat dus om eerste generatie gehuwde Marokkaanse vrouwen. Alle vrouwen hebben kinderen (2 tot 5). De meeste zijn afkomstig uit het Rifgebergte, enkelen kwamen uit grote steden van Marokko. De etnische categorie of positie die deze vrouwen krijgen toegeschreven is Marokkaans, maar onderlinge verschillen, juist op basis van etniciteit (Berber- Arabisch) worden door de respondenten veel benadrukt. Alle respondenten maken deel uit van zogenaamde ‘kansarme’ groepen; hun sociaaleconomische positie is kwetsbaar. Veel van hen leven van een bijstandsuitkering of WAO, sommigen hebben een partner die voor een laag salaris werkt en allen wonen in huizen van de sociale woningbouw. Sommige vrouwen zijn pas kort in Nederland, zijn moeder van kleine kinderen en participeren in inburgeringstrajecten, maar de meesten zijn hier al langer en hebben al kinderen op de basis van middelbare school. Sommigen hebben in Marokko vrijwel geen onderwijs genoten, anderen hebben tot in de puberteit op school gezeten en kunnen lezen en schrijven in het Arabisch en soms Frans.

Selectie/werving

In het veldwerk is gebruik gemaakt van contacten die de auteur had binnen de wijk door het doen van vrijwilligerswerk. De grootste groep betrokkenen zijn vrouwen die deelnemen aan lessen Nederlands en Arabisch bij twee instellingen in Delfshaven (Rotterdam): een buurthuis en een zelforganisatie. Daarnaast zijn vier professionals in de wijk geïnterviewd, van maatschappelijk werk, welzijnswerk, de zelforganisatie en het buurthuis.

Methode

Het fundament van het onderzoek vormt participerende observatie. Deze bestaat uit deelname en observatie in geregelde activiteiten, maar ook uit meer incidentele uitstapjes en gebeurtenissen. Daarnaast zijn met tien vrouwen diepte-interviews gehouden, drie groepsinterviews bij één groep Marokkaanse vrouwen die elkaar kent van taallessen (aantal onbekend), en interviews met sleutelfiguren. De diepte-interviews zijn ook gehouden met vrouwen die niet aan de groepsdiscussies hebben deelgenomen. Voor de interviews is een semigestructureerde vragenlijst gebruikt zodat er veel

ruimte was voor de respondenten om zelf met opvattingen en onderwerpen te komen. De gesprekken vonden plaats in het Nederlands, zonder de tussenkomst van een tolk.

Jaar dataverzameling: 2005/2006.

Doel en Vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Hoe organiseren gender, etniciteit en klasse in elkaars samenhang het sociaal kapitaal van Marokkaanse vrouwen?

Doelstelling

Het doel van de studie is om meer inzicht te krijgen in de manier waarop gender, etniciteit en klasse samenkomen in sociaal kapitaal. Zo kan het sociaal kapitaal van Marokkaanse vrouwen worden verklaard en hun sociale positie worden geanalyseerd.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

In een samenleving waar deze vrouwen zelf maar nauwelijks wegwijs zijn is het proces van opvoeden een moeilijke opgave. Opvoeden in de Nederlandse context vinden de Marokkaanse vrouwen dan ook heel moeilijk. De gretigheid waarmee opvoedingstips en begeleiding werden ontvangen in de taal cursus is opvallend.

Voor Marokkaanse vrouwen geldt hun familie vaak als het beste ondersteuningsnetwerk. De ondersteuning vanuit het sociaal netwerk is echter meestal relatief schaars. Vrouwen hebben het vaak zo druk met hun eigen gezin en met 'overleven' dat er weinig tijd overblijft om andere moeders te kunnen helpen met opvoeden. De sociale steun die Marokkaanse vrouwen van familieleden ontvangen moet ook weer niet geromantiseerd worden: veel vrouwen zijn bang voor ruzie, strakke normen ten aanzien van gedrag en met name voor roddels. Roddels in Marokkaanse netwerken gaan vaak om het bewaken van een bepaalde seksuele moraal bij vrouwen en dochters. Een man en zijn familie kunnen hun gezag laten gelden als zij het gedrag van vrouw of dochter en/of de schanderoddel daarover onacceptabel vinden. Uitsluiting kan het gevolg zijn.

In de gevallen waar de 'extended' familie niet in beeld is voor ondersteuning, vormen de vrouwen met hun man en kinderen vaak een relatief geïsoleerd kerngezin. Voor ondersteuning in dagelijkse taken en het overleven met weinig inkomsten zijn vrouwen in zo'n geval van hun man afhankelijk.

Het stereotype beeld dat Marokkaanse mannen niet helpen bij het verzorgen van kleine kinderen en het huishouden is onhoudbaar gebleken in dit onderzoek. Dat heeft te maken met verschuivende normen maar ook met het feit dat verschillende mannen van de respondenten met een uitkering (bijstand, WAO) thuis zijn. Zij hebben dan alle tijd om hun vrouwen te ondersteunen met deze taken. Wanneer vrouwen willen reizen om bij familieleden in andere landen te verblijven wordt echter wel van hen verwacht dat zij de kinderen meenemen. Dit geldt niet voor hun echtgenoten. Wanneer ouders ziek zijn en verzorgd moeten worden, zijn dochters degenen die zullen reizen om een poos in Marokko of elders te verblijven voor die verzorging. Marokkaanse dochters zijn meer geneigd hun moeder te bellen en te spreken dan hun vader.

Een Marokkaanse vrouw met kinderen en een uitkering doet echter wel degelijk mee. Vooral jonge vrouwen die nog weinig kinderen hadden, toonden ambitie en wilden nog investeren in onderwijs en betaald werk voor henzelf, in tegenstelling tot de iets oudere vrouwen. De belangrijkste belemmering voor sociale mobiliteit lijkt te liggen in de startpositie van de vrouwen. Zij zijn vaak te weinig geschoold en niet gesocialiseerd om sociaal mobiel te worden. Dat is voor de dochters van deze vrouwen anders. Zij worden door hun moeders vaak sterk gestimuleerd om wel naar school te gaan en werken te zoeken, omdat ze anders 'snel oud' worden.

2. Bertrand, Hermanns & Leseman (1998) Behoeftte aan opvoedingsondersteuning in Nederlandse, Marokkaanse en Turkse gezinnen met kinderen van 0-6 jaar.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Behoeftte aan opvoedingsondersteuning in Nederlandse, Marokkaanse en Turkse gezinnen met kinderen van 0-6 jaar.
Auteurs:	R.M. Bertrand, J.M.A. Hermanns en P.P.M. Leseman.
Jaar van uitgave:	1998
Tijdschrift:	<i>Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, vorming en onderwijs</i> . Vol. 14, nr. 1 p. 50-71
Onderzoeksgroep:	SCO/Kohnstamm Instituut
Kader project:	Evaluatie Experimenten opvoedingsondersteuning
Financier/opdrachtgever:	Ministerie van VWS

Gerelateerde artikelen waarin over het onderzoek is gepubliceerd (voor zover bekend):

- Leseman e.a. (1997). De experimenten opvoedingsondersteuning. Eindverslag van de proces- en effectevaluatie. Amsterdam/Den Haag: SCO Kohnstamm Instituut/B&A Groep
- Leseman e.a. (1996). De experimenten opvoedingsondersteuning. Leermomenten en toekomstperspectieven. Rijswijk: Ministerie van VWS.
- Leseman, P. en Hermans, J. (2002). Vragen van ouders over de opvoeding en ontwikkeling van hun kinderen in drie etnisch-culturele gemeenschappen. *Pedagogisch Tijdschrift*. 27 (4), 253-275. (hieronder samengevat)

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (eenmalig, wel 2 meetmomenten)

Aard en omvang onderzoekspopulatie

107 Marokkaanse, 246 Turkse en 928 autochtone ouders met kinderen in de leeftijd van 0-6 jaar. Marokkaanse en Turkse ouders voornamelijk geworven in Amsterdam (Baarsjes), Rotterdam (Feijenoord) en Deventer, Almelo, Enschede en Hengelo. Autochtone ouders in 11 experiment gemeenten. Onduidelijk of moeders dan wel vaders zijn geïnterviewd. Etniciteit is bepaald op grond van geboorteland en geboorteland ouders van de moeder.

Selectie/werving

Werving heeft plaatsgevonden via consultatiebureaus en scholen voor basisonderwijs.

Methode

Gestructureerde vragenlijsten. Daarbij deels gebruik gemaakt van bestaande instrumenten o.a. Dagelijkse beslommeringenlijst, NOSIK (beleving opvoeding). Netwerk uitgebreid in kaart gebracht, door zowel te vragen naar geregeld contact met 19 verschillende typen personen (zowel informeel als formeel), 8 belangrijkste, vertrouwdheid daarmee, op wie zou men kunnen rekenen. Ervaren (en mate van belasting) problemen op 12 terreinen in kaart gebracht (gebaseerd op eerder onderzoek). Onder andere aanpak opvoeding in algemeen, moeilijk gedrag, gezondheid/lichamelijk ontwikkeling, sociale/emotionele ontwikkeling, taal/spraak/denkontwikkeling, onderwijsvoorbereiding en ontwikkelingsstimulering, opvoeding in relatie tot tweetaligheid en 'opvoeden in twee culturen'. Voor deze terreinen ook ontvangen steun, tevredenheid daarmee. Vragen zijn gesteld met een doelkind in gedachten. Vragenlijsten zijn mondeling afgenomen, waar nodig in de eigen taal.

Verschillen tussen groepen geanalyseerd met behulp van variantie analyses; binnen groepen met behulp van regressieanalyse.

Jaar dataverzameling: Data verzameld voorjaar 1996 en voorjaar 1997, (data zijn samengevoegd).

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag en doelstelling

Probleemstelling

1. Wat is de opvoedingssituatie in Nederlandse, Marokkaanse en Turkse gezinnen met kinderen van 0-6 jaar, woonachtig in de gebieden van de experimenten opvoedingsondersteuning, met name wat betreft sociaaleconomische kenmerken, ervaren opvoedingsstress en beschikbare sociale steun?
2. Welke opvoedingsvragen leven er onder deze ouders? Zijn er verschillen in opvoedingsvragen tussen de drie groepen?
3. Hoe groot is de behoefte aan opvoedingsondersteuning onder deze ouders? Zijn er verschillen tussen de drie groepen in behoefte aan opvoedingsondersteuning?
4. Welke factoren in de sociale context van de opvoeding kunnen de behoefte aan opvoedingsondersteuning verklaren?

Doel

Ervaren opvoedproblemen, steun bij de opvoeding, tevredenheid daarover en onvervulde behoeften aan steun in kaart brengen zodat daar in de opvoedingsexperimenten beter op kan worden aangesloten.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Marokkaanse en Turkse ouders rapporteren significant meer dagelijkse beslommingen rond opvoeden en een grotere hinderlijkheid daarvan, en beleven de opvoeding als negatiever. Vooral in de Marokkaanse groepering is het sociale netwerk waarop men kan terugvallen kleiner en gemiddeld van minder kwaliteit (minder verbondenheid). Zij noemen met name minder vaak hun partner, ouders en professionals als steunbronnen. Ook Turkse ouders noemen professionals, en verder ouders en vrienden, minder vaak als steunbron. Zowel in Turkse als Marokkaanse gezinnen rapporteren de respondenten minder vertrouwelijke relaties waarop men kan terugvallen, en minder verwachtingen om op vertrouwelijke personen te kunnen terugvallen. Behoeftte aan steun bij de opvoeding (algemeen) is groter in Turkse en Marokkaanse gezinnen. Op de specifieke terreinen is de behoefte op veel terreinen eveneens groter bij Turkse en Marokkaanse gezinnen, maar met name rond tweetaligheid/bicultureel opvoeden en vrijetijdsbesteding van kinderen. Er is niet meer behoefte aan steun op terreinen die met cognitieve ontwikkeling samenhangen. In alle groepen is het meest behoefte aan steun bij het omgaan met moeilijk gedrag van kinderen. Het aantal terreinen waarop vragen, zorgen of problemen bestaan is bij Turkse en Marokkaanse ouders veel groter; er is evenwel geen behoefte aan steun op meer terreinen dan bij aut gezinnen. Wel is het aantal terreinen waarop sprake is van niet-vervulde steunbehoefte (er is geen steun of de gegeven steun voldeed niet) beduidend groter bij Turkse en Marokkaanse ouders.

Onvervulde steunbehoefte worden binnen alle groepen vooral bepaald door de mate waarin er belastende opvoedvragen/problemen zijn (die weer sterk samenhangen met ervaren opvoedstress en behoeften aan steun). Binnen de Turkse en Marokkaanse groep worden onvervulde steunbehoefte meer voorspeld door onvrede met (vooral) professionele steun dan bij autochtone ouders. Ouders kregen dus wel steun voor een aantal problemen maar waren hierover minder tevreden.

In de concluderende sectie verwijzen de auteurs naar gerelateerde onderzoeksverslagen over dit onderzoek waarin is aangetoond dat Marokkaanse en Turkse ouders even goed of zelfs beter op de hoogte zijn van opvoedingsaanbod in hun omgeving dan autochtone ouders. Uit onderzoek in de Baarsjes en Feijenoord bleek dat ze er ook aanzienlijk meer gebruik van maakten. Ze waren daar even vaak of zelfs vaker tevreden, maar hadden toch vaker onvervulde steunbehoeften. Deels vanwege onvrede met professionele steun bij opvoedproblemen, buiten de experimenten opvoedingsondersteuning om. De onderzoekers concluderen dat het aanbod van het type steun mogelijk niet goed aansluit bij de behoeften; zo richten opvoedingsondersteuningsprogramma's zich relatief vaak op ontwikkelingsstimulering en onderwijsondersteuning, terwijl ouders op deze terreinen weinig behoefte aan steun rapporteren. Juist als het gaat om pedagogische thema's is er vaak minder steun.

Bevindingen uit een gerelateerd artikel

Leseman, P. en Hermans, J. (2002). Vragen van ouders over de opvoeding en ontwikkeling van hun kinderen in drie etnisch-culturele gemeenschappen. *Pedagogisch Tijdschrift*. 27 (4), 253-275.

Probleemstelling/methoden

In dit artikel wordt opvoedingsstress (een samenvoeging van NOSI en Dagelijkse Beslommeringen) als afhankelijke variabele verklaard uit a) de mate waarin in gezinnen sprake is van als belastende/tot steunvragen leidende opvoedvragen op specifieke terreinen en b) contextuele factoren (SES, etniciteit, kindertal, leeftijd kinderen, werk, woonbeleving). Achtergrond is de bevinding uit literatuur dat opvoedstress in belangrijke mate bepalend is voor de wijze waarop ouders opvoeden (of zij bijv. negatief/hard disciplinerend opvoedgedrag vertonen) en daarmee voor de psychosociale ontwikkeling van kinderen. Voor goed maatwerk bij opvoedingsondersteuning is daarbij een relevante vraag in hoeverre opvoedstress wordt bepaald door specifieke opvoedvragen of door andere (context)kenmerken zoals een cumulatie van risicofactoren in de gezinscontext.

Populatie/methode

Bron vormen op het oog dezelfde gegevens als in het artikel uit 1998, al zijn de aantallen Turkse en autochtone ouders net iets lager en wordt nu als jaar van dataverzameling uitsluitend 1996 genoemd. In dit artikel zijn de autochtone gezinnen opgesplitst in gezinnen met een hoge of lage SES (scheidslijn bij maximaal vmbo ouders).

Bevindingen wb opvoeding

Turkse en Marokkaanse ouders ervaren meer beslommeringen maar hebben vooral een meer negatieve beleving van de opvoeding (NOSIK) dan autochtone ouders. Turkse/Marokkaanse ouders hebben veel vaker vragen (zonder dat die belastend hoeven te zijn) op alle terreinen dan autochtone ouders. Turkse/Marokkaanse ouders hebben óók op meer terreinen een belastende vraag/probleem dan autochtone ouders maar verschillen zijn wat dit betreft kleiner tussen groepen. Vragen mbt lastig gedrag worden het meest als belastend ervaren door ouders in alle vier de groepen (NL lage SES, NL hoog SES, Mar, Tur). Er is een sterke samenhang tussen het als belastend ervaren van vragen/problemen op deelreinen en het uiten van een behoefte aan ondersteuning daarbij. In de rest van de analyse zijn deze aspecten samengenomen.

Opvoedstress hangt sterk samen met een cumulatie van belastende/tot behoefte aan steun leidende vragen. De voorspellende waarde van belastende/tot behoefte aan steun leidende vragen is echter groter in autochtone gezinnen dan in Marokkaanse/Turkse gezinnen. Als rekening wordt gehouden met andere kenmerken, is de cumulatie van belastende vragen bij Marokkaanse en Turkse gezinnen zelfs nauwelijks voorspellend voor opvoedstress. Ook de algemene behoefte aan steun voorspelt in

Ned gezinnen (lage en hoge SES) wel een substantieel deel van de variantie in opvoedstress maar bij Marokkaanse en Turkse gezinnen nauwelijks. Contextkenmerken verklaren juist meer van de variantie in Marokkaanse/Turkse gezinnen; ze zijn in deze gezinnen de belangrijkste voorspeller voor opvoedstress. Vooral voorspellend zijn de contextvariabelen kindertal en leeftijd kind (u-verband met grootste stress bij 4-jarigen). Werk(loosheid) en gezinsstructuur veel minder. Opvallend is de bevinding dat in een gezamenlijke regressie ook de invloed van 'contextvariabelen' SES en etniciteit gering is; bij correctie voor andere factoren zelfs volledig afwezig. Op deze bevinding wordt verder niet uitgebreid ingegaan.

In de discussie lichten de auteurs de bevinding uit dat Turkse/Marokkaanse ouders op bijna alle terreinen vaker opvoedvragen hebben (zonder dat deze echt belastend hoeven te zijn). Ze verklaren deze bevinding uit het feit dat er in deze groepen geen uitgewerkt pedagogisch discours is dat is toegesneden op het opvoeden in Nederland. Wat betreft de hoofdvraag (betekenis van de bevindingen voor opvoedingsondersteuning) is de conclusie de volgende. Alleen afgaan op ervaren opvoedproblemen bij Turkse/Marokkaanse gezinnen schiet wellicht tekort voor het bieden van goede opvoedingsondersteuning, aangezien opvoedstress (als belangrijke mediërende factor voor ontwikkelingsproblemen) meer door algemene opvoedcondities (bijvoorbeeld kindertal) wordt bepaald in deze gezinnen.

3. Bouw et al (2003) Een ander succes. De keuzes van Marokkaanse meisjes.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Een ander succes. De keuzes van Marokkaanse meisjes.
Auteurs:	Carolien Bouw, Ans Merens, Kitty Roukens en Leen Sterckx
Jaar van uitgave:	2003
Uitgever:	SCP/SISWO, SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen UVA
Kader project:	SISWO/SCP project

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek Eenmalig kwalitatief onderzoek en kwantitatief onderzoek

Aard en omvang onderzoekspopulatie

In totaal zijn ruim 60 Marokkaanse meisjes en jonge vrouwen in de leeftijdsrange van 12 jaar (brugklassers) tot begin 30 (jonge moeders) betrokken bij het kwalitatieve onderzoek. De vrouwen en meisjes zijn zelf geboren in Marokko of in Nederland opgegroeid met uit Marokko afkomstige ouders. Het opleidingsniveau van de meisjes en vrouwen varieert.

Selectie/werving

De gesprekken die SISWO voerde vonden uitsluitend in Amsterdam plaats. Via verschillende ingangen zijn de Marokkaanse meisjes en jonge vrouwen benaderd. Brugklassers en eindexamenleerlingen zijn gevonden via Amsterdamse scholen voor voortgezet onderwijs (in totaal 8). Daarnaast zijn hoofdstedelijke jongerencentra en -organisaties benaderd die zich expliciet richten op Marokkaanse meisjes. Via het persoonlijke netwerk is gezocht naar meisjes die niet meer leerplichtig zijn en studeren en werken. Tot slot is contact gezocht met jonge moeders op consultatiebureaus, schoolpleinen en een moedercentrum.

Methode

Twee soorten gegevens worden met elkaar verweven: de beschikbare feitelijke informatie over Marokkaanse meisjes- schooltypen, trajecten, cijfers en statistieken- van het SCP en de manier waarop de meisjes zelf naar hun verleden en toekomst kijken via gesprekken, opstellen en groepsdiscussies. Gegevens van het SCP zijn gebruikt voor een globale beschrijving en vergelijking van de levensloop van Marokkaanse meisjes. De belangrijkste bron van kwantitatieve gegevens is de SPVA, een periodiek onderzoek onder Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse en Nederlandse huishoudens. Daarnaast is gebruik gemaakt van het RUBS-bestand, een schriftelijke enquête onder jongeren, anderhalf jaar na het verlaten van het voortgezet onderwijs. Ten slotte is gebruik gemaakt van het Nationaal Scholieren Onderzoek. Dit onderzoek bestaat uit een enquête onder scholieren in het voortgezet onderwijs en het mbo.

Jaar dataverzameling: 2003.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Doen Marokkaanse meisjes het in het onderwijs en op de arbeidsmarkt daadwerkelijk zo goed als wordt gesuggereerd?

Doelstelling

Inzicht geven van het levensloopsperspectief van Marokkaanse meisjes, de beslissingen die zij nemen tijdens hun loopbaan in het onderwijs, bij hun eerste stappen op de arbeidsmarkt en, zeker in het geval van meisjes, de keuze voor huwelijk en kinderen. Ook wordt aandacht besteed aan de invloed van belangrijke anderen op de levensloop van jonge Marokkaanse meisjes.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Marokkaanse ouders zijn vandaag de dag doordrongen van het belang van een goede opleiding voor hun dochters. De meisjes, zowel tieners als twintigers, vertellen dat hun ouders er achteraan zitten dat ze hun best op school doen, en hen steeds voorhouden dat zij de kansen moeten grijpen die de ouders zelf niet hebben gehad; ouders beseffen dat een goede opleiding en een diploma maatschappelijk aanzien met zich meebrengen in de Nederlandse samenleving. Marokkaanse ouders staan er bij onderwijzers om bekend dat ze niet komen opdagen bij ouderavonden. Dit hoeft niet te betekenen dat zij niet betrokken zijn bij de scholing van hun kinderen. Ouders geven eerder mentale steun dan informatie en daadwerkelijke begeleiding aan hun kinderen. Ze stimuleren hun kinderen om hun best te doen op school maar weten vaak in de praktijk niet hoe succes behaald moet worden.

Ouders die hun dochters stimuleren om te leren en een zo hoog mogelijk diploma te halen, verwachten tegelijkertijd dat zij de reputatie van de familie niet beschamen. In de regel hebben meisjes minder bewegingsvrijheid dan jongens. In de meeste gezinnen hoeven de zonen niet mee te helpen in het huishouden en mogen ze buiten de deur meer. Een aantal meisjes wordt opgevoed met een dubbele boodschap: doe je best op school en haal diploma's, maar vergeet niet dat het huwelijk met een goedgekeurde man een belangrijk doel of zelfs het levensdoel is. Het huwelijk van een dochter betekent het sluitstuk van de opvoedingstaak van de ouders.

In de praktijk zijn de meisjes zelf niet de enigen die over hun partnerkeuze beslissen, al zijn zij nog zo overtuigd van hun eigen eisen. Hoewel veel meisjes inspraak hebben in hun partnerkeuze en iemand kunnen voorstellen, is de mening van de ouders heel belangrijk. Na het afstuderen van hoogopgeleide meisjes voeren ouders de druk op als er nog geen geschikte partner is gevonden. De meisjes hebben opvallend veel begrip voor het sturende optreden van hun ouders, ook al hebben ze het niet makkelijk met de beperkte ruimte om een eigen partner te zoeken.

Voor de geïnterviewde jonge moeders geldt dat de kinderen in hun jonge jaren voor moeders' eigen ontwikkeling gaan. De kinderen worden niet alleen thuis gelaten en niet naar een opvang gebracht. De druk om kinderen, zeker in de eerste jaren, zoveel mogelijk zelf op te voeden is hoog. Ambities van de meeste moeders zijn ondergeschikt aan de idealen die ze betreffende de zorg voor hun kinderen hebben. Steeds blijkt dat 'het belang van de kinderen' als argument wordt aangevoerd bij beslissingen over het volgen van een cursus of het voortzetten van scholing.

Moeders willen, net als hun moeders, dat hun kinderen vooruitkomen en hebben hoge verwachtingen van hun kinderen. Anders dan hun eigen ouders die voor zichzelf en hun kinderen nog een toekomst in het vaderland voor ogen hadden, ligt de toekomst voor de kinderen van de jonge Marokkaanse moeders in Nederland. Verscheidene moeders maken zich zorgen over het verlies van de Marokkaanse identiteit: ook al zijn hun kinderen in Nederland geboren, veel moeders hechten aan de kennis van de 'eigen' taal en het 'eigen' land.

4. Bouw & Karsten (2004) Stadskinderen. Verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Stadskinderen. Verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte.
Auteurs:	Carolien Bouw & Lia Karsten
Jaar van uitgave:	2004
Uitgever:	Aksant, Amsterdam SISWO/Social Policy Research en AMIDS (Amsterdam Institute of Metropolitan and International Development Studies)
Kader project:	Tentoonstelling Speeltijd! 100 jaar speelplezier in het Amsterdams Historisch Museum
Financier/opdrachtgever:	Jantje Beton

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek Eenmalig kwalitatief

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Het onderzoek is gedaan in drie Amsterdamse straten, die verschillen naar sociaaleconomische status en de mate van multiculturaliteit. In elke straat is gesproken met kinderen en ouders die er nu wonen en met oudere bewoners die terugblikken op hun kindertijd. In totaal is gesproken met 34 kinderen, 22 ouders, 16 ex-kinderen, 13 oudere bewoners en 14 andere informanten. De leeftijd van de kinderen varieerde van de 4 tot 14 jaar; veruit de meerderheid was tussen de 7 en 11 jaar. Het gaat om de volgende drie straten: De Wognummerstraat in Noord, de Bankastraat in Oost, en de Van Breestraat Zuid. In de Wognummerstraat is gesproken met 8 Nederlandse kinderen en 3 kinderen met een andere achtergrond. In de van Breestraat is gesproken met 10 kinderen uit Nederlandse tweeoudergezinnen. In de Bankastraat is met 13 kinderen uit migrantengezinnen gesproken, voornamelijk van Turkse en Marokkaanse afkomst.

Selectie/werving

De te onderzoeken straten moeten in buurten liggen die al voor de Tweede Wereldoorlog zijn opgebouwd zodat een vergelijking in tijd is te maken: hoe groeiden kinderen vroeger op en hoe is dat nu? De tweede vergelijking is die tussen kinderen uit de hogere en de lagere klasse, afgeleid van de buurt waarin zij wonen. Het derde criterium is de etnische samenstelling van de buurt waarbij zowel naar overwegend witte als gekleurde buurten is gezocht. Binnen verschillende wijken die aan de criteria voldoen is gezocht naar straten waar in ieder geval meer dan twintig kinderen in de basisschool leeftijd wonen. De drie straten staan voor drie typen stadswijken die ook elders in Nederland bestaan. De Bankastraat staat voor de multiculturele lagere statusbuurt, de Breestraat voor de witte hogere statusbuurt en de Wognummerstraat voor de witte dorpse stadswijk met een lagere status.

De informanten zijn benaderd via professionals - de juf op school, een welzijnswerker, via het eigen netwerk, via kinderen of volwassenen die al gesproken waren of op straat aangesproken.

Methode

Literatuuronderzoek, berichten in kranten en andere (digitale) media, statistisch materiaal, interviews met open vragen en 20 systematische observaties (variërend van een half uur tot een uur) op woensdagmiddag of andere vrije dagen in de straat en door de kinderen genoemde speelplekken in de buurt.

Jaar dataverzameling: 2003.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

In het onderzoek staan drie gerelateerde vragen centraal:

- Hoe gebruiken kinderen de stedelijke ruimte en hoe is dat in de loop der tijd veranderd?
- Wat is daarin de rol van ouders: hoe reguleren zij een kindertijd in de stad en hoe zijn de opvattingen daarover veranderd?
- Wat is de betekenis van de buurt en de straat waarin gezinnen wonen voor de ruimte van kinderen?

Het uitgangspunt is steeds een vergelijkend perspectief: een vergelijking in de tijd en naar plaats.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Het viel te verwachten dat de organisatie van de vrije tijd van de kinderen van hoogopgeleide tweeverdieners in de Van Breestraat strakker is dan die van de minder geschoolde en minder financieel draagkrachtige ouders in de Wognummerstraat. Verrassender is dat voor een aantal - voornamelijk Turkse- kinderen uit de Bankastraat veel activiteiten in tijd en ruimte vastliggen. Een aantal ouders uit die straat ziet de tijd na school als een waardevolle tijd waarin hun kinderen vaardigheden kunnen leren die belangrijk zijn voor later. De invulling daarvan varieert; naar de moskee gaan, koranles of thuis Nederlandse boekjes lezen om de taal goed te leren. Met name de zondag blijkt door ouders te worden aangegrepen om religie/cultuur op de agenda te krijgen. In de Wognummerstraat wordt vooral uitgegaan van wat de kinderen zelf willen en leuk vinden. Het belangrijkste daar is dat kinderen een mooie tijd hebben, niet of ze een cultureel correcte opvoeding krijgen. Voor een aantal kinderen uit de Van Breestraat en de Bankastraat valt de grens tussen vermaak en verplichting niet altijd even duidelijk te trekken.

Verplichtingen thuis- afwassen, boodschappen doen, helpen met koken- komen in de interviews met de kinderen nauwelijks voor. Alleen migrantenkinderen, en dan vooral meisjes, vertellen over dit soort taken in het huishouden.

Alle geïnterviewde ouders zijn ervan overtuigd dat buitenspelen goed is voor kinderen, maar daarmee raken zij een kwetsbaar punt van de stad: het gebrek aan veilig en attractieve ruimte om te spelen. Ouders maken zich zorgen over de veiligheid van hun kinderen in verband met het verkeer in de wijk, water en gevaarlijke mannen. Het voortdurende dilemma van hedendaagse ouders is de vraag wat verstandige voorzorg is en wat overbezorgdheid. Regulatie door ouders heeft vaak een ruimtelijk karakter: daar mag je nog zelf komen en daar niet meer. De vanzelfsprekende achtervang van moeder die thuis aan het werk is, is voor veel kinderen van nu komen te vervallen, wat niet wil zeggen dat er geen thuismoeders meer zijn. In de Bankastraat is een aantal migrantenmoeders dat niet buiten de deur werkt.

Met name in de Bankastraat, maar ook in de Van Breestraat construeren de ouders hun straat vooral als een adult space en een gevaarlijke plaats waarin kinderen slechts onder toezicht mogen toeven. Ouderlijk toezicht lijkt de afgelopen jaren te zijn toegenomen in de Van Breestraat en de Wognummerstraat, ondanks de steeds drukker wordende agenda van de ouders. Dit is ook te merken aan de inrichting van de straat: op de stoep staan bankjes als zitplaats voor de toezichthoudende vader, moeder of oppas wanneer de kinderen buiten spelen.

Een van de klassieke klachten van bewoners van oudere wijken is dat migrantenouders hun kinderen bij nacht en ontij buiten laten lopen, waardoor ze zo niet voor overlast dan wel voor ergernis zorgen. De regels van allochtone ouders in de Bankastraat zijn streng en de afbakening precies. Kinderen mogen bijvoorbeeld niet naar buiten als zij alleen thuis zijn.

In grotere migrantengezinnen waarvan de ouders slecht Nederlands spreken, zijn de bevoegdheden en verantwoordelijkheden die aan de oudste kinderen gedelegeerd worden groot.

De kans dat allochtone kinderen Nederlandse kinderen tegenkomen is klein voor kinderen in de Bankastraat. Door kinderen zelf in te vullen tijd wordt vaak binnen de eigen etnische groep en binnen de eigen familie doorgebracht; er wordt vooral gespeeld met zusjes of broertjes en neefjes en nichtjes. Kinderen die elkaar niet van huis uit kennen, komen bijna niet bij elkaar over vloer. Het niet of moeizaam kunnen communiceren van de ouders onderling, speelt daarbij een rol. Segregatie is een gevolg van de grote diversiteit in de straat: buren verstaan en begrijpen elkaar niet goed en richten zich liever op het collectief van de eigen etnische groep. Kinderen kunnen zich daar moeilijk aan onttrekken.

Alle ouders in de Bankastraat zien de afwezigheid van autochtone kinderen als een gemis. Sommigen hebben daarom bewust voor een witte school gekozen. Etnische menging op school leidt niet of nauwelijks tot etnisch gemengd spelen op straat. Kinderen komen op straat amper Nederlandse kinderen tegen (ondernemen niet of nauwelijks gezamenlijke activiteiten en van vriendschap of andere vormen van intieme relaties is al helemaal nauwelijks sprake. Kinderen blijken slechts incidenteel in staat de grenzen tussen de verschillende etnische groepen te overschrijden. Zonder steun van de ouders of buiten de muren van school is het moeilijk de kloof te overbruggen. Ouders spelen een grote rol in het tot stand komen van het sociale netwerk van hun kinderen. Als ouders geen intensieve contacten buiten de eigen kring hebben, weerspiegelt zich dat in de netwerken van de kinderen.

In de argumentatie om toch in de grote stad te blijven wonen speelt de multiculturele samenleving die zich in de stad manifesteert een dubbele rol: als negatieve dimensie maar daarnaast vinden ouders het in theorie positief dat hun kinderen in contact komen met een diversiteit aan culturen. Diversiteit geldt als een van de charmes van de stad, maar in de praktijk is het contact met die anderen beperkt, zowel onder volwassenen als kinderen.

Voor de ouders in de Van Breestraat is het wonen met kinderen in de stad een bewuste keuze die ze voor zichzelf moeten verantwoorden en weten te beargumenteren. Voor de ouders in de Bankastraat is het geen keus: ze zijn er terechtgekomen en zodra ze de kans krijgen zouden ze het liefst vertrekken. Gezinnen in de Wognummerstraat wonen al min of meer buiten. Het idee dat het buiten de grote stad beter is voor kinderen klinkt in alle interviews door.

Ouders in de Van Breestraat maken zich zorgen over de toekomst als de kinderen naar de middelbare school gaan. De komende periode stellen zij zich heftiger voor dan de huidige levensfase. Ze zien de eindigheid van hun beschermende opvoeding onherroepelijk naderen en hopen dat hun kinderen dan op een 'goede' middelbare school terechtkomen.

5. **Bouwmeester, Dekovic & Groenendaal (1998) Opvoeding in Somalische vluchtelingengezinnen in Nederland.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Opvoeding in Somalische vluchtelingengezinnen in Nederland
Auteurs:	Bouwmeester, Dekovic en Groenendaal
Jaar van uitgave:	1998
Uitgever:	Universiteit Utrecht, vakgroep Pedagogiek
Plaats van uitgever:	Assen: Van Gorcum
Financier/opdrachtgever:	C.W. Milsfonds en Stichting Pharos

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: kwalitatief beschrijvend, eenmalig.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

25 moeders en 13 vaders uit 25 gezinnen met in totaal 105 kinderen; 56 jongens en 49 meisjes. Daarnaast hebben drie sleutelinformanten aan het onderzoek meegewerkt die een vooraanstaande positie binnen de Somalische gemeenschap in Nederland innemen, alsmede ter zake deskundige Nederlander. De etnische achtergrond lijkt te zijn vastgesteld op grond van zelfidentificatie.

Selectie/werving

De werving van gezinnen vond plaats door een in Somalië wetenschappelijk opgeleide interviewster met behulp van haar netwerk. De respondenten werden geworven op basis van de volgende criteria:

- alleen gezinnen die tussen 1989 en 1993 in Nederland gearriveerd zijn;
- zowel twee-ouder als één-ouder gezinnen;
- het oudste kind van het gezin mag niet onder de 4 jaar zijn;
- spreiding naar opleidingsniveau van de ouders;
- spreiding over kleine en grote gemeenten.

De respondenten zijn woonachtig in twintig verschillende gemeenten met een redelijke spreiding over grote en kleine gemeenten en naar opleidingsniveau.

Methode

Bij het ontwikkelen van de vragen/itemlijst is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de interviewleidraad ontwikkeld ten behoeve van het opvoedingsonderzoek onder Marokkaanse gezinnen van Pels (1995). Na afname van twee proefinterviews werd de vragenlijst vanwege de lengte van de interviews aanzienlijk ingekort. Deze aangepaste vragenlijst werd bij 12 gezinnen afgenomen en werd op grond van die ervaringen licht aangepast.

Alle interviews werden in het Somalisch gehouden, waarna ze in het Nederlands zijn vertaald. De analyse van de kwalitatieve gegevens gebeurde op basis van een groot aantal thema's.

Jaar dataverzameling: 1997-1998.

Doel en vraagstelling

1. Beschrijving van de opvoedingssituatie in gezinnen van Somalische vluchtelingen in Nederland.
2. Inventarisatie van de behoefte aan ondersteuning en de aanwezige ondersteuningsbronnen.
3. Een bijdrage leveren aan het toegankelijk maken en het verbeteren van de preventie- en voorlichtingsprojecten vóór en de hulp áán vluchtelingengezinnen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Het meest essentiële verschil tussen de vluchtelingengezinnen uit Somalië en traditionele migrantengroepen is de reden van migratie. De vlucht voor de oorlog in hun land was niet vrijwillig. Bovendien spelen bij hen hiermee samenhangende traumatische ervaringen een rol. Andere specifieke kenmerken van de Somalische populatie zijn het hoge opleidingsniveau en het grote aantal stedelingen. Hiermee onderscheiden zij zich niet alleen van traditionele migrantengroepen maar ook van de Somalische bevolking in z'n geheel. Bijgevolg moet behoedzaam met generalisaties ten aanzien van deze bevolkingsgroep worden omgegaan.

Denkbeelden en oriëntatie

Bij de denkbeelden over opvoeding valt allereerst op dat Somalische ouders geen afzonderlijke ontwikkelingsfasen en -taken onderscheiden, zoals een baby-, peuter- en kleuterperiode, zoals in Nederland gebruikelijk is. Voorts speelt de islam een essentiële rol in de opvoeding. Voor de ouders vormt de opvoeding van hun kinderen tot religieuze mensen een belangrijk doel, waarmee zij vanzelf belangrijke andere doelen bijgebracht krijgen, zoals gehoorzaamheid en respect. Al op jonge leeftijd gaan kinderen naar de Koranschool en ouders proberen hun kinderen op te voeden naar islamitische regels: blote kleding voor meisjes, seksuele contacten voor het huwelijk en drankgebruik zijn voor hen absoluut taboe. Prestatiegerichtheid komt op een tweede plaats, gevolgd door sociale kwaliteiten en doelen gericht op autonomie op een gedeelde derde plek. Het grote belang dat de ouders aan onderwijs hechten en het hoge aspiratieniveau ten aanzien van het opleidingsniveau van hun kinderen springt erg in het oog. Ouders zien hun kinderen liefst naar de universiteit gaan, ongeacht hun capaciteiten. Vaak zijn deze verwachtingen echter weinig realistisch, wat de kans op teleurstellingen vergroot.

De Nederlandse samenleving ervaren de ouders als een onveilige omgeving voor hun kinderen vanwege de grote cultuurverschillen die zij percipiëren. Hierdoor is de onderlinge sociale controle op kinderen groot.

Opvoedingspraktijk

Ten aanzien van de verdeling van opvoedingstaken tussen ouders komt naar voren dat er een sterke verandering in de gezinnen is opgetreden. In Somalië was sprake van een duidelijke taakverdeling tussen de ouders, terwijl het onderscheid in taken van de vader hier in Nederland sterk afneemt (geen kostwinner). Deze verandering is van grote invloed doordat ouders onderling conflicten krijgen en de vader een groot deel van zijn gezag verliest.

Ondersteunend opvoedingsgedrag, zoals het tonen van warmte (gezamenlijke activiteiten, spelen e.d.) is voor de ouders heel gebruikelijk. Zeker met betrekking tot oudere kinderen is dit nieuw. Responsief ondersteuningsgedrag (reageren op signalen van kinderen) komt in het onderzoek veel minder naar voren. In controlerend opzicht hechten de ouders veel waarde aan het leren hanteren van regels, maar autonomie stimuleren zij niet erg. Bij fouten van kinderen reageren de ouders in eerste instantie door de kinderen op de gevolgen voor zichzelf en anderen te wijzen. In tweede instantie gebruiken zij als machtsmiddel meestal onthouding. In Somalië was controle veel meer op macht en gezag gebaseerd, inclusief slaag. Hierin is duidelijk verandering opgetreden.

De onderzoeksresultaten laten zien dat instructiegedrag in Nederland een veel grotere rol is gaan spelen dan in Somalië het geval was. Ouders spelen niet alleen meer met hun kinderen, maar praten ook meer met hen en gaan in op hun vragen. Daarnaast helpen ze hen met het huiswerk.

Specifieke problemen

Het aantal ouders dat psychosociale problemen van hun kinderen ter sprake brengt is groot (72%) in vergelijking tot 10% van de Nederlandse kinderen in het onderzoek van Groenendaal et al. (1996). Zeker als het verhoudingsgewijs grote aantal kinderen dat aan speciaal onderwijs deelneemt daarbij opgeteld wordt. De toekomst van de kinderen baart veel ouders zorgen, omdat zij het zwaar vinden om hun kinderen goed gedrag te leren en vrezen dat de kinderen allerlei slecht gedrag vanuit de Nederlandse omgeving overnemen en geen op goede scholing zullen kunnen krijgen.

Alleenstaande moeders - een aanzienlijke groep - hebben het extra zwaar, omdat zij behalve de hulp van een partner, ook de gebruikelijke hulp van verwanten missen. Bovendien is het kindertal in Somalische gezinnen duidelijk groter dan in Nederlandse gezinnen.

Ervaring met Nederlandse hulpverleningsinstellingen en ondersteuningsbehoefte

Over de ondersteuning door de Nederlandse overheid en instellingen bij het verkrijgen van een verblijfsvergunning of woning zijn de ouders redelijk tevreden. Eenmaal gevestigd in een gemeente willen de ouders graag wegwijs gemaakt worden in de Nederlandse samenleving, maar krijgen daar geen hulp bij.

Verhalen over problemen met Nederlandse hulpverlenende instanties blijken wijd verbreid in Somalische kring en daar wordt door veel ouders aan gerefereerd. In hun ogen hebben deze problemen altijd te maken met de ouder-kind relatie en de inmenging daarin door instellingen. Volgens de ouders ligt hieraan een wederzijds gebrek aan kennis ten grondslag. Behalve drie ouders, hebben de meeste ouders in het onderzoek echter geen problemen met Nederlandse instellingen. Een meerderheid van de ouders geeft te kennen vooral behoefte te hebben aan informatieve ondersteuning, waarbij de belangstelling voor opvoeding in Nederlandse gezinnen en het Nederlandse onderwijssysteem het grootst is. Ondanks deze behoefte onderneemt een groot aantal ouders geen actie om informatie te verzamelen, omdat zij niet weten waar te zoeken en de meeste informatie in het Nederlands gesteld is.

Twee onderwerpen die apart aandacht vragen zijn het aanpassingsproces en traumatisering. Allereerst valt te concluderen dat in het Somalische gezinsleven sprake is van aanpassing aan Nederlandse gewoonten en gebruiken, bijvoorbeeld wat betreft dagindeling. Het aanpassingsproces van ouders en kinderen verloopt echter erg ongelijkmatig. De ouders blijken de Nederlandse taal onvoldoende of matig te beheersen, weinig kennis van de Nederlandse samenleving hebben en op afstand staan, terwijl het aanpassingsproces van jongeren veel sneller verloopt. Dit heeft grote invloed op de gezinsverhoudingen, doordat kinderen gebruik (kunnen) maken van hun voorsprong in taal en kennis van de samenleving en minder gehoorzamen. Dit leidt tot conflicten omdat jongeren Nederlandse gewoonten overnemen.

Ofschoon niet expliciet naar traumatische gebeurtenissen gevraagd is, blijkt uit de verhalen van de ouders dat zij en hun gezinsleden veel schokkende gebeurtenissen hebben meegemaakt. Bij de kinderen komt dit onder meer tot uiting in stotteren, nachtmerries en bedplassen. Hoewel de onderzoekers van mening zijn dat er sprake is van traumatisering, leggen de ouders er geen verband mee en spreken zij met hun kinderen niet gauw over de gebeurtenissen tijdens de oorlog of de vlucht.

6. Bruyn, de & Dekovic (2004) Lastige pubers. Een vergelijkend onderzoek tussen Surinaamse, Surinaams-Nederlandse en Nederlandse adolescenten.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Lastige Pubers. Een vergelijkend onderzoek tussen Surinaamse, Surinaams-Nederlandse en Nederlandse adolescenten.
Auteurs:	J. de Bruyn en M. Dekovic
Jaar van uitgave:	2004
Uitgever:	SWP Onderzoeksgroep UvA, Orthopedagogiek
Plaats van uitgave:	Amsterdam
Kader project:	Onderzoek is uitgegeven omdat er een prijs mee is gewonnen, de Horizon prijs, voor beste scriptie op het gebied van jeugdzorg.
Financier/opdrachtgever:	Scriptieonderzoek

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (eenmalig)/deels ook kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Grootschalig (222 adolescenten, 13-15 jaar, waarvan 69 Creools- Surinaams in Suriname, 52 Creools-Surinaams in Nederland en 101 autochtoon. De respondenten zitten op het vmbo (of vergelijkbaar niveau in Suriname). Aanvullend verdiepende interviews met 7 Surinaamse probleemjongeren van 17-21 jaar (woonachtig in een hulpverleningsinstelling) in Nederland. Etniciteit bepaald aan de hand van zelfidentificatie.

Selectie/werving

Het gaat om laagopgeleide jongeren, in de eerste klassen van het voortgezet onderwijs, niveau vmbo. Jongeren hebben vragenlijsten ingevuld op school. Een aantal klassen is daarvoor geselecteerd op 3 scholen in Suriname en 3 in Nederland.

Methode

Vragenlijsten afgenomen over externaliserend probleemgedrag, opvoedgedrag ouders (hoe straffen, hechting/responsiviteit etc; monitoring, tevredenheid met opvoeding). Ook hechting aan/ omgang met/ communicatie met peers. Aan de hand van regressie analyses is nagegaan hoe opvoeding en de relatie met peers probleemgedrag kunnen verklaren.

Jaar dataverzameling: 2000-2001.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Nagaan van invloed van opvoeding, zelfwaardering en peers op probleemgedrag bij jongeren in verschillende culturele contexten (Surinaams, Surinaams-Nederlands, Nederlands).

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Algemene bevindingen over opvoeding: Creoolse jongeren in Suriname worden het meest gestraft, autochtone jongeren het minst. Ervaren steun verschilt niet tussen de drie groepen. Nederlandse jongeren rapporteren de meeste monitoring, Surinaamse jongeren (in Suriname) de minste. Surinaamse jongeren in Suriname zijn minder tevreden over hun opvoeding dan Surinaamse jongeren in Nederland. Nederlandse jongeren zijn het meest tevreden. Relatie met externaliserend probleemgedrag (zelfrapportage door jongeren): probleemgedrag blijkt bij de Surinaams-Nederlandse jongeren mede voorspeld te kunnen worden door opvoeding (weinig monitoring/veel straf). Bij de andere groepen is er geen invloed van opvoeding vastgesteld.

Opvallend is: bij Surinaamse jongeren (in Suriname) kan geen negatief verband worden vastgesteld tussen zelfwaardering en straf (meer straf leidt niet tot een lagere zelfwaardering); verklaring kan zijn: straf hoort er meer bij in Suriname. Bij de andere twee subgroepen bestaat dit verband wel: meer straf leidt tot een lagere zelfwaardering (en bij Surinaams-Nederlandse jongeren leidt dat op zijn beurt tot meer probleemgedrag). Ook anders dan in Nederland: bij Surinaamse jongeren in Suriname gaat meer straf samen met meer monitoring. Monitoring is afgemeten aan de mate waarin ouders op de hoogte zijn van vrienden en een aantal andere aspecten uit het leven van jongeren. De gegevens zouden er op kunnen wijzen dat Surinaamse ouders betrokkenheid juist uiten door (ook) te straffen.

Uit de verdiepende interviews blijkt dat jongeren hun ouders/opvoeders als steunend ervaren; tegelijk zien ze conflicten over opvoeding met hun ouders ook als bron voor hun huidige problemen waarvoor ze in behandeling van de hulpverlening zijn (naast eigen gedrag).

7. **Coenen (2001) 'Word niet zoals wij!' De veranderende betekenis van onderwijs bij Turkse gezinnen in Nederland.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel	'Word niet zoals wij!'. De veranderende betekenis van onderwijs bij Turkse gezinnen in Nederland.
Auteur:	L. Coenen
Jaar van uitgave:	2001
Plaats van uitgave:	Amsterdam: Het Spinhuis
Onderzoeksgroep:	Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Sociaal-Culturele Wetenschappen.
Kader project:	Proefschrift VU
Financier/opdrachtgever:	Onbekend

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwalitatief onderzoek; deels longitudinaal (gezinnen langere tijd gevolgd).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

60 gezinnen met jongeren tussen de vijftien tot zestien jaar; 36 meisjes en 24 jongens. De etniciteit werd vastgesteld door zelfidentificatie. Behalve de jongeren zelf behoren ook de ouders en overige gezinsleden tot de onderzoeksgroep.

Selectie/werving

De gezinnen dienden oorspronkelijk afkomstig te zijn van het Turkse platteland en een kind te hebben tussen 15 tot 16 jaar, dat minimaal vanaf het zesde jaar in Nederland naar school is gegaan. De onderzoekspopulatie omvat twee soorten gezinnen waarvan het merendeel woonachtig is in Amsterdam. Ten eerste 'heterogeen samengestelde' gezinnen waarin de jongeren oudere broers en zussen hadden die op latere leeftijd gemigreerd waren. Deze oudste (tussengeneratie)kinderen hadden de lagere school meestal geheel of gedeeltelijk in Turkije gevolgd. Ten tweede 'homogeen samengestelde' gezinnen waarin een tussengeneratie ontbrak en waar alle kinderen tot de tweede generatie behoorden en de vijftien- tot zestienjarige jongeren de oudste kinderen waren in het gezin.

Alle ouders van de vijftien- tot zestienjarige jongeren waren eerste-generatie migranten. Wat sekseverhoudingen betreft is er naar gestreefd een getalsmatig gelijke verhouding tussen jongens en meisjes te bereiken. Dit is niet helemaal gelukt, want de onderzoeksgroep telt 36 meisjes en 24 jongens.

Het merendeel van de gezinnen bestaat uit soennitische moslims, de meerderheidsreligie onder Turken. Daarnaast zijn enkele Koerdische gezinnen in het onderzoek opgenomen; ook met Alevitische gezinnen zijn gesprekken gevoerd, maar die zijn niet in het onderzoek opgenomen vanwege het streven om de onderzoeksgroep zo homogeen mogelijk te houden.

De contacten met de gezinnen zijn op verschillende manieren gelegd. Gedeeltelijk via scholen (van vbo tot atheneum), deels via de sneeuwbalmethode, deels via willekeurige ontmoetingen met Turken in openbare gelegenheden (restaurants, kinderspeelplaatsen en parken).

Daarnaast werden Turkse Nederlanders voor het onderzoek geworven tijdens drie veldwerkperiodes van twee maanden in Turkije (1990, 1991, 1994).

Methode

Met 15 gezinnen is een relatie opgebouwd die zich uitstrekte over een langdurige periode. Zowel met het gezin als geheel, als met de afzonderlijke gezinsleden zijn vijf tot twaalf gesprekken gevoerd verspreid over een tijdsspanne van ruwweg vier jaar.

Met vijftien andere gezinnen werden in een tijdsspanne van enkele maanden drie tot vijf gesprekken gevoerd. Eerst aparte gesprekken met de jongeren, enige tijd later met een of beide ouders en andere gezinsleden. Met de overige 30 gezinnen - liever gezegd gezinsleden - zijn eenmalige gesprekken gevoerd die meestal een hele dag en avond in beslag namen.

Naast de gegevens uit de interviews is gebruik gemaakt van de resultaten van een survey dat in 1993 samen met een Turkse studentenvereniging werd opgezet. Hieruit werden de antwoorden geselecteerd van die studenten die hun eerste scholing in Nederland begonnen zijn en wier ouders een plattelandsachtergrond hebben. Het betrof vragen aan Turkse studenten aan een Nederlandse universiteit of hbo over wat en wie naar hun idee bijgedragen hebben tot hun schoolsucces.

Het betreft voor het overige een etnografische studie, waarbij gebruik is gemaakt van (niet gestructureerde) open gesprekken. Met de jongeren konden interviews op band worden opgenomen (aantal niet vermeld); de gesprekken met overige gezinsleden werden zonder technische hulpmiddelen (bandrecorder, pen of papier) gevoerd. De gesprekken met ouders en andere gezinsleden werden soms in katebelletjes vastgelegd. Meestal werd de inhoud van gesprekken onmiddellijk na afloop van een bezoek geregistreerd.

Jaar dataverzameling: 1990-1994.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Nagaan of en in welke mate het opgeven van de terugkeergedachte binnen de Turkse migrantengezinnen een verandering in de betekenis en waardering van onderwijs tot gevolg had. Wat voor veranderingen in keuzes en daden op het gebied van onderwijs bracht deze omslag met zich mee?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Het opgeven van de terugkeergedachte is essentieel in de onderwijsgeschiedenis van Turkse Nederlanders omdat hij ook een radicale verandering in de betekenis van onderwijs voor de Turkse migrantengezinnen met zich meebracht. De auteur noemt dit derhalve *een omslag in levensperspectief*.

De migratie vanuit een agrarisch/ambachtelijke samenleving naar Nederland was een immens grote verandering in de beleving van de Turkse dorpelingen. Het verblijf in Nederland en de vruchten hiervan stonden aanvankelijk ten dienste van de wil om terug te keren. Onderwijs speelde toen geen rol van betekenis in het levensperspectief van Turkse migranten. Ook in Turkije hadden ze geen ervaring met onderwijs als middel tot sociale stijging.

In Nederland was onderwijs als middel tot sociale stijging wel alom aanwezig. Hun kinderen waren zelfs verplicht om voltijds onderwijs tot hun zestiende jaar te volgen. Het nastreven van een onderwijs carrière strookte echter niet met de oriëntatie op terugkeer naar Turkije. Pas veel later, toen gezinnen vaak al jaren in Nederland verbleven, kwam hierin een omslag door het loslaten van het idee van een zelfstandig bestaan in Turkije, waarvoor onderwijs niet noodzakelijk werd geacht. In het perspectief van een bestaan als loonafhankelijke in Nederland werd nu met andere ogen naar het zeer toegankelijke voorgezette onderwijs gekeken.

Deze omslag in levensperspectief was drastisch en had grote praktische, sociale en emotionele consequenties. Met het opgeven van een zelfstandig bestaan in Turkije, kwam ook een einde aan het idee van gezamenlijke economische activiteiten ten dienste van een familieproject. Door

onderwijs waaiëren kinderen echter eerder uit waardoor de grote angst ontstaat dat zij - net als Nederlandse kinderen - na hun achttiende hun eigen individuele weg zullen gaan volgen. Deze omslag was het gevolg van een geleidelijk proces dat een eigen verloop kende in de verschillende gezinnen en uitmondde in het formuleren van gezinsmotto's: vaak herhaalde verbale boodschappen van ouders waarin het oude levensperspectief als negatief werd voorgesteld en zij hun kinderen en kinderen zichzelf aansporen om sociaal te stijgen via onderwijs. Tijdens dit proces hebben zich belangrijke veranderingen voorgedaan in de interne gezinsbetrekkingen en de betrekkingen met de sociale omgeving.

Allereerst impliceert het nastreven van onderwijssucces (in de Nederlandse context) een 'uitbraak' uit patriarchaal-hiërarchisch gestructureerde gezinsverhoudingen waarbinnen ook het sociale leven van jongeren buitenshuis strikt onder controle werd gehouden. Door deelname aan het onderwijs moeten Turkse jongeren zich op terreinen buiten het fysieke- en kennisbereik van de ouders begeven. En dat vergt vertrouwen van de ouders dat hun kinderen met die vrijheid om te gaan. Vooral dochters moeten dit vertrouwen vaak in een emotioneel beladen strijd bevechten op hun ouders. Uiteindelijk winnen de jongeren deze strijd meestal, mede omdat het uiteindelijk in ieders belang is. In dit proces moeten de ouders - meer dan ze gewend waren - investeren in contact met hun kinderen omtrent hun wensen, talenten en ervaringen.

8. Denessen, Driessen & Slegers (2005) Segregation by choice? A study of group-specific reasons for school choice.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Segregation by choice? A study of group-specific reasons for school choice.
Auteurs:	E. Denessen, G. Driessen & P. Slegers
Jaar van uitgave:	2005
Tijdschrift:	<i>Journal of Education Policy</i> , vol 20, (3) 347-368
Onderzoeksgroep:	ITS Nijmegen
Kader project:	PRIMA onderzoek
Financier/opdrachtgever:	Min OC&W/NWO

Gerelateerde artikelen

Bronverslag: Driessen, G., Van Langen, A., en Vierke, H. (2000). *Basisonderwijs. Veldwerkverslag, leerlinggegevens en ouder vragenlijsten. Basisrapportage PRIMA-cohortonderzoek. Derde meting 1998-1999*. Nijmegen: ITS

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (longitudinaal)

Data zijn verzameld in het kader van het PRIMA Onderzoek, waarin grootschalig informatie wordt verzameld bij/over kinderen in het primair onderwijs (bij henzelf via toetsscores, bij ouders en bij leerkrachten). Het gaat hier om de derde meting, schooljaar 1998/99. Data zijn verzameld bij ouders van 11.362 kinderen uit groep 2 van 573 basisscholen. Ook 'school administrators' zijn met een schriftelijke vragenlijst bevraagd. Etniciteit is vastgesteld op basis van geboorteland ouders (alleen eerste generatie ouders dus).

Selectie/werving

Grootschalig landelijk onderzoek onder basisscholen waarbij scholen met veel achterstandsl leerlingen zijn oververtegenwoordigd. Wordt uitgevoerd sinds 1994/5.

Methode

Schriftelijke vragenlijst bij ouders en 'school administrators'. Gezinnen met tenminste één ouder buiten Nederland geboren (allochtoon) zijn onderscheiden van gezinnen met beide ouders in Nederland geboren (autochtoon). Religie van de moeder vormde ook een belangrijk achtergrondkenmerk (protestants, katholiek, moslim, niet religieus, andere religie). En opleidingsniveau (van de moeder of vader). Daarnaast kenmerken van de school, bijv. religieuze denominatie, SES van kinderen op de school en al dan niet meer dan 50% allochtone leerlingen. Afhankelijke variabele zijn motieven voor schoolkeuze (17 motieven voorgelegd, hoe belangrijk waren die. Bijv sfeer op school, orde en regels, achtergronden van leerlingen, denominatie van de school, 'ons soort ouders', kindgerichtheid, het was in de buurt, aantrekkelijk schoolgebouw, etc.

Jaar dataverzameling: 1998-99.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

- Welke redenen hebben ouders voor schoolkeuze?
- In welke mate kunnen verschillen in redenen voor schoolkeuze worden verklaard door groeps-specifieke kenmerken en schoolkenmerken?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Religiositeit van de ouders doet ertoe. Moslim ouders vonden de mogelijkheid met andere culturen in contact te komen belangrijker dan andere ouders bij de schoolkeuze. Protestantse ouders vonden dat het minst belangrijk. Ook hechtten moslim ouders meer waarde aan de vraag of de school rekening hield met hun religie'. NB het betrof hier motieven die over het geheel genomen niet hoog scoorden voor alle groepen ouders, het gaat dus om relatieve verschillen. Etniciteit: zelfde bevinding als bij moslimouders. Van de migrantenouders was ook 59% moslim.

Moslim ouders die voor een islamitische school kozen (een minderheid op het totaal) scoren relatief hoog op 'ons soort ouders' als motief voor schoolkeuze en laag op 'school was het meest dichtbij' of 'was de enige mogelijkheid'.

9. **Diepenmaat, van der Wal & Pauw-Plomp (2001) Etnische verschillen in ervaren opvoedingsproblemen bij ouders van vijfjarige kinderen.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Etnische verschillen in ervaren opvoedingsproblemen bij ouders van vijfjarige kinderen.
Auteurs:	A.C.M. Diepenmaat, M.F. van der Wal, H. Pauw-Plomp
Jaar van uitgave:	2001
Tijdschrift:	<i>Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen</i> , jrg. 81, nr 4, p.189-195
Onderzoeksgroep:	GG&GD Amsterdam
Kader project:	Onderzoek uitgevoerd bij preventief gezondheidsonderzoek 5-jarigen in Amsterdam
Financier/opdrachtgever:	Gemeente Amsterdam?

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (eenmalig).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Dit artikel doet verslag van data verzameld onder 6662 ouders van vijfjarige kinderen in Amsterdam, van wie 1123 Surinaams/Antilliaans (samengevoegd in analyse), 602 Turks en 1025 Marokkaanse, 2990 Nederlands en 922 afkomstig uit een ander land. Etniciteit werd vastgesteld aan de hand van geboorteland van de ouder zelf. Er zijn dus alleen eerste generatie ouders onderscheiden. De onderzoekers spreken over moeder, waaruit is op te maken dat alleen moeders zijn geïnterviewd.

Selectie/werving

Ouders zijn geworven bij het PGO 5-jarigen. Alle teams schoolgezondheidszorg in Amsterdam deden mee, de vragen zijn bij het PGO afgenomen. De respondenten vormen twee derde van alle ouders die zijn aangeschreven voor het onderzoek. Een tiende gaf geen gehoor aan de uitnodiging voor het onderzoek, bij een vijfde werden de gegevens niet verzameld (reden niet genoemd) en bij een klein aantal ontbrak informatie over geboorteland moeder. De onderzoekspopulatie was wat betreft etniciteit en geslacht representatief voor de hele uitgenodigde populatie.

Methode

Vragen zijn mondeling afgenomen bij ouders, waar nodig met behulp van tolkentelefoon. Enkele vragen: afgelopen maand zorgen over gedrag van kind, zo ja: waarover en: behoefte aan steun? Enkele achtergrondkenmerken vastgelegd.

Analyses: zijn er etnische verschillen in de mate waarin ouders opvoedproblemen ervaren in de afgelopen maand (logistische regressie)? Daarbij is rekening gehouden met sekse kind, opleiding moeder, gezinssituatie (een/tweeouder). Ook etnische diversiteit in type problemen is nagegaan.

Jaar dataverzameling: 1995-1996.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Nagaan in hoeverre tussen allochtone ouders (eerste generatie) van 5-jarige kinderen in Amsterdam meer of minder opvoedproblemen ervaren dan autochtone ouders, en of opvoedvragen zich op andere terreinen concentreren.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Allochtone ouders blijken niet méér, maar wel andere opvoedproblemen te ervaren. Een kwart meldt problemen in de opvoeding de afgelopen maand. Bij Turkse en Marokkaanse ouders ging het vaker om problemen/zorgen rond zindelijkheid en eten en minder vaak problemen op het gebied van stemming/persoonlijkheid en motoriek in vergelijking met autochtone ouders. Marokkaanse ouders noemden bovendien minder vaak problemen rond 'contact met anderen' (van kinderen) en verstandelijke ontwikkeling.

Er bestond in alle groepen evenveel behoeften aan steun (bij 40% van de gevallen waarin problemen werden genoemd). In het algemeen is steun het meest gewenst bij problemen rond verstandelijke ontwikkeling, stemmings/persoonlijkheidsproblemen, motorische problemen en problemen op contactueel gebied. Het minst bij eetproblemen en zindelijkheids en zelfredzaamheidsproblemen.

10. **Distelbrink, Geense & Pels (2005) Diversiteit in vaderschap. Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Diversiteit in vaderschap. Chinese , Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland.
Auteurs:	Marjolijn Distelbrink, Paul Geense, Trees Pels
Jaar van uitgave:	2005
Uitgever:	Koninklijke van Gorcum; Assen
Onderzoeksgroep:	Instituut voor Sociologisch- Economisch Onderzoek Erasmus Universiteit en het Verwey-Jonker instituut
Kader project:	Project sloot aan bij eerder uitgevoerde opvoedingsstudies onder allochtone moeders (Distelbrink 1998, Geense en Pels 1998, Pels 1998).
Financier/opdrachtgever:	Stichting Kinderpostzegels Nederland

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Eenmalig kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Voor het onderzoek zijn 24 Chinese, 24 Creools-Surinaamse en 25 Marokkaanse vaders geïnterviewd. Daarnaast zijn groeps gesprekken gehouden per etnische groep, met moeders, vaders en jongeren.

Chinese vaders: Uit de groep Chinese vaders zijn de meeste respondenten afkomstig uit Hong Kong of de Volksrepubliek. De jongste respondent is 29 jaar, de oudste 60 (gemiddeld 45). Een even groot deel van de Chinese vaders behoort tot de eerste generatie oudkomers en tot de tussengeneratie, en daarnaast telt deze groep 4 vaders die tot de generatie van de 'tweede golf' te rekenen zijn, dat wil zeggen dat zij jonger zijn en later gemigreerd. Het kindertal varieert tussen 1 en 4. Het opleidingsniveau van de vaders is overwegend laag. De meerderheid van de vaders zit in de horeca.

Creools-Surinaamse vaders: De geïnterviewde vaders zijn in overgrote meerderheid in Suriname geboren. De meeste vaders migreerden naar Nederland in de jaren '70. Gemiddeld verblijven zij ruim 27 jaar in Nederland. De meerderheid behoort tot de eerste generatie. De jongste vader is 21 en de oudste 57 jaar. Het kindertal varieert van 1 tot 6. 16 vaders zijn inwonend, 2 hebben een LAT-relatie, 1 is alleenstaand en 5 zijn uitwonend. Alle vaders zijn wel bij de opvoeding van hun kinderen betrokken. De helft van de geïnterviewde vaders, in- of uitwonend, heeft kinderen uit twee relaties. Een deel van hen heeft in het verleden voor kortere of langere tijd samengewoond met de moeder(s) van deze kinderen. Van de niet-inwonenden hebben enkelen ook op dit moment nog een (LAT-)relatie met de moeder. 8 vaders zijn laag opgeleid (max.vmbo), 9 midden en 7 hoog (min. 2jr hbo, wo).

Marokkaanse vaders: De Marokkaanse vaders behoren, op twee leden van de tussengeneratie na, allen tot de migranten van de eerste of tweede golf. Alle 25 geïnterviewde vaders zijn in Marokko geboren. Hun migratie vond plaats tussen 1968 en 1993. De vaders wonen tussen de 10 en 35 jaar in Nederland, met een gemiddelde van 21 jaar. De leeftijd van de vaders varieert van 32 tot 72 jaar (gemiddeld 44) en van de moeders van 25 tot 68 jaar (gemiddeld 39). Het leeftijdsverschil tussen de vaders en moeders ligt tussen de -5 en +15 jaar; één vader heeft een vijf jaar oudere partner. Alle vaders komen uit tweouder gezinnen. In totaal hebben de respondenten gezamenlijk 87 kinderen,

gelijk verdeeld over de beide seksen; 72 kinderen zijn in Nederland geboren en vijftien kinderen, uit zeven gezinnen, in Marokko. Van de 87 kinderen wonen er 77 nog thuis. De leeftijd van de thuiswonende kinderen varieert van 1 tot 27 jaar. De gezinsgrootte varieert van 1 tot 9, met een gemiddeld kindertal van 3,5.

Selectie/werving

De vaders werden grotendeels in de Randstad geworven. Deels gebeurde dat via de sneeuwbalmethode en deels via uiteenlopende instellingen zoals zelforganisaties, eigen media, sportclubs, theehuizen, vadergroepen, kerkelijke organisaties en moskeeën. Bij de werving is gestreefd naar spreiding naar relevante kenmerken als opleidingsniveau, werksituatie en generatie. Ook het geslacht en de leeftijd van kinderen (tussen 4 en 18 jaar) behoorden tot de wervingscriteria.

Methode

Literatuurstudie, analyse data SPVA-1998, individuele semigestructureerde interviews en groeps gesprekken. De data werden deels geanalyseerd in SPSS, de kwalitatieve data in Atlas.ti. Dit onderzoek bouwt voort op onderzoeken onder moeders in de betreffende groepen (Pels 1998, Distelbrink 1998 en Geense en Pels 1998).

Jaar dataverzameling 2002-2003

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale

In het onderzoek stonden de volgende vijf vragen centraal:

1. Welke in- en externe taken, waaronder opvoedingstaken, zien Chinese, Creoolse en Marokkaanse vaders voor zichzelf weggelegd in het gezinsleven en welke achterliggende denkbeelden over man- en vader-zijn liggen daaraan ten grondslag?
2. Hoe verhouden deze denkbeelden over vaderschap zich tot de praktijk en welke belemmeringen zien vaders, zowel binnen als buiten de gezinscontext, bij het omzetten van hun wensen in daden?
3. Welke waarden en denkbeelden hanteren de vaders ten aanzien van de opvoeding, hoe geven zij hun vaderschap vorm in de praktijk, welke onzekerheden kennen zij en welke behoeften aan ondersteuning?
4. Hoe verhoudt de invulling van de vaderrol, zoals gerapporteerd door de vaders, zich tot opvattingen en behoeften van moeders en kinderen in de bedoelde groepen?
5. Op welke manieren kunnen vaders en gezinnen als geheel worden ondersteund, zo dat de betrokkenheid van vaders bij de opvoeding kan toenemen en belemmeringen het hoofd kan worden geboden?

Doelstelling

Met het onderzoek 'Allochtone Vaders en Opvoedingsondersteuning' werden twee doelen beoogd. Het eerste doel was inzicht te bieden in de denkbeelden van Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders over vaderschap, in hun opvoedingspraktijken, in de praktische belemmeringen die zij ervaren bij de uitoefening van de vaderrol en in hun behoeften aan ondersteuning. Daarbij werd tevens beoogd de bevindingen op grond van de percepties van de vaders te verdiepen door ze te confronteren met visies op de vaderrol van moeders en jongeren uit dezelfde etnische groepen. Het tweede doel was om aan de hand van de verzamelde gegevens aanbevelingen te formuleren voor de praktijk van opvoedingsondersteuning aan vaders afzonderlijk én aan gezinnen als geheel. Een betere gezinsondersteuning kan op langere termijn positieve effecten sorteren voor de ontwikkelingskansen van kinderen in allochtone gezinnen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Survey-data: Doelgroep van de SPVA-98 vormden respondenten uit de vier grote 'klassieke' minderheidsgroepen (Antillianen, Surinamers, Turken en Marokkanen) en een referentiegroep van autochtone Nederlanders. Uit dit onderzoek blijkt dat Creoolse en autochtone vaders gemiddeld tamelijk sterk overeenkomen in hun opinies. De meeste items die een voorkeur voor een traditionele taakverdeling impliceren worden in beide groepen slechts door een minderheid van de respondenten onderschreven. Een uitzondering vormde de taakverdeling bij het huishouden. Bijna 60% van de Creoolse vaders ziet de vrouw liever als verantwoordelijke voor het huishouden, tegen ruim een derde van de autochtone vaders.

De Marokkaanse vaders onderscheiden zich over de hele linie veel sterker van autochtone vaders. In hun antwoorden klinkt duidelijk een sterkere voorkeur door voor een seksespecifieke rolverdeling. Marokkaanse moeders blijken het kostwinnerschap en de verantwoording voor geldzaken minder als exclusief domein van de man te beschouwen dan vaders. Daarnaast vinden ze minder dan vaders dat zij als moeder alleen zouden moeten beslissen over zaken die de kinderen aangaan en zijn ze vaker van mening dat man en vrouw over alles moeten overleggen. Bij Creolen en autochtonen doet zich relatief weinig verschil voor tussen moeders en vaders.

Vaders van de 'nieuwe' eerste generatie (geboren na 1960) en de tussen- en tweede generatie komen relatief sterk overeen in hun opvattingen. Uit de antwoorden van de 'oude' eerste generatie Marokkaanse mannen (geboren voor of in 1960) spreekt een relatief lage emancipatiegezindheid.

Chinese vaders: Chinese vaders zien zichzelf als leidsman van hun gezin; de vader dient het goede voorbeeld te geven door zich rechtvaardig en deugdzaam te gedragen en ondeugden als gokken, schelden, roken en drinken te vermijden. Daarnaast dient de vader te zorgen voor het gezinsinkomen en materiële levensvoorwaarden. De traditionele rolopvatting waarin de vrouw voor het huishouden zorgt en de man voor de zaken buitenshuis, is niet geheel uit beeld verdwenen, maar heeft in de meeste gezinnen wel sterk aan belang ingeboet door de economische situatie waarin zij verkeren. Over het geheel genomen nemen vrouwen in de praktijk veruit de meeste huishoudelijke en opvoedingstaken voor hun rekening terwijl het merendeel daarnaast (parttime) werkt. Mannen en vrouwen hebben in de ogen van de meeste vaders weliswaar niet dezelfde rol, maar vullen elkaar aan. De moderne oriëntatie blijkt ook uit het feit dat zij dochters het liefst zien studeren en dat maar weinig vaders een voorkeur aan den dag leggen voor zonen.

De ervaringen in de eigen jeugd vormen voor de meeste respondenten slechts in beperkte mate een bron van inspiratie voor het opvoeden van hun kinderen. De meeste vaders willen hun eigen vaderschap dan ook vooral anders invullen, door hun kinderen meer aandacht, vrijheid en liefde te geven dan ze zelf als kind ervaren hebben. Tegelijkertijd blijft de Chinese levensbeschouwing voor veel vaders belangrijk en zien zij zich als een moreel leidsman die normen en waarden overdraagt als gehoorzaamheid, deugdzaamheid, discipline, en respect. Sommige vaders omschrijven hoe zij hun kinderen 'sam-sam' opvoeden, ofwel Chinees, maar tegemoetkomend aan de eisen die de Nederlandse context stelt.

Evenals bij Chinese moeders staan voor de vaders maatschappelijke prestaties en conformistische opvoedingsdoelen voorop, waarbij de hoge onderwijsaspiraties van Chinese ouders, bekend uit eerder onderzoek, opnieuw scherp in het oog springen. De vaders hechten sterk aan sociaalconformistische doelen als respect voor ouders/ouderen, gehoorzaamheid, rustig en net gedrag, zorg voor jongere kinderen en loyaliteit aan de familie, direct gevolgd door moreelconformistische doelen als deugdzaamheid, eerlijkheid, religieuze waarden ofwel 'het rechte pad'. Een veel kleiner deel van de respondenten vindt zelfstandigheid erg belangrijk en benoemt die in termen van voor zichzelf kunnen zorgen en zelfstandig kunnen functioneren binnen het verband van de familie. Doelen met betrekking tot sociaal gedrag (leren omgaan met andere kinderen, rustig gedrag en het vermijden van verkeerde vrienden) worden door het minste aantal vaders genoemd. Opvallend is dat vier vaders zelfontplooiing en muzikale vorming als een belangrijk opvoedingsdoel zien.

Wat betreft de taakverdeling rapporteren de vaders in het domein van de vrijetijdsbesteding (plezier maken en uitjes) een grote rol terwijl beslissingen die de kinderen aangaan overwegend door de ouders samen worden genomen. Ten aanzien van controlerende en responsieve opvoedingstaken is hun inbreng over het algemeen geringer.

Wat betreft het opvoedingsgedrag: de vaders stellen (zeer) hoge eisen aan de onderwijsprestaties van zowel zonen als dochters, die beiden bovendien veelal tevens moeten bijdragen aan de taken in gezin en restaurant, waardoor voor hen niet erg veel bewegingsruimte over blijft. De opvoedingsstijl in Chinese gezinnen is als autoritairder te karakteriseren dan in de meeste Nederlandse gezinnen tegenwoordig gangbaar is. Slechts een kleine groep vaders onderhoudt een open en vertrouwelijke verstandhouding met hun kinderen, waarbij zich geen samenhang met achtergrondkenmerken voordoet.

Creools-Surinaamse vaders: In veel Creoolse tweoudergezinnen wordt het kostwinnerschap gedeeld, zelfs meer dan in autochtone gezinnen het geval is. Dat vaders in de regel kiezen voor duokostwinnerschap, heeft vooral te maken met de hoge kosten voor levensonderhoud in Nederland en met de wens - zeker bij jongere generaties - om de kinderen 'iets meer te bieden'. Veel seksespecifieker is de taakverdeling op het terrein van huishoudelijke taken en de verzorging van de kinderen. In de traditionele Surinaamse opvoeding geldt zelfredzaamheid als een belangrijke waarde, zowel voor meisjes als jongens. Veel vaders menen dat zij daarom beter voor zichzelf kunnen zorgen dan Nederlandse mannen. Ondanks dit en ondanks het feit dat veel mannen het 'gewoon' vinden huishouden en koken te delen, worden de huishoudelijke taken en de verzorging van de kinderen echter in behoorlijk wat gezinnen meer aan moeders overgelaten. Jongere vaders laten zich gemiddeld minder weerhouden door schaamte en verschonen gemakkelijker een luiere vaders van de eerste generatie. Niettemin blijft enige schroom ook de jongere generatie niet vreemd; 'huisman' zijn gaat de jongens duidelijk een brug te ver.

De helft van de vaders ziet betrokkenheid bij de kinderen en de opvoeding als een belangrijke basis voor goed vaderschap. Dit houdt ook in: betrokken blijven na scheiding. De andere helft gaat nog verder: in hun ogen dienen vaders niet alleen betrokken te zijn bij de opvoeding, maar de kinderen ook zo goed mogelijk te steunen door naar hen te luisteren en echt open voor ze te staan. Hoewel ook veel minder geschoolde vaders zeggen een minder afstandelijke verhouding met de kinderen na te streven in vergelijking tot hun eigen jeugd, zijn het vooral de relatief hoger opgeleiden die 'goed vaderschap' expliciet op deze manier omschrijven.

De helft van de vaders denkt dat kinderen negatieve gevolgen kunnen ondervinden van het opgroeien in een eenoudergezin, de andere helft meent dat dit soms het geval is maar niet per definitie zo hoeft te zijn. Vooral de uitwonende vaders, die zelf deels zijn buitengesloten door moeders, accentueren de negatieve gevolgen van het opgroeien in een moedergezin. Met anderen die nadelen benadrukken vrezen zij onder andere voor pedagogische tekorten, gemis aan vaderliefde en voor identificatieproblemen bij zonen als een vader in het gezin ontbreekt.

Ondanks de wil tot verandering is het in veel gezinnen niettemin zo dat moeders in de praktijk een grotere rol hebben dan vaders bij de emotionele ondersteuning van kinderen. Vooral wat lager geschoolden denken dat moeders de kinderen beter begrijpen en aanvoelen dan vaders. In het ondersteunen van kinderen door met hen te spelen of hen mee uit nemen doen vaders niet onder voor de moeders. Evenmin is er veel onderscheid tussen man en vrouw bij taken op het gebied van controle. De betrokkenheid van vaders is niet alleen afhankelijk van hun opvattingen (en die in hun omgeving) en hun opleidingsniveau, maar ook van de mate waarin moeders hen betrokkenheid toestaan. Dit geldt bij uitstek voor vaders die niet bij (sommige van) hun kinderen in huis wonen. Opvallend is niettemin dat een behoorlijk aantal van hen tamelijk intensief contact heeft met zijn (voor)kinderen.

De variëteit in de door vaders opgesomde opvoedingsdoelen is groot. De meest gemeenschappelijke doelen, steeds genoemd door een kwart van de vaders, zijn respect hebben voor anderen, een goede opleiding behalen, 'normen en waarden' naleven en net gedrag. Een doel als 'zelfstandig denken' wordt vooral onderschreven door de middelbaar- tot hoger opgeleiden. Laag- en middelbaar geschoolde vaders van de eerste generatie blijken relatief sterk het accent te leggen op respect en andere conformistisch getinte eigenschappen. Naarmate vaders hoger zijn opgeleid benadrukken zij het belang van presteren minder. In de praktijk zijn het wel de hoogopgeleide vaders die een actievere rol hebben als het gaat om ondersteuning van de kinderen, waarmee is aangegeven dat er geen één-op-één relatie bestaat tussen doelen en praktijken.

Hoewel vaders menen weinig onderscheid te maken naar sekse, geeft een aantal toe meer op dochters dan op zonen in te praten als het gaat om contacten met de andere sekse. Zij proberen hun dochters onder andere 'netheid' en zelfrespect bij te brengen, met als achterliggend doel het uitstellen van seksuele activiteit.

Een minderheid van de geïnterviewden - van de eerste generatie - past vooral autoritaire middelen toe. De rest is verdeeld over twee categorieën. De eerste categorie - vaders die vooral autoritatieve middelen hanteren - is relatief hooggeschoold. Vaders in de tweede categorie combineren autoritatieve en autoritaire methoden. Voor het houden van toezicht blijken vaders overigens nauwelijks terug te vallen op anderen buiten het gezin. Sociale controle bestaat in hun beleving niet meer in Nederland.

De meeste vaders ervaren de opvoeding van de kinderen niet bepaald als een loden last. Bijna geen enkele vader denkt de kinderen soms niet aan te kunnen, en de meerderheid vindt opvoeden niet echt moeilijk. Dat zij hun kinderen in de Nederlandse context opvoeden kan niettemin wel eens lastig zijn, doordat hun kroost met vragen thuiskomt over seksualiteit of eerder verleid wordt tot slecht gedrag door leeftijdgenoten. De meeste vaders zeggen hier echter een evenwicht in te hebben gevonden. Zij passen zich waar nodig aan, maar behouden ook hun eigen waarden. Positief aan de Nederlandse opvoeding vinden vaders de betrokkenheid bij en aandacht voor kinderen. Als vaders problemen hebben of advies nodig hebben over de opvoeding, richten zij zich vooral tot hun familie of vrienden. Met name familieleden zijn in veel gevallen tevens een belangrijke bron voor praktische steun, doordat zij de kinderen meer of minder frequent opvangen of mee uit nemen.

Marokkaanse vaders: Zowel in Marokko als in Nederland is een proces van emancipatie gaande. Dit uit zich in een toenemende participatie van vrouwen in het onderwijs en, wat aarzelder, op de arbeidsmarkt en in het ontstaan van een 'dubbel toekomstperspectief' waarin vrouwen zorg en werk combineren. Wel blijft de rol van hoofdkostwinner voorbehouden aan de man en wordt een sterke moederschapsideologie gehandhaafd. De ideaalpatronen van de vaders in het onderzoek laten zich naar drie typen onderscheiden. In het 'traditionele' rolpatroon geldt de vader als (moreel) leidsman van het gezin. Het 'tussenpatroon' kenmerkt zich door vergelijkbare opvattingen over de rolverdeling, maar wel is sprake van meer (emotionele) betrokkenheid van vaders bij hun kinderen. In het 'vernieuwende' patroon gelden minder stringente rolverschillen. De betreffende vaders behoren tot de jongere generatie en zijn naar verhouding wat hoger opgeleid. Zij menen dat zij dezelfde taken moeten en kunnen vervullen als hun vrouw. Niettemin vinden zij vaak wel dat moeders handiger zijn in de zorg en opvoeding, mede omdat zij nu eenmaal meer tijd met de kinderen doorbrengen. De vaders hanteren de volgende criteria voor 'goed vaderschap': kostwinner, (morele) autoriteit, binnenshuis en buitenshuis, en betrokken metgezel van de kinderen. Opmerkelijk is dat de zorgfunctie niet wordt genoemd. De feitelijke taakverdeling, zoals gerapporteerd door de vaders, is traditioneel in die zin dat de vaders allen hoofdkostwinner zijn. Hun bijdrage aan de gezinstaken is het grootst als het om reparatieklussen en de boodschappen gaat, terwijl de moeders het leeuwendeel van de huishouding en verzorging op zich nemen. Moeders blijven ook de (emotionele) spil in

het gezin, zeker voor de jongste kinderen. Vaders behartigen voorts taken die buitenshuis liggen, zoals de contacten met school en het brengen naar clubs.

Het wijdere netwerk in Nederland fungeert minder als medeopvoeder van kinderen dan in Marokko, hetgeen (ook) vaders er toe noodzaakt meer tijd in de kinderen te investeren. De vrouwen zelf vormen volgens de vaders eveneens een belangrijke motor voor verandering: zij dringen aan op een eerlijker taakverdeling, maar hanteren vooral als argument dat de betrokkenheid van vaders van belang is voor een goede ontwikkeling van de kinderen. De toenemende taakoverlap brengt mee dat vaders en moeders meer in elkaars vaarwater komen. Hoe hiermee om te gaan is derhalve een belangrijk gezinsthema geworden.

Hoewel de affectieve band met kinderen sterk wordt benadrukt, staan de opvoedingsdoelen die de vaders huldigen sterk in het teken van maatschappelijk presteren en conformiteit. Behalve bij de hoger opgeleiden en jongere generatie, scoort autonomie als opvoedingsdoel laag. De nadruk op (religieuze, morele en sociale) conformiteit weerspiegelt het streven naar continuïteit met de eigen opvoeding vroeger. Volgens de vaders behoren meer overleg met en een nauwere betrokkenheid bij kinderen tot de grootste verschuivingen die zij als opvoeders ten opzichte van vroeger signaleren. Van emotionele uitwisseling met kinderen door vaders is relatief weinig sprake. De betrokkenheid van de vaders lijkt eerder normatief en educatief ingekleurd. De stijl van controle die zij hanteren varieert daarbij van autoritair tot autoritatief met mengvormen daartussen. Vaders van jongeren kinderen zijn strenger; oudere kinderen wordt wat meer ruimte gelaten. Bij hen wordt toezicht, als meer indirecte vorm van controle, van groter belang geacht.

Over opvoeden in Nederland oordeelt een deel positief, vooral vanwege de ontplooiingsmogelijkheden die er voor kinderen zijn, in de vorm van goed onderwijs en vrijetijdsbesteding, evenals vanwege de heersende vrijheid van godsdienst. Voor een meerderheid heeft het opvoeden in Nederland echter ook lastige kanten vanwege cultuurverschillen. Een deel accentueert de negatieve invloeden die uitgaan van de in Nederland geldende permissiviteit ten aanzien van de omgang tussen oud en jong en tussen de seksen. De opvoeding in de islamitische religie, en hoe deze te rijmen met opvoeden in Nederland, geldt als een van de belangrijkste opgaven waar Marokkaanse opvoeders voor staan. Ook is gebleken dat de stigmatisering van Marokkanen opvoeders toenemend voor vragen stelt en ook door vaders gezien wordt als een belemmering bij het opvoeden in Nederland.

Als bronnen van opvoedingsondersteuning zijn, zoals dat voor ouders in het algemeen opgaat, personen uit het informele netwerk verreweg het belangrijkste. Zowel voor praktische als voor informatieve steun leunen de vaders daarbij vooral op familieleden en nemen vrienden en collega's op afstand de tweede plaats in. Van gebruik van reguliere voorzieningen is hoofdzakelijk sprake indien zich problemen met de kinderen voordoen. De school geldt voor de vaders als voornaamste formele bron van steun.

11. **Distelbrink (2000) Opvoeden zonder man. Opvoeding en ontwikkeling in Creools-Surinaamse een- en tweoudergezinnen in Nederland.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Opvoeden zonder man. Opvoeding en ontwikkeling in Creools-Surinaamse een- en tweoudergezinnen in Nederland.
Auteur:	M. Distelbrink
Jaar van uitgave:	2000
Uitgever:	Van Gorcum: Assen
Onderzoeksgroep:	Instituut voor Sociologisch-Economisch onderzoek (ISEO), Erasmus Universiteit
Kader project:	Promotie onderzoek Erasmus Universiteit
Financier/opdrachtgever:	Financiële steun van Stichting Jeuginformatie Nederland (SJN)

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (eenmalig) en deels kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Secundaire analyses op bestaande data. Bronnen waren: a) een deels kwalitatieve, deels kwantitatieve opvoedingsstudie onder Creools-Surinaamse moeders (en een enkele vader) en jongeren; b) de Survey Positie en Voorzieningengebruik Allochtonen 1998 (ISEO/SCP) en c) het Nationaal Scholieren onderzoek 1994 (NIBUD).

De opvoedingsstudie: Voor het kwalitatieve vooronderzoek 17 ouders (merendeels moeders) meer keren uitgebreid bevestigd over de opvoeding in open interviews en is geobserveerd. Voor het kwantificerende hoofdonderzoek zijn 75 moeders en 26 jongeren bevestigd aan de hand van een grotendeels gesloten vragenlijst. Zie verder voor methoden de samenvatting Distelbrink 1998. De Survey Positie en Voorzieningengebruik Allochtonen 1998 (ISEO/SCP): huishoudenssurvey onder de vier grote allochtone groepen (Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen) in 13 gemeenten en een autochtone vergelijkingsgroep. Hoofden van huishoudens zijn het meest uitgebreid bevestigd over onderwerpen als positiebereik, inkomenspositie, onderwijs en aspecten als taalgebruik, religie, voorzieningengebruik en opvattingen over o.a. opvoeding; bij gezinsleden is een minivragenlijst afgenomen. Mondeling, waar nodig in eigen taal. Voor dit onderzoek zijn 358 Creoolse huishoudens met inwonende kinderen (4 t/m 19 jaar) geselecteerd aan de hand van vragen over geboorteland (persoon/ouders), zelfidentificatie en taal. Gegevens over ruim 300 Creoolse moeders. Als referentiegroep zijn autochtone gezinnen met kinderen in dezelfde leeftijd geselecteerd. Nationaal Scholieren onderzoek 1994 (NIBUD ism SCP, SCO Kohnstamm Instituut en SEO): een landelijk onderzoek onder 18.000 scholieren in het voortgezet onderwijs/mbo. Levert informatie op over o.a. welbevinden van jongeren en (zelfgerapporteerd) externaliserend probleemgedrag, evenals over enkele (ervaren) opvoedingsaspecten, zoals de kwaliteit van de relatie met ouders. Deze konden vanwege de kleine aantallen niet worden meegenomen als interveniërende variabele in de analyses. Voor dit onderzoek is een selectie gemaakt van Creoolse scholieren en een autochtone vergelijkingsgroep op grond van geboorteland ouders, religie ouders en religie jongeren (zelfidentificatie ontbrak). Voor de vergelijking van ontwikkelingsuitkomsten van scholieren uit twee- en eenoudergezinnen zijn 111 Creoolse scholieren vergeleken met 7.000 autochtone scholieren (een selectie uit totale steekproef).

Selectie/werving: Zie boven.

Methode: Zie boven.

De bronnen zijn gebruikt om verschillen in opvoeddoelen, beleving en gedrag tussen verscheidene gezinstypen te onderzoeken, en om verschillen in ontwikkelingsuitkomsten tussen gezinnen met en zonder inwonende man te onderzoeken. Bij analyses op data uit de opvoedingsstudie ging het kwalitatieve analyses (rond beleving van/opvattingen over eenouderschap, invloed op opvoeding en gebruik steun) en om variantieanalyses met posthoc tests met opvoeding (doelen, beleving van opvoeding, ervaren steun uit het netwerk, opvoedgedragingen van moeders) als afhankelijke variabele en gezinsstructuur als onafhankelijke. De volgende drie gezinstypen werden daarbij steeds vergeleken: tweeoudergezinnen, eenoudergezinnen en lat-gezinnen (met een latpartner die een rol heeft in de opvoeding). De drie gezinstypen zijn ongeveer gelijk vertegenwoordigd in de onderzoeksgroep. Voorts zijn op een aantal punten moeders uit *oorspronkelijke tweeoudergezinnen* (vanaf eerste kind met dezelfde partner, nog intact) vergeleken met overige moeders. Bij de analyses op de SPVA en het NSO ging het om (logistische) regressieanalyses met kindontwikkeling als afhankelijke variabele en gezinsstructuur als onafhankelijke (gecontroleerd voor een aantal ouder/kindkenmerken). Kindontwikkeling is in de SPVA afgemeten aan het huidige onderwijstype dat kinderen in het VO bezoeken (vmbo of havo/vwo) en in het NSO aan de hand van zelfgerapporteerd externaliserend probleemgedrag en psychisch welbevinden. Bij de SPVA-analyse van kindontwikkeling is een nadere selectie gehanteerd van gezinnen met kinderen tussen de 12 en 19 jaar (243 Creoolse en 222 autochtone kinderen). Om na te gaan of de kindontwikkeling in Creoolse gezinnen minder werd beïnvloed door de afwezigheid van een vader dan in autochtone gezinnen is het interactie-effect tussen etniciteit en gezinsstructuur bestudeerd.

Jaar dataverzameling: 1994-1997.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Welke invloed heeft de afwezigheid van een inwonende partner op Creools-Surinaamse moeders in Nederland en op de opvoeding en de ontwikkeling van hun kinderen?

Belangrijkste hypothese luidt dat de afwezigheid van een inwonende partner minder van invloed is op Creoolse kinderen dan op autochtone kinderen, onder andere doordat moeders een netwerk hebben waarop zij kunnen terugvallen en het alleenstaand moederschap minder problematiseren.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Hoofdconclusie luidt: de afwezigheid van de vader heeft weinig negatieve invloed op de gemiddelde ontwikkelingsuitkomsten van Creoolse kinderen en minder dan in autochtone gezinnen, althans als het gaat om externaliserend probleemgedrag en (in mindere mate) de schoolloopbaan, niet om welbevinden. Evenals autochtone kinderen ondervinden Creoolse kinderen een (klein) negatief effect van de afwezigheid van een vader in het gezin op het welbevinden. Armoede heeft als intermedierende factor geen effect in Creoolse gezinnen, wel in autochtone gezinnen. Invloeden van opvoeding konden niet worden nagegaan in de analyses op de SPVA en NSO en zijn aan de hand van de opvoedingsstudie in kaart gebracht.

Het - weliswaar geringe - verschil in welbevinden lijkt in de eerste plaats toe te schrijven aan directe reacties van kinderen op het vertrek van hun vader (opvoedingsstudie). In reactie op het vertrek vertonen sommige kinderen internaliserend probleemgedrag dat zich onder meer kan vertalen in concentratieproblemen op school. Ook naar buiten gericht, of externaliserend probleemgedrag komt voor. Kinderen verzetten zich soms tegen hun moeder als reactie op het vertrek van

haar partner. Pedagogische tekorten lijken eveneens een rol te spelen. Een deel van de alleenstaande moeders brengt naar voren dat zij hun kinderen, of liever gezegd hun zonen, niet in alle opzichten de ondersteuning kunnen bieden die een vader hen kan geven. Zij hebben soms minder tijd of zin om hun kinderen te begeleiden bij sportactiviteiten, en kunnen als moeder geen 'vader-zoon'-gesprekken voeren of hebben soms naar hun mening minder gezag over kinderen. De vertrokken vaders lijken in dit opzicht weinig compensatie te bieden: ze vormen in elk geval emotioneel vaak geen bron van steun voor hun adolescente kinderen. Vaak zijn de contacten met de kinderen na hun vertrek weinig frequent en oppervlakkig.

Uit de opvoedingsstudie blijkt dat de opvoeding in Creoolse gezinnen gemiddeld weinig wordt beïnvloed door de aan- of afwezigheid van een partner. Het opvoeden zonder man gaat gemiddeld niet samen met een verminderd welbevinden van moeders, een minder positieve opvoedingsbeleving, andere opvoeddoelen, ander opvoedgedrag, of een minder goede band met de kinderen. Een verklaring moet enerzijds worden gezocht in de informele netwerken waarop moeders, zeker in emotionele zin, kunnen terugvallen, en anderzijds in hun beperkte problematisering van het alleenstaand moederschap. Zowel in een- als tweeoudergezinnen wordt dochters het belang van financiële en emotionele onafhankelijkheid bijgebracht, vanwege de grote kans dat zij er op enig moment alleen voor komen te staan (al zijn moeders ambivalent en blijft een vaste relatie een ideaal). Ondanks de relatief gemakkelijke aanpassing aan alleenstaand moederschap is de situatie in eenoudergezinnen niet geheel probleemloos. Moeders hebben een praktisch zwaardere taaklast doordat zij er alleen voor staan.

Al met al lijkt het erop dat in de Creoolse groepering sprake is van een balans, waarbij de voor- en nadelen van het moeder- en tweeoudergezin elkaar in evenwicht houden. Soms maakt het vertrek van de partner de opvoeding alleen maar lichter; de partner droeg al weinig bij aan de opvoeding en met zijn vertrek komt er een einde aan spanningen en conflicten. In tweeoudergezinnen kan de opvoeding onder druk komen te staan als kinderen het gezag van hun inwonende stiefvader niet accepteren. Of het eenouderschap moeders zwaar valt, hangt onder andere af van hun persoonskenmerken of opvoedproblemen die ze ervaren. Moeders met een minder positieve beleving van de opvoeding, ervaren het alleenstaand moederschap ook als zwaarder.

12. **Distelbrink (1998) Opvoeding in Surinaams-Creoolse gezinnen in Nederland. Een eigen koers.**

Titelgegevens en achtergrond

<i>Titel:</i>	Opvoeding in Surinaams-Creoolse gezinnen in Nederland. Een eigen koers.
<i>Auteur:</i>	Marjolijn Distelbrink
<i>Jaar van uitgave:</i>	1998
<i>Uitgever:</i>	Assen, Van Gorcum
<i>Onderzoeksinstituut:</i>	Erasmus Universiteit, Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek
<i>Kader project:</i>	Onderzoeksprogramma OPVOEDING EN ONDERSTEUNING; programma dat beoogt te voorzien in beschrijving van de actuele opvoedingssituatie van 'gewone' gezinnen met kinderen van 0 tot 18 jaar. Onderzoek uitgezet bij verschillende onderzoeksgroepen. Naast Surinaams-Creoolse gezinnen zijn ook autochtone gezinnen, Turkse gezinnen en Marokkaanse gezinnen onderzocht. In een gerelateerd project (gefinancierd door Stichting Kinderpostzegels Nederland) is ook de opvoeding in Chinese gezinnen onderzocht.
<i>Financier/opdrachtgever:</i>	Programmerings College Onderzoek Jeugd (PCOJ)

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Deels kwalitatief, deels kwantitatief (eenmalig onderzoek).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Creools-Surinaamse moeders met thuiswonende jongeren. In kwalitatieve voorstudie 17 diepte-interviews met moeders (en enkele vaders) en observaties 'in natuurlijke setting' in gezinnen met kinderen van uiteenlopende leeftijden (tot 18 jaar). In kwantitatieve hoofdstudie 75 semigestructureerde interviews met moeders in gezinnen met inwonende kinderen van uiteenlopende leeftijden (tot 18 jaar) en 26 interviews met jongeren uit dezelfde gezinnen. Etniciteit vastgesteld aan de hand van geboorteland en geboorteland ouders (om Surinaamse groepering af te bakenen) aangevuld met zelfrapportage (beschouwt u zichzelf als Creools).

Selectie/werving

Moeders zijn geworven via algemene en categorale organisaties, persoonlijke contacten van de interviewers en via de sneeuwbal methode. Nadruk op Rotterdam en Amsterdam. Doel was *kwalitatieve* representativiteit; Opleidingsniveau iets hoger dan landelijk; ongeveer 1/3 laag, 1/3 middelbaar en 1/3 hoogopgeleid. 1/3 was eenoudergezin, 1/3 'lat-gezin' en 1/3 tweeoudergezin.

Methode

Voorstudie: interviews en observaties. Meerdere bezoeken per gezin. Hoofdstudie: grotendeels gesloten vragen, deels open vragen; aansluiting gezocht bij het onderzoek onder autochtone gezinnen dat binnen het zelfde onderzoeksprogramma werd uitgevoerd met grotendeels bestaande instrumenten. Daarbij zijn vragen en antwoordmogelijkheden waar nodig versimpeld of aangepast, is het aantal vragen sterk beperkt, en zijn deels nieuwe vragen/items toegevoegd op grond van

resultaten uit het inductieve vooronderzoek. Gekozen is voor mondelinge afname. Jongeren vulden deels zelf vragenlijsten in. Onderzoek is uitgevoerd door etnisch gemengd onderzoeksteam (Creoolse en autochtone onderzoekers). De onderzoeksmethode sloot aan bij die in het onderzoek onder Marokkaanse gezinnen (Pels 1998) en Chinese gezinnen (Geense en Pels 1998) en deels bij onderzoek onder Turkse gezinnen (Nijsten 1998; uitgevoerd door de universiteit Nijmegen)

Jaar dataverzameling: Data zijn verzameld in 1995 en 1996.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Een beeld krijgen van de actuele opvoeding in 'gewone' Surinaams-Creoolse gezinnen in Nederland met kinderen van 0-18 jaar en vragen en problemen die bij ouders leven en waarbij opvoeders ondersteuning behoeven.

Doelstelling

- Beschrijving van de hedendaagse opvoedingspraktijk, opvoedingservaringen en de context daarvan.
- Analyse van de relatie tussen veronderstelde determinanten van opvoedingshandelen (ouderkenmerken, kindkenmerken, omgevingsfactoren) en aspecten van de opvoeding.
- Beschrijving van vragen, twijfels en problemen die opvoeders ervaren, van wijzen waarop men die oplost en van de behoeften aan opvoedingsondersteuning.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Opvoedingsdoelen en denkbeelden

De eigen opvoeding blijft in combinatie met de eigen inzichten van moeders een belangrijk referentiekader. Een zeker respect, gehoorzaamheid en beleefdheid achten moeders in meerdere of mindere mate van belang en zij menen zich in dit opzicht te onderscheiden van Nederlandse ouders. Bij de laatsten achten moeders de 'kindvriendelijkheid' niet zelden te ver doorgeschoten. Niettemin heeft de opvoeding zich, indien afgezet tegen hun eigen jeugd, sterk ontwikkeld in de richting van meer openheid en minder afstandelijkheid, ofwel minder autoritaire gezinsrelaties, en zijn moeders dichter bij Nederlandse ouders komen te staan in hun denkbeelden. Uitleg en communicatie hebben sterk aan belang gewonnen en moeders hechten veel waarde aan vertrouwelijkheid tussen ouder en kind. Een zekere mondigheid achten moeders een belangrijke eigenschap voor kinderen in de Nederlandse context.

In de doelen die moeders voor hun kinderen als volwassenen koesteren, wordt weerspiegeld dat autonomie sterk aan belang heeft gewonnen, met name in hogere milieus. Het staat gemiddeld bovenaan de rangorde in opvoeddoelen. In dit opzicht komen Creoolse moeders overeen met Nederlandse ouders. Zij kijken af door hun sterke gerichtheid op maatschappelijk presteren. Conformisme en sociaal gedrag komen op de derde en vierde plaats; vooral moeders van de eerste generatie en laag opgeleiden hechten nog sterk aan conformisme, bij de eerste generatie vooral in de vorm van 'respect'. Tijdens de kindertijd nemen conformisme en sociabiliteit een relatief belangrijker plaats in dan in de toekomstdoelen. Autonomie is dan vooral aan de orde door de nadruk op zelfstandigheid, weerbaarheid en een steeds toenemende keuzevrijheid. Voor dochters wordt economische zelfstandigheid sterk benadrukt als opvoeddoel; dit in verband met de verwachting dat zij er alleen voor kunnen komen te staan als moeder. Hoewel onafhankelijkheid wordt benadrukt, hopen moeders dat hun dochters en zonen een vaste relatie zullen hebben voor zij aan kinderen beginnen en dat de relatie gelijkwaardig is.

Gedrag

Het grotere belang van openheid en autonomie in combinatie met een behoud van conformisme keert terug in de opvoedpraktijken. Ondersteuning, het geven van ruimte en aandacht aan kinderen worden

door veel moeders onmisbare elementen geacht voor een goede opvoeding, evenals duidelijke regels van jongs af aan. Persoonlijke aandacht voor kinderen is veel gangbaarder dan vroeger. Ouders achten het zonder uitzondering van belang dat hun kinderen bij hen terecht kunnen met hun vragen en problemen. In lagere milieus denken moeders bij ondersteuning soms wat meer aan het op de rails houden van hun kinderen, terwijl hoog opgeleiden het ontwikkelen van zelfvertrouwen benadrukken. Het taboe op seksuele voorlichting bestaat niet langer, hoewel het de moeders lang niet altijd even gemakkelijk afgaat. Communicatie binnen het gezin heeft sterk aan belang gewonnen en is vooral in hogere milieus gelijkwaardig en ondersteunend. Terwijl regels van belang blijven, gaan moeders er minder autoritair mee om dan vroeger. Meningsverschillen over regels zijn niet langer taboe en moeders vinden het belangrijk er uitleg over te geven.

Het stimuleren van kinderen middels al dan niet materiële beloning is in alle milieus doorgedrongen. Bij het overtreden van regels nemen moeders minder snel hun toevlucht tot fysieke straffen dan vroeger en meer tot inductie, hoewel velen in geval van nood nog terugvallen op fysieke straf. In dit opzicht wijken zij af van Nederlandse ouders. De aard van deze fysieke afstraffingen is veel minder zwaar dan het geval was in de jeugd van de moeders en in het verleden bij moeders van de eerste generatie in Nederland. Bij het merendeel van de moeders kenmerkt het controlepatroon zich door een combinatie van inductie en machtsuitoefening, waarbij het relatieve gewicht van beide componenten en de aard ervan verschilt. Een klein deel van de moeders kent een patroon dat als puur autoritair is te omschrijven en waarin uitsluitend inductie wordt gehanteerd, een eveneens een minderheid hanteert een sterk autoritair controlepatroon waarin geen of weinig plaats is voor inductie.

Moeders hechten er meer dan vroeger waarde aan dat kinderen zich ontspannen en niet een te grote last aan verantwoordelijkheden dragen. In de grotere gezinnen waar moeders er alleen voor staan valt dit laatste soms minder goed waar te maken. Moeders maken geen onderscheid meer tussen hun zonen en dochters als het om taken in huis gaat. Wel laten zij jongens vrijer in de omgang met de andere sekse en stimuleren en tolereren ze deels stoer mannelijk gedrag. Bijna de helft van de moeders is op een of meer terreinen beschermender t.a.v. dochters, vooral vanwege hun grotere kwetsbaarheid (o.a. tienermoederschap). De voorlichting wordt serieuzer aangepakt bij dochters dan bij zonen.

De leefwereld van kinderen strekt zich al vanaf jonge leeftijd uit tot buitenshuis. De meeste kinderen sporten en spelen veel buiten. Vooral meer op autoritaire controle gerichte moeders letten scherp op met wie hun jonge kinderen omgaan. Onder bepaalde voorwaarden mogen kinderen vanaf bepaalde leeftijd echt uitgaan, waarbij de reukelijkheid nogal uiteen kan lopen tussen moeders. Moeders erkennen het belang van een verlengde jeugdfase, waarin kinderen hun eigen weg kunnen zoeken, zoveel mogelijk gebruik maken van opleidingsmogelijkheden en 'genieten' voordat het serieuze leven begint. Dat dit ook angst voor afwijken van het juiste pad oproept, blijkt uit het gegeven dat moeders de puberteit in grote lijnen de moeilijkste fase vinden. De meeste moeders proberen dan ook scherp in de gaten te houden met wie hun kinderen omgaan en waar zij hun vrije tijd doorbrengen. Ze maken daarbij deels gebruik van hun netwerk. Hoewel kinderen veel tijd buitenshuis doorbrengen, verkeren ze met name op jongere leeftijd ook veel in gezelschap van hun moeder en andere familieleden. Samen televisie kijken komt op alle leeftijden veel voor. Kinderen kijken veel en moeders storen zich hier weinig aan, hoewel een deel hen ook tot andere vormen van vrijetijdsbesteding probeert te stimuleren, zoals lezen. Bij jonge kinderen wordt in alle milieus gelet op een educatieve component in het kijkenbod en het speelgoed. Ook door thuis te oefenen met tellen, liedjes zingen, of door puzzelen en voorlezen stimuleren ouders de ontwikkeling. De mate van voorschoolse stimulatie en de manier waarop moeders hun kinderen stimuleren lopen daarbij uiteen. In hun aanpak van de onderwijsloopbaan kenmerken moeders zich deels door ondersteuning en begeleiding en deels door controle. Zeker in het basisonderwijs is de ondersteuning groot. Moeders zijn sterk bij de school betrokken en communiceren veel over school met de kinderen, en beperken zich daarbij niet alleen tot prestaties. In het voortgezet onderwijs is de controle op het huiswerk sterk. In de schoolkeuze is de inbreng van de kinderen groot. Moeders veronderstellen hiermee de kans op uitval en problemen te verkleinen.

Taakverdeling

Moeders verwachten - mede doordat zij minder op een informeel netwerk kunnen terugvallen dan in Suriname - van hun partners meer betrokkenheid bij de opvoeding, zonder direct een gelijke verdeling van huishoudelijke taken na te streven. In realiteit kunnen zij maar in beperkte mate op hun (ex)partners terugvallen. Vooral met inwonende vaders wordt de opvoeding soms wel echt gedeeld.

Differentiatie

In het onderzoek komt naar voren dat zich vooral opleidingsniveau en deels ook migratiegeneratie van invloed zijn op de opvoeding. Naarmate de opleiding hoger is, zijn ouders minder conformistisch, hechten ze meer aan autonomie, en zijn ze in opvoedgedrag minder autoritair en meer autoritair. Lageropgeleide moeders voelen zich o.a. meer belast in de opvoeding. Migratiegeneratie blijkt eveneens van invloed, maar minder eenduidig dan opleidingsniveau (mede door scheve samenstelling van de onderzoeksgroep naar generatie; juist de jongere generaties waren lager opgeleid). Tienermoederschap bleek op enkele punten van invloed, gezinsstructuur nauwelijks. De verklaring hiervoor vormt het feit dat eenouderschap in deze groepering 'normaal' is. Moeders zijn er op voorbereid en hebben netwerken om op terug te vallen (hoewel deze zijn afgenomen in vergelijking met Suriname). Dat neemt niet weg dat het alleen opvoeden soms zwaar kan zijn en dat er niet altijd de juiste voorzieningen voorhanden zijn.

Jongeren

Jongeren blijken de aanpak van hun moeders positief te waarderen en een harmonieus beeld te schetsen van de band met hun ouder(s) en de manier waarop het er in het gezin aan toe gaat. Jongeren en moeders geven in grote lijnen een vergelijkbaar beeld van de opvoeding: voor communicatie over hun belevenissen en problemen kunnen jongeren met name bij hun moeder goed terecht, hoewel meisjes zich hiervoor nog wat meer op vriendinnen richten. Met vaders is de band, zolang zij deel uitmaken van het gezin, vaak goed. Niet zelden tonen vaders buiten het gezin weinig betrokkenheid. Meisjes ervaren iets meer barrières in de communicatie met vaders dan jongens.

De jongeren ervaren op het gebied van vriendenkeuze en omgang met het andere geslacht een grote vrijheid, maar dit geldt wat minder voor meisjes. In extreme gevallen voelen de laatsten een dermate grote pressie of controle van de kant van hun ouder(s) dat de onderlinge band onder druk komt te staan. Jongeren ervaren als zij ouder worden een toenemende inbreng in regels. Zij schatten hun invloed zelfs groter in dan hun moeders. Tevens zijn ze van mening dat tweerichtingsverkeer overheerst bij meningsverschillen. Evenmin als hun moeders zien zij veel in de 'te vrije' verhoudingen in Nederlandse gezinnen.

Hoewel jongeren sterk geïntegreerd zijn, afgemeten aan hun contacten en hun maatschappelijke participatie, voelen zij zich meer dan hun moeders inschatten bedreigd door discriminatie. Zij maken zich hierover zorgen in verband met hun toekomst, en een derde houdt mede in verband hiermee voor de toekomst de mogelijkheid van emigratie open.

Problemen en behoeften aan steun

Hoewel Creoolse kinderen vergeleken met kinderen uit andere migrantengroepen relatief weinig onderwijsachterstand ondervinden, als het gaat om drop-out of bereikt eindniveau, blijkt de schoolloopbaan voor velen niet zonder problemen te verlopen. Een vijfde van de gezinnen kent een wat ernstiger onderwijsproblematiek: meer dan 1 doubleur, drop-out en/of deelname aan speciaal onderwijs. Bij jonge kinderen worden vaak gezagsproblemen genoemd. Recent gescheiden moeders melden dat hun kinderen vaak brutaal zijn. In een kleine minderheid van de gezinnen met kinderen vanaf 12 jaar doen zich ernstige afwijkingen van het rechte pad voor, zoals problematisch gedrag op school (uitmondend in drop-out), criminaliteit, drugsverslaving of weglopen. De problemen concentreren zich, met uitzondering van weglopen, met name bij oudste zonen in het gezin. Moeders van deze zonen kregen hun oudste kind(eren) onder relatief onzekere omstandigheden, namelijk rondom de migratie. Zij waren soms tijdelijk gescheiden van hun kind. De moeders waren voorts relatief jong

bij de geboorte van hun eerste kind. Tot slot waren zij bij de opvoeding van de oudsten nog sterk op de Surinaamse traditie gericht: zij straffen relatief streng en communiceerden weinig met hun kind. Vooral het omgaan met autonomie (de eigen wil van kinderen) levert moeders twijfels op. Moeders met kinderen boven de 12 jaar ervaren bovenal twijfels over de mate waarin ze hun kinderen vrijheid kunnen toestaan. Een deel van de moeders heeft vragen over de verzorging van kinderen, van oorsprong een terrein dat weinig twijfels of belasting oproept voor migrantenmoeders.

Bij twijfels over de aanpak van de opvoeding vallen Creoolse moeders met een partner veel op zijn hulp terug, en in dit opzicht lijken zij op autochtone moeders. Anders is dat ze, ook als ze een partner hebben, méér terugvallen op familieleden en vriend(inn)en. De steun vanuit informele deze kring blijkt voor verreweg de meesten te voldoen. Moeders voelen geen behoefte met meer mensen te praten over de opvoeding. Behalve familie of vriend(in)en kan ook de leerkracht van de kinderen een bron van steun zijn; daarnaast maken moeders gebruik van schriftelijke informatie of informatie via de televisie en de radio. De waardering voor de verstrekte informatie is redelijk positief, hoewel moeders deze niet altijd toepasbaar achten op de praktijk. Slechts een hoger opgeleide minderheid hecht in de opvoeding sterk aan het oordeel van deskundigen. De meeste moeders vinden dat ze de opvoeding goed aankunnen, en positieve gevoelens overheersen bij een meerderheid de zware kanten. Bij grotere problemen komen moeders al dan niet op eigen initiatief in aanraking met de professionele hulpverlening. Vooral hoger opgeleiden nemen het initiatief soms in eigen hand en waarderen de hulpverlening gemiddeld het meest. Lager opgeleide moeders staan wat wantrouwend tegenover het hulpaanbod. Het aanbod, met name RIAGG en maatschappelijk werk, lijkt goed bekend bij de moeders. Van het maatschappelijk werk ervaren moeders in alle milieus veel steun, omdat het praktische oplossingen biedt. Het RIAGG heeft bij met name lager opgeleiden een negatieve indruk achtergelaten, deels door ongewenste bemoeienis, maar ook doordat de aanpak niet overtuigt. Moeders zien soms geen heil in 'al dat gepraat'. Ook doen zich communicatiestoornissen voor en voelen moeders zich wel eens aangevallen. Bovendien speelt schaamte over het contact met bedoelde instanties een deel van de moeders parten.

De jeugdhulpverlening, zoals het JAC en de kindertelefoon, kan op weinig positieve oordelen rekenen van de moeders. De moeders vinden het in principe goed dat dergelijke hulpverlening bestaat, maar zij menen soms dat de werkwijze van de instanties hun opvoedgezag ondermijnt en te veel uitsluitend op de kant van het kind is gericht. Moeders achten dit laatste schadelijk voor de verhoudingen in het gezin. Degenen die met internaten te maken hadden, waren maar deels tevreden over de aanpak. Soms vonden ze de houding van instanties te slap of werden zij te laat ingelicht als het weer mis ging.

Over de manier van lesgeven in het Nederlandse onderwijs, waarbij sprake is van een 'kindvriendelijke' aanpak, zijn de meeste moeders tevreden, al vinden ze soms dat de verhouding met de leerkracht wat te egalitair is. Hoewel de band met de school in veel gevallen goed is, en moeders zelfs over de opvoeding van de kinderen spreken met de leerkracht, heeft een niet gering deel kleinere of grotere problemen met de school gehad. Soms speelde discriminatie of vooroordelen daarbij een rol. In het voortgezet onderwijs acht een deel van de moeders de moeite die vanuit school wordt gedaan om regelmatig contact te hebben of de informatie die zij vanuit school krijgen te gering. Zij wensen een meer betrokken aanpak.

13. Distelbrink & Hooghiemstra (2005) Allochtone gezinnen: Feiten en cijfers.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Allochtone gezinnen: Feiten en cijfers.
Auteurs:	M. Distelbrink en E. Hooghiemstra
Jaar van uitgave:	2005
Plaats van uitgave:	Den Haag: Nederlandse Gezinsraad
Onderzoeksgroep:	Nederlandse Gezinsraad
Kader project:	(bijvoorbeeld beleids- of onderzoeksprogramma) Reeks 'Signalement' (2-jaarlijkse rapporten over ontwikkelingen in gezinnen, relevant voor beleid), deel 3a
Financier/opdrachtgever:	Ministerie VWS

Gerelateerde artikelen

In deze reeks is ook een kwalitatief onderzoek naar opvoeding van tieners opgenomen (Signalement 3b). Zie Pool, Geense en Lucassen 2005. Allochtone gezinnen. Opvoeding van tieners.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Voor dit onderzoek zijn secundaire analyses uitgevoerd op verschillende databestanden: het Onderzoek Gezinsvorming Jonge Allochtonen (OGJA) van het CBS uit 2004, het Onderzoek Gezinsvorming (OG) 2003 van het CBS, de Survey Positie en Voorzieningengebruik Allochtonen 2002 (SCP/ISEO), de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS) uit 2002-2004 (o.a. UU/NIDI), en het Nationaal Scholierenonderzoek 2001/2 (SCP/Nibud). Daarnaast zijn databewerkingen uitgevoerd op bevolkingsgegevens en gegevens uit de huishoudenstatistieken van het CBS. Wat betreft opvoeding is vooral de SPVA van belang. Deze verschaft inzicht in opvattingen van ouders van Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse herkomst met betrekking tot opvoedingsdoelen, de toekomst van kinderen, de rol van familie en man/vrouw rollen. Het gaat in totaal om ruim 1300 Turkse, bijna 1150 Marokkaanse, ruim 750 Surinaamse, en bijna 500 Antilliaanse ouders uit in totaal 772 Turkse, 681 Marokkaanse, 514 Surinaamse en 364 Antilliaanse *gezinnen* (een- of tweeouder). Onder Surinaamse en Antilliaanse ondervraagden zijn moeders in de meerderheid (62 resp. 65%). Onder Turkse en Marokkaanse ondervraagden is het aantal moeders en vaders ongeveer even groot. Zestig procent tot driekwart van de ouders in de vier genoemde groepen is als volwassene (16 jaar of ouder) naar Nederland gekomen en behoort daarmee in de definitie van de auteurs tot de eerste generatie. De rest is op jongere leeftijd gekomen of in Nederland geboren (tussen/tweede generatie). De NKPS levert referentiedata op over bijna 1500 autochtone moeders en ruim 800 autochtone vaders; bij vragen over opvattingen rond man/vrouw rollen gaat het maar om een kleine selectie hiervan (ruim 10 vaders en 80 moeders; de moeders zijn voor ruim de helft alleenstaand).

Selectie/werving

Voor de SPVA zijn huishoudens met aan het hoofd een persoon afkomstig uit de vier genoemde groeperingen (volgens CBS criteria geboorteland en geboorteland ouders) in 13 gemeenten geselecteerd. Ten behoeve van het onderzoek zijn huishoudens met kinderen geselecteerd uit de SPVA en de NKPS.

Methode

In beide surveys (SPVA en NKPS) zijn gestructureerde vragenlijsten afgenomen. Bij de SPVA mondeling, bij de NKPS deels mondeling, deels schriftelijk. Opvoedingsdoelen zijn gemeten door ouders te vragen wat zij de belangrijkste eigenschap voor een 17-jarig kind vinden: zelfstandigheid in denken en doen, gehoorzaamheid of rekening houden met anderen. De overige opvattingsvragen zijn in de vorm van stellingen voorgelegd. In de publicatie zijn (gewogen) gegevens gepresenteerd voor de afzonderlijke groeperingen, waar mogelijk uitgesplitst naar sekse van de ouder en naar generatie (eerste generatie versus tussen/tweede generatie) en opleidingsniveau.

Jaar dataverzameling: 2002-2004.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

In hoeverre verschillen allochtonen en autochtonen in gezinsvorming, opvattingen over relatie en gezin en welke ontwikkelingen doen zich daarin voor?

In hoeverre verschilt de materiële en sociaal-culturele gezinsomgeving waarin allochtone kinderen opgroeien van die van autochtone kinderen en welke ontwikkelingen doen zich daarin voor?

Is er nu en in de toekomst specifieke beleidsaandacht nodig voor allochtone gezinnen, vanuit het oogpunt van het optimaal functioneren van gezinnen en het emancipatie- en integratiebeleid? Zo ja, wat zijn aandachtspunten?

Doelstelling

Inzicht geven in bijzondere kenmerken van allochtone (niet-westerse) gezinnen in Nederland, nu en in de nabije toekomst (door doorredeneren van trends) in vergelijking tot autochtone gezinnen. Welke aanknopingspunten leveren deze bijzondere kenmerken op voor het beleid?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Opvattingen over partnerkeuze kinderen.

Hoewel van de ouders in alle subgroepen (naar etniciteit en generatie) 80 tot 90% meent dat kinderen zelf mogen bepalen met wie ze trouwen, willen vooral Turkse en Marokkaanse ouders een rol hebben in de partnerkeuze van de kinderen (blijkens een stelling die hierover is voorgelegd). Het sterkst geldt dit voor ouders van de eerste generatie, maar ook onder de tussen/tweede generatie stemt de helft in met de stelling dat ouders een belangrijke rol moeten spelen bij partnerkeuze van de kinderen. Bij Surinamers en Antillianen speelt dit minder. Een kwart van de eerste generatie ouders van deze herkomstgroepen wil invloed, bij jongere generaties is dit minder (20 resp. 5%). Van de autochtone ouders onderschrijft 6% de stelling. Een meerderheid van de Turkse en Marokkaanse ouders vindt het bezwaarlijk als een van hun kinderen trouwt met een partner die een andere religie heeft. Dat geldt voor de eerste generatie (70 resp. 80%) maar ook voor de tussen/tweede generatie (62 resp. 76%). Bij Surinaamse, Antilliaanse en vooral autochtone ouders stuit dat op weinig bezwaren. Behalve religie kan etniciteit van een partner van de kinderen een factor vormen van zorg voor ouders. Van de autochtone ouders heeft een derde moeite met een allochtone (niet nader gespecificeerd welke herkomst) schoonzoon of -dochter. Bij Surinaamse en Antilliaanse ouders stuit een schoonzoon of -dochter van autochtone herkomst nauwelijks op bezwaar, bij Turkse en Marokkaanse ouders wel (bij de eerste generatie 42 resp 57%, tussen/tweede generatie 36 resp. 42%).

Toekomstbeeld

Turkse en Marokkaanse ouders vinden het in meerderheid het beste als kinderen thuiswonen tot ze trouwen; twee derde van de tussen/tweede generatie en driekwart van de eerste generatie vindt dit (in beide groepen). Van de autochtone ouders is bijna niemand deze mening toegedaan, Surinaamse en Antilliaanse ouders nemen een tussenpositie in. Ongehuwd samenwonen wordt door ouders van Marokkaanse herkomst van de eerste generatie het meest afgewezen: slechts 8% vindt dat dit kan, tegen 25% van de Turkse eerste generatie ouders (tussen/tweede generatie: 22 resp 35%). Bij Surinaamse en Antilliaanse ouders bestaat hier, evenals onder autochtone ouders, weinig bezwaar tegen (10 tot 15% bezwaar). NB het gaat hier om stellingen over kinderen in het algemeen, de vragen zijn niet gesteld met betrekking tot eigen kinderen.

Opvattingen over krijgen van kinderen

Allochtone ouders zien kinderen liever wat eerder kinderen krijgen dan autochtone ouders. Turkse en Marokkaanse ouders zien het huwelijk het liefst plaatsvinden als kinderen begin 20 zijn, Surinaamse en Antilliaanse ouders verschillen wat dit betreft weinig van autochtone ouders. Met name Marokkaanse ouders hebben een voorkeur voor een groter kindertal dan ouders in de overige onderzochte etnische groepen.

Opvattingen over informele steun: Marokkaanse ouders van beide generatiegroepen vinden verreweg het vaakst dat grootouders op kleinkinderen horen te passen. Bijna 80% is deze mening toegedaan, tegen ongeveer de helft van de Turkse ouders, 30 tot 40% van de Surinaamse en Antilliaanse ouders van verschillende generaties en ongeveer een tiende van de autochtone ouders.

Opvoedingsdoelen

Ouders is gevraagd welke eigenschap ze het belangrijkste vinden voor een 17jarig kind: gehoorzamen (conformiteit), zelfstandigheid in denken en doen (autonomie) of rekening houden met anderen (sociabiliteit). In het rapport zijn de resultaten met betrekking tot autonomie en conformiteit weergegeven. Antilliaanse ouders van de tussen/tweede generatie benadrukken autonomie het meest (ruim de helft), gevolgd door Surinaamse ouders van de tussen/tweede generatie (49%), autochtone ouders en Surinaamse en Antilliaanse ouders van de eerste generatie (rond de 40%). Een kwart tot een derde van de Turkse en Marokkaanse ouders van verschillende generatiegroepen vinden dit het belangrijkste. Conformiteit staat bij ouders van deze herkomst veel meer voorop: bij tweederde van de Turkse ouders van de eerste generatie, rond de 60% van de Marokkaanse ouders van de eerste generatie en Turkse ouders van de tussen/tweede generatie en bij de helft van de Marokkaanse ouders van de tussen/tweede generatie. Onder Surinaamse en Antilliaanse ouders van de eerste generatie scoort conformiteit ook relatief hoog (47 resp. 41% vindt dit belangrijkste). Ouders van jongere generaties van Surinaamse en Antilliaanse herkomst en autochtone ouders noemen conformiteit maar in een minderheid van de gevallen als belangrijkste. Opleiding blijkt zeer sterk van invloed op het belang dat wordt gehecht aan conformiteit en autonomie. Maar dit verklaart niet alle etnische verschillen. Hoogopgeleide Turkse en Marokkaanse ouders blijven meer dan Surinaamse, Antilliaanse en autochtone ouders gehoorzaamheid benadrukken. Het belang hiervan is voor deze ouders even groot als voor autochtone ouders zonder enig diploma. Bij Marokkaanse ouders blijft conformiteit het hoogste opvoeddoel, ook al hebben zij een hoge opleiding.

Opvattingen over seksespecificiteit/taakverdeling

Allochtone ouders, met name Turkse ouders, vinden het belangrijker dan autochtone ouders dat jongens een eigen inkomen kunnen verdienen dan meisjes. Turkse en met name Marokkaanse ouders, vooral van de eerste generatie, onderscheiden zich op een aantal punten van Surinaamse, Antilliaanse en autochtone ouders als het gaat om opvattingen over taakverdeling rond kostwinner-

schap en zorg voor kinderen. De dynamiek is overigens groot: bij jongere generaties wordt er moderner gedacht over taakverdeling.

Variëteit

Bij veel opvattingsvragen neemt de nieuwe eerste generatie Marokkaanse ouders (vanaf 1990 naar Nederland gekomen) een tussenpositie in tussen de oude eerste generatie en de tussen/tweede generatie. Nieuwe eerste generatie Antilliaanse ouders denken in veel opzichten juist traditioneler (meer behoudend in partnerkeuze, grotere nadruk op gehoorzaamheid, meer voorstander van een traditionele sekserolverdeling) dan de 'oude' eerste generatie.

14. **Driessen & Doesborgh (2003) Gezinsomstandigheden, opvoedingsfactoren en sociale en cognitieve competenties van jonge kinderen.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Gezinsomstandigheden, opvoedingsfactoren en sociale en cognitieve competenties van jonge kinderen.
Auteurs:	G. Driessen en J. Doesborgh
Jaar van uitgave:	2003
Plaats van uitgever:	Nijmegen: ITS
Onderzoeksgroep:	Idem
Kader project:	PRIMA onderzoek
Financier/opdrachtgever:	NWO-MaG op verzoek van Ministerie van OC&W

Gerelateerde artikelen waarin over het onderzoek is gepubliceerd (voor zover bekend):

- Driessen, G. en Silk, F. van der (2004). Sociaal milieu, etnische herkomst, opvoeding en competenties van kleuters. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*. 43. p. 11-23.
- Driessen, G., Van Langen, A., en Vierke, H. (2002). Basisonderwijs: veldwerkverslag, leerlinggegevens en oudervragenlijsten. Basis rapportage PRIMA-cohortonderzoek. Vierde meting 2000-2001. Nijmegen: ITS
- Driessen, G. (2003). Family and child characteristics, child-rearing factors, and cognitive competence of young children. *Early Child Development and Care*, 173 (2-3), 323-339

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (longitudinaal).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Data zijn verzameld in het kader van het PRIMA Onderzoek, waarin grootschalig informatie wordt verzameld bij/over kinderen in het primair onderwijs (bij henzelf via toetscores, bij ouders en bij leerkrachten). Het gaat hier om de vierde meting, schooljaar 2000/2001. Bij deze meting werd specifiek ingezoomd op het jonge kind. Het ITS voerde in dit verband een deelstudie uit waarbij de opvoeding in het gezin centraal stond. Data zijn verzameld bij 10.774 kinderen en hun ouders uit groep 2 van 563 basisscholen. Etniciteit is vastgesteld op basis van geboorteland ouders (alleen eerste generatie ouders dus). Surinaamse/Antilliaanse ouders zijn samengevoegd (vormden 4% van de steekproef) en Turks/Marokkaanse (11,6% van de steekproef). Daarnaast zijn ouders van overige herkomst onderscheiden.

Selectie/werving

Grootschalig landelijk onderzoek onder basisscholen waarbij scholen met veel achterstandsleerlingen zijn oververtegenwoordigd. Wordt uitgevoerd sinds 1994/5.

Methode

Vragenlijst bij ouders en toetsgegevens die cognitieve competenties van kinderen meten. De vragenlijsten zijn toegestuurd (met bij T/M ouders toelichting in de eigen taal). Er is sprake van een

grotere non-respons bij allochtone ouders. Al bij al heeft 72 procent van de ouders de vragenlijst geretourneerd.

Sociale en cognitieve competenties worden verklaard uit gezins- en opvoedingskenmerken. Daaraan voorafgaand wordt bekeken in welke mate de laatste verschillen tussen o.a. etnische groepen. Opvoedingsvragen zijn ontleend aan Peeters (1995) en betroffen *informatief gedrag* (8 items, veel items over praten/uitleg geven over regels maar ook over monitoring 'ik zorg ervoor dat ik steeds weet waar mijn kind is en wat het doet'), *vijandig gedrag* (mate waarin ouder en kind botsen, 3 items), autonomie verlenen (zelf beslissingen laten nemen, 3 items). Verder: gezamenlijke activiteiten binnenshuis (o.a. tv kijken, puzzel maken etc.) en buitenshuis (educatieve uitstapjes waaronder museum, toneel, kermis of pretpark etc.). Tot slot: competentie van ouders (hoe moeilijk hebben ouders het met kind). Om sociale competenties van kinderen te meten is ouders een aantal vragen voorgelegd die inzicht geven in labiel, negatief gedrag en positief, sociaal gedrag.

Jaar dataverzameling: 2000/2001.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Welke kind-, gezins- en opvoedingskenmerken zijn van invloed op sociale en cognitieve competenties van jonge kinderen?

1. Welke verschillen zijn er tussen gezinnen met jonge kinderen onderscheiden naar sociaal milieu en etnische herkomst met betrekking tot een aantal gezins- en opvoedingskenmerken?
2. Welke verschillen zijn er tussen kinderen met betrekking tot hun sociale en cognitieve competenties?
3. Wat is de bijdrage van de kind-, gezins- en opvoedingskenmerken aan de verschillen in sociale en cognitieve competenties van jonge kinderen?

Samenvatting bevindingen wv opvoeding

Belangrijkste bevinding: op geen van de opvoedvariabelen doet zich verschil voor tussen de onderscheiden etnische groepen.

15. Geense & Pels (1998) Opvoeding in Chinese gezinnen in Nederland.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Opvoeding in Chinese gezinnen in Nederland.
Auteur:	P. Geense & T. Pels
Jaar van uitgave:	1998
Uitgever:	Van Gorcum: Assen
Onderzoeksgroep:	Erasmus Universiteit, Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek.
Kader project:	Opdracht van Stichting Kinderpostzegels Nederland. Het onderzoek was gerelateerd aan het onderzoeksprogramma OPVOEDING EN ONDERSTEUNING; programma dat beoogt te voorzien in beschrijving van de actuele opvoedingssituatie van 'gewone' gezinnen met kinderen van 0 tot 18 jaar. Onderzoek uitgezet bij verschillende onderzoeksgroepen. Naast Chinese gezinnen zijn ook autochtone gezinnen, Creools-Surinaamse gezinnen, Turkse gezinnen en Marokkaanse gezinnen onderzocht (zie Distelbrink 1998, Nijsten 1998 en Pels 1998 voor samenvattingen over de allochtone groepen).
Financier/opdrachtgever:	Stichting Kinderpostzegels Nederland (SKN).

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Deels kwalitatief, deels kwantitatief, eenmalig.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Chinese gezinnen met inwonende kinderen. In de voorstudie zijn diepte-interviews afgenomen met acht moeders en een vader in de natuurlijke setting. Voor de kwantitatieve studie zijn interviews afgenomen met 50 ouders (waarvan zes vaders) en met 25 jongeren (waarvan 13 meisjes). Van de volwassen respondenten was 60% afkomstig uit Hong Kong, 28% uit de Chinese Volksrepubliek en 12% overig: uit Maleisië of Singapore. De etniciteit werd vastgesteld aan de hand van het geboorteland van beide ouders en zelfidentificatie. Aanvullend zijn twee interviews afgenomen met betrekking tot specifieke thema's. Het eerste betreft de (soms langdurige) opvang van Chinese kinderen door Nederlandse pleegmoeders. Om enig zicht op deze praktijk te krijgen is uitgebreid gesproken met een Nederlandse vrouw over haar langdurige ervaring als pleegmoeder van negen Chinese kinderen uit zes verschillende gezinnen. Daarnaast is een interview afgenomen met een decaan van het Amsterdamse Sweelinckcollege, dat relatief veel Chinese leerlingen telt en vertrouwd is met de problemen die zij in hun schoolloopbaan ondervinden.

Selectie/werving

Respondenten werden geworven via het netwerk van de interviewers, van deelnemende moeders en via Chinese organisaties, zoals scholen en vrouwenverenigingen. Bij de werving werd kwalitatieve representativiteit nagestreefd. Vanwege het gespreide vestigingspatroon van Chinezen werd daarom een zo groot mogelijke regionale spreiding beoogd en gerealiseerd.

De achtergrondkenmerken van de onderzoeksgroep komen sterk overeen met de uitkomsten van het landelijke survey-onderzoek naar de maatschappelijke positie van Chinezen in Nederland (Vogels, Geense & Martens, 1999).

Methode

In de voorstudie vonden diepte-interviews plaats met 8 moeders en een vader en observaties in de 'natuurlijke setting' in gezinnen met kinderen van uiteenlopende leeftijden tot 18 jaar. In de hoofdstudie werden interviews afgenomen aan de hand van vragenlijsten die grotendeels bestond uit gesloten vragen en deels uit open vragen. Daarbij is aansluiting gezocht bij het grootschalige onderzoek onder autochtone gezinnen dat binnen hetzelfde onderzoeksprogramma werd uitgevoerd met bestaande instrumenten (Rispen et al. 1996). Daarbij zijn vragen en antwoordmogelijkheden waar nodig aangepast of versimpeld, is het aantal vragen sterk beperkt en zijn deels nieuwe vragen of items toegevoegd op basis van de uitkomsten van het inductieve vooronderzoek. De interviews werden mondeling afgenomen in verschillende Chinese talen door een etnisch gemengd onderzoeksteam. De onderzoeksmethode sluit aan bij die in de onderzoeken naar Marokkaanse gezinnen (Pels, 1998), Surinaams-Creoolse gezinnen (Distelbrink, 1998) en deels bij dat in Turkse gezinnen (Nijsten, 1998).

Het kwalitatieve materiaal werd geanalyseerd met behulp van het programma Kwalitan. Voor de analyse van gestructureerde vragen werd SPSS gebruikt.

Jaar dataverzameling: 1996-1998.

Doel en vraagstelling

- Beschrijving van de hedendaagse opvoedingspraktijk, opvoedingservaringen en de context daarvan.
- Analyse van de relatie tussen enerzijds veronderstelde determinanten van opvoedings handelen (ouderkenmerken, kindkenmerken, omgevingsfactoren) en anderzijds aspecten van de opvoeding.
- Beschrijving van de vragen, twijfels en problemen die de opvoeders ervaren, van de wijzen waarop men die oplost, en van de behoefte aan opvoedingsondersteuning.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Specifieke omstandigheden

Een belangrijke bevinding van het onderzoek is dat de Chinese gezinnen in meerderheid betrekkelijk kort in Nederland verblijven en in velerlei opzicht (o.a. regio van herkomst, taal, opleidingsniveau en migratiegeschiedenis) sterk verschillen. Zij hebben in Nederland evenwel gemeenschappelijk dat een meerderheid van 70% van de gezinnen voor hun inkomen afhankelijk is van het werk in de Chinese horeca-sector. Deze omstandigheid heeft verstrekende gevolgen. Allereerst wonen Chinese migranten - naar gelang de vestiging van restaurants - sterk gespreid over stad en land. Voorts werken zij veelal zes dagen in de week van 10 of 11 uur 's ochtends tot 22.00 of 23.00 u. 's avonds. Dit betekent dat Chinese huisvrouwen vrijwel alle gezinstaken moeten waarnemen, terwijl veel vrouwen daarnaast ook in de horeca werken. In de restaurants wordt onderling bovendien overwegend Chinees gesproken, waardoor de Nederlandse taalvaardigheid van de meeste ouders van de eerste generatie veelal gering is; vergeleken met Marokkaanse en Turkse migranten scoren Chinezen in dit opzicht slechter (Vogels, Geense & Martens, 1999). Alles bijeen brengen deze omstandigheden voor gezinnen een tamelijk sterk sociaal isolement met zich mee, zowel ten opzichte van andere Chinezen als ten opzichte van de Nederlandse samenleving.

Oriëntatie, denkbeelden en opvoedingsdoelen

De ouders in het onderzoek hechten sterk aan de Chinese taal en cultuur, mede vanwege hun veelal (zeer) gebrekkige beheersing van het Nederlands, wat hen ook beperkt in de omgang met anderen. De verantwoordelijkheid voor de gezinstaken ligt duidelijk bij de moeders, die daarvan ruim 90% voor hun rekening nemen. Het al dan niet werkzaam zijn van vaders in de Chinese horeca blijkt

daarop duidelijk van invloed. Naarmate kinderen ouder worden neemt het aandeel van vaders in steunend, corrigerend en beschavend opzicht evenwel toe.

Wat hun denkbeelden over opvoeding betreft richten de meeste moeders zich op continuïteit. In vergelijking met hun eigen jeugd zien zij grote verschillen met de wijze waarop hun kinderen opgroeien, zodat ze niet veel behoefte hebben aan meer verandering. Hun eigen opvoeding in combinatie met hun eigen gevoel vormt dan ook de voornaamste inspiratiebron voor de opvoeding van hun kinderen.

De opvoedingsdoelen die de meeste moeders voor ogen staan vloeien voort uit de Chinese familie-ideologie waarin - onder meer - het begrip Xiao centraal staat. Dit begrip duidt behalve op conformisme, op een complex van verplichtingen die kinderen hun ouders verschuldigd zijn, waaronder bescheidenheid, vlijt, het behalen van goede maatschappelijke prestaties, bescheidenheid en beleefdheid. Conformisme - opgevat als xiao - scoort bij de opvoedingsdoelen het hoogst, gevolgd door maatschappelijk presteren (in gelijke mate voor jongens en meisjes). Sociabiliteit en autonomie sluiten de rij. Autonomie dient daarbij begrepen in conformistische zin. De opvoeding is weliswaar gericht op het zelfstandig kunnen functioneren van kinderen, maar dan binnen of vanuit familieverband, niet onafhankelijk in de individualistische betekenis.

In lijn hiermee wil een kleine meerderheid hun kinderen ongeveer dezelfde opvoeding geven als die zijzelf hebben genoten. Een kleiner deel wil beduidend meer vertrouwen en openheid in hun relatie met de kinderen, soms aangeduid als een half Chinese, half Nederlandse opvoeding. De overigen nemen een tussenpositie in.

Een belangrijke bevinding in dit verband is dat opvoedingsconcepten uit de westerse theorievorming slechts (zeer) ten dele van toepassing zijn op de concepten die in de Chinese levensbeschouwing en opvoedingstraditie gangbaar zijn. Het feit dat de Chinese cultuur een geringer belang toekent aan emoties en deze ook anders worden geuit, speelt daarbij een belangrijke rol.

Opvoedingspraktijk en leefomgeving

In Chinese kring heerst de overtuiging dat mensen alles kunnen leren. Al vroeg wordt begonnen met het systematisch aanleren van bepaalde vaardigheden en het afleren van ongewenst gedrag. In de omgang met hun kinderen blijken Chinese moeders niet erg scheutig met het tonen van affectie. In de Chinese cultuur wordt anders met emoties omgegaan dan in het westen. Liefde wordt geuit door goed voor elkaar te zorgen, en veel minder door knuffelen of fysiek contact, behalve bij de allerkleinsten. Vaak bestaat het contact met kinderen uit stichtend toespreken, en gaat het niet zozeer om het uitwisselen van ervaringen en gevoelens. Met jonge kinderen en (oudere) dochters is het contact van moeders het meest intensief.

Moeders met jonge kinderen gebruiken het vaakst (een scala aan) machtsmiddelen, waaronder ook slaag. Vanaf 10-12 jaar ligt de nadruk meer op uitleg en redeneren. Moeders van de jongere (tussen)generatie passen dit ook bij jongere kinderen toe. Met het geven van complimentjes en beloningen zijn de meeste moeders zuinig uit vrees voor niai: verwenning.

Overigens legt de hoge werkbelasting van de meeste ouders beperkingen op aan de onderlinge omgang in het gezin. Veel moeders zien hun kinderen veel minder zouden willen, en/of voelen de afwezigheid van hun man als gemis. Veel kinderen zijn nogal sterk aan huis gebonden en hebben weinig vrienden of vriendinnen. Enerzijds omdat de moeders hun kinderen liefst thuis zien, anderzijds omdat het tot de plichten van kinderen behoort hard te werken voor school en/of bij te springen in het restaurant.

Vrijwel alle ouders vinden een hoge - liefst universitaire - opleiding voor meisjes en jongens zeer belangrijk. De druk die veel ouders op hun kinderen uitoefenen om op school goed te presteren is vaak erg hoog. De kennis van het onderwijs en het contact van ouders met school is echter (zeer) beperkt (taal), evenals de ondersteuning die zij hun kinderen kunnen bieden. Tamelijk veel ouders slagen er evenwel in ondersteuning van buitenaf in te roepen.

De aanpak van meisjes is vaak anders dan die van jongens. Jongens hebben buitenshuis meer vrijheid. Uitgaan is echter noch voor meisjes noch voor jongens vanzelfsprekend. Behalve met de werkzaamheden voor school en restaurant heeft dit ook te maken met deugdzaamheid. Bij de

verdeling van gezinstaken zijn de ouders tamelijk pragmatisch: iedereen moet zijn steentje bijdragen. Weliswaar verrichten meisjes die wat meer, maar het verschil met jongens is klein. Opvallend is dat tweederde van de moeders rapporteren dat zij of hun kinderen regelmatig hinder ondervinden van discriminatie en pestereien, die soms ernstige vormen aannemen.

Differentiatie

In het opvoedingspatroon in Chinese gezinnen valt niet erg veel differentiatie te bespeuren. Dit kan worden verklaard uit het gegeven dat het grote merendeel van de moeders in het onderzoek veel gemeen hebben: overwegend van de eerste generatie, met een laag opleidingsniveau en een hoge werkbelasting. De veel kleinere groep moeders van de tussengeneratie is bovendien gemêleerd naar achtergrondkenmerken. Wel beheersen zij het Nederlands veel beter en blijken zij zich meer te richten op de Nederlandse samenleving en denkbeelden over opvoeding.

Jongeren: spanning tussen continuïteit en verandering

De jongeren in het onderzoek getuigen van conformisme en loyaliteit aan hun ouders, maar laten tegelijkertijd doorschemeren dat deze niet altijd aan hun behoeften tegemoet komen. Hun ouders blijken slechts in zeer beperkte mate een bron van steun te zijn in onderwijszaken, hetgeen de jongeren in verband brengen met taalproblemen en onbekendheid met het onderwijs. De jongeren uiten zich over het geheel wat negatiever over de steun van - en de onderlinge communicatie met - de ouders dan hun Marokkaanse leeftijdgenoten en zij ervaren over in het algemeen een grotere afstand tot hun inzichten en leefwereld. Ook rapporteren zij een wat meer autoritaire stijl van controle en beleven de hen gestelde restricties negatiever. Zo schat de helft van de jongeren de frequentie van meningsverschillen hoger en de band met de ouders negatiever in dan hun moeders doen.

Opvoedingsondersteuning: netwerk en behoeften

De werkdruk in de Chinese horeca heeft een tamelijk sterk sociaal isolement van Chinese gezinnen tot gevolg waardoor zij weinig ondersteuning kunnen inroepen. Zo vormt de opvang van jonge kinderen een nijpend probleem voor bijna de helft van de moeders. Hierdoor moeten veel (ook jonge) kinderen vele uren alleen doorbrengen en spreken verschillende sleutelinformanten en moeders over verwaarlozing van Chinese kinderen. Daarnaast brengt een deel van de ouders hun kind(eren) voor langere tijd onder bij oma in China of in Nederland. Andere moeders vertrouwen hun kinderen aan een Nederlandse vrouw toe, waarbij de duur en intensiteit verschilt, maar kan oplopen tot 10 jaar. Dit brengt binnen gezinnen niet zelden spanningen teweeg.

Hoewel Chinese kinderen het in het onderwijs gemiddeld goed doen, ontmoeten zij toch ook nogal wat problemen, waaronder veel doublures en afstroom naar lagere vormen van onderwijs. In ruim de helft van de gezinnen zijn de onderwijsproblemen van meer structurele aard.

Veruit de meeste moeders zijn onzeker over de steun die zij hun kinderen op dit vlak kunnen geven, terwijl zij in hun omgeving ook geen beroep kunnen doen op steun of advies in schoolzaken. Ook uit het gebruik van Nederlandse voorzieningen blijkt de culturele afstand vrij groot. Chinese moeders hebben de weg naar de peuterspeelzaal wel gevonden, maar het contact met de mensen die daar werken zijn minimaal. Het aantal klachten van moeders over het onderwijs is met het oog op hun gebruikelijke terughoudendheid opvallend hoog. Ook in het contact met huisartsen en de gezondheidszorg doet zich veel (wederzijds) onbegrip en miscommunicatie voor, waardoor de meeste ouders behoefte hebben aan hulpverleningsvoorzieningen in de eigen taal.

16. **Hermans (2002) Opvoeden in een ‘multiculturele’ samenleving. Opvattingen, idealen, praktijken en problemen van Marokkaanse ouders.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Opvoeden in een ‘multiculturele’ samenleving. Opvattingen, idealen, praktijken en problemen van Marokkaanse ouders in: C.Timmerman, P.Hermans en J.Hoornaert (eds.) (2002), Allochtone jongeren in het onderwijs (Leuven/Apeldoorn Garant) p.95-148.
Auteur:	Philip Hermans
Jaar van uitgave:	2002
Onderzoeksgroep:	Project schoolmanagement K.U. Leuven
Kader project:	Het boek is ontstaan naar aanleiding van de postacademische vormingsmodule ‘migrantenjongeren in secundaire scholen’, die plaatsvond in het voorjaar van 1998

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek Eenmalig kwalitatief empirisch onderzoek

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Bij een zeventigtal Marokkaanse ouders in België zijn interviews afgenomen. De geïnterviewde ouders hadden kinderen in het lager (54), middelbaar (28) en/of hoger (5) onderwijs (gehad). Zowel vaders (28) als moeders (43) werden geïnterviewd. Met het doel een gevarieerde en gedifferentieerde onderzoeksgroep te verkrijgen werden zowel Berbers (37) als Arabieren (32) opgenomen. Enkel waren van gemengde afkomst. De meesten zijn in België opgegroeid en horen bij de tweede generatie (39), de anderen zijn opgegroeid in Marokko (32). Alle geïnterviewden waren getrouwd (geweest) en de meeste (66) woonden samen met hun partner.

Selectie/werving

Via welzijnswerk (sociale diensten en integratiecentra (35); Marokkaanse zelforganisaties (19); persoonlijke contacten (17) werden mensen geworven. De auteur had ook contacten met beroepskrachten die in het onderwijs, de hulpverlening, het buurtwerk of de integratiesector rond opvoeding en onderwijs actief waren (12) en met bestuursleden van zelforganisaties (8).

Methode

Alle respondenten zijn geïnterviewd in het Frans, Nederlands of Marokkaans Arabisch. De interviews verliepen als open gesprekken waarbij een aantal thema's aan de orde werden gesteld. Het interviewen gebeurde op een open manier zodat de gespreksthema's in alle mogelijke richtingen konden worden uitgediept. Alle gesprekken werden opgenomen en achteraf uitgeschreven. De analyse ervan gebeurde met behulp van het computerprogramma 'The Ethnograph v4.0', dat de inhoud van de interviews op verschillende manieren codeert, samenvat, vergelijkt en verbanden en patronen opspoort. Inzicht in de bestaande opvoedingspraktijken en in de relatie tussen opvatting en praktijk werd verkregen door observaties bij 11 gezinnen.

Jaar dataverzameling: 1996-1999.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Hoe denken ouders van Marokkaanse afkomst die in België wonen over de opvoeding van hun kinderen?

Doelstelling

Inzicht bieden in de invulling van het begrip opvoeding in de Marokkaanse cultuur, culturele en religieuze waarden bij het grootbrengen van kinderen, percepties van het onderwijs, opvoedingspraktijken en moeilijkheden die Marokkaanse ouders ondervinden bij het opvoeden van hun kinderen in een westerse samenleving.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Wanneer Marokkaanse ouders wordt gevraagd wat zij onder het begrip opvoeding verstaan wordt het aanleren van respect, gehoorzaamheid en het aanleren van moraliteit het vaakst genoemd. Kinderen moeten op de eerste plaats onderdanig zijn aan en respect hebben voor de ouders en zij dienen hun ouders voor de rest van hun leven erkentelijk te zijn en kunnen nooit vergoeden wat hun ouders voor hen hebben gedaan. De vijf pilaren van de islam en de begrippen haram (verboden) en hallal (toegelaten) kunnen worden gezien als de basis voor een goede opvoeding. Kinderen mogen niet teveel op straat worden gelaten. De traditie dat meisjes binnen dienen te blijven, terwijl jongens meer vrijheid krijgen, blijkt echter nog op te gaan. De meeste ouders vinden dat lichamelijke straffen nodig zijn in een goede opvoeding. Opvoeding is volgens velen op de eerste plaats een vrouwenaangelegenheid. Vaders fungeren als kostwinner. Ouders maken zich veel zorgen over de opvoeding van hun kinderen. Marokkaanse ouders zien naar verhouding veel Marokkaanse kinderen mislukken in hun studies, jongeren weglopen, islamitische waarden verloren gaan en een aantal jongens in de criminaliteit terecht komen. Sommige ouders geven aan dat hun lage sociaaleconomische status hen belet hun kinderen betere kansen te geven. Kinderen kosten tegenwoordig meer dan vroeger en willen dure spullen, maar als de huur en de rekeningen betaald is en daarna eten gekocht moet worden blijft er niet veel meer over. Activiteiten voor kinderen na school kosten geld; niet alle ouders hebben daar geld voor.

Opvoeding en onderwijs worden als twee aparte domeinen gezien. Onderwijs hoort op de eerste plaats tot de verantwoordelijkheid van de school; zelf voelen de ouders zich op dit gebied ook niet erg competent. Ouders stimuleren hun kinderen om het beste uit hun schoolcarrière te halen maar spreken zich negatief uit over het Belgische onderwijs. De school legt qua tijd teveel beslag op kinderen en de eigen culturele waarden komen onvoldoende aan bod. In de ogen van een aantal Marokkaanse ouders wordt aan respect, gehoorzaamheid en moraliteit te weinig aandacht besteed in België. De Belgische samenleving is in de ogen van veel ouders te vrij en te immoreel. Veel Marokkanen ervaren de verschillen tussen hun manier van opvoeden en die van Belgen als een fundamenteel probleem. Een aantal ouders wil dat hun kinderen zich Marokkaan blijven voelen en hun afkomst niet verloochenen.

De opvattingen van de ouders zijn in de praktijk niet zo eenduidig. Ze hechten meer belang aan persoonlijke ontwikkeling dan aan respect en blinde gehoorzaamheid, vinden dat meisjes evenveel kansen als jongens moeten hebben en vinden dialoog belangrijker dan straf. Vaak worden aspecten uit de oorspronkelijke opvoedingswaarden gecombineerd met andere principes. Niemand neemt afstand van belangrijke islamitische principes en velen vinden dat het correct volgen van de islam gecombineerd kan worden met emancipatie en volwaardige participatie aan de Belgische samenleving. Vooral jonge ouders en ouders van de tweede generatie gaan het verst in het afstand nemen van het 'autoritaire' opvoedingsmodel. Hierbij moeten ze vaak opboksen tegen de sociale controle van familieleden en de buurt. Ook in Marokko verandert er op dit gebied van alles, dus het is de vraag om de veranderingen kunnen worden gezien als moderniseringsprocessen die zich afspeelen

binnen de samenleving. Marokkaanse ouders steunen evenzeer op hun kennis en ervaring van de dagelijkse realiteit als op typisch Marokkaanse bronnen van kennis of gedragspatronen. De grenzen tussen culturen blijken vager dan vaak wordt gedacht, al drukken heel wat Marokkaanse ouders herhaaldelijk een fundamenteel wantrouwen uit tegen de Westerse samenleving wat tot uiting komt in de perceptie van het onderwijs. Sommigen nemen juist afstand van de traditionele Marokkaanse waarden en ervaren het als positief dat hun kinderen een moderne en emanciperende opvoeding kunnen genieten. Precieze aantallen worden in het onderzoek niet genoemd.

17. **Jonkers (2003) Een miskende revolutie. Het moederschap van Marokkaanse vrouwen.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Een miskende revolutie. Het moederschap van Marokkaanse vrouwen.
Auteur:	M. Jonkers
Jaar van uitgave:	2003
Plaats van uitgave:	Amsterdam: Aksant.
Onderzoeksgroep:	Universiteit Utrecht, Faculteit der Sociale Wetenschappen.
Kader project:	Proefschrift UU

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Groepsinterviews met 13 Marokkaanse tussengeneratie-moeders; observaties in 150 gezinnen van Marokkaanse tussengeneratie-moeders. Van zo'n 74 moeders werd de migratieleeftijd achterhaald. Een klein aantal van hen was bij migratie onder de zes jaar (12), een wat grotere groep was tussen 6-12 jaar (25), terwijl 26 moeders tussen de 12 en 18 jaar waren en 11 moeders al volwassen waren.

Selectie/werving

De Marokkaanse tussengeneratie-moeders die bij het onderzoek betrokken zijn, bezochten het wijkconsultatiebureau waar de onderzoeker werkte. Het belangrijkste criterium voor werving was hun migratieachtergrond: zij zijn naar Nederland gekomen in het kader van gezinshereniging met hun vader.

Methode

Het onderzoek is ontstaan vanuit de beroepspraktijk van wijkverpleegkundige bij een consultatiebureau in een grote stad en uitgevoerd volgens de etnografische methode. Aanvankelijk werd gestart met het organiseren van vier halfgestructureerde interviews met 'groepjes' Marokkaanse tussengeneratie-moeders (in totaal 13) bij hen thuis aan de hand van een itemlijst. Deze aanpak bleek niet vruchtbaar. Vervolgens heeft de onderzoeker in haar rol van verpleegkundige veldwerk verricht in de vorm van circa 150 participerende observaties tijdens haar bezoeken aan en contacten met Marokkaanse tussengeneratie-moeders en hun gezinnen.

De gesprekken met 13 moeders en andere informanten werden na afloop verwerkt in de vorm van aantekeningen en kattedelletjes waarin steekwoorden van informanten werden opgetekend en de context werd beschreven waarbinnen die werden gedaan. Na afloop van het werk werden die verder uitgewerkt.

De gegevens zijn geanalyseerd met behulp van het programma Kwalitan.

Periode dataverzameling: 1993-1999.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Hoe sluiten opvoedingsideeën en de gezinspraktijk van Marokkaanse tussengeneratie-moeders aan bij opvattingen die wijkverpleegkundigen in hun opvoedingsadviespraktijk hanteren over Marokkaanse moeders?

1. Hoe ziet het sociale referentiekader van Marokkaanse tussengeneratie-moeders er uit?
2. Hoe zijn discrepanties in betekenisconstructies van Marokkaanse tussengeneratie-moeders
3. met betrekking tot het moederschap, de opvoeding en de gezinspraktijk te omschrijven en te begrijpen?
4. Hoe oriënteren Marokkaanse tussengeneratie-moeders zich op de Nederlandse samenleving en hoe identificeren zij zich daarmee?
5. Hoe is de relatie tussen de betekenisconstructies in de opvoedingspraktijk van Marokkaanse tussengeneratie-moeders en de probleemconstructies van wijkverpleegkundigen over Marokkaanse moeders te omschrijven?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

De moeders in het onderzoek vertonen grote verschillen wat betreft migratiegeschiedenis, i.c. migratieleeftijd en gezinsachtergronden en -omstandigheden ten tijde van de gezinshereniging. Hierdoor is er een grote heterogeniteit in de manier waarop zij zich in de Nederlandse samenleving hebben ingepast en maatschappelijke zelfstandigheid hebben verkregen door onderwijs en arbeidsparticipatie. Verrassend is dat de migratieleeftijd van moeders daarbij een minder belangrijke rol speelt dan de plaats die ze hebben in de rangorde van dochters in het gezin. Oudere dochters hebben de mogelijkheden tot regulier onderwijs minder benut dan hun (iets) jongere zussen. Het sociale referentiekader van de moeders blijkt belangrijk te verschillen met dat van hun moeders. Al met al zijn ze beduidend meer georiënteerd op de Nederlandse samenleving (door beheersing van het Nederlands, onderwijsdeelname, kennis van de samenleving, etnisch-gemengde sociale netwerken e.d.).

Het huwelijkspatroon van de Marokkaanse tussengeneratie-moeders valt in te delen in drie scenario's:

- De ouders van de moeders gaven prioriteit aan een huwelijk van hun dochter op jonge leeftijd (voor 20 jaar), waar andere toekomstplannen (onderwijs, economische zelfstandigheid) voor moesten wijken.
- In het tweede scenario hebben moeders de onderwijskansen wel weten te benutten en zijn pas gehuwd na het behalen van diploma's en ervaring op de arbeidsmarkt.
- Scenario drie betreft moeders die 'laat' getrouwd zijn door de migratieomstandigheden (volwassen ten tijde van gezinshereniging en met een laag opleidingsniveau) en in economisch opzicht voor hun huwelijk al zelfstandig waren.

De scenario's maken duidelijk dat de toekomst van Marokkaanse meisjes niet meer alleen vastligt in een voorbestemd huwelijk, maar dat het verkrijgen van maatschappelijke zelfstandigheid (diploma's en een baan) net zo belangrijk is.

Van de moeders in scenario 1 zijn er veel getrouwd met een Marokkaanse man die al in Nederland verbleef. De moeders uit de andere twee scenario's zijn daarentegen getrouwd met een man uit Marokko. Hun zelfstandig inkomen - door de overheid vereist bij huwelijksmigratie - gaf hen de mogelijkheid om een stevige positie in te nemen bij de keuze van hun partner.

In de opvoedingspraktijk houden onderwerpen over 'lastig' gedrag van peuters de moeders vooral bezig. Over het algemeen gaan de moeders creatief en gevarieerd om met dergelijk gedrag en slechts ten dele autoritair, want zij neigen eerder naar een meer democratisch opvoedingspatroon. De overwegingen hiervoor zijn pragmatisch en gericht op het hele gezin. De moeders laten zich eerder leiden door opvoedingsomstandigheden en omgevingsfactoren dan door opvoedingsidealen zoals conformisme of autonomie. Moeders hebben niet altijd de tijd en energie om naast hun huishouden, zorg voor verschillende kinderen en echtgenoot, sociale regelzaken, werk en studie, veel aandacht aan peuters te geven. De moeders zijn opportunistische managers van een gezin en vanuit dit perspectief handelen zij al naar gelang de dagelijkse context die specifiek is voor hun materiële en maatschappelijke positie. Pedagogische voorschriften van deskundigen sluiten daar niet altijd bij aan.

De sociale context van moeders is tegelijk een belangrijke factor voor de manier waarop zij het gedrag van hun peuters ervaren: lang niet altijd als problematisch. Er zijn echter moeders die bepaald gedrag wel problematiseren aan de hand van een constructie waarin etnische mythes en de sociale leefomgeving een cruciale rol spelen. Zij hebben een zelfbeeld waarin Marokkaanse kinderen niet luisteren en Marokkaanse moeders ongeschoold en te gemakkelijk zijn. Andersom stellen zij zich Nederlandse moeders voor als opvoedingsbekwaam met voorbeeldige peuters. Een realistisch referentiekader voor die vergelijking ontbreekt in hun directe leefomgeving, waardoor etnische mythes post vatten.

Een andere schakel van de probleemconstructie bestaat uit de vooraanstaande rol die moeders toekennen aan boekenkennis over kinderen, die richting geeft aan hun opvoedingsgedrag en gepaard gaat met protoprofessionalisering.

De etnische vergelijkingen en zelfbeschrijvingen van moeders zijn te begrijpen als een reactie op de hen toegeschreven identiteiten, discriminatie en stigmatisering. De moeders devalueren hun etnische achtergrond door de opvoeding in autochtone Nederlandse gezinnen te verheffen. Niet omdat zij negatieve beelden over Marokkanen zouden hebben geïnternaliseerd en een collectief gevoel van minderwaardigheid hebben, want in andere zelfconcepten van de moeders fungeren autochtone Nederlanders als de minderen: zij zijn saai, stijf, gereserveerd en niet zorgzaam voor hun ouders.

Op het eerste oog definiëren de moeders dezelfde opvoedingsthema's als probleem als de wijkverpleegkundigen. De verhouding tussen de moeders en de wijkverpleegkundigen wordt echter in wezen bepaald door een normatieve hiërarchie die gekenmerkt wordt door de hegemonie van de opvoedingskennis van de deskundige. Wijkverpleegkundigen miskennen niet alleen het communicatieprobleem maar zijn ook een verbindende schakel in het instandhouden van die miscommunicatie. De wijkverpleegkundigen zouden er goed aan doen het denken in cultuurverschillen als verklaring voor hun professionele frustraties los te laten en hun deskundige ideeën minder te presenteren als verheven gedachten en symbolen van een goede opvoeding. Zij zouden Marokkaanse moeders meer moeten aanbieden dan een stereotiep pakket 'moderne opvoedingspraktijken door meer aan te sluiten bij de concrete situaties van Marokkaanse moeders, hun gezinsomstandigheden, sociale referentiekader, ervaringsdeskundig kapitaal en hun minderheidspositie in de Nederlandse samenleving'.

18. **Ketner (2008) Marokkaanse wortels. Nederlandse grond. Exploratie, bindingen en identiteitsstrategieën van jongeren van Marokkaanse afkomst.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Marokkaanse wortels, Nederlandse grond. Exploratie, bindingen en identiteitsstrategieën van jongeren van Marokkaanse afkomst.
Auteur:	Dr. Susan Ketner
Jaar van uitgave:	2008
Plaats van uitgave:	Groningen, z.u. (proefschrift)
Onderzoeksgroep:	Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap, Rijksuniversiteit Groningen
Financier/opdrachtgever:	Aspasia/NWO

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

80 jongeren (50 meisjes en 30 jongens) waarvan beide ouders van Marokkaanse oorsprong zijn (de meeste ouders zijn in Marokko geboren, in enkele gevallen zijn een of beide ouders in Nederland geboren). De leeftijd van de jongeren loopt uiteen van 13 tot 20 jaar. De jongeren wonen in middelgrote steden: Ede (36), Gouda (16), Apeldoorn (10), Leeuwarden (7), Groningen (4), Wageningen (4) en Rotterdam (3). Het gaat om jongeren die (goeddeels) in Nederland zijn opgegroeid: hier geboren of op zeer jonge leeftijd geïmmigreerd. Tweederde van de jongeren is laagopgeleid, te weten maximaal op vmbo-mbo-niveau, een derde is hoger opgeleid.

Selectie/werving

De jongeren zijn geworven via internet en vooral via scholen, een buurtcentrum, huiswerkbegeleidingsgroep en moskeevereniging. Een docent of buurtwerker benaderde hen elk individueel; na verkregen instemming werden de ouders per brief op de hoogte gebracht. Een bijgevoegd toestemmingsformulier moest zowel door de jongere, ouders als onderzoeker ondertekend worden.

Methode: Gebruik is gemaakt van een aangepaste versie van de Groningen Identity Development Scale (GIDS) van Bosma, een identiteitsinterview waarin verschillende domeinen zijn opgenomen die relevant zijn voor de studie van identiteitsvormingsprocessen bij adolescenten. In navolging van eerder onderzoek onder Marokkaanse jongeren werden de volgende domeinen opgenomen: etniciteit, levensbeschouwing, gender, ouders, educatie, vriendschap en een synthese van de verschillende domeinen. Binnen de domeinen werd gekeken naar binding en exploratie. De GIDS is een semigestructureerd interview. De kwantitatieve data zijn in SPSS geanalyseerd; van de werkwijze bij de kwalitatieve ('narratieve') analyse wordt geen nadere aanduiding gegeven.

Jaar dataverzameling: 2003-2005.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Centraal staat de vraag hoe jongeren van Marokkaanse afkomst een min of meer coherente identiteit ontwikkelen vanuit de mogelijkheden die hen ter beschikking staan. Deze vraag is uitgewerkt in een aantal subvragen.

De eerste vraag betreft de sterkte van de bindingen in de verschillende domeinen, de mate van exploratie en hoe de bindingen zich tot elkaar verhouden. De tweede vraag betreft de inhoud van de bindingen en de uitdagingen die deze meebrengen, zoals op het punt van coherentie tussen de bindingen. De derde vraag is welke strategieën de jongeren ontwikkelen om dergelijke uitdagingen het hoofd te bieden. De laatste vraag is in welke mate de strategieën worden gebruikt en welke verschillen zich daarbij voordoen naar sekse, leeftijd en opleidingsniveau.

Doelstelling

Het doel van het onderzoek is inzicht te geven in de identiteitsvorming van jongeren van Marokkaanse afkomst en bij te dragen aan de kennis over de vorming van een coherente en veelzijdige identiteit bij adolescenten uit religieuze en etnische minderheidsgroepen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

De binding aan ouders bleek, na die aan het domein levensbeschouwing (de 'moslimidentiteit') naar verhouding sterk en lijkt dus een belangrijke rol te spelen in het identiteitsgevoel van de jongeren. Ten aanzien van het domein ouders was daarentegen de exploratie laag (terwijl deze wat betreft de moslimidentiteit eveneens hoog was). De auteur brengt de geringe exploratie in verband met het feit dat respect en gehoorzaamheid ten aanzien van de ouders belangrijke waarden zijn voor Marokkaanse jongeren. Naar sekse, leeftijd en opleidingsniveau waren er nauwelijks significante verschillen. Alleen scoorden meisjes hoger op exploratie binnen het domein ouders dan jongens. Uit de inhoudsanalyse kwam naar voren dat de jongeren veel respect hebben voor hun ouders en dat zij hun bemoeienissen meestal accepteren. Zij willen niet teveel tegen hen ingaan en lijken daardoor niet veel onderhandelingsruimte te hebben. De beperkingen die de jongeren ervaren worden door een enkeling met angst voor aantasting van de familie-eer in verband gebracht,; meer jongeren verwijzen naar de angst van hun ouders voor 'vernederlandsing'. Ondanks de spanningen die deze beperkingen kunnen meebrengen, en het feit dat ouders door de kloof tussen de wereld van het gezin en daarbuiten vaak niet als rolmodel kunnen fungeren, is de band met de ouders volgens de meeste jongeren goed. Vaders worden als strenger ervaren dan moeders en er is minder openheid in het contact met hen omdat meer onderwerpen 'schaamtevol' zijn. De auteur signaleert een discrepantie: hoewel de ouders over het algemeen niet als rolmodel gelden, rapporteren de jongeren weinig exploratie in de relatie met hen.

Om zowel de ouders te respecteren als hun gang te kunnen gaan zonder dat dit leidt tot conflicten hanteren de jongeren twee strategieën: ruim de helft van de jongeren onderhandelt met hun ouders (zeuren, een oudere broer of zus inzetten, ouders tegen elkaar uitspelen, verwijzen naar wat leeftijdgenoten mogen en naar wat 'normaal' zou zijn in Nederland); veel meer jongeren (80%) geeft aan dingen te verzwijgen. Met name seksualiteit en relaties zijn onderwerpen die moeilijk bespreekbaar zijn. Meisjes onderhandelen meer dan jongens en hoger opgeleiden meer dan lageropgeleiden. Soms lijkt er een stilzwijgende afspraak te zijn tussen ouder en kind: zolang de ouders iets niet weten kunnen zij er ook niet door in verlegenheid raken.

19. **Koning, de (2008) Zoeken naar een ‘zuivere islam’. Geloofsbeleving en identiteitsvorming van jonge Marokkaans-Nederlandse moslims.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Zoeken naar een ‘zuivere’ islam. Geloofsbeleving en identiteitsvorming van jonge Marokkaans-Nederlandse moslims.
Auteurs:	Dr. Martijn de Koning
Jaar van uitgave:	2008
Plaats van uitgave:	Amsterdam, Bert Bakker
Onderzoeksinstelling:	VU, Sociale en Culturele Antropologie
Kader project:	Onderzoeksprogramma ‘Tussen secularisering en religiosisering’

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwalitatief, participerende observatie en actieonderzoek, internetonderzoek.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Het veldwerk is in Gouda verricht, naast de functie van de onderzoeker als coördinator van de schoolloopbaanbegeleiding van moskee An Nour en RCJ/Het Woonhuis. Daarnaast is veldwerk gedaan in Marokko en onderzoek op internet van websites van en voor moslims en Marokkaanse Nederlanders. Tijdens het veldwerk in Gouda zijn in totaal 223 jongeren gevolgd, 120 meisjes en 93 jongens van gemiddeld 15 jaar, die de huiswerkbegeleiding van de moskee bezochten. Met ongeveer 30% van hen zijn er ook contacten geweest vanuit de jeugdhulpverlening van Het Woonhuis. Intensief contact vond plaats met 18 meisjes en 15 jongens uit de totale onderzoeksgroep. Zij waren tussen 12 en 21 jaar oud, de meerderheid zat op het vmbo. Alle jongeren in het onderzoek zijn in Nederland geboren, terwijl beide ouders afkomstig zijn uit Marokko, vrijwel allen uit de noordelijke Rif. Ook waren 16 sleutelinformanten in het onderzoek betrokken. Daarnaast is webonderzoek gedaan; in totaal gaat het om 25 websites en 128 msn- en yahoo-groepen.

Selectie/werving

De jongeren in Gouda zijn voornamelijk geworven via de huiswerkbegeleiding van moskee An Nour en een kleiner deel via ‘straatcontacten’.

Bij de selectie van websites, msn- en yahoo-groepen is uitgegaan van vier criteria: de voorkeuren van de Gouwse jongeren, bezoekersaantallen, de mate waarin de sites en groepen het nieuws haalden en gezaghebbend waren (mate van verwijzing ernaar).

Methode

Participerende observatie tijdens en rondom de huiswerkbegeleiding van de moskee, en daarnaast tijdens en voor en na religieuze lessen en gebeden, en informele gesprekken met jongeren, ook op andere (verzamel)plekken in Gouda. Informatie hieruit werd bijgehouden in logboeken. Interviews met 43 jongeren aan het eind van de onderzoeksperiode, informele gesprekken en slotinterviews met 16 sleutelinformanten. Voor het webonderzoek bestond het onderzoeksmateriaal uit kopieën van discussies en sites, audiovisuele materialen, chatlogs en e-mailcorrespondentie. Over de wijze van dataverwerking is geen informatie opgenomen. Wel gaat de onderzoeker uitgebreid in op zijn onderzoeksrol in de betreffende context.

Jaar dataverzameling: 1999-2005.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Er bestaan verschillende definities van islam en moslim-zijn onder moslims en niet-moslims. Dit blijft onderbelicht in het maatschappelijk debat en in onderzoek onder moslims in Nederland. Hoe jongeren godsdienstig zijn en op welke wijze zij hun moslimidentiteit construeren komt nauwelijks aan bod.

De centrale vraag in het onderzoek luidt:

Hoe construeren Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren tussen 12 en 20 jaar in Gouda hun identiteit als moslim in relatie tot anderen binnen en buiten de eigen groep?

Doelstellingen

Het doel van de studie is een bijdrage te leveren aan de kennisvorming over Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren in Nederland.

- beschrijving van de hedendaagse opvoedingspraktijk, opvoedingservaringen en de context daarvan;
- analyse van de relatie tussen enerzijds veronderstelde determinanten van opvoedingshandelen (ouderkenmerken, kindkenmerken, omgevingsfactoren) en anderzijds aspecten van de opvoeding;
- beschrijving van de vragen, twijfels en problemen die de opvoeders ervaren, van de wijzen waarop men die oplost, en van de behoefte aan.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Het onderzoek besteedt aandacht aan de rol van verschillende actoren in het proces van definiëren en interpreteren van de islam door de jongeren. De ervaringen die zij daarbij op jonge leeftijd opdoen zijn van groot belang, zoals de interacties met familieleden en andere belangrijke derden waarin en waardoor verwantschapsbanden en etnische, religieuze en nationale loyaliteiten worden gecreëerd. Ouders en moskeebestuurders spelen een grote rol in deze 'structuring experiences'. Het gaat bijvoorbeeld om de verhalen die ouders vertellen, het op jonge leeftijd meenemen naar de moskee, het benoemen van goed gedrag als moslimgedrag (en van slecht gedrag als 'Nederlands' gedrag), het voordoen en voorleven van hun visie op de islam en het roddelen van jongeren en ouderen onderling. Op deze wijze wordt aan jongeren overgedragen wie zij zijn en hoe zij zich dienen te gedragen.

Het gaat in dit geval om jongeren die zowel de 'Marokkaanse' als de moslimidentiteit aangeleerd krijgen en zich eigen maken. Beide identiteiten zijn met elkaar verweven, maar er zijn wel verschillen. Hoewel bij beide identiteiten verwantschap een rol speelt, met name door de loyaliteit aan de ouders, is de 'Marokkaanse' identiteit vanzelfsprekender dan de moslimidentiteit. Deze is weliswaar met 'de paplepel ingegoten', maar de invulling ervan stelt jongeren voor vragen. Zij zoeken daarbij naar nieuwe bronnen, die ze zelf gaan interpreteren. Jongeren krijgen via onderwijs al vroeg aangeleerd dat ze zelf op zoek moeten gaan naar kennis en de dingen moeten begrijpen, in plaats van ze klakkeloos over te nemen. De aanwezigheid van andere bronnen van kennis, zoals de boeken die verspreid worden door salafimoskeeën en via moderne media, zorgen ervoor dat jongeren traditionele gezaghebbende figuren ook niet per se nodig hebben.

Doordat ouders minder autoritair zijn geworden in hun opvoeding, krijgen jongeren ook de mogelijkheid om zelf hun islam te definiëren. Het verlies aan gezag van met name de vader speelt daarbij ook een rol. Zijn positie is verzwakt door zijn lage sociaaleconomische positie. Daarbij komt dat ouders vaak geen antwoord hebben op de 'waarom'-vragen van hun kinderen, mede gezien de 'verarming' van religieuze kennis door de migratie naar een omgeving waarin de religie niet is ingebed. De religieuze overdracht is over het algemeen beperkt tot het vertellen van verhalen over de profeet Mohammed. Jongeren willen echter meer. Zij willen weten waarom de zaken zijn zoals

ze zijn volgens de islam van de ouders en willen precies de regels weten. Door het gebrek aan antwoorden moeten jongeren wel zelf op onderzoek uit. Tegelijkertijd willen deze jongeren in de puberteit ook afstand nemen van de opvattingen van hun ouders. De zoektocht naar de 'zuivere' islam biedt hen dan ook een eigen positie ten opzichte van hun ouders.

Overigens gaat dit meestal niet gepaard met grote spanningen tussen de generaties. Het zoeken naar het juiste antwoord is een manier om met de islam bezig te zijn en daar zelf een actieve rol in te spelen. Het gaat hen daarbij deels om 'volwassener' te worden, maar ook om een betere moslim te zijn en te worden. Dat vooruitzicht en het gevoel dat men het lot zelf in handen neemt, is voor velen eerder iets om blij en trots over te zijn dan een probleem.

Jongeren lijken in vergelijking met hun ouders andere criteria te hanteren om te bepalen wie religieus gezag heeft en wie niet. Zo willen ouders dat de imam er rekening mee houdt dat hij in Nederland is, een niet-islamitische samenleving. Het gegeven dat de imam van An Nour dat niet deed, was voor veel jongeren juist een extra reden om hem te zien als gezaghebbend. Het geeft, in hun ogen, aan dat de imam zich baseert op de 'authentieke' islam in plaats van een islam die is 'gecorrumped' door culturele invloeden. Waar ouders in hun definitie van de islam zowel Marokko als Nederland centraal stellen, zoeken de jongeren naar een islam zonder culturele referentiepunten. Zij ontdoen de islam van alles wat zij zien als ballast en niet-authentiek. Ze gaan met andere woorden 'back to basics'.

20. **Kook & Vedder (1998) Moederwensen. Opvoedingsdoelen en opvoedingsstijlen van Antilliaanse moeders in Nederland.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Moederwensen. Opvoedingsdoelen en opvoedingsstijlen van Antilliaanse moeders in Nederland.
Auteurs:	Kook, H. en Vedder, P.
Jaar van uitgave:	1998
Plaats van uitgave:	Utrecht: FORUM
Financier/opdrachtgever:	FORUM/met subsidie van Stichting Zonnige Jeugd

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

30 Antilliaanse moeders (allen geboren op de Antillen, bijna allen Curaçao) leeftijd kinderen: deels 0-6 jr, deels 12-18 jr. De onderzoeksgroep is niet representatief wat opleiding betreft, moeders zijn hoger opgeleid dan landelijk gemiddelde: 1/3 laag, 1/3 middelbaar, 1/3 hoog opleidingsniveau. Wel wat gezinsstructuur betreft (ongeveer de helft eenoudergezinnen) en wat partnerkeuze betreft (een deel heeft een autochtone partner of partner van overige herkomst. Vaders van de kinderen zijn deels van overige herkomst). Moeders woonden voor de helft in gebieden met veel Antillianen, voor de helft in gemeenten/gebieden met weinig Antillianen, verspreid over Nederland. Evenveel jongens als meisjes als doelkind. De vrouwen wonen gemiddeld 14 jaar in Nederland en kwamen deels met hun kinderen. 10 doelkinderen zijn op de Antillen geboren.

Selectie/werving

Moeders zijn geworven via migrantenmedia, zelforganisaties, sneeuwbalmethode.

Methode Semi-gestructureerd (open gesprekken met topiclijst). Gesprekken zijn gehouden door Antilliaanse interviewsters, merendeels in het Papiamentu. De verhalen van de moeders zijn omgezet in portretten (weergave alsof de vrouwen een groepsgesprek voerden over de onderwerpen; de meest karakteristieke punten komen erin naar voren). Daarnaast in cijfers; door de gesprekken samen te vatten en frequenties van antwoorden weer te geven.

Jaar dataverzameling: onbekend.

Doel en vraagstelling

Doelstelling

In beeld brengen van 'gewone' Antilliaanse gezinnen. Wat vinden Antilliaanse moeders in Nederland van hun kinderen, welke verwachtingen of welke hoop koesteren ze voor de toekomst van hun kinderen? Hoe denken ze hun kinderen te kunnen helpen opdat hun wensen in vervulling gaan? Welke gevaren zien ze en hoe gaan ze met de angst voor die gevaren om?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Gezinscontext

Vrije tijd: Veel kinderen hebben een gemengde vriendenkring of uitsluitend/vooral Nederlandse vrienden/vriendjes, sommige moeders hebben liever niet dat kinderen Antilliaanse vrienden hebben. De meeste tieners sporten in clubverband. Ongeveer de helft van de moeders vindt het belangrijk dat kinderen zich ook creatief of muzikaal ontwikkelen. Tv/video kijken wordt weinig genoemd als vrijetijdsbesteding.

Beleving van wonen in Nederland: Van het wonen in Nederland noemen vrouwen als voordeel het meest opleidingsmogelijkheden voor hun kinderen en betere toekomstperspectieven. Een derde noemt de betere opleidingsmogelijkheden ook als pluspunt voor hun eigen leven. Enkeligen noemen de betere positie van gescheiden vrouwen in Nederland. Wonen in Nederland heeft ook nadelen, vindt de helft. Er is bijvoorbeeld minder sociale controle (3 keer); enkeligen laken ook de 'vrije opvoeding' in Nederland, die kinderen te veel handelingsvrijheid geeft. Vier moeders noemen tot slot discriminatie of vooroordelen als nadeel van Nederland in vergelijking met Curaçao.

Taal: Taalgebruik is wisselend van gezin tot gezin. De mate waarin Papiamentu wordt gesproken met de kinderen verschilt, in een deel van de gezinnen helemaal niet, in een ander deel alleen maar, of in combinatie met Nederlands. Moeders die hoger opgeleid zijn, spreken vaker alleen Nederlands met de kinderen. Ook verblijfsduur van de moeder en geboorteland van de kinderen zijn van invloed.

Opvattingen

Kindbeeld: Er is veel diversiteit in gewenste eigenschappen voor kinderen. Ruim de helft van de moeders vindt het belangrijk dat de kinderen zich respectvol opstellen, vooral tegenover oudere mensen (geen je of jij tegen ouders, geen grote mond). Tegelijkertijd noemt een kwart van de moeders mondigheid en assertiviteit als nastrevenswaardig. Dit zijn voor het grootste deel andere moeders dan degenen die respect benadrukken. Zelfstandigheid in de zin van uit zichzelf meehelpen etc wordt door veel moeders van belang geacht. Vrijheid om zelf te beslissen (bijv. waar/met wie kinderen spelen) wordt minder wenselijk geacht.

Onderwijsaspiraties:

Een aantal moeders hoopt dat hun kind een wat hoger onderwijsniveau bereikt (soms havo/vwo, soms hoger). Twee derde zegt het belangrijkste te vinden dat hun kind een diploma haalt, wat voor diploma dan ook. Vooral moeders van oudere kinderen zijn wat dat betreft realistisch.

Wensen: wensen voor kinderen als zij volwassen zijn lopen sterk uiteen. Gelukkig zijn wordt het meest genoemd (1/3), daarnaast goede sociale relaties (7x), zelfverzekerd zijn, bewuste keuzes maken, iets betekenen in de maatschappij, gehoorzaamheid, goede manieren, diploma's, goede banden met familie etc. Bijna de helft wil in elk geval NIET dat hun kind op het slechte pad raakt.

Opvoedgedrag en relatie ouder/kind:

Aan 18 moeders is gevraagd of ze zich als vriendin of moeder opstellen. Moeders stellen zich in het algemeen niet als vriendin op tegenover hun kinderen. Er moet wel verschil zijn. Een deel (5) zegt wel naast 'moeder' ook vriendin te willen zijn; ze hopen dat kinderen met hun problemen naar hen toe komen, maar zijn wel de baas in huis. Een enkeling is vooral vriendin.

Bijna alle moeders hebben uitspraken gedaan over het belang van overleg met hun kinderen; de meerderheid acht dit van belang, maar ook een derde hecht hier geen waarde aan en zegt gewoon wat er moet gebeuren.

Een derde van de moeders vindt zichzelf streng. Vijf geven aan lijfstraffen te gebruiken. Zeven moeders van tieners leggen hen beperkingen in bewegingsvrijheid op.

Seksuele voorlichting: Seksuele voorlichting is in een deel van de gesprekken aan de orde geweest. Dit blijkt niet vanzelfsprekend.

Invloed op vriendenkeuze: Veel moeders proberen invloed uit te oefenen op vrienden die kinderen kiezen, oa door met ze te praten en ze te wijzen op slecht gedrag, maar ook door zelf veel met ze te ondernemen of te proberen ouders van vrienden te kennen etc.

Onderwijsondersteuning

Een kleine meerderheid van de moeders met jonge kinderen leest voor. Ook wordt genoemd dat ze de ontwikkeling op andere manieren stimuleren, bijvoorbeeld door spelletjes. (verder geen gegevens)

Problemen in de ontwikkeling

Volgens moeders heeft de ruim de helft van de doelkinderen van 12-18 jaar leerproblemen (problemen met de leerinhoud). Het betreft bijna steeds jongens. Alle kinderen zitten overigens wel op school.

Religie als steunbron

De meeste moeders zijn religieus. Ongeveer de helft van de moeders gaat geregeld naar de kerk, de anderen weinig of nooit. Vroeger waren bijna alle moeders RK; nu is een behoorlijk aantal aangesloten bij een andere kerk. Voor een deel van de moeders (dit onderwerp is maar in ongeveer de helft van de gesprekken aan de orde geweest) is religie een leidraad, ook bij de opvoeding. Andere steunbronnen zijn blijkbaar niet aan de orde geweest.

21. Lalmahomed (1999) Creoolse vrouwen. Opvoeding en levensstijl.

Titelgegevens en achtergrond

Titel onderzoek:	Creoolse vrouwen. Opvoeding en levensstijl.
Onderzoeker:	Bea Lalmahomed
Jaar van uitgave:	1999
Plaats van uitgave:	Utrecht: Jan van Arkel
Onderzoeksgroep:	Auteur was ten tijde van publicatie onder andere werkzaam bij Universiteit Utrecht

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

25 Creoolse vrouwen van verschillende generaties. De oudsten zijn geboren in 1912, de jongsten rond 1980. Een kleine helft was afkomstig uit de volksklasse, de rest voornamelijk uit de middenklasse. Een klein deel uit de elite. Verschillende opleidingsniveaus. Ongeveer 6 vrouwen waren onder de 20 jaar (tieners, woonden nog thuis, met uitzondering van één hadden ze zelf nog geen kinderen). Met uitzondering van 1 van de jongere vrouwen zijn alle vrouwen geboren in Suriname. De jongsten kwamen als kind naar Nederland, iets oudere vrouwen deels ook. De meesten als volwassene. Etniciteit bepaald op grond van zelfidentificatie.

Selectie/werving

Vrouwen zijn geworven op straat en via netwerken/sneeuwbal. Onduidelijk hoe representatief dit onderzoek is. Oorspronkelijk hield de auteur zich bezig met seksueel misbruik en mishandeling van vrouwen. Daar is dit onderzoek op voortgebouwd. Vrouwen spraken over hun eigen leven en dat van hun herkomstgezin en eigen gezin (als ze dat hadden). Of het gezin waarin ze nu opgroeien. Onduidelijk is of er specifiek is geworven op het hebben meegemaakt van mishandeling/misbruik. 7 vrouwen in het onderzoek hebben zelf zware mishandeling meegemaakt, zo blijkt. Veel anderen kennen verhalen uit hun omgeving. 7 vrouwen zijn seksueel misbruikt, en 5 van hun dochters. Wb representativiteit nog het volgende: Een aantal van de jongste geïnterviewden heeft veel problemen met ouders gehad, 2 van hen woonden ook niet (meer) bij ouders in Nederland. Een van hen belandde in de prostitutie. Een ander kwam in de criminaliteit terecht. Een paar werden er seksueel misbruikt. Het lijkt daarmee niet te gaan om een gemiddeld beeld.

Methode

Vrouwen zijn enkele malen geïnterviewd; open interviews over hun leven: hun jeugd, (waar van toepassing) hun eigen gezin en (eveneens waar van toepassing) dat van hun kinderen. Geïnterviewd in het Sranan Tongo.

Jaar dataverzameling: onbekend (halverwege jaren 90?).

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Een beeld schetsen van de denk- en leefwijze van drie generaties Creoolse vrouwen en van hun ontwikkeling, ook in vergelijking met de voorgaande generatie. 'Het beeld wordt nog vollediger doordat de vrouwen niet alleen hun eigen verhalen vertelden, maar ook die van hun familieleden uit het ouderlijk huis'.

Samenvatting bevindingen wv opvoeding

Het onderzoek schetst veranderingen in de opvoeding, waarbij vooral verschillen tussen de opvoeding in (vaak voor 1970/1975/1980) en Nederland ter sprake komen. Bijvoorbeeld:

- In Suriname werd om de nadruk op het belang van goede prestaties op school te onderstrepen vaker gebruik gemaakt van fysieke straffen.
- In Nederland neemt de gezinsgrootte af en wonen oma's minder in; hun rol bij de opvoeding wordt minder groot.

De opvoeding in het eigen herkomstgezin wordt over het algemeen als streng tot zeer streng of 'beschermd' gekarakteriseerd. De opvoeding van de eigen kinderen noemt men vaker beschermd of 'open en vrij'.

Financiële zelfstandigheid en zelfredzaamheid zijn van oudsher belangrijke doelen. Onderwijs is daarom een belangrijk aandachtspunt, naast sociale vaardigheden (leren van vereisten van de moederrol bij dochters; huishoudelijke taken etc). Daarnaast normen en waarden, religieuze vorming. De verhouding tussen ouder en kind is niet gelijkwaardig; de gezagsverhoudingen zijn (over het algemeen) traditioneel. Absolute gehoorzaamheid gold zeker in het verleden als lijn in de opvoeding, naast eerbied voor ouderen. Veel van de respondenten met een eigen gezin voedden de kinderen ook tamelijk streng op. Vrijpostigheid van kinderen wordt niet gewaardeerd in veel gezinnen. Voorbeelden: kinderen moeten vragen aan hun ouders als ze iets willen doen, geen brutale mond geven als ouders hen vragen iets te doen. Doen ze dit wel, dan wordt dit gedrag (ook fysiek) afgestraft.

In de jeugd van veel vrouwen (zeker in Suriname) was het niet gebruikelijk dat zij veel tijd voor zichzelf hadden om te ontspannen en uit te gaan. Er moesten veel taken in huis gebeuren naast het schoolwerk en het was niet gebruikelijk dat meisjes zelf uitgingen. In Nederland verandert dit, zeker bij de jongere generatie. Maar dit gaat soms gepaard met grote conflicten, leidend tot weglopen van meisjes etc. De auteur schetst hoe in de hoger geschoolde gezinnen meer werd gepraat maar bij onmacht ook werd teruggegrepen op fysieke straf, terwijl bij de laaggeschoolde moeders fysieke straf meer vanzelfsprekend is en praten minder gebruikelijk.

In een afzonderlijk hoofdstuk over straf wordt aangegeven dat in de herkomstgezinnen, deels dus enkele decennia geleden, met harde hand werd gestraft bij ongehoorzaamheid, regelovertredingen, brutaliteit etc. Bij de oudste respondenten ging het in feite om mishandeling, ook in de ogen van respondenten, afgeleid uit straffen in de slaventijd. Ze werden overigens ook door blanke soeurs (geestelijk) vernederd. In de eigen gezinnen van respondenten wordt minder geslagen maar het gebeurt zeker nog. Vaker verbieden ouders hun kinderen dingen, zoals televisie kijken of uitgaan, als straf. Kinderen reageren in Nederland anders; ze geven vaker een 'grote mond' terug als reactie op straf, of dreigen contact op te nemen met de kinderbescherming. Moeders menen dat het in Nederland heel moeilijk is de kinderen goed op te voeden. Er leeft veel angst dat dochters onder slechte invloeden raken.

NB het gaat hierbij steeds voor een niet onbelangrijk deel om gezinnen waarbij de kinderen inmiddels al volwassen zijn en deels om gezinnen waarbij de ontwikkeling van meisjes zeer problematisch was en zij deels ook niet meer thuis woonden in Nederland.

In het onderzoek wordt ook ingegaan op seksueel misbruik en de preventie ervan; bij alleenstaande moeders bestaat of bestond die er deels uit dat moeders niet opnieuw een man in huis namen, omdat bij stiefvaders de kans op misbruik groot was. Deels ook uit het strikt gescheiden houden van jongens en meisjes. Seksualiteit/verkering blijkt in veel gezinnen al op tamelijk jonge leeftijd gewoon.

22. **Leseman (1995) Gezinsdeterminanten van de cognitieve ontwikkeling van Nederlandse, Surinaamse en Turkse kleuters van 4-5 jaar.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Joint Book Reading across Cultures: A Comparison of Surinamese-Dutch, Turkish-Dutch, and Dutch Parent-Child Dyads.
Auteurs:	Bus, Adriana G. Leseman, Paul P M. Keultjes, Petra
Jaar van uitgave:	2000
Plaats van uitgave:	Journal of Literacy Research. 32 (1) 53-76

Gerelateerde artikelen waarin over het onderzoek is gepubliceerd (voor zover bekend):

- Leseman, P.P.M. en de Jong, P.F. (1998). Home literacy: opportunity, instruction, cooperation, and social-emotional quality predicting early reading achievement. *Reading Research Quarterly*, 33, p. 294-319. NB dit artikel wordt een aantal keer aangehaald als brononderzoeksverslag (zie onder voor samenvatting).
- Leseman, P.P.M., Sijssling, F.F., Jap-a-Joe, S.R. en Sahin, S. (1995). Gezinsdeterminanten van de cognitieve ontwikkeling van Nederlandse, Surinaamse en Turkse kleuters van 4-5 jaar. *Pedagogische Studien*, 72, 186-205. (zie onder voor samenvatting)

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (eenmalig).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

19 Surinaamse, 19 Turkse en 19 Nederlandse ouder-kind paren (vooral moeders) met 4- of 5-jarig kind, lage SES. Etniciteit bepaald op grond van geboorteland ouders van de ouder.

Selectie/werving

Onderzoeksgroep als geheel was breder: 125 gezinnen, geselecteerd via 29 achterstandsscholen in de vier grote steden (verwijzing naar Leseman en De Jong 1998). De gezinnen vormden een representatieve selectie naar enkele belangrijke achtergrondkenmerken (verwijzing naar Leseman, Sijssling, Jap-a-Joe en Sahin 1995). Voor de onderhavige vergelijking van ouder-kindparen werd een selectie van ouders gebruikt die onderling overeenkwamen op SES en opleiding. Dit om effecten van dit type variabelen uit te schakelen.

Methode

In dit artikel staat de observatie van een leestaak centraal (bij Turkse moeders ging het om een Turks leesboekje, bij de overige ouders om hetzelfde boekje, maar dan in het Nederlands). De leestaak is opgenomen op video bij gezinnen thuis. Bij de huisbezoeken werd ouders ook gevraagd enkele andere taken uit te voeren met hun kind (foto's indelen, objecten indelen, een bouwspelletje doen en praten over foto's in een familiealbum). Deze taken werden ook op video opgenomen en gecodeerd. De ouders/moeders zijn in een apart huisbezoek bevraagd met een vragenlijst over achtergrondkenmerken en o.a. leesgedrag.

De gefilmde leestaken zijn getranscribeerd en gecodeerd door verschillende beoordelaars aan de hand van een gedetailleerd codesysteem. Zo werd de 'supportive presence' (sensitieve responsiviteit) van de ouder vastgesteld aan de hand van coderingen van de videofragmenten op een viertal 7-puntsschalen (Erickson e.a.) die kwaliteit van ouderlijke ondersteuning meten: toegankelijkheid/emotionele steun, ruimte voor autonomie van het kind, structureren en grenzen stellen, en de kwaliteit van instructie (hoe helpt ouder het kind de wereld begrijpen). De discussies rond de

leestaak (verbatim getranscribeerd) werden opgedeeld in eenheden en gedetailleerd gecodeerd naar hun aard (bijv.: wie is in de betreffende eenheid aan het woord, is er sprake van een initiatief of een reactie) en inhoud (bijv. is in de uiting/eenheid sprake van karakters uit het verhaal op plaatjes aanwijzen, van parafraseren, van een connectie maken naar de leefwereld van het kind etc). Ook werd nagegaan in hoeverre ouders de tekst aanpasten/versimpelden voor het kind. Leesvaardigheid van ouders werd o.a. afgelezen aan het aantal keren dat ze woorden verkeerd interpreteerden. Om verschillen tussen de etnische groepen te bepalen, zijn gemiddelde scores vergeleken en is een discriminant analyse gedaan, waarbij variabelen zijn geclusterd.

Jaar dataverzameling: Onbekend.

Doel en vraagstelling

Om de taalontwikkeling van kinderen te stimuleren wordt het thuis samen lezen van boekjes vaak gestimuleerd. Dit terwijl de wijze waarop ouders met hun kinderen boekjes lezen sterk kan verschillen en daarmee ook een verschillend effect kan hebben op taalontwikkeling. In dit onderzoek wordt nagegaan hoe ouders van verschillende herkomst hun kinderen helpen bij het begrijpen van de tekst, hoe ze erover praten met hun kind, en hoe dit samenhangt met hun eigen geletterdheid en met opvoedgedrag (ondersteunend gedrag, responsiviteit). Daarbij komt ook aan de orde wie het meest initiatief neemt tot discussie (kind of ouder) en wat dit voor de aard van de interacties betekent.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

De geselecteerde Turkse ouders lazen het minst voor eigen plezier, autochtone het meest. De Surinaamse ouders waren het minst responsief in hun gedrag van de drie groepen. Autochtone ouders verschilden vooral van Turkse ouders doordat de eersten meer uitleg gaven die kinderen helpt de tekst te begrijpen (refererend aan de leefwereld van kinderen bijv.; tekst versimpelen); ouders waren in autochtone gezinnen vaker initiatiefnemer; de interacties daagden kinderen daardoor intellectueel meer uit. Turkse ouders legden vaker de nadruk op de procedure ('goed opletten hoor, ik ga nu voorlezen, goed luisteren'). In Surinaamse gezinnen werd het meest geparafraseerd (herhalen van tekstdelen). In de Surinaamse groep deed zich de meeste variatie voor in interactiepatronen.

Meer responsiviteit gaat (voor alle groepen samen) meer samen met uitleg om de tekst heen en relateren van het verhaal aan de kinderwereld.

Beperkingen/lacunes in het onderzoek

Auteurs noemen zelf: eenmalige observaties; mogelijk invloed van het gegeven dat de taak voor sommige ouders minder 'dagelijks' was dan voor ouders in andere groepen en dat deze ouders probeerden zo met de taak om te gaan als ze verwachtten dat de onderzoekers wenselijk vonden. Dit effect heeft men geprobeerd te beperken door ook enkele wat meer 'gewone' taken op video op te nemen (samen foto's kijken etc.).

Samenvatting bronverslag: Leseman en de Jong 1998

Leseman, P.P.M. en de Jong, P.F. (1998). Home literacy: opportunity, instruction, cooperation, and social-emotional quality predicting early reading achievement. *Reading Research Quarterly*, 33, p. 294-319.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (longitudinaal).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

89 kinderen, waarvan 47 Nederlands, 23 Surinaams, en 19 Turks. Etniciteit bepaald op grond van geboorteland ouders van de ouder. Kinderen waren bij eerste meting 4 jaar (net naar bao), bij tweede meting 5 jr, derde meting 6 jr en 4^e meting (leesniveaue, taalontwikkeling) 7 jaar. Tijdens de looptijd van het onderzoek viel een aantal van de oorspronkelijke gezinnen af (oa door verhuizing etc.). Het hier genoemde aantal is het aantal waarop de analyses zijn uitgevoerd; het aantal dat bij alle vier de metingen meedeed.

Selectie/werving

De gezinnen zijn geselecteerd in het kader van de opzet van een grootschalig longitudinaal onderzoek. Via 28 scholen in achterstandswijken (inner city).

Methode

Bij de kinderen werden, op 4-jarige en 7-jarige leeftijd, testen afgenomen om vroege taalvaardigheid en taal- en leesvaardigheid op 7-jarige leeftijd te bepalen. (laatste was de uitkomstvariabele in dit onderzoek). Bij elke meting werden vragen gesteld aan moeders en observaties gedaan aan de hand van een leestaak. (zie ook samenvatting boven voor details rond de leestaak). Home literacy (taal/leesondersteunend klimaat thuis) werd bepaald aan de hand van:

- a. 'Opportunity' (vragenlijst moeders: hoe vaak lezen ze in bijzijn kind/gaan ze in op spontane pogingen van kind om te schrijven of lezen, lezen ze een boekje met kind etc).
- b. Een aantal aspecten van de interactie rond de leestaak.

Allereerst werd de socio-emotionele kwaliteit van de ouder-kind relatie bepaald door observatoren (4 subschalen: 'supportive presence', ruimte voor autonomie kind, effectief grenzen stellen/structureren en vertrouwen in succes van de taak. Daarnaast werd een aantal aspecten van de communicatie rond de taak gescoord: De mate waarin er sprake was van procedurele communicatie (om de taak heen; als dit veel gebeurt is er sprake van veel 'frictie' tussen ouder en kind) en de wijze waarop werd gecommuniceerd rond de tekst (bijv door in te gaan op plaatjes, door kind woordjes te laten herhalen of aanvullen, door de tekst te relateren aan leefwereld kind etc.). In een model werd de invloed van home literacy op de afhankelijke (lees/taalvaardigheid op 7 jarige leeftijd) geschat, als mediator van achtergrondvariabelen als SES (opleiding), etniciteit, mate waarin men in beroep actief omgaat met taal/boeken, leesgedrag ouder etc.

Home literacy bij de drie metingen werd samengenomen (in het artikel wordt wel ingegaan op ontwikkelingen over de drie metingen). Naast home literacy wordt de invloed van vroege taalontwikkeling en thuistaal gezien.

Jaar dataverzameling: niet genoemd.

Doel en vraagstelling

Onderzoek naar verschillende facetten van 'home literacy', (gelegenheid, instructie, samenwerking, socio-emotionele kwaliteit: verklaren ze samen beter de taal- en leesontwikkeling van kinderen dan apart? Hoe medieert 'home literacy', samen met vroege taalontwikkeling van kinderen en thuistaal, effecten van achtergrondkenmerken zoals etniciteit en SES op taal- en leesontwikkeling? En: verklaart home literacy los van vroege taalontwikkeling en thuistaal, nog iets?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Resultaten

Turkse ouders hebben veel fricties met kind over de tekst en betrekken minder plaatjes bij het praten rond de tekst. Surinaamse en Turkse ouders laten kinderen meer nazeggen en zinnen afmaken dan Nederlandse ouders (meer type communicatie dat ook in religieuze opvoeding gebruikelijk is, aldus de auteurs, die zich daarbij baseren op ander onderzoek). Nederlandse ouders geven meer uitleg, evalueren de tekst meer, praten meer 'om de tekst heen'. Turkse en Surinaamse moeders hebben lagere scores op de variabele socio-emotionele kwaliteit Turkse moeders onderscheiden zich vooral doordat ze minder vertrouwen hebben dat de taak tot een goed einde komt.

De verschillende elementen van home literacy zijn samen meer verklarend voor de taal- en leesontwikkeling dan de onderdelen afzonderlijk. Kortom: het gaat om het geheel van: in hoeverre hebben kinderen toegang tot lezen, maar ook, hoe ondersteunen de ouders hen bij het lezen. Met de vroege taalontwikkeling en de thuistaal vormt home literacy een belangrijke medierende verklarende factor voor taal- en leesontwikkeling van kinderen (als etniciteit, SES etc. als achtergrondkenmerken worden genomen). Home literacy heeft verklarende kracht los van vroege taalontwikkeling en thuistaal, maar die is wel beperkt.

Samenvatting bronverslag: Leseman e.a. 1995

Leseman, P.P.M., Sijsling, F.F., Jap-a-Joe, S.R. en Sahin, S. (1995). Gezinsdeterminanten van de cognitieve ontwikkeling van Nederlandse, Surinaamse en Turkse kleuters van 4-5 jaar. *Pedagogische Studie*, 72, 186-205.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (longitudinaal).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Zelfde onderzoek als al besproken. Hier alleen de eerste metingen, in totaal 167 gezinnen waarvan 36 Surinaams en 32 Turks. Etniciteit bepaald op grond van geboorteland ouders van de ouder.

Selectie/werving: Zie boven.

Methode

In dit artikel de eerste resultaten, over de meting van gezinskenmerken (voor het kind naar school ging) en meting cognitieve kindontwikkeling (oa taal) bij aanvang basisschool en na het eerste jaar. Invloed van (distale) kenmerken van het gezin (o.a. culturele participatie, SES, etn) en intermedierende variabelen (o.a. opvattingen over opvoeding) en van die variabelen op interacties (rond lees/speltoek) en uiteindelijk op ontwikkeling kind stonden centraal.

Anders dan bij De Jong en Leseman gaat het niet alleen om de leestaak maar ook om een speltoek, waarbij is gekeken naar de wijze waarop ouder en kind problemen oplossen. Bovendien wordt hier gerapporteerd over opvoedingsdenkbeelden. Een schaal (bewerking van de Paternal Modernity Scale) waarbij traditionele denkbeelden (kind is van nature slecht en moet met harde hand worden ingeperkt als nodig, veel waarde aan gehoorzaamheid en respect) van moderne denkbeelden zijn onderscheiden (kinderen moeten zich breed kunnen ontplooien, fysieke straf is niet goed, kinderen ontwikkelen zich door zelf dingen te ontdekken, ouders mogen zich met school bemoeien). Verder is hier alleen over de eerste meting(en) gerapporteerd.

Jaar dataverzameling: 1991/2 eerste meting.

Doel en vraagstelling

Nagaan op welke manier ontwikkeling van kinderen in drie etnische groepen bij aanvang en 1 jaar na start in het basisonderwijs wordt beïnvloed door gezinskenmerken (distaal: kenmerken van het gezin, versus proximaal: opvattingen van ouders, interacties). Daarbij is bij de tweede meting rekening gehouden met de al aanwezige verschillen in ontwikkeling van kinderen bij aanvang van het basisonderwijs.

Samenvatting bevindingen w.b. opvoeding

Gezinskenmerken verklaren de taalvaardigheid bij aanvang basisonderwijs tamelijk goed, de 'performante taalvaardigheid' minder. Ze hebben een kleine maar wel significante invloed op de ontwikkeling na 1 jr, als rekening wordt gehouden met al aanwezige verschillen in ontwikkeling bij aanvang basisonderwijs.

Opvoedingsdenkbeelden verschillen tamelijk sterk tussen Turkse en Surinaamse moeders enerzijds en Nederlandse moeders anderzijds; deze zijn van invloed op de gezinsinteracties (de kwaliteit van de instructie vooral en in mindere mate de ondersteuning van kinderen). Meer dan het aantal stressoren in het gezin bijvoorbeeld. De instructiekwaliteit verklaart deels de ontwikkelingsuitkomsten, meer dan ondersteuning. Thuistaal heeft een afzonderlijk effect, wordt niet gemedieerd door gezinsinteracties.

23. Looij- Jansen van de, Bun, Butte & de Wilde (2003) De samenhang tussen psychisch welbevinden en gezinsfactoren bij Turkse en Nederlandse adolescenten.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	De samenhang tussen psychisch welbevinden en gezinsfactoren bij Turkse en Nederlandse adolescenten.
Auteurs:	P.M. van de Looij-Jansen, C.J.E. Bun, D. Butte en E.J. de Wilde
Jaar van uitgave:	2003
Tijdschrift:	Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen, jrg. 81, nr 4, p. 189-195
Onderzoeksgroep:	GGD Rotterdam
Kader project:	Rotterdamse Jeugdmonitor
Financier/opdrachtgever:	Gemeente Rotterdam

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (longitudinaal).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

In dit artikel zijn data benut van de meting onder 550 derdeklassers van Turkse herkomst en eenzelfde aantal van autochtone herkomst (de laatste een gestratificeerde steekproef uit de totale populatie respondenten). Etniciteit werd vastgesteld aan de hand van geboorteland en geboorteland ouders. Onder de respondenten waren ongeveer evenveel jongens als meisjes.

Selectie/werving

De jongeren zijn leerlingen van 31 scholen voor voortgezet onderwijs in Rotterdam (2/3 van alle scholen). Alle derdeklassers zijn benaderd om een vragenlijst in te vullen, de respons lag op 90%. De vragen hadden betrekking op psychisch welbevinden (2 schalen, mental health en de Nederlandse versie van de self-esteem scale). Daarnaast op gezinsachtergronden, waaronder vragen over aanwezigheid van risicofactoren als werkloosheid, langdurige ziekte ouder(s), psychische problemen ouders, ruzies in het gezin (tussen ouders) en over de relatie met ouders: a) in hoeverre kunnen kinderen bij hen terecht voor steun (praten bij problemen), b) mate waarin ruzie met ouders voorkomt over een negental thema's waaronder uitgaan, schoolrapporten, met wie je omgaat etc. (ontleend aan het Nationaal Scholierenonderzoek) en c) hulp bij problemen: naar wie gaan jongeren als ze ergens mee zitten (ouders, broers/zussen, anderen etc).

Methode

Vragenlijst schriftelijk afgenomen.

Analyses: variantieanalyses met 1 factor psychisch welbevinden als afhankelijke, gekeken naar hoofdeffecten van gezinsfactoren, etnische herkomst, geslacht en de interacties daartussen als onafhankelijke variabelen.

Jaar dataverzameling: 1997.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Nagaan in hoeverre tussen Turkse en Nederlandse adolescenten een verschil bestaat in de samenhang tussen psychisch welbevinden en gezinsfactoren. Uit eerder onderzoek in het kader van de Rotterdamse jeugdmonitor is bekend dat het psychisch welbevinden van Turkse jongeren gemiddeld ongunstiger is dan bij jongeren van andere herkomst en autochtone jongeren. Verklaringen zijn daarbij nog weinig gevonden/onderzocht.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Allereerst wordt opnieuw bevestigd dat het psychisch welbevinden van Turkse jongeren minder gunstig is dan dat van autochtone jongeren. Voor meisjes van beide etnische groepen is het welbevinden lager dan voor jongens. Turkse jongeren kunnen vaker minder goed praten met hun ouders en kunnen vaker bij niemand terecht bij problemen en gaan minder vaak naar hun ouders bij problemen (wel even vaak naar broers/zussen). *Jongens* hebben vaker frequente ruzie over 2 of meer onderwerpen dan autochtone jongens (vooral over school, vrije tijd, met wie ze omgaan, toekomst) en melden vaker dat hun ouders geregeld ruzie hebben. NB Turkse meisjes hebben minder vaak dan autochtone meisjes ruzie over uitgaan, wat ze met hun geld doen en hoe ze zich thuis gedragen.

Algemeen effect gezinsfactoren

Alle gezinsfactoren hangen samen met welbevinden. Het sterkst: het al dan niet met ouders kunnen praten over problemen.

In Turkse gezinnen hangen conflicten met ouders, regelmatig ruzie tussen ouders onderling, het voorkomen van een langdurige of ernstige lichamelijke ziekte bij een ouder sterker negatief samen met een negatief welbevinden. NB: werkloosheid heeft juist minder invloed (Door auteurs verklaard doordat dit gewoner is in deze gezinnen).

24. Niekerk, van (2000) De krekel en de mier. Fabels en feiten over de maatschappelijke stijging van Creoolse en Hindostaanse Surinamers in Nederland.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	De krekel en de mier. Fabels en feiten over de maatschappelijke stijging van Creoolse en Hindostaanse Surinamers in Nederland.
Auteur:	Mies van Niekerk
Jaar van uitgave:	2000
Plaats van uitgave:	Amsterdam: het Spinhuis
Onderzoeksgroep:	Instituut voor Migratie- en Etnische studies (IMES), UvA Amsterdam
Kader project:	Proefschrift Amsterdam
Financier/opdrachtgever:	Stichting voor Economische en Sociaal-Culturele en Ruimtelijke Wetenschappen (ESR), een door NWO erkende stichting.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

102 informanten uit 64 families. Informatie verzameld over 288 personen die deel uitmaken van de families/gezinnen van de informanten. Diepgaander informatie is verzameld bij een subgroep van 25 gezinnen (10 Hindostaans, 13 Creools, 2 etnisch gemengd). Binnen deze cases: 61 informanten (ruim de helft Hindostaans), informatie over 129 personen. Van de 102 informanten bij wie breder informatie is verzameld zijn 57 van Hindostaanse herkomst. Vrouwen zijn bij Creolen in de meerderheid. De leeftijd loopt uiteen van 17 jaar tot 65+. 18 respondenten waren onder de 25. *Selectie/werving* Respondenten zijn geworven in Amsterdam (meer Creolen) en Den Haag (meer Hindostanen) via sleutelinformanten, kennissen, bijeenkomsten, voor ander onderzoek geïnterviewde informanten en via al gevonden informanten. Hoewel het onderzoek was gericht op Surinaamse immigranten (en hun nakomelingen) uit de (van oorsprong) lagere sociaaleconomische klassen, zijn onder de respondenten in vergelijking met de totale populatie (Creolen en Hindostanen) hoger opgeleiden oververtegenwoordigd. Dit is overigens deels bewust gedaan; de auteur streefde een goede representatie van diverse onderwijsniveaus na.

Methode

Vraaggesprekken (meer formele interviews tot informele gesprekken), participerende observatie, interviews met sleutelinformanten. Kwalitatieve data. Specifiek met betrekking tot de opvoeding is onderzocht welke boodschappen ouders hun kinderen meegeven rond scholing en werk. Zowel invloeden uit het herkomstgezin voor als na de migratie (bij jongere generaties) zijn onderzocht. Vaak is met representanten van verschillende generaties gesproken. Over het ouderlijk milieu wordt in een afzonderlijk hoofdstuk gerapporteerd.

Jaar dataverzameling: 1994-1996.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Hoe heeft de maatschappelijke positie van Surinamers van Creoolse en Hindostaanse herkomst zich in Nederland ontwikkeld en in hoeverre vormen de cultuur en geschiedenis van beide groepen een additionele verklaringsgrond voor verschillen in sociale mobiliteit?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Zowel in Creoolse als Hindostaanse gezinnen wordt veel belang gehecht aan onderwijs als middel om vooruit te komen. In Hindostaanse gezinnen zijn eisen wat betreft onderwijsprestaties hoger dan in Creoolse gezinnen, waar ouders meer de opvatting huldigen dat het dwingen van kinderen alleen maar averechts werkt. De hoge verwachtingen bij Hindostaanse gezinnen hangen oa samen met het feit dat aan school- of maatschappelijk succes ook een familiebelang wordt gekoppeld. Het overmatige ambitieniveau in Hindostaanse gezinnen, dat bij ouders van verschillende opleidingsniveaus wordt gevonden, kan soms een (te) grote druk opleveren voor jongeren. Bij Creoolse gezinnen is er in de lagere milieus deels sprake van minder geloof in de opbrengst van diploma's. Zij zijn gemiddeld ook meer geneigd obstakels in de loopbaan toe te schrijven aan discriminatie. Gepercipieerde discriminatie kan een zekere ambivalentie met zich brengen ten aanzien van het belang van schools succes. In een deel van de Creoolse gezinnen werd een oppositionele houding waargenomen bij jongeren. Bij Hindostanen kwam dit nauwelijks voor. Bij Hindostanen kan de drang snel geld te verdienen een verdere schoolloopbaan in de weg staan. Bij de huidige generatie is ook het 'verhollandsen' van kinderen een punt van zorg voor ouders; kinderen doen niet meer alleen hun best omdat dit vanuit de familie wordt 'gevraagd'. Overigens geldt dit gedrag lang niet alle jongeren; velen hebben het belang van respect en voldoen aan de verwachtingen van de familie sterk geïnternaliseerd. In Creoolse gezinnen staan deze waarden minder op de voorgrond en is het belang van autonomie, het weergeven van een eigen mening en zelf een weg zoeken in het onderwijs meer aanwezig. In gezinnen van laaggeschoolde alleenstaande Creoolse moeders kunnen geldzorgen en te grote belasting voor moeders (en daarmee ook voor oudere kinderen) voor problemen in de opvoeding en de schoolloopbaan zorgen.

25. Nijsten (1998) Opvoeding in Turkse gezinnen in Nederland.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Opvoeding in Turkse gezinnen in Nederland.
Auteur:	C. Nijsten
Jaar van uitgave:	1998
Plaats van uitgave:	Assen: Van Gorcum
Onderzoeksgroep:	Katholieke Universiteit Nijmegen, Sectie Cultuur- en Godsdienspsychologie i.s.m. de sectie Gezinspedagogiek.
Kader project:	Onderzoeksprogramma 'Opvoeding en ondersteuning'. Programma dat beoogt te voorzien in beschrijving van de actuele opvoedingssituatie van gewone' gezinnen met kinderen van 0 tot 18 jaar. Onderzoek uitgezet bij verschillen de onderzoeksgroepen. Naast Turkse gezinnen zijn ook autochtone, Surinaams-Creoolse gezinnen en Marokkaanse gezinnen onderzocht. In een gerelateerd project (gefinancierd door Stichting Kinderpostzegels Nederland) is ook de opvoeding in Chinese gezinnen onderzocht.
Financier/opdrachtgever:	Stichting Jeugdinformatie Nederland (SJN) en het Programmaringcollege Onderzoek Jeugd (PCOJ) met steun van het ministerie van VWS.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief met een kwalitatief deel; eenmalig onderzoek.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Aan het onderzoek hebben 185 moeders, 85 vaders en 57 jongeren van 12-19 jaar uit in totaal 190 Turkse gezinnen deelgenomen. Van de moeders waren er 21 alleenstaand. Etnische achtergrond was selectiecriterium bij steekproef. In 22 gezinnen werden observaties gedaan van gesprekken tussen ouders en jongeren vanaf 12 jaar; in dertien gezinnen was het doelkind een jongen, in negen gezinnen een meisje.

Selectie/werving

Voor het onderzoek is een aselekt getrokken steekproef gebruikt van Turkse gezinnen woonachtig in de gemeenten Oss, Arnhem en Amsterdam, waarbij de nationaliteit en herkomst van de moeder als selectiecriterium gold. Als ingang voor de selectie van gezinnen golden leeftijd en geslacht van een at random gekozen doelkind.

Vergeleken met landelijke cijfers is de steekproef in de meeste opzichten representatief. Wel zijn zowel vaders als moeders die geen of slechts een aantal jaren onderwijs gevolgd hebben ondervertegenwoordigd in de steekproef, terwijl het percentage éénoudergezinnen relatief hoog is.

Methode

De interviews werden afgenomen aan de hand van een semigestructureerde interviewlijst die voornamelijk gesloten vragen bevatte met daarnaast open vragen. Een klein aantal hoger opgeleide respondenten heeft zelf een schriftelijke vragenlijst ingevuld of samen met een interviewer. De gezinsleden werden afzonderlijk geïnterviewd. Het onderzoek is uitgevoerd door een team van Turkse en autochtone interviewers.

Bij de ontwikkeling van de vragenlijst is veelvuldig overleg geweest met de onderzoekers die tezelfdertijd bezig waren met de studies naar opvoeding in Marokkaanse en Surinaams-Creools

gezinnen. Datzelfde geldt voor de vragenlijst voor de interviews met jongeren, waarin hun beleving van de opvoeding centraal stond en die in grote lijnen dezelfde thema's bevatte als de vragenlijst voor de ouders. Door een gedeelte van de vragen over één kind te laten gaan, kan worden nagegaan hoe opvoeding varieert met leeftijd en geslacht van het kind. Deels in navolging van het onderzoek 'Opvoeden in Nederland' (Deković, Groenendaal, Noom & Gerrits, 1996) is gekozen voor vijf leeftijdscategorieën. De interviews werden afgenomen bij de gezinnen thuis. Daarnaast zijn in 22 gezinnen gesprekken tussen jongeren en ouder(s) geobserveerd volgens de methode die in het onderzoek naar opvoeding in Nederlandse gezinnen is gebruikt (Janssens & Van As, 1995). Eerst werd jongeren gevraagd een recente gebeurtenis naar eigen keuze aan zijn ouders te vertellen. Daarna werd de gezinnen gevraagd te praten over een bestaand meningsverschil. Deze gesprekken werden op band opgenomen en verbatim uitgewerkt; tevens werd direct na de gesprekken een verslag gemaakt van het verloop van de interactie en de indrukken van de observator van de onderlinge verhoudingen.

De verzamelde data werden geanalyseerd met behulp van SPSS.

Jaar dataverzameling: Januari 1996 tot eind 1998.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Onderzoek naar opvoeding in Turkse gezinnen in Nederland is schaars, vertoont lacunes en richtte zich vooral op problemen in het onderwijs, op de arbeidsmarkt en op criminaliteit. Met het oog op het beantwoorden van beleids- en praktijkvragen op het terrein van opvoedingsondersteuning is het van belang inzicht te verwerven in het alledaagse opvoedkundig handelen en opvoedingsvragen en -problemen vanuit het perspectief van opvoeders en jongeren zelf. Met behulp van dit inzicht kan men de aanwezige preventieve vermogens versterken en waar nodig aanvullen.

In het onderzoek staan blijkens de opdracht van het PCOJ de volgende doelen centraal:

- beschrijving van de alledaagse opvoedingspraktijk, -ervaringen en -context in gezinnen met kinderen tussen 0 en 18 jaar en de differentiatie die hierin tussen gezinnen bestaat;
- analyse van factoren die ten grondslag liggen aan de variaties in opvoedkundig functioneren;
- beschrijving van de vragen, twijfels en problemen van de ouders met betrekking tot de opvoeding, de wijze waarop ze hiermee omgaan en de behoeften aan opvoedingsondersteuning.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Allledaagse opvoeding in Turkse gezinnen

Hoewel de meeste ouders wat betreft de toekomst van hun kinderen op Nederland georiënteerd zijn laten zij zich in hun opvoeding niet leiden door wat ze op dat gebied in Nederland zien. In hun ogen hebben Nederlandse kinderen te weinig respect en zijn zij veel te vrij, vooral in de omgang met het andere geslacht.

Het behalen van een goede opleiding komt bij de opvoedingsdoelen zowel voor zonen als dochters op de eerste plaats. Daarnaast hechten de ouders sterk aan conformistische doelen (gehoorzaamheid en respect). Op autonomie gerichte doelen gelden als minder belangrijk, maar worden door hoger opgeleide ouders wel genoemd. De geïnterviewde jongeren streven grotendeels dezelfde doelen na als hun ouders.

Aan het behoud van de religie en de eigen taal wordt veel waarde gehecht, mede omdat veel moeders het Nederlands niet (goed) beheersen. De helft van de vaders en een derde van de moeders hanteren voor hun kind strikte regels bij de naleving van islamitische voorschriften. In hun denkbeelden over een goede ouder-kind relatie over opvoeding benadrukken de ouders het belang van het geven van warmte en aandacht, dus op ondersteuning van kinderen waarbij open

communicatie en wederzijds respect ook belangrijk gevonden worden. De beste manier om een kind in goede banen te leiden is volgens de ouders praten, uitleg geven en begrip voor het kind tonen, maar geen gebruik maken van macht. De meeste ouders willen een duidelijk minder autoritaire opvoeding dan zij zelf genoten hebben.

De taakverdeling ten aanzien van de opvoeding blijkt in de praktijk in opvallend veel Turkse gezinnen gelijkwaardig. Opvoedingstaken die traditioneel bij vaders horen (straffen) worden in veel gezinnen door beide ouders uitgevoerd. De huishoudelijke taken worden echter goeddeels door moeders waargenomen.

Vaders zijn in sommige opzichten strikter dan moeders, vooral voor dochters. Moeders zijn eveneens strikter voor dochters, maar dan vooral in de leeftijdsfase 12-14 jaar en niet meer als zij ouder zijn dan 15 jaar, dan laten zij hen weer wat vrijer. De bewegingsvrijheid buitenshuis van meisjes is vanaf basisschoolleeftijd veel kleiner dan die van jongens. Meisjes blijven veel meer thuis dan jongens, al geldt dit niet voor alle meisjes. Toch zijn meisjes, evenals jongens, in overgrote meerderheid tevreden met de bewegingsvrijheid die zij buitenshuis hebben.

Bij (ernstige) overtredingen van de regels straffen ouders in de meeste gezinnen hun kinderen wel eens, hoewel ook veel ouders hun kinderen nooit straffen. Peuters, schoolkinderen en pubers worden het meest gestraft, baby's en adolescenten het minst. In frequentie en de manier van straffen blijken vaders en moeders niet veel te verschillen. Zij maken het meeste gebruik van isoleren en het onthouden van privileges; fysieke straf en straffen met woorden komt veel minder voor. Bijna de helft van de reacties van ouders op regelovertreding bestaat uit een vorm van machtsuitoefening of straf. Meer autoritatieve vormen van controle (inductie en responsiviteit) komen ongeveer even veel voor.

Turkse ouders blijken vaak met hun kinderen over school te praten, maar vooral vaders leggen daarbij meer nadruk op prestaties en minder op het uitwisselen van ervaringen. Over vrienden en vrije tijd wordt veel minder gepraat. In de communicatie met hun kinderen is in Turkse gezinnen vaak sprake van eenrichtingsverkeer (preken), vooral bij oudere kinderen en met name jongens. Moeders praten niet alleen vaker met hun kind, maar preken ook minder.

Van de jongeren rapporteert een minderheid alles met hun vader te bespreken, terwijl de helft meldt niet met alles bij hun moeder terecht te kunnen. Bij meningsverschillen met kinderen - veelal over de vrijetijdsbesteding - besteedt een minderheid van de ouders expliciet aandacht aan de visie van het kind, maar dat verandert naarmate kinderen ouder worden.

In de meeste gezinnen worden kinderen al van jongs af aan voorbereid op school, terwijl schoolgaande kinderen door hun ouders sterk worden ondersteund, begeleid en gecontroleerd. Complimentjes bij goede prestaties komen wat minder voor evenals hulp bij huiswerk.

Een ondersteunende houding blijkt ook uit het feit dat vrijwel alle ouders regelmatig contacten onderhouden met school en in hoge mate de ouderavonden bezoeken.

Het overwegend positieve beeld dat over de opvoeding in Turkse gezinnen naar voren komt, vindt bevestiging in de beleving van de onderlinge relaties. Vrijwel alle respondenten zijn hier tevreden over: moeders, vaders en jongeren.

Differentiatie

Behalve veel overeenkomsten zijn er ook belangrijke verschillen tussen de gezinnen in de onderzoeksgroep. Met name wat betreft denkbeelden, doelen en oriëntatie van de ouders blijken ouders van een jongere generatie, alsmede hoger opgeleiden 'moderner' zijn. Deze ouders zijn meer gericht op autonomie voor hun kinderen en wat minder op conformisme. Hoger opgeleide moeders hechten meer waarde aan het geven van uitleg over het waarom van regels en aan striktheid als disciplineringsmethode. Bij vaders zijn de samenhangen met opleiding en generatie minder helder. Het opvoedingsgedrag lijkt nauwelijks samen te hangen met opleiding en generatie, maar vertoont variatie met leeftijd en in mindere mate met geslacht van het kind. Moeders van een jongere

generatie en hoger opgeleiden tonen hun affectie wat meer, maar zij straffen hun kinderen ook meer.

Tussen vaders en moeders werden opvallend weinig verschillen gevonden. Vaders zijn wat traditioneler en minder veranderingsgezind. Voorts praten ze minder met hun kinderen en als ze dat wel doen is dat meer in de vorm van belerend toespreken en controle uitoefenen. Dit vindt bevestiging in de bevinding dat jongeren minder tevreden zijn over de ondersteuning door hun vader en in de communicatie met hem meer taboes ervaren. Toch beantwoorden de vaders niet aan het traditionele beeld van 'autoritair en afstandelijk'; eerder lijken ze wat minder aandacht voor hun kinderen te hebben.

De leeftijd van kinderen vormt een belangrijke factor bij de variatie in opvoedingsgedrag. Met het ouder worden neemt controle door uitleg en het tonen van begrip voor het kind toe, de meer autoritaire vormen van controle worden minder toegepast en veel regels worden soepeler. Op het vlak van doelen en denkbeelden speelt het geslacht van kinderen nauwelijks een rol. Ouders streven zowel voor meisjes als voor jongens naar een goede opleiding, liefst universitair. Vanaf 12 jaar krijgen meisjes wel meer taken in huis dan jongens en ook is hun bewegingsvrijheid buitenshuis over het algemeen duidelijk kleiner.

Opvoedingsbeleving en behoefte aan opvoedingsondersteuning

De meerderheid van de ouders beleeft voornamelijk plezier aan de opvoeding van hun kinderen en heeft het gevoel die goed aan te kunnen. Problemen doen zich vooral voor op het gebied van onderwijs omdat Turkse kinderen veel vaker blijven zitten dan autochtone kinderen. Moeders hebben meer zorgen en onzekerheid dan vaders, vooral over de aanpak van gehoorzaamheid en het opvoeden in Nederland. Vooral de toekomstkansen in Nederland baren hen zorgen.

Twijfels en zorgen lossen de ouders meestal zelf in eigen kring op. De overgrote meerderheid praat wel eens met derden over opvoeding of wint advies in; meestal bij hun partner, gevolgd door vrienden, mensen van school en familieleden.

Desgevraagd blijkt een meerderheid van de ouders behoefte te hebben aan meer informatie over kinderen en opvoeding in het algemeen en meer in het bijzonder over onderwijs en de aanpak van gehoorzaamheid.

26. **Oort, van (2006) Emotional and behavioural problems of Turkish adolescents and Young adults in the Netherlands.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Emotional and behavioural problems of Turkish adolescents and young adults in the Netherlands.
Auteur:	Floor van Oort
Jaar van uitgave:	2006
Plaats van uitgave:	Rotterdam : Optima Grafische Communicatie
Onderzoeksgroep:	Erasmus Universiteit Rotterdam
Kader project:	Proefschrift
Financier/opdrachtgever:	NWO

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Longitudinaal kwantitatief onderzoek.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Voor het onderzoek zijn gegevens gebruikt van twee prospectieve studies (één naar Nederlandse kinderen en één naar Turkse migranten kinderen) in 1987 en 1993 naar emotionele en gedragsproblemen van adolescenten in de provincie Zuid-Holland in Nederland. In 1997 werd op basis van de eerdere gegevens, onderzoek gedaan onder 753 Nederlandse respondenten die gemiddeld 14 jaar waren. Het onderzoek naar Turkse adolescenten, 217 in totaal met een gemiddelde leeftijd van 13 jaar vond plaats in 2003. Alle adolescenten waren afkomstig uit Den Haag of Rotterdam. Van de Turkse adolescenten was tenminste één ouder afkomstig uit Turkije.

Selectie/werving

In 2003 zijn de contactgegevens van zowel Nederlandse als Turkse kinderen die aan de onderzoeken in 1987 en 1993 hadden meegedaan, uit het bevolkingsregister van de gemeenten gehaald en vervolgens zijn de respondenten benaderd of ze weer mee wilden doen aan een onderzoek.

Methode

Op tienerleeftijd (11 tot 18 jaar) hadden Nederlandse en Turkse jongeren een uitgebreide vragenlijst ingevuld over hun emotionele problemen waarin 103 items aan bod komen die met emotionele en gedragsproblemen te maken hebben (the Youth Self Report). Tien jaar later vulden zij opnieuw een lijst in over emotionele problemen en daarnaast over hun school- en beroepsloopbaan. Daarbij werd aandacht besteed aan de vraag in hoeverre ouders en de opvoeding die de adolescenten hadden gekregen, van invloed was op hun emotionele en gedragsproblemen.

Jaar dataverzameling: 1997 en 2003.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

- Wat is de prevalentie van emotionele en gedragsproblemen bij Turkse en Nederlandse jongvolwassenen?
- Veranderen verschillen in emotionele en gedragsproblemen in grootte als adolescenten opgroeien tot jongvolwassenen?

- Hangt acculturatie samen met emotionele problemen van Turkse jongvolwassenen?
- Wat zijn belangrijke determinanten van rookgedrag van Turkse jongvolwassenen?
- Voorspellen etnische verschillen in emotionele en gedragsproblemen van adolescenten etnische verschillen in schoolloopbanen?
- Voorspellen etnische verschillen in emotionele en gedragsproblemen van adolescenten etnische verschillen in beroepsniveau?

Doelstelling

Inzicht geven in de ontwikkeling van Turkse adolescenten tot jongvolwassenen met betrekking tot probleemgedrag. Hierbij worden Turkse jongeren vergeleken met Nederlandse jongeren. Emotionele problemen zijn problemen als gevolg van spanning die een kind zelf voelt (bijvoorbeeld angstklachten en somberheid), terwijl gedragsproblemen problemen zijn die vaak samengaan met conflicten met anderen (bijvoorbeeld agressief gedrag en regels overtreden).

Samenvatting bevindingen wv opvoeding

Uit de vragenlijsten van 2003 blijkt dat Kinderen van Turkse migranten als adolescent en als jongvolwassene meer emotionele en gedragsproblemen dan Nederlandse leeftijdgenoten. Turkse jongeren met emotionele problemen hebben vaak een minder succesvolle school- en beroepsloopbaan.

Uit het onderzoek en uit andere literatuur die in het onderzoek wordt aangehaald blijkt dat een verklaring voor de problemen mogelijk mede ligt in de stijl van opvoeding door Turkse en Nederlandse ouders. In de Turkse cultuur wordt door ouders verwacht dat kinderen gehoorzaam en inschikkelijk zijn, zich afhankelijk opstellen en respect hebben voor hun ouders. Turkse ouders in Nederland, vooral degenen met een lage sociaaleconomische positie, beschouwen succes op school, sociaal succes en inschikkelijkheid als belangrijke opvoedingsdoelen. Zelfredzaamheid en sociaal gedrag vinden zij minder belangrijk. Nederlandse ouders accentueren in hun opvoeding vooral zelfredzaamheid. Opvoedingsstrategieën waarbij hoge verwachtingen worden gesteld aan het kind op het gebied van schoolprestaties en sociaal succes, samen met het veelvuldig gebruik van verbale kritiek, weinig lof, straffen en de dreiging van straffen kan resulteren in problemen zoals depressiviteit of angststoornissen.

Turkse jongvolwassenen en voornamelijk Turkse vrouwen rapporteerden meer agressief en delinquent gedrag en emotionele problemen dan Nederlandse jongvolwassenen. Conflicten met de familie over cultuurverschillen, de Turkse tradities en opvoeding en de reactie daarop, kan deels als verklaring gelden voor de hoge score van Turkse jongvolwassenen.

27. **Pels (1998) Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland: De creatie van een nieuw bestaan.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland: De creatie van een nieuw bestaan.
Auteurs:	Dr. Trees Pels
Jaar van uitgave:	1998
Plaats van uitgave::	Assen, Van Gorcum
Onderzoeksinstelling:	ISEO/Erasmus Universiteit Rotterdam
Kader project:	Onderzoeksprogramma OPVOEDING EN ONDERSTEUNING; programma dat beoogt te voorzien in beschrijving van de actuele opvoedingssituatie van 'gewone' gezinnen met kinderen van 0 tot 18 jaar'. Naast Marokkaanse gezinnen zijn ook autochtone gezinnen, Creools-Surinaamse en Turkse gezinnen onderzocht. In een gerelateerd project (gefinancierd door Stichting Kinderpostzegels Nederland) lag de focus op opvoeding in Chinese gezinnen.
Financier/opdrachtgever:	Programmerings College Onderzoek Jeugd

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Deels kwalitatief, deels kwantitatief, eenmalig.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Gezinnen van Marokkaanse afkomst met inwonende kinderen tussen 0 en 18 jaar. In de eerste fase vond diepteonderzoek plaats in 16 gezinnen; in vervolgonderzoek werden 78 moeders en 4 vaders, evenals 25 jongeren tussen 12 en 18 jaar (waarvan 11 jongens, 14 meisjes) geïnterviewd. Driekwart van de moeders - in leeftijd uiteenlopend van 20 tot 53 jaar - in het vervolgonderzoek behoort tot de eerste generatie. Beide ouders van deze respondenten zijn afkomstig uit Marokko. Ruim de helft van de moeders heeft maximaal havo; moeders met een hoog opleidingsniveau zijn nauwelijks vertegenwoordigd. Een kwart werkt buitenshuis, veelal in deeltijd. Het gemiddelde kindertal bedraagt 3,6.

Selectie/werving

De gezinnen werden geworven via het netwerk van de interviewers, van deelnemende moeders en via sleutelfiguren en (zelf)organisaties. In het vervolgonderzoek werd na de interviews met ouders aan de jongeren in het gezin instemming met deelname gevraagd. Bij de werving werd kwalitatieve representativiteit nagestreefd, waarbij vooral gelet werd op spreiding naar gezinsstructuur en -grootte, generatie en opleidingsniveau.

Methode

In de dieptestudie vonden meerdere gesprekken plaats met ouders in 16 gezinnen en observaties in de 'natuurlijke setting'. In de vervolgstudie werden interviews afgenomen aan de hand van vragenlijsten die grotendeels bestond uit gesloten vragen en deels uit open vragen. Daarbij is aansluiting gezocht bij het grootschalige onderzoek onder autochtone gezinnen dat binnen hetzelfde onderzoeksprogramma werd uitgevoerd met bestaande instrumenten (Rispen et al. 1996). Daarbij zijn vragen en antwoordmogelijkheden waar nodig aangepast of versimpeld, is het aantal vragen sterk beperkt en zijn deels nieuwe vragen of items toegevoegd op basis van de uitkomsten van het diepteonderzoek. De interviews met de ouders werden mondeling afgenomen,

in het Marokkaans-Arabisch, Berbers of Nederlands, door een etnisch gemengd onderzoeksteam. De interviews met adolescenten vonden in het Nederlands plaats. De onderzoeksmethode sluit aan bij die in de onderzoeken naar Surinaams-Creoolse gezinnen (Distelbrink, 1998), Chinese gezinnen (Geense & Pels, 1998) en deels bij die in Turkse gezinnen (Nijsten, 1998).

Het kwalitatieve materiaal werd geanalyseerd met behulp van het programma Kwalitan. Voor de analyse van gestructureerde vragen werd SPSS gebruikt.

Jaar dataverzameling: 1995-1997.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Voor beleidsontwikkeling op het gebied van opvoedingsondersteuning is het van belang inzicht te verwerven in de opvoeding van alledag en in de vragen en problemen waarbij opvoeders ondersteuning behoeven. Het beschikbare onderzoek over Marokkaanse gezinnen levert slechts een fragmentarisch beeld, en het is bovendien vaak georiënteerd op problemen. Nader inzicht in de opvoeding en in behoeften aan steun is van groot belang, omdat voorzieningen slechts een deel van de gezinnen bereiken. Voor zover zij dat doen, weten zij niet altijd aan te sluiten bij wat leeft. Uit verschillende onderzoeken komt naar voren, dat deskundigen nog te weinig genegen zijn de eigen 'klinische realiteit' van opvoeders en kinderen in hun benadering te betrekken. Bij de diagnose van problemen en bij het vaststellen van de aanpak ervan wordt weinig rekening gehouden met de opvattingen, verwachtingen en handelingswijzen die de betrokkenen zelf voorstaan. De deskundigen handelen vanuit eigen opvattingen en op westerse leest geschoeide theorieën over de ontwikkeling en opvoeding van kinderen, of vanuit stereotypen over de groepering waar opvoeders toe gerekend worden.

Doelstellingen

De volgende doelen staan centraal:

- beschrijving van de hedendaagse opvoedingspraktijk, opvoedingservaringen en de context daarvan;
- analyse van de relatie tussen enerzijds veronderstelde determinanten van opvoedingshandelen (ouderkenmerken, kindkenmerken, omgevingsfactoren) en anderzijds aspecten van de opvoeding;
- beschrijving van de vragen, twijfels en problemen die de opvoeders ervaren, van de wijzen waarop men die oplost, en van de behoefte aan opvoedingsondersteuning *Kader project* (bijvoorbeeld beleids- of onderzoeksprogramma).

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Opvoedingsdoelen en denkbeelden

Vergeleken met hun eigen jeugd valt een grote mate van verandering in doelen en denkbeelden van de moeders te constateren. Naast een grotere bewegingsvrijheid voor meisjes gaat deze in alle gevallen in de richting van een meer autoritair opvoedingsklimaat, dat wil zeggen dat moeders hun kinderen minder autoritair-restrictief en meer met aandacht, uitleg en deels openheid willen bejegenen. Daarbij hechten de moeders overigens ook aan continuïteit. Vooral het belang van eerbaarheid van meisjes, onderlinge verbondenheid en respect wordt benadrukt, en daarnaast overdracht van het Arabisch en van het Islamitische geloof.

Zowel de beoogde verandering als continuïteit komen terug in de opvoedingsdoelen van de moeders. Het hoogst scoort 'maatschappelijk presteren' van de kinderen, gevolgd door conformisme. Ook autonomie wint echter aan belang, deels omdat moeders de functionaliteit ervan zien in

de huidige tijd of de Nederlandse context. Het betreft echter niet autonomie in de zin van onafhankelijkheid maar van sociale verantwoordelijkheid. In het mensbeeld ligt nog steeds nadruk op dat wat bindt, op het collectief. Maar tegelijk ontstaat een rekkelijker interpretatie van de normen en gedragscodes die aan deze verbondenheid gestalte moeten geven, en is individueel presteren hoog op de agenda gekomen.

De ontwikkelingsloop wordt sterk in termen van beschaving of modellering naar volwassen idealen gezien, waarbij het ouderlijk gezag een belangrijke instrumentele waarde heeft. Een deel van de moeders begint evenwel het stimuleren van de ontwikkeling van jongere kinderen en het steunen en begeleiden van adolescenten in hun sociale en emotionele ontwikkeling als opvoedtaken te beschouwen. Voorts acht een meerderheid het ondersteunen van kinderen in hun gang door het onderwijs van belang. Een begin van 'protoprofessionalisering' tekent zich af, dat wil zeggen dat moeders de ontwikkeling en opvoeding beginnen te zien in door de opvoedingsprofessies aangereikte termen.

Opvoedingsgedrag

De genoemde doelen en denkbeelden vinden wij in belangrijke mate in de gerapporteerde en geobserveerde praktijken van steun en controle terug. Terwijl een deel van de moeders persoonlijke aandacht aan haar kinderen besteedt, vormt bij anderen de steun voor kinderen meer een collectieve opdracht, vindt communicatie met afzonderlijke kinderen minder frequent plaats en kenmerkt deze zich meer door eenrichtingsverkeer. Een klein deel van de moeders laat een autoritair of autoritair patroon van controle zien. Daarnaast doen zich allerlei mengvormen voor, waarin praten en machtsuitoefening samengaan en een uiteenlopend accent krijgen. De belangstelling voor 'rustig' praten in plaats van 'straffen met de mond' neemt toe, en slaan heeft als machtsmiddel aan vanzelfsprekendheid verloren. Moeders laten zich hierbij zeker ook leiden door praktijken en taboes die zij in de omgeving waarnemen. Onze gegevens lijken er op te duiden dat moeders de motor vormen in het aanpassingsproces. Zeker vaders van de oudere generatie kunnen er een rem op zetten, wellicht mede vanwege de bedreiging die zij in de Nederlandse context als opvoeder en gezagsdrager ervaren, met onderlinge spanningen en gezagsproblemen als mogelijk gevolg.

Afgemeten aan de contacten met school is de betrokkenheid bij het onderwijs vergeleken met eerder onderzoek onder de oudere generatie toegenomen. In de onderwijssteuning van kinderen ligt een accent op aanzetten tot presteren en controle op vorderingen, terwijl een deel van de moeders hen daarnaast daadwerkelijk steunt bij onderwijskeuzen en door assistentie bij huiswerk.

De taaklast van oudere meisjes lijkt in vergelijking met eerder onderzoek afgenomen, in samenhang met het grotere belang dat moeders hechten aan hun opleiding: het huiswerk gaat voor. Het aandeel van jongens in gezinstaken neemt overigens niet toe. Meisjes lijken zowel in onderhandelingsruimte als in bewegingsruimte ten aanzien van relaties en vrije tijd te winnen, maar deze blijft voorsnog geringer dan die van jongens. In de seksuele voorlichting, zo die al plaatsvindt, ligt het accent op voorkómen van zwangerschap voor het huwelijk. Ook al hebben de moeders er vaak moeite mee en is hun voorlichting summier, het taboe op dit gespreksonderwerp is toch afgenomen. In gezinnen van hoger opgeleiden en meer op autonomie gericht wordt van jongsaf aan openlijker over seksualiteit en relaties gesproken.

De meeste moeders laken de vrijheden die in Nederland aan kinderen worden toegekend en willen hier tegenwicht aan bieden. Vooral ten aanzien van de opvoeding van adolescenten vormt de gepercipieerde permissiviteit een bron van onzekerheid. Deelname aan moskeelessen of aan Islamitisch basisonderwijs kan deels ingegeven zijn door de behoefte aan dergelijke invloeden tegenwicht te bieden en kinderen 'van de straat' te houden. Een grote meerderheid van de moeders acht het van belang kinderen met het geloof op te voeden, waarbij de mate waarin zij hen keuzevrijheid laten om al dan niet te gaan praktiseren sterk uiteen loopt. De godsdienstige

opvoeding wordt in belangrijke mate gedelegeerd aan de Moskee of andere zelforganisaties. Een deel van de moeders kiest voor lessen met een normerende functie en gericht op Koran- en godsdienstkennis. Moeders met een meer liberale godsdienstopvatting maken vaker gebruik van lessen waarin de Arabische taal centraal staat en het type onderricht meer lijkt op die in het reguliere onderwijs.

Een grote meerderheid van de moeders ondervindt last van vooroordelen en discriminatie en leeft in zorg over de invloed ervan op de toekomstige kansen van hun kinderen. Een deel van de ouders leert hun kinderen zich in reactie daarop gedeisd te houden en extra te presteren. Anderen leren hen bewust en actief te reageren op discriminatie en op de nogal eens door hen ervaren druk om zich eenzijdig aan te passen. We zien deze reactie echter vooral bij moeders die het Nederlands beter vaardig zijn en zich ook blijken hun sociale contacten sterker oriënteren op Nederlanders.

Taakverdeling

Ten aanzien van de visie van de moeders op de rol- en taakverdeling in het gezin laat zich naast een traditioneel patroon een overgangs- en modern patroon onderscheiden, waarin een grotere betrokkenheid van vaders bij de kinderen en de diverse gezinstaken het uitgangspunt is. Gezegd moet worden dat de praktijk nogal eens achterblijft bij de verwachtingen van de moeders, welk ideaalbeeld zij ook koesteren.

Differentiatie

Grofweg valt een driedeling te maken tussen lager opgeleide moeders van de oudere generatie, moeders van de jongere generatie die beter zijn opgeleid en een meerderheid die een tussenpositie inneemt. In het algemeen speelt het leven van de eerste categorie moeders zich meer binnenshuis af, kennen zij een grotere afstand tot school en staan zij verder af van de opvattingen en praktijken in de omgeving. Ernstige onderwijsproblematiek en gedragsproblemen van oudere kinderen concentreren zich in een deel van de betrokken gezinnen. De moeders laveren niet altijd met succes tussen traditionele verwachtingen van hun man, de gemeenschap van landgenoten en de eisen die de nieuwe omgeving hen, ook bij monde van de kinderen, stelt. De jongere generaties en beter opgeleiden laten opvattingen en praktijken zien die in veel van de genoemde opzichten dichter staan bij die van Nederlandse moeders. Zij oriënteren zich meer op de Nederlandse omgeving en, hoewel deze voor de opvoeding zeker niet in alle opzichten als maatgevend geldt, zijn zij geïnteresseerd in de inzichten van opvoedingsdeskundigen hieromtrent. Een meerderheid van de moeders laveert tussen beide 'extremen' in.

Jongeren

De jongeren schuiven in hun oriëntaties wat dichter naar de Nederlandse omgeving op, maar staan in hun doelen en denkbeelden niet ver van hun moeders af. Zij percipiëren de gang van zaken thuis deels anders dan hun moeders, maar veelal niet negatiever. Wel vormt het oordeel van meisjes over de band met hun vader hierop een uitzondering. Hun verhouding met hem is nogal eens moeizaam. Niettemin lijkt over het geheel genomen geen sprake van een sterke generatiekloof. Waar conformisme hoog op de agenda staat, valt wellicht ook minder antagonisme onder jongeren te verwachten.

Moeders en dochters hebben een sterkere band met elkaar en zijn in hun dagelijks leven nauwer op elkaar betrokken. Het leven van jongens speelt zich feitelijk meer buiten het gezichtsveld van hun moeders af. Zij lijken over het geheel genomen feitelijk minder opvoedende aandacht te krijgen dan meisjes en meer op zichzelf aangewezen. Vaders bieden in het algemeen slechts gedeeltelijk compensatie, hoewel jongens in het algemeen over de band en steun van hun kant wat meer te spreken zijn dan meisjes. De klacht van veel moeders over het gebrek aan betrokkenheid van hun man wordt dan ook met name door de meisjes bevestigd.

Meisjes lijken zich meer dan jongens aan hun ouders, en dan met name hun moeder, te conformeren. Maar tegelijk staan zij ambivalenter tegenover hun opvattingen. Dit is natuurlijk ook niet zo vreemd. Zij ervaren meer beperkingen in hun onderhandelings- en bewegingsvrijheid.

Behoeften aan opvoedingsondersteuning

Bijna drie kwart van de moeders rapporteert onderwijsproblemen, rond een derde meldt problemen met jongere kinderen als ongehoorzaamheid en brutaliteit en met oudere kinderen als gebrek aan respect en normovertreding. In 15% van de gezinnen met oudere kinderen is sprake van ernstige problematiek, iets vaker onder jongens dan meisjes. Meestal gaat het om externaliserend probleemgedrag. Bij meisjes uit dit zich veelal door weglopen, bij jongens daarnaast door min of meer ernstige criminaliteit, vaak na een historie van schoolproblemen en spijbelen. De problemen concentreren zich bij gezinnen van de oudere generatie met een laag opleidingsniveau. Daarnaast is nogal eens sprake van scheiding, werkloosheid van de vader, autoriteitsconflicten met de vader en verdeeldheid tussen de ouders daarover. Enkele moeders noemen vrij ernstige vormen van internaliserend probleemgedrag, zoals psychose en boulimia.

Een kwart van de moeders kent onzekerheid over de onderwijsondersteuning van hun kinderen. Rond een derde van de moeders is onzeker over haar aanpak wat betreft de disciplineren, gezagshandhaving en/of monitoring van de kinderen. Een kwart kent twijfels ten aanzien van de communicatie met kinderen over hun ervaringen en problemen en over de wijze van voorlichting. Zoals voor autochtone moeders geldt, spelen personen uit informele kring verreweg de belangrijkste rol in het ondersteunende netwerk. Voor de moeders die met problemen geconfronteerd zijn, speelt het formele netwerk naar verhouding een belangrijke rol, zij het dat de waardering niet altijd even positief is. Drie kwart van de betrokken moeders heeft contact gehad met derden. Meestal betreft het leerkrachten, soms artsen en verder diverse instellingen op het terrein van de geestelijke gezondheidszorg en hulpverlening. Over de steun van de kant van de school zijn de moeders deels tevreden, namelijk voor zover het direct om het schoolse functioneren van de kinderen gaat. Moeders zijn minder tevreden over de steun bij disciplineringsproblemen in het gezin, onheus gedrag van leerkrachten, pesten of spijbelen. De RIAGG en jeugdhulpverlening ontmoeten de meeste kritiek. De moeders worden te weinig gehoord en herkennen zich niet in de voorgestane aanpak. De jeugdhulpverlening staat volgens hen te veel achter het kind, waardoor de ouders zich ontkend voelen.

Al met al is te constateren dat moeders met problemen of twijfels ten aanzien van het schoolse functioneren van hun kinderen hun weg naar ondersteunende voorzieningen beginnen te vinden, al geldt dat nog lang niet voor allen. Moeders komen aanmerkelijk minder goed terecht met onzekerheid en problemen op het vlak van disciplineren, gezagshandhaving en normafwijkend gedrag, met de (vrees voor) problematiek van adolescenten en de vraag hoe eigen religieusculturele waarden te rijmen met eisen die de Nederlandse omgeving stelt. Wat dit betreft lijkt een onderscheid tussen twee categorieën van belang. Moeders in de gezinnen van de oudere generatie met een laag opleidingsniveau komen vaak pas in een laat stadium in aanraking met instellingen. Hun gebrek aan inzicht in bestaande voorzieningen én het feit dat deze deels als bedreigend worden ervaren lijkt dit in belangrijke mate te kunnen verklaren. Voor (preventieve) ondersteuning van deze gezinnen geldt het overbruggen van de afstand met voorzieningen dan ook als een belangrijk aandachtspunt. Dit lijkt zeker ook op te gaan voor vaders van de oudere generatie, die nogal eens wantrouwend staan jegens de inmenging van instituties buiten het gezin. Vaders verdienen in hun hoedanigheid van opvoeders te meer aandacht, omdat zowel moeders als jongeren ontevreden zijn over hun rol in het gezin en omdat ernstige problemen zich rond autoriteitsconflicten met hen concentreren. De moeders die actiever ondersteuning zoeken of aangeven deze te wensen, behoren eerder tot de hoger opgeleiden. Enerzijds bestaat bij hen behoeften aan informatie en het opdoen van nieuwe vaardigheden, met name in relatie tot disciplineren en onderwijsondersteuning van hun kinderen. Anderzijds beogen zij uitwisseling van ervaringen met andere ouders en deskundigen, waarbij ook hun eigen inzichten aan bod kunnen komen. Ook in relatie tot deze moeders geldt dus als belangrijk aandachtspunt dat ondersteunende voorzieningen zich rekenschap geven van de vragen en behoeften die bij hen leven.

28. **Pels et al (2000) Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en de pedagogische afstemming tussen gezin en school.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Opvoeding en Integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en de pedagogische afstemming tussen gezin en school.
Auteur:	T. Pels (red.)
Jaar van uitgave:	2000
Plaats van uitgave:	Assen: Van Gorcum
Onderzoeksgroep:	Erasmus Universiteit, Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek/ KUN.
Kader project:	Stimuleringsprogramma De Nederlandse Multiculturele en Pluriforme Samenleving (NWO). De studie vormt een onderdeel van het meerjarenprogramma jeugdonderzoek met als thema 'Sociale desintegratie', dat door Stichting Jeugdinformatie Nederland (SJN) en het Programmeringscollege Onderzoek Jeugd (PCOJ) vanaf 1998 met steun van het ministerie van VWS hebben uitgevoerd.
Financier/opdrachtgever:	PCOJ/SJN en NWO

Geraadpleegde hoofdstukken

- Distelbrink, M. & Pels, T. (2000). Opvoeding en integratie in het onderwijs. In: Pels, T. (red.). Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school, pp. 114-139. Assen: Van Gorcum.
- Nijsten, C. (2000) Opvoedingsgedrag, in: Pels, T. (red.) Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school, Assen: Van Gorcum, 56-88.
- Pels, T. & Distelbrink, M. (2000), Opvoedingsondersteuning: vraag en aanbod. In: Pels, T. (ed.) (2000). Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school, pp. 172-204. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T. & Nijsten (2000) C., Jongeren over hun opvoeding, in: Pels, T. (red.) Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school, pp. 88-114. Assen: Van Gorcum.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Vergelijkende, eenmalige overzichtsstudie van tien onderzoeken naar opvoeding, pedagogische afstemming en opvoedingsondersteuning in 'gewone' autochtoon-Nederlandse en allochtone gezinnen die in het kader van het onderzoeksprogramma Opvoeding en Ondersteuning zijn uitgevoerd.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

De gegevens van tien onderzoeken naar opvoeding in allochtone en autochtoon-Nederlandse gezinnen, waaronder die uit de onderzoeken naar Chinese, Marokkaanse, Turkse en Surinaams-Creoolse gezinnen (zie de desbetreffende samenvattingen...). Voorts de gegevens uit het onderzoek van Rispens et al. (1996) naar opvoeding in 1267 Nederlandse gezinnen (1255 moeders, 1195 vaders, en 254 meisjes en 254 jongens van 12-19 jaar) en uit de onderzoeken *Partners in opvoeding in het basisonderwijs* (Klaassen & Leefderink, 1998) en *Opvoeden in het voortgezet onderwijs* (Veugelers & De Kat, 1998) en *Kinderopvang in Nederland* (Tavecchio, Van IJendoorn, Verhoeven, Reiling & Stams, 1996). In het kader van deze onderzoeken werden behalve ouders ook docenten en leerlingen geïnterviewd. De respondenten in deze onderzoeken zijn bijna zonder uitzondering van autochtoon-Nederlandse herkomst. Tenslotte is gebruik gemaakt van de *Inventarisatie van voorzieningen voor opvoedingsondersteuning in Nederland* (Acquest Consultancy, 1997).

Selectie/werving

De opvoedingsstudies, waar in deze samenvatting het accent op ligt, zijn studies waarvoor via diverse wegen, o.a. zelforganisaties en sneeuwbalmethodes, respondenten zijn geworven. Daarbij werd kwalitatieve representativiteit beoogd: voldoende vertegenwoordiging van belangrijke subgroepen zoals laag-, middelbaar- en hoogopgeleiden of verschillende generatiegroepen, zodat uitspraken konden worden gedaan over verschillen naar dit type achtergrondkenmerken. Bij de Creools-Surinaamse en Marokkaanse moeders betekent dit dat deze wat hoger zijn opgeleid dan landelijk. Bij Chinese ouders geldt dit minder. Turkse ouders zijn via andere wegen benaderd en vormen een meer representatieve groep.

Methode

In het onderzoek worden alleen gegevens gebruikt die afkomstig zijn van opvoeders en jongeren in de diverse onderzoeken; verslagen van observaties blijven buiten beschouwing. In het onderzoek ligt het accent op de opvoeding en pedagogische afstemming en niet op ontwikkelingsuitkomsten. Voor de beschrijving en vergelijking van de opvoeding in het gezin werden vooral de gegevens uit de gezinsonderzoeken gebruikt, terwijl voor de pedagogische afstemming tussen gezin en instituties gebruik werd gemaakt van de specifiek hierop gerichte onderzoeken. Gegevens over opvoedingsondersteuning konden uit alle onderzoeken worden gedistilleerd. De overzichtsstudie is gebaseerd op de gegevens uit de afzonderlijke onderzoeken, op punten zijn ook nieuwe analyses verricht op de data van de afzonderlijke onderzoeken. Voorts zijn de kwantitatieve databestanden van de gezinsonderzoeken waar mogelijk aan elkaar gekoppeld. Vergelijking van de gegevens uit deze onderzoeken is dan ook mede gebaseerd op heranalyse van de data in de gekoppelde bestanden. Om de samenhang met achtergrondvariabelen na te gaan, is gebruik gemaakt van variatieanalyses, waarbij een verschil significant is als de p-waarde kleiner is dan 0,05. Aan verschillen wordt echter alleen aandacht besteed als de verklaarde variantie meer dan vijf procent bedraagt. Bij het bestuderen van de samenhangen met etnische herkomst en opleidingsniveau werd met 'post hoc'-tests (Scheffé) achterhaald welke categorieën paarsgewijs significant van elkaar afwijken en in welke richting. Ten einde de gevonden verschillen tussen etnische groepen te corrigeren voor opleidingsniveau werd eerst een regressie-analyse uitgevoerd op de afhankelijke variabele, met opleiding en eventuele interactie-effecten als onafhankelijken. Op het residu werd vervolgens opnieuw een variantie-analyse uitgevoerd.

Jaar dataverzameling: 1994-2000.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

De studie beoogt de gegevens over opvoeding in autochtone en allochtone gezinnen te vergelijken en de bevindingen over opvoeding, pedagogische afstemming en opvoedingsondersteuning te bezien vanuit het perspectief van sociale integratie van jeugdigen. Hiermee dient zicht te ontstaan in 'de culturele en institutionele factoren die nu en in de nabije toekomst een bedreiging vormen voor een volwaardige participatie van jeugdigen aan de samenleving' (SJM/PCOJ, Meerjarenprogramma 1998-2001) en de mogelijkheden om hierin verbeteringen aan te brengen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Opvoedingsdoelen

De allochtone moeders richten zich in meerderheid op een toekomst in Nederland, waarbij maatschappelijke mobiliteit van hun kinderen via een carrière in het onderwijs bovenaan de opvoedingsagenda staat. Ongeacht hun opleidingsniveau hechten zij veel meer aan prestatie dan autochtone ouders.

Wat betreft conformiteit en autonomie betreft blijken de verschillen het grootst tussen Chinezen en autochtonen, en die tussen Creolen en autochtonen het geringst, terwijl Marokkanen en Turken een middenpositie innemen. De verschillen tussen autochtonen en allochtonen zijn minder scherp dan verwacht en vallen bij correctie voor opleidingsniveau in belangrijke mate weg. Met name bij de Turkse en Marokkaanse moeders is sprake van 'modernisering' onder invloed van een toename in het opleidingsniveau. Hoewel allochtone moeders conformiteit nog steeds van groot belang achten, is dit niet meer in de zin van absoluut respect en onderdanigheid. Zij streven een opener houding na en achten enige mondigheid van kinderen toelaatbaar.

Bij autochtonen werden meer individualistische interpretaties en bij allochtonen meer collectivistische interpretaties van opvoeddoelen gevonden, waarbij de Creolen een tussenpositie innemen. Zo is de interpretatie van conformiteit bij een deel van de Turkse, Marokkaanse en Chinese moeders minder egalitair getint. Met name de Chinezen associëren conformiteit met het nakomen van verplichtingen ten behoeve van de familie. Inzake autonomie blijken allochtone moeders minder nadruk te leggen op zelfbepaling en meer op zelfredzaamheid en sociale verantwoordelijkheid dan autochtone moeders. Overigens wordt autonomie enerzijds en sociaal gevoel en/of conformiteit anderzijds door alle groepen moeders vaak in één adem genoemd. Autochtonen verbinden wel meer universele connotaties aan sociaal gevoel en allochtonen meer inter-persoonlijke, waarbij het belang van het collectief centraal staat.

Opvoedingsgedrag

Alle groepen moeders blijken hun kind in hoge mate te ondersteunen; voor de Chinezen geldt dit iets minder. In de autochtone gezinnen neemt controle voornamelijk autoritatieve vormen aan, zij het dat autoritaire controle met name bij jonge kinderen ook een rol speelt. In de allochtone gezinnen is autoritaire controle wat gangbaarder, maar is ook sprake van autoritatieve controle. Opleiding en generatie van de moeders blijken niet sterk van invloed op het opvoedingsgedrag. De leeftijd van het kind is bepalender, waarbij autoritaire controle meestal afneemt en overgaat in autoritatieve controle naarmate kinderen ouder worden.

Via clusteranalyse kon worden vastgesteld dat in de opvoedingspraktijk van alle groepen mengvormen van autoritaire en autoritatieve controle voorkomen, waaronder een warm-autoritaire opvoeding en autoritair-autoritatieve opvoeding; configuraties die in de gangbare theorievorming niet worden onderscheiden. Een duidelijk kille autoritaire opvoeding is in geen van de groepen aangetroffen. Doordat de autochtone jongeren in alle sociale milieus overwegend autoritatief worden opgevoed, kunnen zij in de gezinscontext vaardigheden opdoen op het gebied van communicatie en zelfbepaling. Voor de allochtone jongeren lijkt dit minder op te gaan.

In hun gedrag met betrekking tot onderwijs(ondersteuning) leggen allochtone ouders in vergelijking tot autochtone ouders meer nadruk op controle dan op ondersteuning. Zo uiten Chinese moeders hun betrokkenheid anders, namelijk door minder te investeren in stimulatie en steun, gepaard aan een (zeer) veeleisend optreden jegens hun kinderen. Daarnaast laten veel Turkse, Marokkaanse en Chinese ouders hun kinderen deelnemen aan onderwijs in de eigen taal, godsdienst en normen en waarden, georganiseerd op particulier initiatief. In dit onderwijs ligt het accent veelal op de overdracht van kennis als product en niet op kennisconstructie, zoals in toenemende mate voor het reguliere onderwijs geldt. De verschillen in leerstof en (meer autoritaire) methoden kunnen consequenties hebben voor de (sociale) integratie van kinderen in het reguliere onderwijs. Creolen nemen in veel mindere mate aan dergelijk onderwijs deel. Over het geheel genomen uiten allochtone groepen hun betrokkenheid minstens zo veel door middel van controle als door middel van steun, waarbij de Creoolse moeders als het meest steunend naar voren komen. De Chinese moeders ondersteunen én controleren minder vaak dan de andere allochtone moeders.

Belemmerende gezinsfactoren lijken zich (wat) meer te concentreren in sommige etnische groepen dan in de lagere sociaaleconomische klassen per sé, al moet gezegd dat allochtone ouders daar vaak toe behoren. Een eerste belemmering ligt in het feit dat vooral Chinese kinderen, maar ook Turkse en Marokkaanse kinderen thuis minder steun bij huiswerk en schoolproblemen ervaren. Ten tweede sluit het leerklimaat in de genoemde drie groepen minder aan bij het huidige leersysteem. Ter compensatie zoeken allochtone jongeren in belangrijke mate steun bij anderen, zoals vrienden en leerkrachten, indien de steun van hun ouders tekort schiet.

Jongeren over hun opvoeding

Evenals hun moeders blijken allochtone jongeren doelen op het vlak van conformiteit en presteren het hoogst te waarderen; Chinese jongeren het meest. Voorts hebben zij een overwegend positief beeld van de opvoeding in het gezin, positiever dan de autochtone jongeren. Als zij veranderingen willen, bestaan die uit meer bewegingsvrijheid en meer (openheid in de) communicatie. Met name Chinese jongeren zijn wat minder positief en wensen meer steun.

Hoewel de jongeren zich in verschillende mate op hun ouders oriënteren, is de psychologische afstand tot vaders wat groter dan die tot moeders. Opmerkelijk genoeg vertoont de situatie van de Chinese jongeren nog de meeste kenmerken van een generatiekloof. Wellicht staat dit in verband met de grote werkdruk en het sterke prestatie-ethos in Chinese kring, waardoor de jongeren thuis meer pressie dan steun ervaren.

Opvoedingsondersteuning: vraag en aanbod

Over het geheel genomen blijkt noch bij de autochtone, noch bij de allochtone moeders sprake van veel zorgen, twijfels en belasting; de Chinese moeders nog het meest. Wat betreft opvoedingscompetentie valt de relatief lage score van de Turkse moeders op. In allochtone kring concentreren vragen en twijfels zich sterk op de controle van (oudere) kinderen in een culturele context waarin autonomie de voornaamste opvoedingswaarde is geworden. Vooral op het gebied van onderwijsondersteuning bestaan twijfels, met name bij de Chinezen. De twijfels van autochtone ouders lijken niet op heel verschillende terreinen betrekking te hebben.

Het informele netwerk vormt voor alle moeders de belangrijkste steunbron, de partner voorop. Zowel naar intensiteit als naar uitgebreidheid van het netwerk lijken de allochtone moeders beter af. Zij richten zich minder exclusief op hun partner dan de autochtone moeders. Een meerderheid van de allochtone moeders maakt gebruik van schriftelijke en audiovisuele informatie over opvoeding en ontwikkeling. De autochtone en Creoolse moeders zitten het minst om steun verlegen, de Turkse moeders het meest. Wat het formele netwerk betreft zijn leerkrachten de belangrijkste potentiële bron van steun voor ouders. Naast steun inzake de schoolse ontwikkeling wordt van hen ook steun bij opvoedingstaken verwacht. Deze verwachting lijkt echter niet erg met de taakopvattingen van leerkrachten te stroken.

De pedagogische afstemming tussen het gezin enerzijds en de kinderopvang, school en jeugdhulpverlening anderzijds verloopt niet soepel. De communicatie over pedagogische kwesties, zo die al plaats vindt, bestaat veelal uit eenrichtingsverkeer in plaats van responsiviteit en maatwerk. Mede hierom dekken de bestaande voorzieningen voor opvoedingsondersteuning onvoldoende de gesignaleerde behoefte. Er is veel aandacht voor gezinsgerichte projecten, maar weinig voor waardeopvoeding en 'opvoeding in Nederland' van adolescenten. Er is weinig aandacht voor vaders, terwijl hun (gebrek aan) betrokkenheid bij de opvoeding een steeds belangrijker issue wordt. Facilitering van zelfhulp en onderlinge uitwisseling tussen opvoeders vindt te weinig plaats. Hetzelfde geldt voor uitwisseling tussen het gezin en andere socialiserende instituties om over en weer kennis van en begrip voor elkaars doelen en handelwijzen te kweken. Nog minder is sprake van het stimuleren van participatie van ouders en jongeren bij het bepalen van doelen en opzet van ondersteuningsactiviteiten.

29. **Pels & de Gruijter (2005) Vluchtelingengezinnen: opvoeding en integratie. Opvoeding en ondersteuning in gezinnen uit Iran, Irak, Somalië en Afghanistan in Nederland.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Vluchtelingengezinnen: opvoeding en integratie. Opvoeding en ondersteuning in gezinnen uit Iran, Irak, Somalië en Afghanistan in Nederland.
Auteurs:	T. Pels en M. de Gruijter (Red.)
Jaar van uitgave:	2005
Plaats van uitgave:	Assen: Van Gorcum.
Onderzoeksgroep:	Verwey-Jonker Instituut
Kader project:	Deel 1 is apart verschenen als: Tan, S., Vliet, K. Van, Gruijter, M. de, & T. Pels (2005). Project Vluchtelingengezinnen en Integratie, Eindverslag deelproject 1: Inventarisatie van het aanbod voor vluchtelingengezinnen. Deel 2 van Onderzoeksproject 'Vluchtelingengezinnen en Integratie'. Deel 3 is apart verschenen als: Gruijter, M. de, Pels, T & Tan, S. (2005). Project Vluchtelingengezinnen en Integratie, Eindverslag deelproject 3: aanbevelingen voor de ondersteuning van vluchtelingengezinnen.
Financier/opdrachtgever:	Verwey-Jonker Instituut, Europees Vluchtelingenfonds, Stichting Kinderpostzegels Nederland en Fonds 1818.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Deels kwalitatief, deels kwantitatief, eenmalig.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

20 Iraanse, 21 Iraakse, 22 Somalische en 17 Afgaanse moeders met één of meer kinderen tussen de 4 en 18 jaar. Alles bijeen hebben zij 246 kinderen van wie er 231 bij de moeder wonen. Bijna driekwart van de moeders is getrouwd en woont samen met de partner. Krap een derde is alleenstaand ouder; Somalische moeders overeenkomstig met landelijke gegevens het vaakst, gevolgd door Iraanse moeders. De helft van de moeders is hoog opgeleid; Iraanse moeders het hoogst. De Somalische moeders zijn het laagst opgeleid overeenkomstig met landelijke gegevens. De werkloosheid is hoog, hetgeen eveneens het landelijke beeld weerspiegelt. Bijna 70% van de moeders en de helft van de vaders verricht geen betaald werk.

Selectie/werving

Ten behoeve van het onderzoek zijn eerst interviewsters uit de vier doelgroepen aangetrokken (en getraind). Bij de werving van respondenten werd binnen elk van de vier afzonderlijke groepen spreiding nagestreefd naar: opleidingsniveau, regio, burgerlijke staat van de moeder en leeftijd van de kinderen. De respondenten werden geworven via meerdere zelforganisaties van vluchtelingen verspreid over het land, uit de eigen netwerken van de interviewsters en via moeders die reeds aan het onderzoek hadden deelgenomen. Over de gehele onderzoeksgroep genomen is de spreiding naar de belangrijkste kenmerken redelijk gelukt. De etnische identiteit is vastgesteld door zelfidentificatie.

Methode

Voor het onderzoek is een vragenlijst gehanteerd die grotendeels geschoeid was op die van eerdere gezinsonderzoeken, met name die van Pels (1998a) onder Marokkanen. Daarnaast is geput uit vragenlijsten van Bouwmeester et al. (1998) en Bos (2002). De vragenlijst bevatte zowel open als gestructureerde vragen en werd mondeling afgenomen. De kwalitatieve gegevens zijn verwerkt met behulp van het programma Atlas/ti. De gegevens van de gesloten vragen zijn verwerkt in SPSS en geanalyseerd op basis van enkelvoudige verbanden binnen de totale populatie.

Jaar dataverzameling 2004

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

1. Verhoging van het inzicht in het beschikbare aanbod aan specifieke en reguliere voorzieningen voor opvoedingsondersteuning en hulpverlening aan vluchtelingengezinnen en daarin te onderscheiden 'good practices' (deelproject 1).
2. Verhoging van het inzicht in de opvoedingssituatie in vluchtelingengezinnen vanuit de perceptie van de opvoeders, in de kansen en problemen die zij zien en in hun behoeften aan zorg en steun (deelproject 2).
3. Verhoging van het inzicht in de wisselwerking tussen de vraag naar en het aanbod aan voorzieningen voor steun en hulp aan vluchtelingengezinnen en het bieden van een aanzet tot verbetering hierin (deelproject 3).

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Kwetsbare leefsituatie

Veel van de gezinnen verkeren in een kwetsbare leefsituatie, op het materiële én op het sociaal-emotionele vlak. Allereerst gaan de meeste gezinnen gebukt onder geldzorgen. De overgrote meerderheid van de moeders ervaart problemen omdat ze de kinderen in materieel opzicht onvoldoende kunnen bieden. Zo ligt het aandeel gezinnen met geldzorgen aanzienlijk hoger dan bij Marokkaanse en Turkse moeders die bij eerdere gezinsonderzoeken zijn bevroegd.

Daarnaast blijkt de periode van vlucht en asiel op vele gezinnen een stempel te drukken. Volgens bijna driekwart van de moeders beïnvloeden de ervaringen uit deze periode hun leven, waarbij de helft meent dat die ook - indirect - van invloed zijn op de opvoeding, bijvoorbeeld doordat ouders onvoldoende aandacht voor de kinderen kunnen opbrengen. Bij een kwart leven er buitendien sociale problemen die samenhangen met een negatieve reactie van de Nederlandse samenleving en verlies aan sociale status.

Opvoeding: doelen en praktijk

Inzake opvoedingsdoelen leggen de Somalische en Afghaanse moeders de meeste nadruk op conformiteit, waarbij vooral Somalische moeders hun kinderen graag een 'goede moslim' zien worden. De Iraanse moeders hechten meer aan autonomie, terwijl de Irakezen een tussenpositie bekleden. Alle groepen hebben een sterke gerichtheid op goede prestaties in onderwijs en maatschappij gemeen. Deze hoge verwachtingen vertalen zich echter niet in grote aandacht voor onderwijsondersteuning. In lijn met de voorkeur voor conformiteit ligt er een sterk accent op controle en toezicht op de kinderen, vanwege de 'vrijheid' waarmee kinderen buiten het gezin in aanraking komen en de invloed van leeftijdgenoten. Vooral de puberteit brengt veel problemen met zich mee omdat kinderen minder bereid zijn te luisteren. Hoewel Iraanse en Iraakse moeders beduidend rekkelijker zijn dan de Afghaanse en Somalische moeders, is de vrijheid van kinderen in hun gezinnen toch ook een stuk beperkter dan in Nederlandse gezinnen. Het sekseverschil kan daarbij variëren, maar blijft aanzienlijk. Naarmate kinderen ouder worden, nemen de meningsverschillen met de ouders toe; vooral in Iraanse en Iraakse gezinnen waarin een opener opvoedingsstijl heerst.

Meer vrijheid, meer vrees

In vergelijking tot hun eigen opvoeding schetsen de moeders hun huidige opvoeding als minder hiërarchisch, waarbij persoonlijke steun aan -, en communicatie met de kinderen de overhand begint te krijgen over machtsuitoefening. Meisjes krijgen wat meer bewegingsvrijheid, maar seksualiteit blijft voor velen een taboeonderwerp. Deze nieuwe vrijheid wordt vooral door Iraanse moeders toegejuicht vanwege de ontplooiingsmogelijkheden, maar de meeste moeders laten zich ambivalenter of negatief uit. Zij vinden het moeilijk om weerstand te bieden aan de toenemende vrijheidseisen van hun kinderen en vrezen dat zij fouten zullen maken.

Betrokkenheid van vaders

Met name in de (Somalische) eenoudergezinnen tonen vaders geringe betrokkenheid bij het gezin. In de tweeoudergezinnen nemen de moeders het grootste deel van de huishoudelijke -, opvoedings- en zorgtaken op zich. In Iraanse gezinnen is de taakscheiding het minst scherp; in Somalische gezinnen het meest. Moeders nemen ook veruit de meeste controletaken waar. Vooral in Iraanse gezinnen, waarin het meeste overlap van opvoedingstaken te zien is, leven meningsverschillen tussen ouders. Overigens blijken vaders bij meningsverschillen met kinderen of hun vrouw minder gewicht in de schaal te leggen dan op grond van het traditionele vaderbeeld verwacht. In de dagelijkse praktijk zijn het vaak de moeders die de scepter zwaaien.

Onzekerheden en problemen

In vergelijking tot andere (allochtone) moeders blijken de vluchtelingenmoeders een grote mate van zorg en onzekerheid te hebben. Ruim de helft heeft vragen over of problemen met de gezondheid van hun kinderen, met name met slapen, eten en bedplassen. Daarnaast ondervindt een ruime meerderheid problemen bij de opvang van de kinderen; vooral Iraanse moeders.

Inzake ondersteuning blijkt dat het praten met de kinderen de helft van de moeders problemen oplevert; vooral Iraakse moeders. Daarnaast heeft een meerderheid van de moeders vragen en problemen rondom school en huiswerk; een derde zelfs (heel) veel. Veel moeders rapporteren problemen in de communicatie met school, waarbij verschillende opvattingen over de taak van de school en de ouders lijken mee te spelen. De moeders verwachten vaak een actievere pedagogische rol van de school en een grotere bijdrage aan inburgering. Ook meldt de helft van de moeders problemen met discriminatie of het pesten door leeftijdgenoten op school.

Onzekerheid over het disciplineren van kinderen - vooral in de puberteit - leeft bij een meerderheid van de moeders; meer dan bij Marokkaanse moeders. Vooral Iraanse en Iraakse moeders hebben twijfels en problemen met pubers en het houden van toezicht. De invloed van de Nederlandse samenleving baart veel moeders daarbij zorgen. Iraanse moeders betonen zich in het opvoeden met religie het liberaalst, de Somalische moeders het meest behoudend.

Gebruik van voorzieningen en steunbehoeften

De helft van de moeders heeft nauwelijks kennis van en geen ervaring met de formele hulpverlening. Iraanse en Iraakse moeders zijn het best op de hoogte van het hulpverleningsaanbod en hebben daar ook het vaakst een beroep opgedaan. De school van de kinderen vormt de belangrijkste steunbron voor alle vier de groepen, gevolgd door de huisarts. Toch bestaan over deze steunbronnen de meeste klachten.

Een meerderheid van de moeders geeft aan meer ondersteuning te willen, vooral op het vlak van informatie en advies, maar ook bij de opvang van kinderen en bij huiswerkbegeleiding. Onderwerpen als puberteit, opvoeden in Nederland en het onderwijs staan sterk in de belangstelling.

30. Pels, de Gruijter, van der Hoek & Dogan (2006) *Emancipatie van de tweede generatie. Keuzen en kansen in de levensloop van jonge moeders van Marokkaanse en Turkse afkomst.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Emancipatie van de tweede generatie. Keuzen en kansen in de levensloop van jonge moeders van Marokkaanse en Turkse afkomst.
Auteurs:	Dr. Trees Pels, drs. Marjan de Gruijter, drs. Jannet van der Hoek en drs. Gülsen Dogan
Jaar van uitgave:	2006
Plaats van uitgave:	Assen, Van Gorcum
Onderzoeksinstelling:	Verwey-Jonker Instituut
Financier/opdrachtgever:	WODC/Ministerie van Justitie

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie:

60 moeders in de leeftijd van 23 tot 38 jaar, met merendeels 1 of 2 kinderen. Van deze moeders zijn er 25 van Marokkaanse en 25 van Turkse afkomst; op enkelen na zijn zij voor hun zesde jaar geïmmigreerd of in Nederland geboren. Daarnaast is een vergelijkingscategorie van 10 autochtone moeders onderzocht. De vrouwen wonen in grote en middelgrote steden in het randstedelijke gebied. Bij de werving is spreiding beoogd naar opleidingsniveau en (betaalde/vrijwillige) activiteit buitenshuis. Onder de Turksen zijn de hoger opgeleiden echter iets ondervertegenwoordigd en onder de autochtone vrouwen de lager opgeleiden. Wat meer Marokkaanse en Turkse vrouwen zijn buitenshuis niet actief dan Nederlandse vrouwen.

Selectie/werving

Van de moeders is 42% geworven via kennissen, vrienden of familie van een andere respondent, 35% door de interviewster/onderzoeker zelf en 23% via een instelling. Daarbij gaat het in de meeste gevallen om Erc.Research, het bureau dat de helft van de interviews verzorgde, terwijl drie respondenten via organisaties als MiraMedia en E-Quality voor het onderzoek gewonnen zijn en één via een basisschool.

Methode

het onderzoek vond plaats aan de hand van uitgebreide interviews met deels gesloten vragen en (grotendeels) open vragen. De interviews zijn afgenomen door getrainde interviewsters die afkomstig zijn uit de doelgroepen. Vrijwel alle interviews zijn op band opgenomen en verbatim uitgewerkt. Het kwalitatieve materiaal is verwerkt met het programma atlas/ti en langs inductieve weg geanalyseerd. Dat wil zeggen dat nadere categorisering plaatsvond op grond van wat uit het materiaal sprak.

Jaar dataverzameling: 2005-2006.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Voor het emancipatiebeleid voor allochtone vrouwen is inzicht van belang in de (keuze)processen die spelen tijdens hun levensloop en in de sociale, culturele en religieuze processen die daarop van invloed zijn. Hierbij is een vergelijking relevant tussen vrouwen die wel en geen succes hebben naar de maatstaven van het emancipatiebeleid, evenals tussen de allochtone vrouwen en autochtoon-Nederlandse vrouwen van vergelijkbare sociaaleconomische afkomst. Het 'levensplan' van de betrokkenen zelf, en de uitwerking die zij daar in de praktijk aan geven, dient in de beschouwing te worden betrokken. Om zo vroeg mogelijk vanuit het beleid te kunnen interveniëren, bestaat in de eerste plaats behoefte aan inzicht in de situatie van de tweede generatie. Wat de levensloop betreft ontbreekt vooral kennis over de periode vanaf de jongvolwassenheid. Het huwelijk en de komst van het eerste kind vormen daarin belangrijke mijlpalen, zeker ook voor keuzen over maatschappelijke participatie. Om het beleid gericht op emancipatie verder vorm te geven is daarom nader kwalitatief onderzoek nodig dat de hiervoor genoemde elementen omvat.

Doelstellingen

Het onderzoek wil bijdragen aan het inzicht in:

- Het levensplan, inclusief achterliggende identiteitskeuzen, van vrouwen van de tweede generatie en de uitwerking die zij aan dat plan geven in termen van participatie en autonomie.
- De wijze waarop vrouwen hun opvattingen vorm geven in de feitelijke levensloop.
- De sociale, culturele en religieuze processen, vooral rondom belangrijke keuzemomenten na het begin van de jongvolwassenheid die de levensloop beïnvloeden.
- De significante anderen, groepen en omstandigheden die de keuzen en kansen van de vrouwen beïnvloeden.
- De verschillen (in levensplan, feitelijke levensloop en invloeden daarop) tussen vrouwen die volgens het emancipatiebeleid meer en minder succesvol zijn (afgemeten aan opleidingsniveau en vooral arbeidspositie).
- De verschillen (in levensplan, de verschillen en overeenkomsten in opvattingen en praktijken met de doelen van het emancipatiebeleid).
- Aanknopingspunten voor het emancipatiebeleid die uit de onderzoeksbevindingen voortvloeien.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Opvoeding in de eigen jeugd

In de eigen tienertijd zagen sommige respondenten hun schoolkeuzen beperkt, omdat hun ouders aan hun bescherming en de regels voor seksesegregatie de voorrang gaven. Ook door een passieve houding droegen ouders soms de boodschap uit dat onderwijs er voor het meisje minder op aankwam. Verder kregen de respondenten als tiener niet veel armslag om de wereld buiten school te verkennen. Enerzijds lijkt dit deels het schoolsucces van meisjes te verklaren. Aan de andere kant kan de restrictieve opvoeding hebben geleid tot afhankelijkheid en onzekerheid, waarmee autonoom functioneren (in de maatschappij) is bemoeilijkt.

Gezinsvorming en taakverdeling

In de fase van gezinsvorming zijn de kaarten intussen deels geschud. Tijdens de voorafgaande socialisatie is een duidelijk verwachtingspatroon ontstaan over het vervolg van de levensloop. Huwelijk, gezinsvorming en de zorgrol zijn daarin vanzelfsprekend. Participatie in arbeid is dat minder. Toch verhindert deze 'macht van de vanzelfsprekendheid' niet dat keuzen van de partner, van het tijdstip van trouwen en de komst van kinderen - binnen marges - autonoom verlopen. Voor het merendeel is de relatie met de ouders in deze fase meer egalitair geworden, maar de vrouwen houden wel rekening met hun verwachtingen.

Het huwelijk vormt nauwelijks meer een beletsel om te werken. Dat geldt wel voor de komst van het eerste kind, dat voor een deel van de respondenten aanleiding is (tijdelijk) met werken te stoppen. In de landelijke populatie neemt de leeftijd waarop het eerste kind komt toe en de neiging tot uitstel vinden we terug bij een deel van de onderzochten, als een strategie om autonomie te realiseren en participatiekansen te vergroten.

De taakverdeling blijkt voor de meerderheid geen onderwerp van onderhandeling te vormen. De macht van de vanzelfsprekendheid van de zorgrol - en het gebrek aan vanzelfsprekendheid van zorg door de man - doet zich hier opnieuw sterk gelden. De (intensiteit van) deelname aan activiteiten buitenshuis, zoals vrijwilligerswerk, wordt vooral bepaald door de zorgrol in het gezin. Deze blijft dominant: de zorg voor het gezin geldt als belangrijkste reden om van werk buitenshuis af te zien. Een deel van de vrouwen ontbreekt het daarnaast aan wilskracht, zelfvertrouwen en assertiviteit, die nodig zijn om zich maatschappelijk te manifesteren. Door de socialisatie van de zorgidentiteit en van inschikkelijkheid in hun jonge jaren kunnen vrouwen zich zekerder voelen in de zorgrol en geneigd zijn tot conformiteit. Voorts waardeert de meerderheid van de respondenten economische onafhankelijkheid vooral om een 'extraatje' te verdienen. De exclusieve kostwinnersrol van de man blijft hiermee onverlet.

Emancipatietrend: opvoeding volgende generatie

Desondanks concluderen de onderzoekers dat de emancipatietrend onmiskenbaar is. Deze is weerspiegeld in de opvattingen en toekomstambities van de respondenten. Als de kinderen groter worden blijft het 'rekening houden met' prominent in beeld, maar naast de rol van echtgenote en moeder krijgt die van autonome werkende vrouw een meer nevenschikkende plaats. Nog belangrijker is dat de moeders van vandaag, afgaande op hun uitspraken, in hun opvoeding de emancipatietrend willens en wetens ondersteunen, al duidt het onderzoek ook op opvoedingsonzekerheid. Autonomie en participatie staan voor dochters hoog op de agenda, zij het dat er vrees bestaat dat de 'jeugd van tegenwoordig' haar respect, empathie en fatsoen uit het oog zal verliezen. Ook voor de generatie van dochters blijft het streven gericht op balans met 'rekening houden met'.

Differentiatie

Hoewel de overeenkomsten groot zijn, vertonen de respondenten van Marokkaanse en Turkse herkomst ook verschillen. De Marokkaanse vrouwen komen wat participatie betreft 'van verder weg'. De opwaartse mobiliteit is bij hen, vergeleken bij die van de vorige generatie, relatief groot. Daarnaast lijken zij wat sterker te hangen aan de zorgrol. Naar opleidingsniveau en werkstatus is het beeld in grote lijnen tamelijk consistent. Voor zover er verschillen zijn naar deze factoren wijzen deze alle in de richting van, kortweg, meer ruimte voor autonomie en participatie bij vrouwen die hoger zijn opgeleid en momenteel werken. De ouders van hoogopgeleiden en werkenden waren nauwer betrokken op hun dochter in schoolzaken. Bij de hoogopgeleiden komt het minder voor dat zij nauwelijks of geen invloed hadden op de keuze van de partner. Uitstel van het moederschap komt vaker voor bij hoger opgeleide vrouwen met een baan. De vrouwen die gestopt zijn met werken tijdens de zwangerschap van het eerste kind zijn lageropgeleid. Het 'rekening houden met', ofwel de zorgidentiteit, neemt een centralere plaats in bij lager opgeleiden en niet-werkenden, die het gezin vaker als belemmering zien om buitenshuis te werken. De laatsten zijn ook minder strijdbaar en meer geneigd tot acceptatie van de grenzen aan hun bewegingsvrijheid, en zij zijn minder geneigd buitenshuis werken in het licht te zien van (het delen van) het kostwinnerschap. Kortom, vrouwen die in termen van participatie als succesvol zijn aan te merken verbinden aan hun emancipatoire opvattingen meer bereidheid tot autonoom handelen en tot verantwoordelijkheid voor de kostwinning dan hun minder succesvolle seksegenoten.

De autochtoon-Nederlandse respondenten laten dezelfde emancipatoire veranderingen zien over generaties heen, maar de sprongen zijn bij hen niet zo groot. De ambities op het gebied van werk

voor zichzelf en de generatie van hun dochters zijn gematigder. In het levensplan overheerst het 'balansmodel', waarin werk zich evenwichtig verhoudt tot het gezinsbelang. Als jongvolwassene hebben de Nederlandse vrouwen minder druk ervaren vanuit de ouders bij partnerkeuze, het tijdstip van hun huwelijk en de komst van kinderen. 'Rekening houden met', ofwel de relationele opvatting van autonomie, is in deze groep niet minder zeldzaam. Hier is dat echter minder verweven met conformiteit. Opmerkelijk is de grotere onzekerheid over de kinderwens bij de partner en over de eigen zorgrol, die mede tot uitstel - dat veel langer is dan bij de allochtone vrouwen - van het moederschap aanleiding geven.

31. Pels & de Haan (2003) *Continuity and change in Moroccan socialization: a review of the literature on socialization in Morocco and among Moroccan families in the Netherlands.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Continuity and change in Moroccan socialisation. A review of the literature on socialization in Morocco and among Moroccan families in the Netherlands.
Auteurs:	Dr. Trees Pels en dr. Mariëtte de Haan
Jaar van uitgave:	2003
Plaats van uitgave:	Utrecht, Verwey-Jonker Instituut en Universiteit Utrecht
Onderzoeksinstituut:	Verwey-Jonker Instituut en Universiteit Utrecht
Kader project:	NWO/PROO-project 'Collaboration in the multi-ethnic classroom'
Financier/opdrachtgever:	NWO/PROO en Verwey-Jonker Instituut

Gerelateerde artikelen waarin over het onderzoek is gepubliceerd:

Pels, T., & Haan, M. de (2007). Socialization practices of Moroccan families after migration: a reconstruction in an 'acculturative arena'. *Young. Nordic Journal of Youth Research*, 15 (1), 71-91

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Review van bestaand onderzoek van Marokkaanse en Nederlandse bodem

Aard en omvang onderzoekspopulatie: n.v.t.

Selectie/werving: n.v.t.

Methode

Een uitgebreide search leverde onderzoeksliteratuur op uit Marokko (met name etnografisch onderzoek) en Nederland (etnografisch en vooral kwalitatief opvoedingsonderzoek). De studie kwam tot stand op grond van systematische vergelijkende analyse van de gerapporteerde gegevens betreffende beide contexten.

Jaar dataverzameling: 2002.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Centraal staat de vraag welke aspecten van de opvoeding zo stabiel of robuust zijn dat ze 'overleven' in de migratiecontext en welke aspecten zich sneller aanpassen aan de nieuwe omstandigheden. Daarnaast gaat het om de vraag welke strategieën jongeren toepassen in het omgaan met veranderende praktijken van opvoeding en in het manoeuvreren tussen contexten, zoals gezin en school, die verschillende eisen aan hen stellen. Naast de microcontext van het gezin, wordt aandacht besteed aan de bredere sociale structuren die opvoedingspraktijken ondersteunen en vormen, zoals informele sociale netwerken.

Doelstellingen

De studie beoogt een overzicht te bieden van de bestaande literatuur over socialisatiepraktijken van Marokkaanse gezinnen in Marokko en in Nederland. Door het vergelijken van ontwikkelingen in

beide contexten wordt inzicht geboden in de mate van 'continuïteit en verandering' in de socialisatie na de migratie, ofwel in het proces van reconstructie dat hierna voltrekt.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

De sociale organisatie van gemeenschapsnetwerken in Marokko wordt in de literatuur beschreven als een systeem waarin collectieve belangen en individualistische behoeften elkaar in evenwicht houden. Wat opvalt is dat solidariteit steeds moet concurreren met individuele behoeften en dat deze behoeften sterk meespelen bij onderhandelingen rondom het sluiten van allianties. Ook na de migratie lijkt deze zogenaamde bipolaire structuur de sociale verhoudingen onder Marokkanen te blijven kenmerken, waarbij het proces van individualisering en fragmentarisering zich versneld voortzet. Deze ontwikkeling gaat samen met een relatieve openheid naar de Nederlandse samenleving.

Familierelaties

Terwijl in Marokko - zeker in de belangrijkste regio van herkomst, de Rif - nog een familiestructuur domineert waarin de 'extended family' en andere sociale naasten een grote rol spelen, heeft de migratie ook geleid tot een sterkere losmaking van het gezin uit het bredere familieverband. In Nederland zijn Marokkaanse gezinnen kleiner geworden maar staan zij ook relatief meer op zichzelf, ondanks dat er nog steeds meer dan in Nederlandse gezinnen gesteund wordt op familieleden en burens. Ten opzichte van de situatie in Marokko is de positie van vrouwen en meisjes in Nederland gelijk geworden aan die van mannen en jongens. Ook de hiërarchie tussen ouderen en jongeren is afgenomen. Deze veranderingen zijn gerelateerd aan de toenemende deelname van vrouwen en jongeren aan arbeid en/of scholing, maar ook aan de lange afwezigheid van vaders in de vroege migratieperiode en aan het statusverlies dat mannen lijden door werkloosheid. Vrouwen en kinderen in Nederland hebben in de praktijk relatief meer invloed gekregen in het gezin. De idealen omtrent sekse- en leeftijdsgelijkheid houden hiermee overigens geen gelijke tred: het egalitaire model voor de onderlinge verhoudingen, zoals dat geldt in Nederlandse gezinnen, wordt bepaald niet zonder meer omarmd.

Opvoedingsdoelen en -praktijken

Wat betreft belangrijke waarden voor de opvoeding zien we dat zowel in Marokko als in Nederland het balanceren tussen conformiteit aan de sociale gemeenschap en het individuele belang van belang is. Echter, de jongere en meer geschoolde generatie legt relatief meer nadruk op autonomie als opvoedingsdoel en lijkt in dit opzicht op te schuiven naar Nederlandse patronen. Ouders in de migratiecontext streven zowel culturele en religieuze continuïteit na als mobiliteit in de Nederlandse samenleving.

Waar opvoedingspraktijken in Marokko nog veelal 'situationeel' zijn, dat wil zeggen dat kinderen leren door observatie en imitatie van goede voorbeelden van anderen, wordt de opvoeding in Nederland bewuster ter hand genomen. Juist ook door de vele nieuwe vragen die de migratie en 'opvoeden in Nederland' meebrengen, gaan ouders meer reflecteren over hun rol als opvoeders, hetgeen opnieuw vooral opgaat voor de jongeren en meer geschoolden.

De jongere generatie is zich ook meer bewust van het belang van ouderlijke steun bij het voorbereiden op en begeleiden van hun kinderen in het onderwijs, waar de oudere generatie nogal eens meer afstand en wantrouwen ten aanzien van school aan de dag legde.

In Marokko wordt de socialiserende rol van oudere broers en zussen en leeftijdgenoten expliciet erkend en geldt de peer group context als een 'apart', meer tolerant, opvoedingsdomein. In Nederland gaan ouders zich meer bemoeien met alle domeinen van de opvoeding. Het feit dat de sociale controle vanuit het informele netwerk aan belang heeft ingeboet speelt hierbij een rol, evenals het feit dat ouders in de Nederlandse context minder geneigd zijn de opvoeding 'over te laten' aan de sociale omgeving waarin het kind verkeert. Hoewel leeftijdgenoten nog een relatief

grote rol spelen in vergelijking met Nederlandse gezinnen, trekken vooral de ouders in de gezinnen van de jongere generaties het initiatief wel meer naar zich toe. Net als in Marokko blijven ook in de migratiesituatie op deze punten belangrijke verschillen naar sekse bestaan. Door de grotere afstand tussen ouders, vooral vaders, en zonen zijn jongens vanaf de puberteit meer afhankelijk van steun van leeftijdgenoten buitenshuis. De actieradius van meisjes is beperkter; zij ontlene meer steun aan vrouwelijke leeftijdgenoten in het privé domein en vooral aan hun moeder.

In Marokkaanse gezinnen in Nederland wordt meer gebruik gemaakt van directe vormen van controle (zoals sancties en verboden) dan het geval is bij autochtone Nederlanders. Vooral bij de hoger geschoolde Marokkanen komt echter steeds meer ruimte voor onderhandeling en controle door het stellen van regels. Dit in contrast met het beeld van disciplinerende in Marokko, waar directe controle op het gedrag van kinderen centraal staat.

Een zelfde patroon vinden we met betrekking tot de communicatie tussen ouders en kinderen. Waar deze in Marokko sterk asymmetrisch is en de hiërarchische relatie tussen ouders en kinderen weerspiegelt, zien we in de studies in Nederland een grotere variëteit aan communicatiepatronen en beginnen kinderen een actievere rol te spelen.

Welke strategieën hanteren Marokkaanse jongeren om met veranderende opvoedingspraktijken en verschillen tussen thuis en bijvoorbeeld school om te gaan? De jongeren blijken de levenssfeer van het gezin als relatief geïsoleerd en verschillend zien ten opzichte van de levenssferen daarbuiten. Zij blijken in staat zowel sterk te leunen op het advies en de goedkeuring van ouders (maar ook van leerkrachten), als gebruik te maken van de steun van leeftijdgenoten.

De verschillen in familiestructuur, de veranderde machtsbalans in de gezinnen en de veranderende strategieën van opvoeden moeten gezien worden als het resultaat van een complex aan factoren. Zowel specifieke kenmerken van de migratiesituatie dragen hiertoe bij als de interactie met de Nederlandse samenleving. Deze geldt overigens niet in alle opzichten als een positief referentiekader, maar kan in sociaal, cultureel en religieus opzicht ook als bedreigend gezien worden en ouders tot bewuster opvoeden aanzetten om hieraan het hoofd te bieden. Ook de invloed van processen van modernisering in de Marokkaanse samenleving zelf kan niet worden uitgevlakt, vanwege het intensieve contact dat met familieleden, vrienden in Marokko en elders in Europa wordt onderhouden.

32. **Phalet & Schönplflug (2001) Intergenerational transmission of collectivism and achievement values in two acculturation contexts. The case of Turkish families in Germany and Turkish and Moroccan families in the Netherlands.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Intergenerational transmission of collectivism and achievement values in two acculturation contexts. The case of Turkish families in Germany and Turkish and Moroccan families in the Netherlands.
Auteurs:	K. Phalet en U. Schönplflug
Jaar van uitgave:	2001
Tijdschrift:	Journal of cross-cultural psychology, vol. 32, no. 2, march 2001, 186-201
Onderzoeksgroep:	UU/ Marthin Luther Universiteit Halle/Saale (DU)

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (eenmalig).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Nederland 190 Marokkaanse en Turkse ouder-kind paren (91 Turks, 99 Marokkaans) en Duitsland 404 Turkse ouder-kind paren. De Duitse respondenten zijn afkomstig uit Berlijn en een provinciestad in Zuid-Duitsland. In alle drie de subgroepen gaat het voor de helft om vader-zoon paren en voor de helft om moeder-dochter paren. De kinderen zijn tussen de 13 en 18 jaar oud. Van de Turkse ouders heeft twee derde tot driekwart max basisonderwijs, van de Marokkaanse ouders de overgrote meerderheid.

Selectie/werving: Onbekend.

Methoden

Jongeren vulden vragenlijsten in op school, bij ouders werd thuis mondeling een vragenlijst afgenomen, waar nodig in de eigen taal. Onderwerpen: o.a. achtergrondkenmerken, waarden (individualisme/collectivisme), aspiraties, opvoedingsdoelen (conformiteit, prestatie, autonomie). Waarden van jongeren vormden de afhankelijke variabelen in LISREL analyses, waarbij waarden van ouders de onafhankelijke variabele vormden, opvoedingsdoelen van ouders als intermedierende variabelen waren opgenomen en rekening werd gehouden met achtergrondkenmerken als sekse en opleiding van ouders en jongeren. Verschillende modellen werden geschat per land en etnische groep.

Jaar dataverzameling: Onbekend.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Onderzoek naar overdracht van waarden (collectivisme en aspiraties) van ouders op jongeren. Opvoedingsdoelen (conformiteit, autonomie en prestatie) als mediërende variabelen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Resultaten

- Collectivisme wordt sterker overgedragen op kinderen in gezinnen waar ouders meer hechten aan conformiteit. De resultaten wijzen er dus op dat collectivistische waarden in de opvoeding worden overgedragen via het benadrukken van conformistische opvoeddoelen zoals gehoorzaamheid. In Turkse gezinnen is de waardeoverdracht van collectivisme, via conformiteit als opvoeddoel, sterker dan in Marokkaanse gezinnen (verklaard uit het hechter zijn van deze gemeenschap).
- Academische aspiraties worden in Duitsland sterker overgedragen van ouders op kinderen dan in Nederland.
- De mate waarin autonomie en prestatiedoelen worden benadrukt in de opvoeding hangen niet samen met de overdracht van academische aspiraties van ouders op hun kinderen.
- In Nederland is overdracht van *collectivistische* waarden minder sterk als ouders meer aan autonomie hechten, in Duitsland als ouders hogere academische aspiraties hebben.
- Voor dochters zijn aspiraties lager dan voor zonen, maar de dochters zelf hebben even hoge aspiraties als zonen.

33. Pool, Geense & Lucassen (2005) Allochtone gezinnen. Opvoeding van tieners.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Allochtone gezinnen. Opvoeding van tieners.
Auteur:	M. Pool, P. Geense en N. Lucassen.
Jaar van uitgave:	2005
Plaats van uitgave:	Den Haag: NGR
Instituut:	Nederlandse Gezinsraad (NGR)
Kader project:	Signalement rapportenreeks
Financier/opdrachtgever:	Ministerie van VWS

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwalitatief, eenmalig.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

60 ouderparen met een kind in de tienerleeftijd, evenredig verdeeld over de vier groepen van Turkse, Marokkaanse, Antilliaanse en autochtoon Nederlandse herkomst in Rotterdam.

Selectie/werving De ouders zijn allen woonachtig in Rotterdam en geworven door intermediairs van een lokaal onderzoeksbureau. Gezien de geringe groeps grootte is geen representativiteit nagestreefd, maar getracht om, los van etniciteit, een zo homogeen mogelijke groep ouders te benaderen. Met het oog daarop werden de volgende selectiecriteria gehanteerd:

- De moeders zijn niet hoger opgeleid dan mbo-niveau.
- De moeders zijn maximaal 45 jaar oud.
- Het gezin telt minstens één kind in de leeftijd van 13-19 jaar (dat niet meer op de basisschool zit). Bij de werving is er voorts naar gestreefd een evenredig aantal jongens en meisjes als doeltiener te verkrijgen.
- Alleen gezinnen in Rotterdam en omgeving.

De onderzoekspopulatie voldoet grotendeels aan deze criteria. Wel dient aangetekend dat het opleidingsniveau van de deelnemende Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse ouders over het geheel genomen duidelijk lager is dan dat van de autochtone ouders, hetgeen overeenstemt met landelijke cijfers. De Turkse en Marokkaanse ouders behoren vrijwel allemaal tot de eerste generatie; bij de Antilliaanse ouders is de helft van de eerste generatie. De etniciteit is vastgesteld aan de hand van zelfidentificatie.

Methode

De interviews zijn afgenomen aan de hand van interactie-interviews. Beide ouders/partners werden gelijktijdig open bevraagd over onderwerpen die hen beiden aangaan. Het interactie-interview bestaat behalve uit een gezamenlijk gedeelte ook uit een individueel gedeelte met elk van de ouders, waarin zij worden bevraagd over hun netwerken. De andere ouder vult tegelijkertijd een schriftelijke vragenlijst in (in gezinnen waar dit niet mogelijk was vanwege taal is deze mondeling afgenomen of achterwege gelaten). Dan worden de rollen omgedraaid. Hierna vindt een open interview met beide ouders plaats dat inzicht biedt in de opvoeding (van een doeltiener) en interactieprocessen in het gezin, alsmede in de opvoedingsondersteuning die ouders gebruiken of wensen (Pool en Lucassen, 2005). In eenoudergezinnen (met name veel onder Antilliaanse ouders) is waar mogelijk een interview met een medeopvoeder gehouden. De interviews met allochtone ouders werden afgenomen door tweetalige interviewers van een onderzoeksbureau. De autochtone gezinnen werden geïnterviewd door medewerkers van de NGR.

Jaar dataverzameling: 2004.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Vooralsnog is opvoedingsondersteuning veelal gericht op ouders van jonge kinderen, terwijl de behoeften van ouders van tieners vaak onderbelicht blijven.

De doelstelling van dit onderzoek is gericht op het peilen van de behoefte aan opvoedingsondersteuning van ouders van verschillende herkomst die hun tieners opvoeden in een grote stad. Hoe ervaren zij de opvoeding? Welke vragen hebben ze over de opvoeding van tieners, in hoeverre voelen zij zich ondersteund bij de opvoeding van hun kinderen, en hoe kunnen zij daarbij desgewenst extra ondersteund worden?

Het onderzoek was gericht op drie contexten waarbinnen de socialisatie van tieners gestalte krijgt:

- de opvoeding van tieners in het gezin;
- het opvoeden van tieners in een grote multiculturele stad;
- het sociale netwerk en het ondersteuningsaanbod waarop ouders bij de opvoeding van tieners een beroep kunnen doen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

De meeste ouders hechten veel belang aan een goede schoolopleiding voor hun kinderen. Niettemin blijken verschillende laagopgeleide Turkse en Marokkaanse ouders niet of nauwelijks te weten welk onderwijs hun tiener volgt.

Over de vrije tijd binnenshuis melden de meeste ouders dat hun kinderen veel internetten, maar dat zij niet precies weten wat zij daar zoal op doen; sommige allochtone ouders staan daarom huiverig tegenover internet.

Volgens veruit de meeste ouders is de vriendenkring van hun tieners etnisch gemengd, wat in hun ogen vanzelf spreekt vanwege de samenstelling van buurt en school. Zolang het om nette kinderen gaat hebben de ouders hier ook geen bezwaar tegen. Veel ouders zijn echter nogal beducht voor de invloed van verkeerde vrienden en houden tamelijk nauwgezet in de gaten met wie hun kinderen omgaan. Dit geldt het minst voor een deel van de Antilliaanse ouders, dat juist heel weinig toezicht op hun kinderen houdt. Een deel van de Marokkaanse en Turkse geniet weinig bewegingsvrijheid buitenshuis; vooral meisjes, maar ook enkele jongens.

Wat betreft communicatie met hun tieners en de omgang met regels, blijkt dat een deel van de allochtone ouders niet in discussie gaat en zich nogal strikt aan regels houdt. De meeste ouders vinden hoe dan ook dat zij veel geduld (moeten) hebben en veel met hun kinderen praten. Als meningsverschillen niet met praten kunnen worden opgelost, gebruiken alle ouders machtsmiddelen. Sommige autochtone en Turkse ouders vertellen ook wel eens een tik uit te delen, terwijl tamelijk veel Antilliaanse ouders refereren aan fysieke straf; regelmatig in nogal gewelddadige termen. Al bij al is de opvoedingsstijl in veruit de meeste gezinnen een mengeling van autoritaire en autoritatieve controle, waarbij autochtone ouders een sterke nadruk op overreding en onderhandeling leggen.

In (vrijwel) alle gezinnen zijn moeders het meest betrokken bij de kinderen en nemen zij het grootste deel van de taken op zich. In de autochtone gezinnen en in ongeveer de helft van de Marokkaanse en Turkse gezinnen dragen vaders zowel in ondersteunend als in controlerend opzicht bij aan de opvoeding van hun tieners. In de andere helft staan vaders meer op afstand van de kinderen. In vrijwel alle Antilliaanse gezinnen voert moeder de regie over huishouding en kinderen. De inbreng van vaders en medeopvoeders blijft veelal beperkt tot extra toezicht of advies. Opvallend is dat Antilliaanse ouders nogal wat onenigheid rapporteren wat niet bevorderlijk is voor het in gareel houden van hun tieners.

In sociaaleconomisch opzicht doen zich grote verschillen voor. In de allochtone gezinnen heeft ongeveer de helft van de vaders en tweederde van de moeders geen betaalde baan, terwijl in autochtone gezinnen alle mannen en vier vijfde van de vrouwen een betaalde baan hebben. Vooral Antilliaanse en Turkse ouders melden moeite te hebben om rond te komen en kunnen hun kinderen lang niet altijd bieden wat ze willen. Daarbij gaat het niet om luxe(re) zaken, maar ook om zorgen over schoolgeld en lidmaatschap van een (sport)vereniging.

De drugsproblematiek en aanverwante criminaliteit vinden de ouders de moeilijkste kant van het opvoeden in een grote stad, vanwege de aantrekkingskracht van geld. Daarnaast vinden veel ouders dat er een gebrek is aan georganiseerde activiteiten voor jongeren in hun buurt. Vooral voor tieners zou er een veel ruimer en betaalbaar aanbod moeten zijn.

De invloed van de bredere Nederlandse omgeving wordt door veel allochtone ouders als storend en negatief ervaren. Allereerst vinden de meeste allochtone ouders dat de vrijheid in Nederland veel te ruim bemeten is. Onder invloed van leeftijdgenoten en op school aangeleerde mondigheid verliezen tieners respect voor hun ouders. Een deel van de allochtone ouders reageert hierop door de waarden en normen van twee culturen zoveel mogelijk te combineren, waar anderen vasthouden aan hun eigen uitgangspunten. Een deel van de Antilliaanse ouders weet niet hoe de vrijheidsdrang van hun kinderen te beteugelen en laat ze begaan. Evenals veel Marokkaanse en Turkse ouders missen zij in Nederland de sociale controle die in hun herkomstgebied veel groter is. Daarnaast vertellen veel allochtone ouders dat zij en hun kinderen last hebben van discriminatie en zich niet welkom voelen in Nederland.

De allochtone ouders in het onderzoek lossen lastige onderwerpen en problemen zoveel mogelijk onderling en met hun kind zelf op, al dan niet in overleg met andere verwanten. Over het thema 'school' praten zij echter verreweg het meest met personen buiten het gezin. Daarbij valt op dat het informele netwerk van de allochtone ouders veel kleiner is dan dat van de autochtone ouders, die veel meer mensen hebben met wie zij over hun tiener praten. Daarentegen betrekken allochtone ouders hun oudere kinderen meer bij de opvoeding van jongere kinderen.

Het contact van ouders met school wisselt nogal en hangt mede samen met de leeftijd van kinderen en met de houding van school en ouders. Behalve enkele Turkse en Marokkaanse ouderparen bezoeken de ouders de ouderavonden over het algemeen en hebben zij daarnaast af en toe contact met een mentor of docent. Met name ouders die moeite hebben hun kinderen in het gareel te houden, vinden dat er op scholen te weinig aandacht wordt besteed aan (sturing van) het gedrag van kinderen en overleg daarover.

Met name autochtone en Antilliaanse ouders blijken (vrij) goed te weten waar ze eventueel met opvoedingsvragen terecht kunnen. Turkse en Marokkaanse ouders hebben hier duidelijk minder zicht op. De meeste autochtone en Marokkaanse ouders geven te kennen geen behoefte aan ondersteuning te hebben, terwijl die bij Turkse en Antilliaanse ouders duidelijk groter is. De drie belangrijkste zaken die zij noemen zijn: informatie over opvoeding in de puberteit, informatie over opvoeden in Nederland en deskundig advies over specifieke problemen.

34. Smit, Driessen & Doesborgh (2005) *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen en wensen van ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen en wensen van ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam.
Auteurs:	F. Smit, G. Driessen en J. Doesborgh
Jaar van uitgave:	2005
Plaats van uitgave:	Nijmegen: ITS
Onderzoeksgroep:	KUN, ITS
Kader project:	Derde onderzoek van een reeks. Het eerste onderzoek was een literatuurstudie naar verschillen en veranderingen in het functioneren van de pedagogische functie van het onderwijs; het tweede een 'Policy Delphi'-onderzoek onder internationale experts op het terrein van de pedagogische relatie ouders, school/schoolbestuur. Beide studies zijn gebundeld in: Smit, F. & Driessen, G. (2002). <i>Allochtone ouders en de pedagogische functie van de basisschool</i> . Nijmegen: ITS.
Financier/opdrachtgever:	Dienst Stedelijk Onderwijs (DSO) Rotterdam

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief onderzoek.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

999 ouders van leerlingen in het basisonderwijs, waarvan tenminste één van de ouders geboren is in: Turkije (100), Marokko (101), Nederland (100), Suriname (100), Antillen (101), Kaapverdië (100), Pakistan (100), voormalig-Joegoslavië (101), Somalië (100), Rusland (96). 73% van de ondervraagden bestaat uit vrouwen: bij Marokkanen en Turken ligt het percentage nog hoger (rond 90%). De gemiddelde leeftijd is 36 jaar. Dit is bij de Turken, Antillianen en Kaapverdianen wat hoger dan landelijk het geval is. De allochtone ouders zijn buiten Nederland geboren en zijn gemiddeld 15 jaar in Nederland. De Antillianen, Joegoslaven, Somaliërs en Russen verblijven relatief het kortst in Nederland: gemiddeld 10 jaar. Vergeleken met demografische gegevens omtrent deze bevolkingsgroepen op stedelijke niveau (Minderhedenmonitor Rotterdam 2000) valt de onderzoeksgroep representatief te noemen, afgezien van de oververtegenwoordiging van vrouwen in het onderzoek. De Marokkaanse ouders in het onderzoek zijn het laagst opgeleid; 70% heeft maximaal een vmbo opleiding afgerond. Dat geldt ook voor Antilliaanse ouders, maar bij Marokkaanse ouders gaat het veel vaker om ouders die maximaal hbo hebben afgerond (44% tegen 12% bij Antillianen). Turkse ouders zijn beduidend hoger opgeleid dan Marokkaanse ouders; dit lijkt niet in overeenstemming met het landelijke beeld. Russische ouders zijn het hoogst opgeleid (twee derde hbo/wo). Alleen autochtone ouders komen bij hen in de buurt wat opleidingsniveau betreft.

Selectie/werving

Met medewerking van lokale migrantenorganisaties zijn per bevolkingsgroep circa 100 ouders geworven via hun eigen netwerk en de sneeuwbal-methode. Daarnaast zijn ouders via basisscholen en andere organisaties geworven. De interviews zijn afgenomen door tweetalige interviewers.

Methode

Voor het onderzoek is op basis van literatuurstudie een vragenlijst geconstrueerd met als onderwerpen: achtergrondprofielen en schoolkeuzemotieven van ouders, visie ouders op contacten met school, visie ouders op partnerschap. Deze is mondeling afgenomen. De data zijn geanalyseerd in SPSS.

Met behulp van variantie-analyses en co-variantie-analyses is onderzocht:

- in hoeverre de groepen ouders van elkaar verschillen in kenmerken, houdingen en meningen;
- in hoeverre verschillen in houdingen en meningen tussen groepen verklaard zouden kunnen worden uit groepskenmerken;
- in hoeverre belangrijke achtergrondkenmerken samenhangen met belangrijke houdingen/meningen.

Jaar dataverzameling: 2003.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Tot nu toe hebben onderzoeken in Rotterdam naar de relatie tussen allochtone ouders en basisschool vooral betrekking gehad op de tevredenheid van 'oudkomers'. Voor deze groepen bestaat inmiddels een beeld van hun houding ten aanzien van het onderwijs. Voor de nieuwe etnische groepen, die overwegend vallen onder de categorie 'overige niet/Westerse landen' is dit niet het geval. De vragen van het onderzoek hebben betrekking op het verkrijgen van inzicht in het (beïnvloeden van) verschillen van de opvoedingsverantwoordelijkheid tussen thuis en school in verschillende nationale contexten en de daarmee gepaard gaande (gewenste) veranderingsprocessen in opvoedings- en onderwijspraktijken.

1. Wat zijn de ideeën, wensen en verwachtingen van nieuwe groepen allochtone ouders en autochtone ouders ten aanzien van de pedagogische en socialiserende functie van de thuissituatie en het basisonderwijs in Rotterdam?
2. Komt het educatief aanbod voor allochtonen in Rotterdam overeen met de verwachtingen van groepen allochtone ouders?

Doelstelling

Op lokaal niveau een betere pedagogische afstemming bereiken tussen de diverse thuismilieus en het (basis)onderwijs in Rotterdam.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Opvoedingsdoelen

Er is gevraagd naar het belang van de volgende opvoedingsdoelen:

Verantwoordelijkheid dragen; Rekening houden met anderen; Goede prestaties leveren op school; Eigen mening ontwikkelen; Aan geloofsvoorschriften houden; Eerlijkheid; Op het rechte pad blijven; Gelijkwaardigheid van man en vrouw.

Daarbij is steeds gevraagd naar het belang dat de ouders deze doelen in de eigen opvoedingswijze toekennen ('thuis') en wat van school wordt verwacht.

Vooral ten aanzien van geloofsvoorschriften en goede schoolprestaties doen zich (grote) verschillen voor. Vooral Marokkanen en Pakistanen hechten (zeer) veel waarde aan geloofsvoorschriften. Kaapverdianen, Surinamers en Pakistanen zijn het meest prestatiegericht. In vergelijking met de andere groepen vinden Somalische en Joegoslavische ouders de doelen 'op het rechte pad blijven', 'rekening houden met anderen' en 'goede prestaties' duidelijk minder belangrijk. Voor hen zijn eerlijkheid en verantwoordelijkheid belangrijkere waarden.

Opmerkelijk is de bevinding dat een groot deel van de Turken en Pakistani evenals Antillianen en Kaapverdianen een groot belang zeggen toe te kennen aan opvoeding in de gelijkwaardigheid van man en vrouw (70-80%), tegenover 56% van de Nederlandse ouders.

De overgrote meerderheid van de ouders wil graag geïnformeerd worden over de leerprestaties en het welbevinden van hun kind. Vragen van allochtone ouders zijn gericht op de aard en frequentie en het verbeteren van het contact met de school, terwijl autochtone ouders meer geïnteresseerd zijn in de organisatie en het beleid van de school en specifieke problemen met kinderen. Een kwart van de ouders ervaart problemen in contacten met leerkrachten en school, veroorzaakt door verschillen in opvattingen over opvoeding tussen henzelf en de leerkracht. Met name Somalische ouders vinden dat leerkrachten te weinig aandacht hebben voor hun specifieke wensen en zich niet aan afspraken houden. Ouders die problemen ervaren in contacten, vinden dat het onderwijzend personeel beter naar hen moet luisteren en dat er ook beter met hen gecommuniceerd moet worden.

De grote meerderheid van de ouders geeft - ondanks hun kritiek - goede rapportcijfers voor de contacten met klasseleerkracht, schoolleiding, zichzelf als opvoeder en de relatie met kind. Een ruime meerderheid van de ouders is ontevreden over het meepraten over normen en waarden, het invloed kunnen uitoefenen op opvoedingsideeën van de school en de mate waarin de leerkracht aandacht besteedt aan het geloof. Een klein deel van de ouders heeft ook geen idee van wat er gebeurt op school.

Met name Turkse, Antilliaanse en Somalische ouders ervaren problemen in de communicatie met school. Somalische ouders vinden het een doorn in het oog dat onaangepast gedrag niet wordt aangepakt. De aanstelling van een 'contact'-ouder zou volgens hen een stap in de goede richting zijn. Allochtone ouders verschillen van mening met de Nederlandse ouders over de didactische aanpak van de basisschool waarbij leerlingen relatief veel vrijheid hebben om hun eigen leerproces vorm te geven. Allochtone ouders zouden willen dat er meer traditioneel wordt lesgegeven en opgevoed, omdat ze vinden dat hun kinderen zich dan beter kunnen ontwikkelen.

35. Stevens (2004) Mental health in Moroccan youth in the Netherlands.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Mental health in Moroccan youth in the Netherlands.
Auteurs:	Dr. Gonneke Stevens
Jaar van uitgave:	2004
Plaats van uitgave:	Utrecht, z.u. (proefschrift)
Onderzoeksinstelling:	Universiteit Utrecht
Kader project:	NWO/Nederlandse Pluriforme en Multiculturele Samenleving
Financier/opdrachtgever:	NWO

Gerelateerde artikelen waarin over het onderzoek is gepubliceerd:

- Stevens, G.W.J.M., Vollebergh, W.A.M., Pels, T. & Crijnen, A.A.M. (2007). Problem behavior and acculturation in Moroccan immigrant adolescents in the Netherlands: Effects of gender and parent-child conflict. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38, 310-317.
- Stevens, G.W.J.M., Vollebergh, W.A.M., Pels, T.V.M., & Crijnen, A.A.M. (2006). Parenting and internalizing and externalizing problems in Moroccan immigrant youth in the Netherlands [Online First article]. *Journal of youth and adolescence*. Gevonden 12 september, 2006, op <http://www.springerlink.com/content/>
- Stevens, G.W.J.M., Vollebergh, W.A.M., Pels, T. & Crijnen, A.A.M. (2005). Predicting externalizing problems in Moroccan immigrant adolescents in the Netherlands. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 40, 571-579.
- Stevens, G.W.J.M., Vollebergh, W.A.M., Pels, T. & Crijnen, A.A.M. (2005). Predicting internalizing problems in Moroccan immigrant adolescents in the Netherlands. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 40, 1003-1011.
- Stevens, G., Pels, T., Vollebergh, W. & Crijnen, A. (2004). Patterns of psychological acculturation in adult and adolescent Moroccan immigrants living in The Netherlands. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(6), 689-704.
- Stevens, G. W. J. M., Pels, T., Bengi-Arslan, L., Verhulst, F. C., Vollebergh, W. A. M., & Crijnen, A. A. M. (2003). Parent, teacher and self reported problem behavior in The Netherlands: comparing Moroccan immigrant with Dutch and with Turkish immigrant children and adolescents. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38(10), 576-585.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief steekproefonderzoek.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Uit de gemeenteregisters van Den Haag en Rotterdam werd een aselechte steekproef getrokken van 1127 kinderen in de leeftijd van 4 tot 18 jaar, waarvan tenminste een van de ouders geboren is in Marokko. In de studie participeerden 819 ouders van deze kinderen, 376 adolescenten uit de betrokken gezinnen en 541 leerkrachten.

In 57% van de gezinnen hebben beide ouders ten hoogste basisonderwijs gevolgd; in 54% van de gezinnen hebben beide ouders geen baan en van de werkenden had 59% een laag functieniveau.

Selectie/werving: De ouders en adolescenten in de steekproef kregen een introductiebrief (Nederlands/Arabisch) over het doel van het onderzoek. Een à twee weken daarna bezocht een

getrainde Marokkaanse interviewer het gezin thuis. Als de ouders niet thuis waren volgde tenminste één bezoek buiten werkuren om ondervertegenwoordiging van gezinnen met twee werkende ouders te voorkomen. De interviewer gaf de vragenlijst aan de ouder, las de vragen voor en vulde de antwoorden in. Na het interview werd de ouders toestemming gevraagd om hun 11-18-jarige kind te interviewen. Bij toestemming werd het betreffende kind gevraagd om te participeren. De adolescent vulde zelf de probleemvragenlijst in en werd over de andere onderwerpen eveneens geïnterviewd. Vervolgens werd aan de ouders en adolescenten toestemming gevraagd om de vragenlijst aan de leerkrachten te sturen. Leerkrachten die niet reageerden kregen een herinnering en werden daarna zonnodig nog gebeld.

Method

Om het probleemgedrag van de kinderen in kaart te brengen werd gebruik gemaakt van de Child behaviour Checklist 4-18 (CBCL), Youth Self-Report (YSR) en Teacher's Report Form (TRF). Van de CBCL was een vertaling in het Marokkaans-Arabisch beschikbaar, evenals een fonetische vertaling van sleutelwoorden in het Berbers voor het geval vertaling tijdens afname in deze (ongeschreven) taal nodig was. Om een betrouwbare vertaling te garanderen was de betekenis van de CBCL items tevoren grondig uitgelegd aan de interviewers. Daarnaast werden de volgende instrumenten gebruikt: de Psychologische Acculturatie Schaal (PAS), schalen voor acculturatie op gedragsniveau en voor etnische en religieuze identificatie, de Parent-Adolescent Conflict List en een schaal voor het meten van conflicten tussen ouders, de Nijmeegse Vragenlijst voor de Opvoedingssituatie (NVOS), schalen voor affectie, monitoring en communicatie in het gezin, de Social Support Scale for Children, schalen voor meting van schoolproblemen en verveling bij kinderen en door ouders/kinderen gepercipieerde discriminatie.

Jaar dataverzameling: 2001-2002.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Marokkaanse jeugdigen lijken een relatief hoog risico te lopen op emotionele problemen en gedragsproblemen, omdat zij zijn oververtegenwoordigd in de populatie jeugdige delinquenten en steeds vaker een beroep doen op de Jeugdhulpverlening. Bovendien worden Marokkaanse jeugdigen mogelijk geconfronteerd met verschillende migratiegebonden en culturele risicofactoren.

Doelstellingen

Het doel van deze studie was het verkrijgen van inzicht in:

1. De prevalentie van emotionele problemen en gedragsproblemen bij Marokkaanse jeugdigen in Nederland en dit te vergelijken met de prevalentie van emotionele problemen en gedragsproblemen bij Turkse en Nederlandse jeugdigen.
2. Psychologische acculturatie patronen bij Marokkaanse jongeren en volwassenen.
3. De factoren die samenhangen met emotionele problemen en gedragsproblemen bij Marokkaanse jeugdigen.
 - a. De relatie tussen acculturatie en emotionele problemen en gedragsproblemen bij Marokkaanse adolescenten.
 - b. De relatie tussen opvoeding en emotionele problemen en gedragsproblemen bij Marokkaanse kinderen en adolescenten.
 - c. Andere factoren die samenhangen met emotionele problemen en gedragsproblemen bij Marokkaanse adolescenten.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

De verwachting dat Marokkaanse jeugdigen een verhoogde kans lopen op emotionele problemen en op gedragsproblemen werd slechts gedeeltelijk bevestigd. Niveaus van emotionele problemen waren vergelijkbaar of lager dan bij Nederlandse en Turkse jeugdigen. Bovendien rapporteerden alleen leerkrachten een hoog niveau van gedragsproblemen bij Marokkaanse scholieren. Marokkaanse ouders rapporteerden evenveel gedragsproblemen als Nederlandse ouders, terwijl Marokkaanse jongeren minder gedragsproblemen rapporteerden dan Nederlandse en Turkse jongeren. Er is meer onderzoek nodig om deze discrepantie in gerapporteerd niveau van gedragsproblemen te kunnen verklaren.

Acculturatie, conflicten met ouders en probleemgedrag

In een van de hoofdstukken wordt nagegaan of en welke verbanden er zijn tussen acculturatie en emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse adolescenten. Er werd een seksespecifiek verband gevonden. Meisjes met een ambivalent acculturatie patroon (die zich noch met Nederland(ers) noch met Marokko/Marokkanen sterk verbonden voelen) vertoonden aanzienlijk meer emotionele en gedragsproblemen dan geïntegreerde meisjes (die zich verbonden voelen met zowel Nederland(ers) als Marokko/Marokkanen) of gesepareerde meisjes (die zich sterk verbonden voelen met Marokko/Marokkanen maar niet met Nederland(ers)). Voor jongens werd geen verband gevonden tussen acculturatie en probleemgedrag. Deze relatie werd gedeeltelijk verklaard door de hoeveelheid conflicten tussen ambivalent geaccultureerde meisjes en hun ouders. Het feit dat alleen voor meisjes een verband werd gevonden tussen acculturatie en probleemgedrag werd als volgt verklaard: een ambivalente acculturatie strategie zal bij meisjes eerder tot problemen met hun ouders leiden dan bij jongens, omdat het nemen van afstand van de Marokkaanse cultuur eerder opvalt bij Marokkaanse meisjes dan bij jongens (meisjes zijn meer gebonden aan allerlei culturele regels en verblijven veel vaker thuis). Jongeren die vaker conflicten hebben met hun ouders, vertonen tevens meer probleemgedrag.

Relatie tussen opvoeding en probleemgedrag

De relatie tussen opvoeding en probleemgedrag bij Marokkaanse kinderen en jongeren bleek vergelijkbaar met gevonden relaties in westerse populaties: Marokkaanse kinderen en jongeren van wie ouders regelmatig affectie toonden, hadden relatief weinig emotionele problemen en gedragsproblemen. Kinderen en jongeren die veel gestraft werden, vertoonden veel emotionele en gedragsproblemen. Jongeren van wie ouders regelmatig toezicht hielden op hun kind, hadden relatief weinig gedragsproblemen. In het algemeen geldt dat wanneer een bepaald niveau van adequate opvoeding was bereikt, er geen effect van opvoeding op probleemgedrag meer werd gevonden: adolescenten van wie ouders een gemiddeld of hoog niveau van affectie lieten zien, hadden een vergelijkbaar niveau van probleemgedrag. Ook werden sekse en leeftijdsverschillen gevonden in de opvoeding van Marokkaanse ouders. Adolescenten in de leeftijd van 11-18 werden opgevoed met aanzienlijk minder affectie, responsiviteit, inductie, straf en toezicht en met meer autonomie dan kinderen in de leeftijd van 6-10. Marokkaanse meisjes in de leeftijd van 11-18 werden opgevoed met meer affectie, responsiviteit en toezicht dan Marokkaanse jongens in dezelfde leeftijd. Het voorafgaande maakt duidelijk, dat Marokkaanse jongens in de leeftijd van 11-18 opgroeien met de minste steun en toezicht.

Opvoeding en andere predictoren van gedrags- en emotionele problemen

Onderscheid is gemaakt tussen een kind, proximale familie, ouder, contextuele familie, globale familie, school/vrienden en migratie factor. Allereerst vertoonden jongens meer gedragsproblemen dan meisjes en werd een aanzienlijke comorbiditeit gevonden tussen emotionele problemen en gedragsproblemen. Jongeren die regelmatig omgingen met deviante vrienden, vaak rondhingen op straat en schoolproblemen hadden, liepen een verhoogd risico op gedragsproblemen. Conflicten binnen het gezin, tussen ouders en vooral tussen ouders en kinderen, ouderlijke toezicht en steun waren sterk gerelateerd aan gedragsproblemen. Tenslotte vertoonden jongeren die veel discrimina-

tie ervoeren een hoog niveau van gedragsproblemen en jongeren die zich in hoge mate identificeerden met het moslim geloof een laag niveau van gedragsproblemen.

Jongeren die chronische lichamelijke problemen hadden en die zich regelmatig verveelden, liepen een verhoogd risico op emotionele problemen. Daarnaast werd een verband gevonden tussen emotionele problemen van de adolescent en ouderlijke steun, conflicten tussen ouders en kind en onenigheid tussen ouders over de opvoeding. Tenslotte hadden jongeren die veel discriminatie ervoeren een hoog niveau van emotionele problemen.

36. **Vedder, Boekaerts en Seegers (2005) Perceived social support and well being in school: the role of student's ethnicity.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Perceived social support and well being in school: the role of student's ethnicity.
Auteurs:	Paul Vedder, Monique Boekaerts en Gerard Seegers
Jaar van uitgave:	2005
Tijdschrift:	Journal of Youth and Adolescence, Vol.34, No.3, June 2005, pp.269-278.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Eenmalig kwantitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Aan dit onderzoek deden 413 10 tot 13-jarigen mee, die op 27 verschillende scholen door heel Nederland zitten en van lage sociaaleconomische afkomst zijn. Hun etnische achtergrond wordt bepaald door het geboorteland van de ouders: 172 respondenten zijn van Marokkaans of Turkse afkomst, 245 jongeren hebben Nederlandse ouders. De data van Turken en Marokkanen zijn samen genomen.

Selectie/werving

Scholen zijn willekeurig gekozen uit een lijst met scholen die meededen aan een speciaal programma voor achtergestelde leerlingen. Op deze scholen zitten veel Marokkanen en Turken.

Methode

Schriftelijke vragenlijsten met gesloten vragen. Instrumenten die gebruikt werden waren: 'The school Attitude Scale', 'The perceived Need of Support Questionnaire', waarbij leerlingen zelf moesten rapporteren in welke mate zij zelf vonden dat zij steun nodig hadden op een schaal van vier en 'The student Perceived Availability of Social Support Questionnaire' (SPASSQ) waarbij leerlingen konden aankruisen van wie en in welke mate zij steun ontvingen, in verschillende situaties. De gegevens uit de vragenlijsten werden door ouderejaars leerlingen verzameld en verwerkt. Die taak was onderdeel van hun curriculum

Jaar dataverzameling: Onbekend.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

The first question is whether Dutch and immigrant young adolescents have different perceptions of parents, teachers and classmates as providers of social support in the context of school. The second question is whether perceived availability of support affects well-being in the classroom in a similar way for Dutch and immigrant youngsters.

Doelstelling

The goal of the study is to contribute to the knowledge needed for creating learning environments that support student's well being. In order to achieve this it is essential that researchers gain insight into the relationship between the desired and the perceived availability of instructional and emotional support from different agents and whether this relationship is similar for ethnic or cultural groups.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Nederlandse leerlingen rapporteren meer steun, zowel instructief als emotioneel, van ouders dan de kinderen van immigranten. Marokkaanse en Turkse leerlingen ervaren de docent als belangrijkste bron van steun op zowel emotioneel als instructief vlak. Nederlandse leerlingen rekenen vooral op instructieve steun van ouders wanneer zij problemen hebben bij het leren, terwijl kinderen van immigranten meer afhankelijk zijn van de hulp van de docent.

Nederlandse leerlingen leggen sneller de link tussen problemen op school en instructieve steun van de ouders dan Turkse en Marokkaanse. De laatste groep geeft aan dat er geen verband is tussen de mate van steun die zij van hun ouders ontvangen en problemen die zij met leren ondervinden.

37. **Veen (1999) Stappen op weg naar onderwijsondersteuning. Deel 1a: Antilliaanse en Arubaanse ouders in Rotterdam over de relatie tussen ouders en basisschool.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Stappen op weg naar onderwijsondersteuning. Deel 1a: Antilliaanse en Arubaanse ouders in Rotterdam over de relatie tussen ouders en basisschool.
Auteur:	A. Veen
Jaar van uitgave:	1999
Plaats van uitgave:	Amsterdam:SCO-Kohnstamm Instituut
Onderzoeksgroep:	Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut, Faculteit der Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen, UVA.
Kader project:	Het onderzoek is een aanvulling op eerder onderzoek onder migrantenouders in Rotterdam (Veen en Van Erp, 1995).
Financier/opdrachtgever:	Rotterdam : Stedelijk Bureau FAO (Fonds Achterstandsbestrijding Onderwijs)

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwalitatief, eenmalig.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

30 Antilliaanse ouders (waaronder een vader) met één of meer kinderen op de basisschool in Rotterdam. De meeste moeders in het onderzoek zijn alleenstaand. Een derde heeft maximaal een paar jaar lbo zonder diploma, een derde lbo met diploma, de rest heeft mavo. De etnische herkomst is vastgesteld aan de hand van zelfidentificatie.

Selectie/werving

De deelnemers zijn geworven via Antilliaanse zelforganisaties en het netwerk van de Antilliaanse interviewster, die de interviews in het Papiamentu en Nederlands heeft afgenomen. Het onderzoek beoogt niet representatief te zijn.

Methode

Er is een interviewleidraad gebruikt bestaande uit bestaande uit achtergrondkenmerken (seks, etniciteit, opleidingsniveau en kindertal), en 10 open en 10 gesloten vragen, die bij een eerder onderzoek naar de relatie ouders-school is ontwikkeld. De meeste interviews (21) werden telefonisch afgenomen, de rest bij de deelnemers thuis.

Jaar dataverzameling: 1997.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Wat verwachten ouders van scholen? Wat voor soort relatie tussen ouders en school wensen ze? Wat missen ze? Wat willen en verwachten ze niet? Wat vinden ze onaangenaam?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

De meeste ouders zijn in het algemeen tevreden over de manier waarop de school met hun kind en met henzelf omgaat. Veel ouders hechten vooral belang aan zorg en aandacht voor de kinderen en dat de school de ontwikkeling van de kinderen volgt. De ouders vinden het belangrijk dat de school moeite doet om contact met de ouders te hebben om te overleggen over hun kind. Goed met de ouders omgaan betekent voor veel ouders vooral dat de school hen respecteert en dat de school open is voor de ouders (je door de sfeer welkom voelen).

Anders dan in het eerdere onderzoek is de ouders gevraagd naar de mate van contact met school. Bijna tweederde van de ouders komt regelmatig op school, meestal om de kinderen te halen of te brengen. Een derde van de ouders is al langere tijd (circa twee maanden) niet op school geweest, want hun kinderen zijn oud genoeg om zelf naar school te gaan. Tweederde van de ouders heeft geen zin om op de school van hun kind iets te willen doen, veelal omdat ze het te druk hebben. Enkele moeders zijn wel bij schoolactiviteiten betrokken, terwijl zeven ouders best zouden willen, maar niet weten hoe dat aan te pakken (nooit gevraagd).

Over de omgang met kinderen op school hebben meerdere moeders klachten, onder meer over pesterijen van andere kinderen en incidenten met leerkrachten.

Voorts voelen de moeders zich lang niet altijd serieus genomen door school. Nogal wat moeders hebben het gevoel dat de school negatief oordeelt over hun gezinssituatie. Ook is een aantal van hen van mening dat de school zich teveel met de gezinssituatie bemoeit, m.n. naar de rol van de vader te vragen. Zij ervaren dat als 'betweterige, betuttelende Hollandse nieuwsgierigheid', waar ze niet van gediend zijn. Problemen die te maken hebben met een verschil in opvatting tussen ouders en school over opvoeding worden door de ouders nauwelijks naar voren gebracht. Doordat veel moeders naast de zorg voor de kinderen zelf werken en/of combineren met het volgen van een opleiding, ontbreekt hen lang niet altijd de tijd om rustig thuis iets met de kinderen te doen, terwijl vader vaak niet aanwezig is. Toch komen de meesten wel toe aan het doen van voorlezen, helpen met lezen en schrijven, kleuren, spelletjes e.d.

Op de vraag wat de school meer, minder of anders zou moeten doen brengen de ouders vooral praktische zaken naar voren.

38. Veen, van der (2001) *Successful Turkish and Moroccan Students in the Netherlands*.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	The parents of successful secondary school students of Turkish and Moroccan background in the Netherlands: Parenting practices and the relationship with parents.
Auteurs:	I. Van der Veen; G.Wim Meijnen
Jaar van uitgave:	2002
Plaats van uitgave:	In: Social behaviour and personality : an international journal, 30 , afl. 3, pag. 303-x
Onderzoeksgroep:	SCO Kohnstamm Instituut, Faculty of Social and Behavioural Science, UVA Amsterdam.
Kader project:	De gegevens uit het gebruikte bestand (cohort 1992-8) zijn afkomstig van de studie 'OVB-doelgroep leerlingen in het voortgezet onderwijs, deel 2: de onderwijspositie van cohort 92-8.' (De Wit, Suhre & Mulder, 1996) en werden verzameld in opdracht van de Nederlandse regering met als doel het onderwijsachterstandsbeleid te evalueren.

Proefschrift

- Veen, I. van der (2001). *Successful Turkish and Moroccan Students in the Netherlands*. Leuven/Apeldoorn: Garant. (in de tekst samengevat waar aanvullend op artikel)
- Veen, I. van der (2003). Parent's Education and their Encouragement of Successful Secondary School Students from Ethnic Minorities in the Netherlands. In: *Social Psychology of Education*, vol. 6, afl. 3, pag. 233-250 (onderaan kort op ingegaan)

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief, longitudinaal.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

In totaal namen 106 17-jarige leerlingen deel: 49 succesvolle Marokkaanse/Turkse leerlingen (31 Turks en 18 Marokkaans) en 20 succesvolle Nederlandse leerlingen; tegen 27 minder succesvolle Marokkaanse/Turkse leerlingen (12 Turks, 15 Marokkaans) en 10 minder succesvolle Nederlandse leerlingen. 44% van de leerlingen was man en 56% vrouw. Succesvolle leerlingen volgen een vorm van onderwijs (havo, vwo) waarmee zij kans hebben op doorstroming naar een tertiaire onderwijsvorm. Onder minder succesvolle leerlingen worden leerlingen verstaan die aan beroepsonderwijs (mavo, vbo) deelnemen.

De meeste leerlingen zijn in Nederland geboren, een klein deel is als baby of basisscholier geïmmigreerd. De etnische achtergrond van de respondenten werd vastgesteld aan de hand van het geboorteland van hun vader. Daarnaast hebben de ouders van de leerlingen een vragenlijst ingevuld, mn over achtergrondkenmerken en cultureel kapitaal.

Selectie/werving

Er is gebruik gemaakt van een bestaand databestand (het zogenoemde 1992-8 cohort uit de OVB doelgroepen studie; dit zijn voor die studie geselecteerde leerlingen die in 1992 groep 8 bezochten en zijn opgenomen in het onderzoek). Een deel van deze leerlingen is gevolgd in het voortgezet onderwijs. In totaal gaat het om 5700 leerlingen. Onder hen zijn, 2 jaar na vertrek uit het basisonderwijs, leerlingen van Marokkaanse en Turkse herkomst getraceerd met een lagere sociaal-

economische achtergrond (volgens gegevens van de school), waarvan een deel succesvol en een deel minder succesvol. Zij zijn benaderd voor interviews. Ter vergelijking is at random een steekproef van 70 succesvolle en 50 minder succesvolle (autochtoon) Nederlandse leerlingen met een lagere sociaaleconomische achtergrond (idem) getrokken. Om redenen van privacy werden zij benaderd na instemming van de school en de leerlingen zelf. Van de benaderde leerlingen hebben er 106 deelgenomen (respons 30%).

Method

De leerlingen zijn geïnterviewd met behulp van een vragenlijst die bestond uit gesloten vragen en open vragen, waarvan alleen de gesloten vragen voor het artikel zijn gebruikt. De kwaliteit van de relatie met beide ouders is afgemeten aan de band met de ouders, waarvoor twee schalen werden gebruikt (Armand and Greenberg, 1987 en VHOL van Dekovic en Noom, 1996). De aard van de opvoeding werd vastgesteld met behulp van vijf schalen met betrekking tot de opvoedingsdimensies: ondersteuning (responsiviteit) en controle (autoritatieve controle via de mate van autonomie en autoritaire controle via de mate van conformisme en striktheid van ouders). Ouderlijke controle werd daarnaast afgemeten aan monitoring (schaal Brown et al., 1993). De schalen zijn afgenomen bij de scholieren; zij hebben gerapporteerd over de opvoeding van en relatie met hun beide ouders afzonderlijk. Ouders vulden een vragenlijst in (of deze werd afgenomen door hun zoon/dochter) over achtergrondkenmerken. De resultaten zijn geanalyseerd aan de hand van een logistische regressie-analyse in SPSS. In de studie worden 'succesvolle' en 'minder succesvolle' leerlingen met een Marokkaanse, Nederlandse en Turkse achtergrond vergeleken, die allen een lagere sociaaleconomische achtergrond gemeen hebben.

Jaar dataverzameling 1992-1998

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

- Wat is het verschil in de manier van opvoeding en de kwaliteit van de relatie met hun ouders tussen succesvolle leerlingen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond en succesvolle leerlingen met een (autochtoon) Nederlandse achtergrond?
- In welke mate kan het succes van succesvolle leerlingen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond worden verklaard uit hun opvoeding en de kwaliteit van de relatie met hun ouders? Welke verschillen zijn er in dit opzicht tussen leerlingen met een (autochtoon) Nederlandse achtergrond en leerlingen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Verwacht werd o.a. dat een goede band met de ouders, een ondersteunende en autoritatieve opvoeding zouden samenhangen met groter schoolsucces. Het onderzoek laat zien dat succesvolle Marokkaanse/Turkse leerlingen een minder goede band met hun ouders hebben dan succesvolle Nederlandse leerlingen en ook dan minder succesvolle leeftijdgenoten met dezelfde etnische achtergrond. De gehechtheid aan de ouders is ook minder in de succesvolle mar/Tur groep dan onder de succesvolle Nederlandse scholieren maar verschilt niet tussen succesvolle en minder succesvolle Marokkanen en Turken. De responsiviteit van de ouders van succesvolle Mar/Tur leerlingen is juist groter dan die van Nederlandse ouders van succesvolle leerlingen. In dit opzicht werden geen verschillen gevonden tussen succesvolle en minder succesvolle Marokkaanse/Turkse groep leerlingen. Turkse/Marokkaanse moeders van succesvolle leerlingen zijn responsiever dan vaders; bij minder succesvollen was in dit opzicht minder verschil.

Uit kwalitatieve gegevens (gerapporteerd in het proefschrift) bleek dat succesvolle Marokkaanse/Turkse leerlingen verder afstaan van hun ouders dan Nederlandse succesvolle studenten; ze zeggen vaker niet op hen te lijken en zijn vastbesloten om echt een hoog onderwijsniveau te behalen. Overigens lijken ook minder succesvolle leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst blijkens het proefschrift niet op hun ouders (naar eigen zeggen). Bij Marokkaanse scholieren geldt zelfs dat de minder succesvollen rapporteren het meest te verschillen van hun ouders (proefschrift).

De verklaring die door de onderzoekers in het artikel wordt gegeven voor de minder goede band en minder goede gehechtheid in de subgroep Turkse en Marokkaanse succesvollen in vergelijking met autochtone succesvollen is dat de ouders van deze leerlingen een veel lager onderwijsniveau hebben dan die van autochtone leerlingen, en daardoor verder van hen afstaan. Turkse en Marokkaanse ouders van succesvolle leerlingen zijn overigens meer dan autochtone ouders van succesvolle leerlingen gericht op maatschappelijk succes (proefschrift). En ouders van succesvollen zijn gemiddeld wel iets hoger opgeleid dan ouders van niet-succesvollen (proefschrift).

De resultaten van het onderzoek bevestigen die van andere onderzoeken naar opvoeding in Marokkaanse en Turkse gezinnen namelijk dat Marokkaanse/Turkse ouders een meer autoritaire opvoedingsstijl hanteren dan Nederlandse ouders. Dit geldt het meest voor ouders van minder succesvolle Marokkaanse/Turkse leerlingen, maar de verschillen zijn niet groot (en niet significant). De bevindingen impliceren dat een autoritaire opvoedingsstijl schoolsucces negatief kan beïnvloeden.

Samenvatting artikel Parent's Education and their Encouragement of Successful Secondary School Students from Ethnic Minorities in the Netherlands.

Gemiddeld zijn Turkse en Marokkaanse ouders minder opgeleid dan autochtone ouders met een lage SES. Maar binnen de groep doen zich verschillen voor (deels al genoemd in bovenstaande): vergeleken met minder succesvolle Marokkaanse/Turkse scholieren hebben de ouders van succesvolle Marokkaanse/Turkse scholieren een significant hoger onderwijsniveau en heerst er bij hen thuis een intellectueel meer stimulerend klimaat. Ook hebben Marokkaanse/Turkse ouders van succesvolle scholieren hogere verwachtingen van hun kinderen en bieden zij hen meer ondersteuning dan Marokkaanse/Turkse ouders van minder succesvollen. Wat betreft kennis van het Nederlandse onderwijssysteem verschillen ouders van succesvolle en minder succesvolle M/T leerlingen niet erg. Bij de Nederlandse studenten werden geen significante verschillen tussen succesvollen en minder succesvollen gevonden, al bieden ouders van succesvolle Nederlandse scholieren hun kinderen wel wat meer stimulans en ondersteuning dan ouders van minder succesvolle Nederlandse scholieren. Bij Marokkaanse/Turkse studenten blijkt een hoge mobiliteitsoriëntatie van hun ouders een belangrijke factor te vormen bij het behalen van succes.

39. **Wissink (2006) Parenting, friendship relations and adolescent functioning in different ethnic groups.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Parenting, friendship relations and adolescent functioning in different ethnic groups.
Auteur	Inge B. Wissink, M.Dekovic en A.M.Meijer
Jaar van uitgave:	2006
Plaats van uitgever:	SCO-Kohnstamm Instituut, Proefschriftenreeks
Onderzoeksgroep:	SCO-Kohnstammstituut
Kader project:	Promotieonderzoek
Financier/opdrachtgever:	SCO-Kohnstammstituut, ISED (Institute for the Study of Education and Human Development)

Gerelateerde artikelen

Wissink (2008) Opvoeding, vriendschapsrelaties en functioneren van adolescenten uit verschillende etnische groepen in: Kind en adolescent 29 (3) 147- 161.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Eenmalige kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

De doelgroep van het onderzoek bestond uit autochtoon Nederlandse, Turks-Nederlandse, Marokkaans- Nederlandse en Surinaams- Nederlandse 2-vbmo leerlingen van scholen uit de middelgrote tot grote Nederlandse steden. De onderzoeksgroep bestond uit 541 adolescenten: autochtoon- Nederlands (319), Turks- Nederlands (106), Marokkaans-Nederlands (83) en Surinaams-Nederlands (33). De respondenten zijn tussen de 12 en 16 jaar oud. De etnische achtergrond van de adolescent is afgeleid van zijn of haar geboorteland en het geboorteland van beide ouders. De meerderheid van de adolescenten is geboren in Nederland. Is één van de ouders afkomstig uit een ander land dan Nederland, dan wordt de adolescent onder het afkomstland van die ouder geplaatst. Daarnaast zijn gegevens van 175 ouders (90 moeders en 85 vaders) van adolescenten verzameld; 56 Nederlandse, 56 van Turkse afkomst en 63 van Marokkaanse afkomst.

Selectie/werving

Om samenhang tussen opleidingsniveau en etnische achtergrond van de adolescenten te vermijden zijn alleen vmbo-scholen benaderd. De scholen ontvingen een brief over het project en werden telefonisch benaderd om te informeren naar de bereidheid tot medewerking. Tien scholen uit Amersfoort, Eindhoven, Schiedam, Hilversum, Gouda, Helmond, Dordrecht en Amsterdam waren bereid om mee te werken. Op deze scholen was tussen de 10 en 45% van de leerlingen allochtoon. Ouders zijn benaderd via de scholen en migrantenorganisaties.

Methode

Vragenlijsten met meetinvariantie (er wordt rekening gehouden met de vraag of de betekenis van de concepten die worden gemeten wel dezelfde is voor de verschillende groepen). Gebruik wordt gemaakt van de nieuwe Parenting Behaviour Questionnaire (thema 1), waarin zes opvoedingsaspec-

ten worden gemeten, de Parenting Stress Index (thema 2), Network of Relationship Inventory (thema 3) en de Degree of Peer Activity List en Inventory of Parent and Peer Attachment (thema 4).

Jaar dataverzameling: 2002-2004.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag Fundamentele theorieën en wetenschappelijke inzichten op het gebied van opvoeding, vriendschapsrelaties en het functioneren van adolescenten zijn voornamelijk gebaseerd op onderzoek naar blanke adolescenten uit de middenklasse. Zijn de bevindingen van onderzoek naar deze autochtone groep te generaliseren naar allochtone groepen? Bestaan er verschillen tussen etnische groepen in de manier waarop adolescenten worden opgevoed, in de manier waarop zij hun vriendschapsrelaties ervaren, in het functioneren van de adolescenten en in de modellen die deze variabelen met elkaar in verband brengen?

- **Thema 1:** Ervaren autochtoon-Nederlandse, Turks-Nederlandse en Marokkaans- Nederlandse adolescenten verschillen in het opvoedingsgedrag van hun ouders?
- **Thema 2:** Bestaan er verschillen tussen etnische groepen in Nederland in het gebruik en de evaluatie van disciplineringsstrategieën van ouders? Kunnen verschillen in het gebruik van deze strategieën worden toegeschreven aan andere factoren dan etniciteit?
- **Thema 3:** Is er verschil in hoeveel adolescenten uit de drie groepen vertellen aan hun ouders (openheid), in de positieve kwaliteit van de relatie met de ouders (tevredenheid en intimiteit), en in de negatieve kwaliteit van de relatie met de ouders (conflicten en antagonisme).
- **Thema 4:** Bestaan er etnische verschillen en/of verschillen tussen jongens en meisjes in vriendschapsrelaties en in de modellen die de aspecten van deze relaties verbinden met het functioneren van de adolescent (zelfwaardering, agressief en delinquent gedrag).

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

In het algemeen kan gesteld worden dat de overeenkomsten tussen de etnische groepen de verschillen overheersen in de opvoeding, vriendschapsrelaties en het functioneren van adolescenten met een verschillende etnische achtergrond. De meest significante verschillen lijken betrekking te hebben op het opvoedingsgedrag van de ouders van allochtone adolescenten. Dit kan worden opgevat als teken dat verschillen tussen etnische groepen voornamelijk betrekking hebben op de oudere (opvoedende) generatie.

Thema 1: Adolescenten met verschillende etnische achtergronden ervaren de manier waarop zij worden opgevoed voor een groot deel gelijk. Ouders zijn warm, leggen veel uit, respecteren de autonomie van de adolescenten en straffen bijna nooit op een strenge manier. Verschil ligt in de mate van responsiviteit van de ouders. Autochtone adolescenten vinden hun ouders iets responsiever dan de andere groepen. Dit kan mogelijk verklaard worden door de grotere omvang van de Turkse en Marokkaanse gezinnen. Autochtone adolescenten ervaren hun opvoeding als minder strikt of streng dan de Marokkaanse en met name de Turkse adolescenten.

Tussen de subschalen voor Ouderlijke steun aan de ene kant en de subscala Discipline aan de andere kant bestaat een etnisch verschil in de interrelaties. In tegenstelling tot de Nederlandse en de Marokkaanse groep waar significant negatieve verbanden bestonden, ging in de Turkse groep meer discipline in de opvoeding niet gepaard met een minder warme en minder responsieve manier van opvoeden. Volgens Turkse adolescenten is het dus niet zo dat wanneer ouders autoritair controlerend zijn, dit vaak samengaat met minder ondersteuning, warmte en responsiviteit.

Thema 2: Etnische achtergrond blijkt een belangrijke factor in de bepaling van de disciplineringsstrategie. In het toepassen van indirecte externe disciplineringsstrategieën (de adolescent ernstig toespreken en straffen door privileges weg te nemen) en opvattingen daarover bestaan geen etnische verschillen. Turkse en Marokkaanse ouders zouden eerder de directe externe disciplineringsstrategie toepassen, waarbij het gedrag van de adolescent direct gecontroleerd wordt door dwang, dan Nederlandse ouders en beoordelen deze strategie positiever. Marokkaanse ouders passen minder snel een indirecte interne disciplineringsstrategie (controleren door interne motivatie) toe.

Thema 3: Autochtone adolescenten zien hun ouders als wat minder strikt, streng en autoritair dan de allochtone groepen. Er zijn geen etnische verschillen gevonden in delinquent gedrag, zelfwaardering, ervaren steun, autoritatieve controle, tevredenheid en intimiteit binnen de ouder-adolescent relatie. Opmerkelijk is dat er geen verschil wordt waargenomen in de openheid van de adolescenten naar hun ouders toe; vaak wordt aangenomen dat allochtone adolescenten binnens- en buitenshuis andere levens leiden en weinig vertellen aan hun ouders over hun leven buitenshuis. Dit lijkt geen juist beeld.

Voor alle groepen geldt dat een minder strenge, autoritaire opvoeding en een minder negatieve relatie met de ouders gepaard gaat met een hogere zelfwaardering van de adolescent. Een beperkte openheid van adolescenten en een negatievere ouder-adolescent relatie hangen in alle groepen samen met zelfgerapporteerd agressief en delinquent gedrag. Het belang van negatieve factoren (restrictieve controle en negatieve ouder-adolescent relatie) overheerst in de meeste gevallen het belang van positieve factoren als steun, autoritatieve controle en positieve ouder-adolescentrelatie. Negatieve factoren hebben dus meer invloed op probleemgedrag van adolescenten dan positieve factoren.

Thema 4: Wat betreft vriendschapsrelaties zijn verschillen tussen meisjes en jongens sterker dan de verschillen tussen de etnische groepen. Allochtone adolescenten rapporteren dat meer van hun vrienden deviant gedrag vertonen of hadden vertoond dan hun autochtone leeftijdsgenoten. Ongeacht etnische achtergrond geldt dat de omgang met deviante vrienden samengaat met een hogere mate van zowel agressief als delinquent gedrag. Wanneer adolescenten aangeven dat ze hun vrienden vertrouwen, rapporteren ze een hoge mate van zelfwaardering, ongeacht of deze vrienden deviant gedrag vertonen of niet.

40. Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp & Reijneveld (2005) Kinderen in Nederland.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Kinderen in Nederland.
Auteurs:	Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., Reijneveld, M.
Jaar van uitgave:	2005
Plaats van uitgave:	Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/ Leiden: TNO Kwaliteit van leven

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (eenmalig)

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Onderzoek onder 4.776 0-12 jarige kinderen, waarvan 691 behorend tot één van de vier grootste groepen niet-westerse etnische minderheden (in meerderheid Turks of Marokkaans). De etniciteit van de kinderen is bepaald op basis van het geboorteland van het kind en de beide biologische ouders. Indien een van de ouders of het kind in het buitenland geboren is wordt het kind gerubriceerd als zijnde van buitenlandse herkomst. Herkomst is ingedeeld in de volgende categorieën: Nederlands/westers land, Marokkaans, Turks, Antilliaans/Surinaams, niet-westers land.

Selectie/werving

Gezinnen zijn geworven via de jgz (periodieke gezondheidsonderzoeken).

Methode Voor dit onderzoek zijn gegevens over kindontwikkeling, opvoedings(beleving), vrijetijdsbesteding, school(beleving) verzameld bij (oudere) kinderen zelf, ouders (moeders) en professionals uit de jgz. Vragenlijsten voor ouders zijn vertaald in het Turks en Arabisch en Voorlichters Eigen taal en cultuur assisteerden ouders van Marokkaanse en Turkse herkomst bij het invullen. Bij de analyses zijn de Surinaamse en Antilliaanse kinderen in één groep samengevoegd. Met het oog op een voldoende vertegenwoordiging van kinderen van niet-westerse herkomst zijn kinderen uit de grote steden oververtegenwoordigd. Om dit te corrigeren is een weging toegepast bij de analyse. Wat etnische herkomst betreft is de steekproef tamelijk representatief voor de bevolking van 0-12 jr, waarbij kinderen van Marokkaanse en Surinaamse herkomst wel wat sterker zijn vertegenwoordigd. Logistische analyses zijn toegepast om te onderzoeken welke onafhankelijke variabelen (achtergrondkenmerken) significant gerelateerd waren aan een afhankelijke variabele, nadat gecorrigeerd was voor de bijdrage van de overige kenmerken.

Jaar dataverzameling: Onbekend.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Het 0-12-jarigenonderzoek was vooral bedoeld om te kunnen voorzien in informatie over jonge kinderen ten behoeve van monitoring van jeugdigen. Het had de volgende doelstellingen:

- het verzamelen van gegevens over de algehele ontwikkelingsstaat (fysiek, psychosociaal en cognitief) van 0-12-jarigen in Nederland;
- het verzamelen van gegevens over de tijdsbesteding en leefstijl, het gebruik van voorzieningen en de woonsituatie en woonomgeving van deze groep.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Op een aantal punten onderscheiden ouders van niet-westerse herkomst zich van andere ouders. Zo hebben zij vaker een minder positieve opvoedbeleving, zijn ze iets vaker onzeker over de aanpak en hebben ze meer moeite met het combineren van de zorg voor kinderen met andere taken. Ook zijn er in niet-westerse gezinnen vaker opvoedproblemen, afgemeten aan rapportage door jgz-medewerkers. Niet-westerse 8-12 jarige kinderen hebben het volgens zelfrapportage iets minder vaak naar hun zin thuis en hebben vaker het gevoel dat ze niets mogen. Kinderen uit niet-westerse gezinnen spelen minder vaak buiten, zijn minder lid van verenigingen en kijken vaker tv. Jgz medewerkers signaleren *minder* vaak psychosociale problemen bij Marokkaanse kinderen dan bij andere kinderen. Ouders van Turkse en Marokkaanse herkomst signaleren (na correctie voor andere kenmerken) juist vaker dan gemiddeld psychosociale problemen bij hun kinderen; vooral bij Turkse kinderen komt dit vaak voor. Turkse kinderen geven zelf eveneens vaker dan andere kinderen te kennen dat zij depressief zijn. Een opeenstapeling van de in deze studie gevonden risico-gezinskenmerken als lage opleiding ouders, inkomen onder de armoedegrens, eenoudergezin en niet-westerse herkomst leidt gemiddeld tot meer problemen in de ontwikkeling en een minder positieve beleving van de opvoeding.

41. **Zwaard (1999) Met hulp van vriendinnen. Moeders uit lage inkomensgroepen over rondkomen en vooruitkomen.**

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Met hulp van vriendinnen. Moeders uit lage inkomensgroepen over rondkomen en vooruitkomen.
Auteur:	J. van der Zwaard
Jaar van uitgave:	1999
Plaats van uitgever:	SWP Utrecht
Kader project:	Onderdeel sociaal investeringsbeleid gemeente Rotterdam
Financier/opdrachtgever:	Gemeente Rotterdam

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Eenmalig kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit vrouwen/moeders met weinig opleiding en een laag inkomen woonachtig in verschillende wijken in Rotterdam. In totaal deden 150 vrouwen mee aan de groeps gesprekken en werd met 55 vrouwen individueel gesproken. Circa 75% van de vrouwen die individueel geïnterviewd zijn, deed ook aan een groeps gesprek mee.

- Antilliaanse vrouwen in de Millinxbuurt (10 voor interviews, 22 voor groeps gesprek); het merendeel is alleenstaande moeder, ze zijn alleen of met hun kinderen naar Nederland gekomen en wonen hier 2 tot 10 jaar. Aantal kinderen varieert van 1 tot 6. Leeftijd vrouwen: 22-45 jaar (één vrouw van 59)
- Turkse vrouwen in Feijenoord (19 interviews, 30 voor groeps gesprek); wonen 7 tot 9 jaar in Nederland, een aantal is in Nederland geboren. Aantal kinderen ligt tussen de 1 en 3. Leeftijd vrouwen: 25 tot 36 jaar
- Surinaamse, Iraakse en Nederlandse vrouwen in Beverwaard; De Surinaamse vrouwen wonen allemaal minimaal 20 jaar in Nederland, de Iraakse woont hier sinds 5 jaar. Twee vrouwen hebben nog geen kinderen, de overigen 2 tot 5. Leeftijd: 23-43 jaar, één vrouw van 59.
- Vrouwen die als 'buurtmoeder' werkzaam zijn in het kader van opvoedingsprogramma's, 'assistenten ouderbetrokkenheid' (23 voor interviews, 78 voor groeps gesprek). Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, Antilliaanse, Nederlandse en Kroatische afkomst. Aantal kinderen: 1 tot 4. Leeftijd: 25-42.

Selectie/werving

De onderzoekers zijn in contact gekomen met de respondenten door middel van migrantengroepen waarvan zij wisten of vermoedden dat het percentage vrouwen met een lage opleiding en een laag inkomen groot was.

Methode

Groeps gesprekken waarin een groepsleidster een onderlinge discussie stimuleert en er voor zorgt dat standpunten geïllustreerd worden met concrete voorbeelden. Daarnaast vonden individuele interviews plaats. Driekwart van de vrouwen wilde dat hierbij een 'buurtmoeder' aanwezig was, die als steuntje in de rug en als tolk kon fungeren.

Van de groeps gesprekken zijn uitgebreide samenvattingen gemaakt, de 55 interviews zijn integraal uitgetypt. De onderzoeker heeft de teksten daarna gelezen, geordend op thema, herlezen en geanalyseerd.

Jaar dataverzameling: 1998.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Hoe ervaren en beoordelen moeders van lage inkomensgroepen hun maatschappelijke positie, hoe redden zij zich en hoe proberen zij hun eigen situatie en die van hun kinderen te verbeteren en welke belemmeringen moeten zij daarvoor overwinnen?

Doelstelling

Achterhalen welke omstandigheden volgens vrouwen zelf een rol spelen bij hun maatschappelijke positie en hoe die al of niet samenhangen met opleiding en inkomen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

De opvoeding die de vrouwen zelf genoten hebben is voor alle vrouwen een belangrijk referentiekader voor hun ideeën over goed ouderschap, zowel in positieve als negatieve zin. De Vrouwen met een migratieachtergrond beschrijven bepaalde opvoedingsdoelen als vitale waarden voor hun etnisch-specifieke sociale en culturele erfenis; zij zien zichzelf als hoeders van bepaalde uit huis meegekregen normen en waarden. Opvallend is dat Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse moeders daarbij vergelijkbare opvoedingsdoelen noemen, zoals respect, eerlijkheid, gastvrijheid en sociaal gedrag. Wat zij etnisch-specifiek noemen is misschien beter (of ook) te beschouwen als impliciete kritiek op (vermeende) Nederlandse opvoedingsdoelen.

Moeders voelen zich verantwoordelijk voor de sociale stijging van hun kinderen. Ze willen hun kinderen zelfvertrouwen meegeven, weerbaar maken en de ruimte geven om hun eigen keuzes te maken. Ze zien dat in meerdere en mindere mate als breuk met hun eigen opvoeding. Vrouwen die geheel of gedeeltelijk in Nederland zijn opgegroeid hebben een meer zelfbewuste en kritische houding ten aanzien van het onderwijs van hun kinderen dan hun eigen ouders. De laag opgeleide vrouwen ervaren onzekerheid over hun eigen capaciteiten om hun kinderen met schoolwerk te ondersteunen, gebrek aan kennis van het Nederlandse onderwijs en hebben moeite om op gelijkwaardige basis met de mensen van de school te communiceren. De grootste knelpunten zitten in het voorgezet onderwijs. Ouderondersteuning en georganiseerde huiswerkbegeleiding voor laag opgeleide ouders zijn belangrijke voorzieningen.

Financieel rondkomen en voldoen aan de materiële eisen die (met name oudere) kinderen stellen is een opgave voor de moeders. Als het maar enigszins kan openen zij voor hun kinderen een spaarrekening voor later. Oudere kinderen willen merkkleding, naar clubs en attracties, en dat is niet altijd mogelijk.

De grootste zorg van vrouwen is dat hun kinderen op het slechte pad zullen raken, daarbij vooral denkend aan hun zonen. Voor dochters is het ideaal dat zij een goede opleiding volgen, een goede baan hebben en op eigen benen kunnen staan alvorens ze aan een huwelijk en kinderen beginnen. De zorg is dat hun dochters te jong aan een relatie beginnen en kinderen krijgen. De enige manier om dat te voorkomen is volgens de moeders door stimulerend te praten over de studie en de omgang met vrienden. Huwelijkskandidaten uit Turkije en Marokko kunnen de toekomstplannen van/met dochters in de war gooien.

Het beeld dat de vrouwen van hun echtgenoot presenteren, varieert van enkel kostwinner (of dat zelfs niet) tot een meewerkende partner. De grootste groep zit ergens daar tussenin, maar het aantal (Turkse) vrouwen met een uithuizige en strenge man is niet verwaarloosbaar. Afgezien van tijd- en energieproblemen achten de vrouwen zich heel goed in staat om het huishouden en de zorg voor de kinderen zelf te organiseren. Voor alle vrouwen geldt dat zij vooral behoefte hebben aan ondersteuning van hun man bij de opvoeding van hun oudere kinderen. Zij steunen hierbij ook op hun sociale netwerk.

42. Zwaard (2006) Sociale stijgers in multiculturele wijken.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Sociale stijgers in multiculturele wijken in: Stadsmensen. Levenswijze en woonambities van stedelijke middengroepen.
Auteur:	Joke van der Zwaard (overige delen van het boek Lia Karsten en Arnold Reijndorp)
Jaar van uitgave:	2006
Plaats van uitgave:	Het spinhuis, Apeldoorn/Amsterdam 8- 77.
Financier/opdrachtgever:	Projectgroep Parkstad, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR)

Gerelateerde artikelen waarin over het onderzoek is gepubliceerd (voor zover bekend):
Lia Karsten, Arnold Reijndorp en Joke van der Zwaard (2006), Smaak voor de stad. Een studie naar de stedelijke woonvoorkeur van gezinnen. Den Haag: VROM

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Eenmalig kwalitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

In totaal zijn 26 respondenten, bestaande uit volwassen Turken en Surinamers individueel benaderd en met 18 personen zijn groeps gesprekken gevoerd. De respondenten zijn afkomstig uit de wijken rondom Parkstad in Rotterdam uit de zogenaamde middengroep (huishoudens die financieel in staat zijn om een middenduur huis te huren of kopen). Het overgrote deel van de Surinaamse respondenten is Hindostaans-Surinaams. De respondenten behoren zowel tot de zogenaamde 'tussengeneratie' dat wil zeggen de oudste kinderen van de eerste generatie migranten in Nederland, als de tweede generatie.

Selectie/werving

De respondenten zijn geworven met behulp van het professionele en informele sociale netwerk van de onderzoeker, en vervolgens met de sneeuwbal methode. Voor de werving van de respondenten is de volgende aanduiding gebruikt: Turken en Surinamers, (tot voor kort) woonachtig in de deelgemeente Feijenoord, die onlangs een huis kochten of daar serieus over nadenken.

Methode Interviews, groeps gesprekken, secundaire analyse van relevant interviewmateriaal uit twee eerdere eigen onderzoeken.

Jaar dataverzameling: Onbekend.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Kiezen mensen die financieel keuzemogelijkheden hebben voor een duurdere (koop)woning in de nabijheid van hun oude woonplek?

Doelstelling

Inzicht krijgen in ideeën van nieuwe 'middengroepen' over maatschappelijk vooruitkomen in relatie tot wonen (het huis en de omgeving), hun beoordeling van de wijk en de deelgemeente en allerlei afwegingen van praktische en sociale aard.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Voor mensen met kinderen is de kindvriendelijkheid van de buurt een cruciale beoordelingsfactor. De (stedelijk) ervaren ouders van de tussengeneratie hebben inmiddels een manier gevonden om hun jongere kinderen enerzijds voldoende bewegingsvrijheid, en anderzijds voldoende toezicht te bieden. Zo nodig zijn ze verhuisd naar een andere plek in de buurt waar kinderen zelfstandig kunnen spelen. De aankomende tweede generatie ouders heeft bij voorbaat meer twijfels over de geschiktheid van Feijenoord als woonomgeving voor hun kinderen.

De pedagogische twijfels lijken met name samen te hangen met de bevolkingssamenstelling van de wijk en minder met concrete veiligheidskwesties. Een aantal ouders maakt zich druk om de schaarste van Nederlandse kinderen in hun woonomgeving, en het idee dat ze tussen de achterblijvers zitten. De aanwezigheid van meer Nederlanders, dat wil zeggen meer Nederlandse gezinnen noemen ouders als argument om te verhuizen naar een buitenwijk. Dit vinden ouders vooral van belang voor de kinderen; voor de Nederlandse taal en voor hun toekomstkansen. Soms lijkt het verhuisproject bijna een offer dat ouders voor hun kinderen moeten brengen.

Jongere kinderen spelen voor de deur, in een speeltuin, buurthuis of op een afgeschermd plek. Van professionele kinderopvang maakt de tussengeneratie Surinamers en Turken weinig gebruik. Oudere kinderen worden gestimuleerd om op clubjes en verenigingen te gaan. Daarbij letten de ouders zowel op praktische mogelijkheden, bijvoorbeeld halen en brengen, als op sociale omgeving: een omgeving met meer Nederlandse kinderen, die meer ambitie uitstraalt dan de clubhuizen en sportscholen in de buurt en kringen die specifieke culturele en religieuze tradities in ere houden. Ouders letten daarnaast scherp op verslechtingen in de wijk, zoals toename van het aantal coffeeshops, incidenten en negatieve beeldvorming in kranten.

De meeste zorg hebben de ouders ten aanzien van de kwaliteit van de scholen in de buurt. Kinderen worden daarom niet automatisch naar de dichtstbijzijnde school gestuurd. Als grootste probleem van de buurtschool zien ouders het leren van de Nederlandse taal op een school waar geen Nederlandse kinderen zitten. Daarnaast kijken ouders kritisch naar de houding van de leerkracht: heeft die ambities met de (allochtone) leerlingen en beschouwen ze (allochtone) ouders als gelijkwaardige gesprekspartners?

Bijna alle respondenten hebben familie op loopafstand wonen. Zolang de kinderen klein zijn, is de praktische ondersteuning (met name als oppas) van familieleden een belangrijke reden om niet te ver weg te verhuizen. Als de kinderen ouder worden neemt de onderlinge dienstenuitwisseling en familiebezoek af en geldt de steun van familie in de buurt minder als reden om niet te gaan verhuizen.

L1 Buitelaar (1998- 2009) *Van huis uit Marokkaans. Levensverhalen van hoog-opgeleide migrantendochters.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel onderzoek:	Van huis uit Marokkaans. Levensverhalen van hoog opgeleide migrantendochters.
Onderzoeker:	M. Buitelaar
Looptijd:	1998-2009
Huidige status:	Gegevens zijn verzameld en geanalyseerd, manuscript voor publicatie is gereed
Publicaties:	Nog geen publicaties. In 2009: M.Buitelaar (2009), Van huis uit Marokkaans. Levensverhalen van hoogopgeleide migrantendochters, Amsterdam Bulaaq
Onderzoeksgroep:	Faculteit Godgeleerdheid & Godsdienstwetenschap, Rijksuniversiteit Groningen
Kader project:	Religion in the Modern World
Financier/opdrachtgever:	Rijksuniversiteit Groningen

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief kwalitatief, longitudinaal.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

25 HBO-academisch geschoolde Marokkaans-Nederlandse vrouwen die uiterlijk voor hun tiende levensjaar in Nederland kwamen of hier uiterlijk in 1975 geboren zijn. Beide ouders van de Marokkaanse vrouwen zijn op volwassen leeftijd vanuit Marokko naar hier gekomen.

Selectie/werving

Sneeuwbal methode, niet representatief (verder nog niet bekend)

Methode biografische interviews (levensverhalen) en inhoud & discourse analyse aan de hand van theoretisch concepten dialogical self, agency, communion

Jaar dataverzameling: 1998-2000 eerste fase; 2008 tweede fase.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Op wat voor manieren spreken de vrouwen in vertellingen over opeenvolgende levensfasen over verschillende deel-identiteiten en hoe figureren de grondmotieven agency & communion hierin?

Doelstelling

Inzicht krijgen in de erfenis van de migratie in levensverhalen van de vrouwen en inzicht krijgen in de invloed van opvoedingsstijlen op de ontwikkeling van religiositeit en een religieuze identiteit van de vrouwen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Dwang versus vrije keuze in de opvoeding speelt een cruciale rol in hoe (nakomelingen van) moslimmigranten zich verhouden tot de religieuze stijl van hun ouders. Het verschil tussen opgelegde standpunten en gedragscodes versus ruimte voor eigen keuzes blijkt in de levensverhalen

van de Marokkaanse vrouwen het doorslaggevende criterium te zijn voor het schetsen van continuïteit dan wel discontinuïteit met de religieuze tradities van de ouders.

Een vrouw waarvan de vader autoritair optrad, verzette zich in haar jeugd en pubertijd tegen de religieuze tradities van de ouders. Leven onder het regime van een afwijzende, autoritaire vaderfiguur die haar allerlei regels en beperkingen oplegt, leidt in haar levensverhaal tot steeds groter wordende afwijzing van haar vaders 'mag-moet' islam waarin zij God vooral als een straffende instantie ziet. Vrouwen die in hun jeugd meer ruimte kregen, hebben het islamitisch erfgoed van hun ouders over het algemeen overgenomen. Dit wil niet zeggen dat zij de religieuze traditie van hun ouders in alle opzichten hebben overgenomen, er is bij alle vrouwen sprake van intergenerationale verschillen ten opzichte van hun ouders. Globaal wijzen de verhalen van de vrouwen op een ontwikkeling die de 'polderislam' kan worden genoemd: een islambeleving die in overeenstemming is gebracht met de overlegcultuur die de Nederlandse samenleving zou kenmerken.

Religie heeft voor de Marokkaanse vrouwen, net als voor veel Nederlanders van christelijke afkomst, vooral te maken met nestgeur. De islamitische traditie koesteren ze als een waardevol deel van hun opvoeding.

Zonder uitzondering geven de vrouwen aan dat ze graag de belangrijkste waarden van de islam willen doorgeven aan de volgende generatie, maar ook dat ze de eigen keuzes van hun kinderen ten allen tijde zullen respecteren. Enkele vrouwen laten hun kinderen koranlessen volgen, maar de meesten hebben geen goede herinneringen aan het pedagogische klimaat in de moskee en vertellen liever zelf over het geloof en de betekenis van rituele voorschriften. Sommige vrouwen laten hun kinderen deelnemen aan sinterklaas- en kerstvieringen op school en in enkele gezinnen wordt thuis Sinterklaas gevierd en staat rond kerst een kerstboom in de huiskamer.

Geen van de kinderen van de vrouwen zit op een islamitische school. Een aantal vrouwen heeft hun kinderen bewust naar een zwarte school gestuurd omdat ze niet willen dat hun kinderen zich eenzaam of anders zouden voelen als zichzelf destijds. Een aantal van de kinderen van vrouwen die zelf in hun jeugd enorm hun best deden om aansluiting te vinden bij Nederlandse kinderen, gaat op school voornamelijk met moslimkinderen om en komt thuis, tot ontsteltenis van de moeders, met verhalen over 'die Nederlanders' en 'wij moslims'. Niet alleen de opvoeding, maar ook *peer pressure* is een factor van belang bij de identiteitsontwikkeling van kinderen.

L2 Crul & Heering (2005-2009) *The integration of the European second Generation (TIES) Nederland.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel onderzoek:	The integration of the European second Generation (TIES) Nederland.
Onderzoekers:	Maurice Crul, Liesbeth Heering (projectleider), Tineke Fokkema en George Groenewold
Looptijd:	Januari 2005-december 2009
Huidige status:	Analyseren gegevens
Financier/opdrachtgever:	Volkswagen Stiftung Ministerie van Justitie, Gemeente Amsterdam, Gemeente Rotterdam, European Science Foundation (ESF)
Onderzoeksgroep:	Instituut voor Migratie en Etnische Studies (IMES) en The Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute (NIDI)
Kader project:	TIES internationaal
Financier/opdrachtgever:	Volkswagen Stiftung Ministerie van Justitie, Gemeente Amsterdam, Gemeente Rotterdam, European Science Foundation (ESF)

Publicaties

- Crul, M. en L.Heering (eds.) (2008), *The position of the Turkish and Moroccan second generation in Amsterdam and Rotterdam: the TIES study in the Netherlands.* IMISCOE Research, Amsterdam: Amsterdam University Press. 192p.
- Crul, M. en L.Heering (eds) (2007), *The integration of the European Second generation (TIES): a survey in Amsterdam and Rotterdam.* Amsterdam/The Hague: IMES/NIDI. 155p.
- Crul, M., A.Pasztor en F.Lelie (2008), *De Tweede Generatie: uitdaging of kansen voor de stad* 39 p.
- Bekke, S.C.G ter, M.Crul, L.Heering en W.G.F. Groenewold (2008) 'Integratie tweede generatie in Nederland', *Demos, bulletin over bevolking the samenleving* themanummer 24 (8): 1-16.
- Crul, M. en J.Doomernik (2003), 'The Turkish and Moroccan Second generation in the Netherlands', *IMR* 37 (4) :1039-1064.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Eenmalig kwantitatief.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Het TIES onderzoek in Nederland is uitgevoerd in de twee grootste steden van Nederland, Amsterdam en Rotterdam. Het onderzoek richt zich op jongeren tussen de 18 en 35 jaar. In elke stad zijn interviews afgenomen onder tweedegeneratie Turken en Marokkanen, dat wil zeggen de in Nederland geboren kinderen van immigranten waarvan de ouders in Turkije en Marokko geboren zijn, en een vergelijkingsgroep autochtonen (jongeren van wie beide ouders in Nederland zijn geboren). Uiteindelijk zijn 1505 interviews afgenomen, tussen de 235 en 265 interviews per onderzoeksgroep per stad (Amsterdam en Rotterdam). Naast Nederland nemen de volgende landen deel: België, Duitsland, Frankrijk, Oostenrijk, Spanje, Zweden en Zwitserland. De doelgroepen in het onderzoek zijn telkens de in het ontvangende land geboren kinderen van immigranten afkomstig uit Turkije, Marokko of voormalig Joegoslavië (steeds twee groepen per land), naast een groep autochtonen in dezelfde leeftijdsgroep (18-35).

Selectie/werving

Leden van de verschillende groepen, in Nederlands onderzoek Marokkaans en Turks en de vergelijkingsgroep, moesten afkomstig zijn uit dezelfde context; ze wonen in dezelfde buurt van een stad. Voor het onderzoek is een steekproef uit het GBA getrokken in de twee participerende steden. De trekking van de respondenten heeft plaats gevonden op wijkniveau.

Methode

De helft van de interviews was op basis van een face to face CAPI interview, 8% online interviews en 42% mix-mode interviews (waarbij een deel van de vragen schriftelijk is beantwoord). De interviews werden afgenomen en geanalyseerd door het survey bureau Veldkamp in samenwerking met medewerkers van NIDI. Per week werden tussen de 24 en 50 interviews afgenomen. De interviews duurden gemiddeld 1 uur en een kwartier.

Jaar dataverzameling 2006-2007

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Hoe denken tweedegeratie jongeren die in het ontvangstland zijn geboren over hun situatie? Gaat het met de tweedegeratie kinderen, die de taal van het land waar hun ouders naar geïmmigreerd zijn jongs af aan leren en hier naar school zijn geweest, beter dan met hun ouders, en voelen zij zich thuis?

Doelstelling

Doel van het project is het opzetten van een eerste vergelijkbare Europese database over verschillende thema's van integratie. Door te kijken naar jongeren van dezelfde etnische afkomst met dezelfde startpositie (geboren in Europa) kunnen verschillen in uitkomsten gerelateerd worden aan verschillen in de nationale integratiecontext. Het Nederlandse onderzoek richt zich daarbij op tweedegeratie jongeren in Amsterdam en Rotterdam, vergeleken met autochtone jongeren in dezelfde buurten. Het (Nederlandse) onderzoek heeft als doel de situatie en denkbeelden van en over deze groepen in beeld te brengen. Daarbij zijn aspecten van structurele integratie, zoals de toegang tot en deelname aan het onderwijs en de arbeidsmarkt van cruciaal belang. Daarnaast richt het onderzoek zich op onderwerpen die van belang zijn voor de sociale integratie, zoals religie en identiteit, sociale relaties en discriminatie, partnerkeuze en gezinsvorming.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Een aanzienlijk deel van de tweede generatie Marokkaanse en Turkse jongeren doet het zeer goed, terwijl een ander deel duidelijk achter blijft. Jongeren zonder een startkwalificatie worden officieel gezien als risicojongeren. Getrouwde vrouwen, wier belangrijkste activiteit het verzorgen van de kinderen is, zijn oververtegenwoordigd in deze groep. Deze situatie komt het meest voor onder de tweede generatie Turkse vrouwen. Tweede generatie Turken trouwen op jongere leeftijd en krijgen jonger kinderen dan de tweede generatie Marokkanen. Meer dan de helft van de Turkse meisjes van de tweede generatie die het ouderlijk huis heeft verlaten, deed dat om te gaan trouwen. De grootste groep Marokkaanse meisjes die uit huis ging deed dit om in het hoger onderwijs te gaan studeren. De toekomst van een kwart van de generatie Turkse en Marokkaanse jongeren ziet er niet veelbelovend uit. Vanwege hun onzekere positie op de arbeidsmarkt zullen zij zeer waarschijnlijk afhankelijk zijn van een sociale huurwoning en uitkering en hun kinderen zullen opgroeien in een financiële situatie op de armoedegrens.

Wat betreft onderwijsondersteuning geeft driekwart van de jongeren uit alle drie de groepen aan dat hun moeder erg belangrijk of belangrijk voor hen is (geweest). Ook vaders worden op dat

terrein belangrijk bevonden door tweederde van de Turkse jongeren en de vergelijkingsgroep en driekwart van de tweedegeneratie Marokkanen. Over het algemeen geven meisjes vaker aan dat familieleden van invloed zijn geweest op hun scholing dan jongens.

Met betrekking tot partnerkeuze en gezinsvorming lijkt de Turkse tweede generatie het sterkst georiënteerd op de eigen groep en het land van herkomst van de ouders. Tegelijkertijd lijkt de invloed van de familie op de partnerkeuze beperkter dan vaak wordt gedacht. Steeds meer Turkse en Marokkaanse tweedegeneratie jongeren vinden hun partner in Nederland. Een derde van de (schoon)ouders van de tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren oefende druk uit op hun kinderen om in het huwelijk te treden. Bij ongeveer de helft van de huwelijken hebben de Turkse ouders, en 40% van de Marokkaanse enige mate van positieve of negatieve druk uitgeoefend bij het kiezen van een partner.

Bij de respondenten die samenleven met een partner wordt bij ongeveer 40 procent van de Turkse en Marokkaanse tweede generatie het huishoudelijk werk, waaronder het verzorgen van de kinderen, vooral door de vrouw gedaan. Slechts een klein deel vindt dat vrouwen niet zouden moeten werken als zij kleine kinderen hebben.

L3 Jonkers (2008-2010) *Colonial legacies and intercultural challenges. Moluccan children in Dutch classrooms 1951-2010.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel onderzoek:	Colonial legacies and intercultural challenges. Moluccan children in Dutch classrooms 1951-2010.
Onderzoeker:	Dr. E.F. Jonker
Looptijd:	2008-2010
Huidige status:	Lopend onderzoek; literatuurstudie en eerste interviews gedaan; 1e artikel voor handboek (zie onder)
Onderzoeksgroep:	Grondslagen vd Pedagogiek, Algemene Pedagogische Wetenschappen, Fac. GMW, RUG
Kader project:	Education in Culture
Financier/opdrachtgever:	RUG

Publicaties

Jonker, E.F. (2009), Toen de Amboneesjes kwamen. Achtergrond, theorie en praktijk van het onderwijs aan drie generaties Molukse kinderen in Nederland 1951-2008. In: Amsing, H. et al. (red.) *Het Pedagogisch quotient. Pedagogische kwaliteit in opvoeding, hulpverlening, onderwijs en educatie*, Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek

kwalitatief (combinatie thematische levensverhaalinterviews, close reading gepubliceerde interviews en discours analyse beleidsdocumenten, handboeken en lesmateriaal).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Molukse Nederlanders, van eerste tot en met derde generatie, inclusief kinderen uit gemengde huwelijken (Moluks- wit Nederlands), leeftijd varieert van 70+ tot 12+, geboorteland ouders is voormalig Nederlands Indië / de Molukken, beide seksen.

Selectie/werving

Niet statistisch representatief, sneeuwbal, eigen netwerk, wel focused sampling op kenmerken als geografische spreiding geboorteplaats / opgroeien (verschillende woonoorden), verschillende generaties (eerste, tweede en derde generatie), hoogst behaalde opleiding en positie arbeidsmarkt.

Methode: Open interview, close reading, discourse analyse

Jaar dataverzameling: 2008-2010.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

How did Moluccan children of three successive generations deal with their ambivalent status in Dutch education, with what results for their careers, their sense of Dutchness and their general outlook on life?

Doelstelling

Inzicht krijgen in ervaring met en beleving van onderwijs van Molukse Nederlanders van drie opeenvolgende generaties op Nederlandse scholen voor basis- en voortgezet onderwijs, in het bijzonder hun ervaringen met en herinneringen aan speciale arrangementen vanwege anderstaligheid en veronderstelde culturele discontinuïteit tussen thuis, school en samenleving, alsmede in de verschuivingen daarin in de loop der jaren, tussen generaties, ten gevolge van veranderende ideeën over de inpassing van kinderen uit etnische minderheidsgroepen in het Nederlandse onderwijs. Op basis van verkregen inzichten conclusies trekken over verschillen en overeenkomsten in de schoolervaringen en schoolloopbaan tussen kinderen van verschillende etnische minderheidsgroepen (CUMI-leerlingen) en over effectieve vormen van intercultureel onderwijs of speciaal / extra taalonderwijs (moedertaal of NT2). Hiertoe worden de inzichten verbonden met een analyse van ontwikkelingen in beleid en uitvoering van gastonderwijs, OETC, intercultureel onderwijs, en OALT, alsmede etnische initiatieven om de gaten hierin te dichten, zoals van de LSEM, sinds de jaren tachtig.

NB. herinneringen aan jeugd en opvoeding (bv. meer of minder georiënteerd op de Nederlandse samenleving, moedertaal of Nederlands als thuistaal, etc.) maken integraal deel uit van het interviewmateriaal. Dit mondt wellicht tzt uit in (een) aparte publicatie(s) meer gericht op opvoedingpraktijken en -ervaringen van de genoemde drie generaties Molukse Nederlanders, in plaats van zoals nu gericht op hun onderwijservaringen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Onderstaande tekst bestaat uit de bevindingen over opvoeding in het verleden en niet over opvoeding zoals die nu plaatsvindt bij gezinnen.

Gebrek aan kennis en ervaring van Molukse ouders over hoe het Nederlandse onderwijssysteem werkte in de beginjaren na de komst van de groep Molukkers in 1951 en gebrek aan het effectief betrekken van Molukse ouders bij schoolkeuzen van hun kinderen door betrokken scholen maakte dat kinderen van met name de anderhalf en tweede generatie weinig ondersteuning kregen van thuis bij het bepalen van hun schoolloopbanen. Bovendien was in de eerste jaren de opvoeding en het onderwijs sterk gericht op en doordrongen van de tijdelijkheid van het verblijf in Nederland en toekomstige terugkeer. Meisjes gingen in de regel naar de huishoudschool of lagere beroepsopleidingen en jongens naar de lts, ook bij gebleken grotere potentie en bij bijzonder talent voor bijvoorbeeld tekenen en ook bij ander advies van betrokken leraren. Voor een aantal van hen leidde dit tot omwegen en stapelen, voor zij via onderwijs en opleiding werden wie zij wilden zijn. Ook was er een periode waarin de binding aan de Nederlandse samenleving danig onder druk stond en op de proef gesteld werd, met name in de aanloop naar en nasleep van de Molukse treinkapingen eind jaren zeventig. Afhankelijk van de politieke stellingname van ouders leidde dit bij sommigen tot meer of minder vervreemding en aansluiting bij de Nederlandse samenleving.

L4 Lusse (2009-2014) *Educatief partnerschap in het Voortgezet Onderwijs: Een ontwerpgericht onderzoek naar de bijdrage die partnerschap tussen ouders en school in het Rotterdamse Voortgezet Onderwijs kan leveren aan de preventie van schooluitval.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel onderzoek:	Educatief partnerschap in het Voortgezet Onderwijs: Een ontwerp gericht onderzoek naar de bijdrage die partnerschap tussen ouders en school in het Rotterdamse Voortgezet Onderwijs kan leveren aan de preventie van schooluitval.
Onderzoeker:	Mariette Lusse
Looptijd:	4 jaar
Huidige status:	Subsidie aanvraag gehonoreerd. Het onderzoek start januari 2009
Onderzoeksgroep:	Hogeschool Rotterdam, Kenniskring Opgroeien in de Stad (promotor Godfried Engbersen, Erasmus Universiteit Rotterdam)
Kader project:	Promotieonderzoek
Financier/opdrachtgever:	Hogeschool Rotterdam

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Ontwerpgericht onderzoek.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Het onderzoek wordt uitgevoerd op een beperkt aantal v(mb)o scholen in Rotterdam, met een zeer diverse populatie

Selectie/werving

Hoe selectie uitgevoerd? Hoe representatief?

Selectie wordt nog nader uitgewerkt

Methode: (focus)interviews met sleutelfiguren school, ouders en leerlingen.

Jaar dataverzameling: 2009 t/m 2012.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Voorlopige vraagstelling is: Waarom, hoe en onder welke voorwaarden kan educatief partnerschap tussen ouders en school in het Rotterdamse Voortgezet Onderwijs een bijdrage leveren aan de preventie van schooluitval. De onderzoeksvraag + -opzet worden in de eerste fase van het onderzoek (januari/maart 2009) nader aangescherpt.

Doelstelling

Het ontwikkelen van een arrangement waarin partnerschap in het VO op een dusdanige wijze kan worden vormgegeven dat dit optimaal bijdraagt aan preventie van schooluitval.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Het onderzoek start januari a.s. en er zijn nog geen publicaties.

L5 Stevens, Vollebergh, Pels & de Gruijter(2008-2012) *Internaliserend probleemgedrag bij allochtone kinderen en adolescenten: onderzoek ten behoeve van verbetering van vroege signalering en hulp.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel Onderzoek:	Internaliserend probleemgedrag bij allochtone kinderen en adolescenten: onderzoek ten behoeve van verbetering van vroege signalering en hulp.
Onderzoekers:	G. Stevens, W. Vollebergh, T. Pels en M. de Gruijter
Looptijd:	2008-2012
Huidige status:	Net gestart
Onderzoeksgroep:	Universtiteit Utrecht, Afdeling Algemene Sociale Wetenschappen (Youth in Changing Cultural Contexts), Verwey-Jonker Instituut
Financier/opdrachtgever:	ZonMw

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief en kwalitatief, eenmalig.

Aard en omvang onderzoekspopulatie en Selectie/werving

Een random sample van scholen in het voortgezet onderwijs in de Randstad zal worden benaderd voor het onderzoek. Binnen deze scholen vullen alle leerlingen in de eerste drie klassen een vragenlijst in, die een screener voor psychische problemen bevat. Ook de leerkrachten (mentoren) van deze leerlingen vullen een leerkrachtversie van deze screener in voor elk kind.

Uit een (streef)sample van 2500 kinderen worden alle kinderen geselecteerd met een score op internaliserende problematiek boven het afkappunt van de SDQ (self-report), en een random sample van kinderen met een score op de SDQ in de normale range voor internaliserende problematiek. Met 15% scores boven het afkappunt (n=325), en een respons van 50% voor de diagnostische interviews (n=160), en een random sample van kinderen met een niet klinische score (eveneens n=160) komen we op een streefgetal van in totaal 320 diagnostische interviews. Daarnaast zal bij de ouders van kinderen in de klinische range een semigestructureerd interview worden afgenomen voor interpretatie van de stoornissen (in hoeverre worden bepaalde gedragingen als een psychisch probleem benoemd), bepaling van de hulpvraag (is hulp nodig voor dit probleem, welke hulp denkt men dat behulpzaam zal zijn) en de determinanten hiervan (in het bijzonder de mate waarin attitudes ten aanzien van psychische problemen cultuurbepaald zijn), attitudes ten aanzien van hulp voor psychische problemen (in het bijzonder geestelijke gezondheidszorg) zoals vertrouwen in de zorg, vertrouwen in psychologen of maatschappelijk werkers, en bekendheid en ervaringen met de zorg.

Methoden: Vragenlijsten, diagnostische interviews, semigestructureerde interviews, expertmeetings.

Jaar dataverzameling: 2009-2011.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Het onderzoek zal antwoord trachten te bieden op de volgende vragen:

- Wat is de prevalentie van en de specifieke risicofactoren voor internaliserende problematiek bij allochtone vergeleken met autochtone vo-scholieren (12-15 jaar) in het Randstedelijke gebied?
- Hoe kan de discrepantie tussen het vaker vóórkomen van internaliserende problemen bij allochtone kinderen enerzijds en de toegang tot (gespecialiseerde) hulp van deze kinderen anderzijds worden verklaard?
- Hoe kan de signalering van deze problematiek en het bereik van de hulpverlening voor allochtone jongeren, in het bijzonder meisjes, worden verbeterd?

Doelstelling

In het onderhavige project willen wij meer kennis vergaren over de achtergronden van de geschetste discrepantie tussen de prevalentie van internaliserende problemen en het gebruik van (vroegtijdige) hulp. Hiertoe wordt een onderzoek voorgesteld naar allochtone en autochtone jongeren die hoog dan wel normaal scoren op internaliserende problematiek, waarbij naast jongeren ook ouders en leerkrachten informatiebron vormen. Daarnaast worden via interviews en expertmeetings relevante professies betrokken in het project, dat uitmondt in een plan van aanpak voor verbetering van signalering en bereik van de hulpverlening.

L6 Vollebergh, Stevens & Veen (2005-2009) Marokkaanse probleemjongeren: risicoprofielen en aangrijpingspunten voor preventie.

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Marokkaanse probleemjongeren: risicoprofielen en aangrijpingspunten voor preventie.
Onderzoekers:	Wilma Vollebergh, Gonneke Stevens, Violaine Veen
Looptijd:	2005 - 2009
Huidige status:	Het rapport komt uit in april
Publicaties:	Nog geen gepubliceerde artikelen, verschillende Engelstalige artikelen zijn aangeboden aan wetenschappelijke tijdschriften
Universiteit(en):	Universiteit Utrecht, Afdeling Algemene Sociale Wetenschappen (Youth in Changing Cultural Contexts)
Kader project:	STIP
Financier/opdrachtgever:	NWO

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Kwantitatief (cross sectioneel).

Aard en omvang onderzoekspopulatie

150 Marokkaanse en 150 Nederlandse 12-18 jarige jongens die strafrechtelijk zijn geplaatst in Justitiële Jeugdinstellingen in Nederland. Van de Marokkaanse jongens is ten minste één ouder in Marokko geboren; van de Nederlandse jongens zijn zowel ouders als grootouders in Nederland geboren. Bij deze jongens is een interview afgenomen. Ook hun ouders zijn benaderd voor een interview, 60% van deze ouders heeft meegewerkt aan het interview.

Selectie/werving

Tien van de 11 Justitiële Jeugdinstellingen in Nederland hebben meegewerkt aan de studie.

Methode

Gestructureerde interviews met jongens en ouders; informatie van justitie over strafbladen van de jongens.

Jaar dataverzameling: 2006-2008.

Doel en vraagstelling

1. Wat zijn de belangrijkste oorzaken van de accumulatie van problemen bij Marokkaanse jeugdigen? Welke achterliggende oorzaken en mechanismen leiden er toe dat bepaalde (groepen) Marokkaanse jongeren forse problemen ontwikkelen, in het bijzonder delinquent en deviant gedrag? Voor de uitwerking van deze vraagstelling wordt aandacht besteed aan het effect van:
 - Persoonlijkheidskenmerken als (gebrek aan) zelfcontrole
 - Socioeconomische achtergrondfactoren (zoals opleidingsniveau, beroepsniveau, werkstatus, inkomen van de ouders, grootte van het gezin en woonsituatie)
 - Sociale banden van jongeren (en ouders) in de verschillende domeinen (gezin, leeftijdgenoten, school)
 - Sociale kenmerken van het gezin (opvoedingsstijl ouders, sociale cohesie in het gezin, emotionele problematiek van ouders)

- Migratiekenmerken van de jongeren en hun ouders (o.a. verblijfsduur in Nederland, Nederlandse taalbeheersing ouders)
 - Psychologische reacties op migratiecontext, in het bijzonder acculturatiestrategieën, waargenomen discriminatie
2. In hoeverre zijn deze risicofactoren specifiek voor Marokkaanse jongeren, en in hoeverre betreft het hier generieke - i.e. interetnisch generaliseerbare - risicofactoren?
 3. In hoeverre betreft het hier risicofactoren, die door beleid beïnvloedbaar zijn? Welke factoren zijn dat? Is het mogelijk om hieruit af te leiden welke problemen het meest kansrijk zijn aan te pakken? Kortom: welke aangrijpingspunten voor preventie en aanpak van sociale veiligheid kunnen we hieruit afleiden?

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Nog niet van toepassing.

L7 Wissink, Deković, & Meijer *Adolescents' family and peer relations in different ethnic groups: Similarity and differences in developmental processes.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel:	Adolescents' family and peer relations in different ethnic groups: Similarity and differences in developmental processes.
Onderzoekers:	Dr. Inge Wissink, Prof. dr. Maja Deković, & Dr. Anne Marie Meijer (+evt. Dr. Peter Prinzie)
Looptijd:	Promotieproject 'Parenting, friendship relations and adolescent functioning in different ethnic groups' is al afgerond, maar er zijn nog longitudinale gegevens waar nog niet over gepubliceerd is.
Huidige status:	Op orde brengen van longitudinale dataset, verkennende analyses eerste longitudinale artikel.
Universiteit:	Universiteit Utrecht, afdeling Pedagogiek, Onderzoeks groep 'Development and treatment of psychosocial problems in context: Family dynamics, peers and culture' (o.l.v. Prof. dr. M. Deković).
Kader project:	In general, the goals of this research program are: to increase our understanding of the development and social determinants of child psychosocial problems and to evaluate and improve intervention efforts aiming at reduction of psychosocial and child rearing problems The research program is organized along two research lines that complement each other, both aiming to answer the central question of this research program: how (changes in) social environments relate to and interact with the (changes in) psychosocial adaptation of children.
Financier/opdrachtgever:	NWO/MaGW

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek

Kwantitatief (longitudinaal): jongeren hebben in 2 vmbo en 2 jaar later vragenlijsten ingevuld op school.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Van 314 adolescenten hebben we gegevens op beide meetmomenten. Hiervan hebben 162 adolescenten een autochtone etnische achtergrond en 152 een allochtone achtergrond. Van de allochtone jongeren zijn 44 jongeren van Turkse afkomst, 41 jongeren van Marokkaanse afkomst, 14 van Surinaamse afkomst en 53 hebben een andere niet-Westerse etnische achtergrond. Etniciteit is gebaseerd op het geboorteland van de adolescent van beide ouders (daarnaast is ook direct gevraagd naar de -subjectieve- etniciteit van de jongeren en zowel hun vader als moeder).

Selectie/werving

Om een samenhang tussen opleidingsniveau en etniciteit te voorkomen, zijn alleen vmbo-scholen benaderd voor het onderzoek. 37 vmbo scholen in Nederland met een percentage allochtone leerlingen tussen de 10 en 45% zijn geïnformeerd over het onderzoek. Na telefonische benadering bleken 10 scholen (27%) bereid tot medewerking. De jongeren in de tweede klas hebben de vragenlijst op school ingevuld. Twee jaar later zijn dezelfde scholen weer benaderd voor de tweede

meting. Alle scholen waren bereid nogmaals mee te werken. Er was hier helaas wel sprake van een behoorlijke uitval van jongeren (als gevolg van school drop-out, verhuizing, ontbrekende gegevens e.d.). Sommige jongeren zijn nog benaderd via de post en hebben thuis alsnog de vragenlijst ingevuld. Uiteindelijk resulteerde dit in een longitudinale onderzoeksgroep van 314 adolescenten.

Method

Op het eerste meetmoment zijn vragen gesteld over: geslacht, buurt, geboorteland (& ouders), etniciteit (& ouders), etnische identiteit, godsdienst, godsdienstbeleving, opleidingsniveau, rapportcijfers, huiswerkbesteding, gezinsklimaat, opvoeding (steun, autoritaire en autoritatieve controle), openheid ('disclosure'), conflicten met ouders, oudercentrisme, impulsiviteit, globale zelfwaardering, sociale wenselijkheid, externaliserend probleemgedrag, schoolproblemen, ongehoorzaamheid, deviant gedrag, politiecontacten, mate van contact met vrienden, gehechtheid aan vriendengroep, 'peer pressure', deviantie van vrienden, kwaliteit van de relatie met ouders en beste vriend, opleidingsniveau ouders, werk ouders, familiestructuur.

Op het tweede meetmoment zijn vragen gesteld over: geslacht, buurt, geboorteland (& ouders), etniciteit (& ouders), etnische identiteit, opleidingsniveau, rapportcijfers, huiswerkbesteding, gezinsklimaat, opvoeding (steun, autoritaire en autoritatieve controle), openheid ('disclosure'), conflicten met ouders, oudercentrisme, impulsiviteit, globale zelfwaardering, sociale wenselijkheid, externaliserend en internaliserend probleemgedrag, schoolproblemen, ongehoorzaamheid, deviant gedrag, politiecontacten, mate van contact met vrienden, gehechtheid aan vriendengroep, 'peer pressure', deviantie van vrienden, kwaliteit van de relatie met ouders en beste vriend, slaapgedrag, werk ouders, familiestructuur.

Jaar dataverzameling: 2002 - 2006.

Doel en vraagstelling

Family and peer relations play a major role in studies of both normal adolescent development and in explanations for adolescent problematic development. However, the dominant theories about the nature and impact of these relationships are based almost entirely on studies conducted with white, middle-class adolescents from dominant culture. In the present study we address this significant gap in the literature on adolescence by examining first the differences in perceptions of family and peer relations among adolescents belonging to different ethnic groups. In the second place, we aim to assess whether the same model of family and peer influence on developmental outcomes is applicable to all ethnic groups. This is one of the first studies to examine these questions longitudinally.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Op dit moment werken we aan een eerste artikel over de longitudinale gegevens. Waarschijnlijk zal er gekeken worden naar een interactie tussen adolescent - ouder - en vriendschapskenmerken op de ontwikkeling van externaliserend probleemgedrag en zelfwaardering bij adolescenten.

L8 Wissink & de Haan (2006-2010) *The school as socializing agent in migrant families.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel onderzoek:	The school as socializing agent in migrant families.
Onderzoekers:	Dr. Inge Wissink & Prof. dr. Mariëtte de Haan
Looptijd:	April 2006 - april 2010
Huidige status:	Afronding dataverzameling, eerste artikel 'underreview', tweede artikel wordt aan gewerkt
Universiteit:	Universiteit Utrecht, afdeling Pedagogiek, Onderzoeks groep 'Development and treatment of psychosocial problems in context: Family dynamics, peers and culture' (o.l.v. prof. dr. M. Deković).
Kader project:	In general, the goals of this research program are: to increase our understanding of the development and social determinants of child psychosocial problems and to evaluate and improve intervention efforts aiming at reduction of psychosocial and child rearing problems. The research program is organized along two research lines that complement each other, both aiming to answer the central question of this research program: how (changes in) social environments relate to and interact with the (changes in) psychosocial adaptation of children.
Financier/opdrachtgever:	NWO/PROO

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek

Kwantitatief (eenmalig, maar de jongeren zullen gevolgd worden in het middelbaar onderwijs en gevraagd worden een vragenlijst in te vullen) & kwalitatief (open interviewgegevens, ouder - leerkracht gesprekken)".

Aard en omvang onderzoekspopulatie

Er zijn op dit moment 62 voorlopige (voor de cito-uitslag) advies gesprekken opgenomen tussen groep 8 leerkrachten en ouders van een groep 8 leerling. Het ging hierbij om 21 (34%) gesprekken met autochtoon Nederlandse ouders, om 21 (34%) gesprekken met ouders met een Marokkaanse achtergrond, 9 (15%) gesprekken met ouders met een Turkse achtergrond en 11 (18%) gesprekken met ouders met een andere niet-Westerse achtergrond.

Daarnaast zijn 79 definitieve (na de cito-uitslag) advies gesprekken opgenomen met 22 (28%) autochtoon Nederlandse ouders, 28 (35%) ouders met een Marokkaanse achtergrond, 15 (19%) ouders van Turkse komaf en 14 (18%) met een andere niet-Westerse achtergrond.

Tot slot zijn 53 ouders (voornamelijk moeders) thuis geïnterviewd (open vragen en enquêtevragen), onder wie 22 (23%) autochtoon Nederlandse ouders, 15 (28%) ouders met een Marokkaanse achtergrond, 11 (21%) met een Turkse achtergrond en 5 (10%) met een andere niet-Westerse achtergrond. Deze groep zal nog met enkele ouders uitgebreid worden.

Selectie/werving

In eerste instantie zijn alle basisscholen in Utrecht aangeschreven, later zijn alle scholen in multiculturele wijken van Utrecht telefonisch benaderd. Uiteindelijk hebben meerdere locaties van de Openbare Basisschool Overvecht, Basisschool De Brug en de Parkschool hun medewerking verleend. Tijdens de ouderavonden op deze scholen werden ouders geïnformeerd over het

onderzoek en gevraagd of zij bezwaar hadden tegen opname van het ouder - leerkracht gesprek ten behoeve van het onderzoek van de Universiteit Utrecht (deel uitval). Na de gesprekken n.a.v. de cito-uitslag werd aan de ouders gevraagd of wij ze thuis mochten interviewen over de schoolkeuze procedure, de communicatie met school en, meer in het algemeen, over de opvoeding (deel uitval). *Methode* Aan de ouders is gevraagd in welk land ze zijn geboren en wat hun nationaliteit is (inclusief van de partner). Daarnaast zijn, met betrekking tot opvoeding, open vragen gesteld over o.a. wat de moeilijke kant is van opvoeden, wat volgens de ouders het doel is van de opvoeding, over hoe de relatie tussen ouder en kind moet zijn, over de manier waarop gestraft moet worden, en over de verschillen met de voorgaande generaties in de opvoeding. Naast deze open vragen zijn ook bestaande vragenlijsten (enquêtes) afgenomen, waaronder de PDI; een vragenlijst over hoe bewust ouders bezig zijn met de opvoedersrol; een 'monitoring' vragenlijst; en de acculturatielijst van Gonneke Stevens.

Jaar dataverzameling: 2006 - 2009.

Doel en vraagstelling

Onderzoeken wat de verschillen zijn tussen autochtone en niet-Westerse migranten ouders in het contact met school, ondersteuning bij school en in de opvoeding. Ook de rol- en taakverdeling tussen moeder, vader en andere 'ondersteuners' komt daarbij aan de orde.

Daarnaast willen we bekijken of bepaalde achtergrondvariabelen (specifieke etnische achtergrond, acculturatie, aantal jaren in Nederland, opleidingsniveau ouder) verschillen binnen de niet-Westerse migrantengroep kunnen verklaren. Ook zijn we geïnteresseerd in de samenhang tussen deze variabelen en school succes van de kinderen (d.w.z. het advies dat de kinderen krijgen voor het voortgezet onderwijs en de cito-score).

Idee achter het project is dat door contact met school (en bepaalde ideeën van leerkrachten en andere ouders) migranten ouders hun eigen ideeën en praktijken aanpassen.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Op dit moment werken we aan een eerste artikel over de opvoedingsgegevens (het voorgaande artikel ging over de attributie van schoolsucces door zowel leerkrachten als ouders van migranten en niet-migrant kinderen). Huidig artikel zal gaan over verschillen (of overeenkomsten!) tussen niet-Westerse migranten en autochtoon Nederlandse ouders in hoe zij hun kinderen disciplineren, gemeten met zowel de open vragen als de PDI vragenlijst. Daarnaast willen we kijken welke variabelen verschillen binnen de migrantengroep in disciplineren kunnen verklaren (zoals opleidingsniveau, acculturatie en aantal jaren woonachtig in Nederland). Tot slot zal gekeken worden naar of er verbanden bestaan tussen de manier waarop de jonge adolescenten gedisciplineerd worden en hun school prestaties.

L9 Yaman (2004-2009) *Turkse peuters in Nederland.*

Titelgegevens en achtergrond

Titel onderzoek:	Turkse peuters in Nederland
Onderzoekers:	Ayse Yaman, Rien van IJzendoorn, Marian Bakermans-Kranenburg en Judi Mesman.
Looptijd:	2004 tot 2009
Huidige status:	Alle gegevens zijn verzameld en worden nu geanalyseerd voor het schrijven van artikelen
Publicatie:	Nog geen
Onderzoeksgroep:	Algemene gezinspedagogiek en Datatheorie Universiteit Leiden
Kader project:	Promotieonderzoek UL
Financier/opdrachtgever:	NWO Mozaïek

Type onderzoek/methoden

Type onderzoek: Korte-termijn longitudinaal-observatie onderzoek.

Aard en omvang onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit Turkse en Nederlandse moeders, tussen 22 en 31 jaar oud, met ten minste één kind in de leeftijd van twee jaar. Alleen tweede generatie Turkse moeders die in Nederland geboren en tenminste één ouder hebben die in Turkije is geboren komen in aanmerking. In totaal zijn er 384 families benaderd, waarvan uiteindelijk 175 hebben deelgenomen. De vergelijkingsgroep bestaat uit 175 autochtoon-Nederlandse moeders (22-27 jaar) met kinderen van 2 jaar oud uit de SCRIPT (Screening and Intervention of Problem behaviour in Toddlerhood) studie.

Selectie/werving

Gegevens over de Turkse moeders zijn verzameld aan de hand van de gemeentelijke basisregisters van Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Dordrecht, Schiedam, Vlaardingen en Leiden. Aan alle gezinnen is een brief en folder toegestuurd over het onderzoek, waarna de onderzoekers bij de gezinnen langs zijn gegaan om te vragen of ze aan zouden willen deelnemen.

Methoden Vragenlijsten/ouderrapportages (in het Nederlands en Turks) en observaties van sensitiviteit en disciplineren van Nederlandse en Turkse moeders en agressie van de peuters tijdens verschillende taakjes en opdrachten thuis. In het onderzoek wordt aandacht besteed aan ervaren opvoed- en gedragsproblemen en opvattingen over het huwelijk, relatievorming en het krijgen van kinderen.

Jaar dataverzameling: 2005-2008.

Doel en vraagstelling

Probleemstelling/centrale vraag

Leidt verschil in opvoeding tot meer agressie bij Turkse peuters? Turkse jongeren vertonen gemiddeld meer gedragsproblemen dan Nederlandse jongeren. Het onderzoek richt zich op de vraag of Turkse peuters anders worden opgevoed dan Nederlandse peuters en hoe verschillen in opvoedingspraktijken samenhangen met vroege gedragsproblemen, zoals agressie en oppositioneel gedrag.

Samenvatting bevindingen wb opvoeding

Ouderrapportages laten zien dat Turkse peuters meer externaliserende problemen vertonen dan Nederlandse peuters. Turkse moeders blijken vaker een autoritaire opvoedingstijl te hanteren dan Nederlandse moeders.

Uit observaties blijkt dat Turkse moeders minder sensitief handelen en minder positief disciplineren dan Nederlandse moeders. Ondanks deze verschillen in opvoedingspraktijken vertonen Turkse peuters niet meer agressief gedrag dan de Nederlandse peuters.

Colofon

opdrachtgever/financier	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)
auteurs	Prof. dr. T. Pels Dr. M. Distelbrink L. Postma m.m.v. drs. P. Geense
uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T 030-2300799 F 030-2300683 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2009.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.